HENRIK IBSEN

SAMLEDE VÆRKER

III

HENRIK IBSEN

SAMLEDE VÆRKER

TREDJE BIND

KØBENHAVN
GYLDENDALSKE BOGHANDELS FORLAG (F. HEGEL & SØN)
GRÆBES BOGTRYKKERI
1898

INDHOLD:

BRAND

BIBLIOGRAFISKE OPLYSNINGER

VED

J. B. HALVORSEN.

Brand er skrevet i Ariccia Sommeren 1865. Stykket blev, efter Digterens egen senere Udtalelse i et Brev til Fru Laura Kieler, „i sin Tid til som Resultatet af noget gjennemlevet — ikke oplevet —“. „Det var mig“ — skrev han videre i samme Brev — „en Nødvendighed gjennem digteriske Former at frigjøre mig for noget, som jeg i mit Indre var færdig med, og da jeg paa den Maade var bleven det kvit, havde min Bog ikke længer nogen Interesse for mig“. I et af de Breve, Forf. i sin Tid vexlede med Dr. G. Brandes om dette Værk, har han udtalt det samme paa en anden Maade, og derhos yderligere pointeret, at Samtidens Mistydning af „Brand“ — „i al Fald overfor hans Intention“ — „aabenbart har sin Rod i, at Brand er Prest, og at Problemet er lagt i det Religiøse. Jeg skulde været Mand for at gjøre den samme Syllogismus lige saa godt om en Billedhugger eller om en Politiker som om en Prest“. Digteren befandt sig i en Krise, og han fandt „det Lægemiddel, som driver Sygdommen ud af Kroppen“

(Forf.s Udtryk i et Brev til den samme Kritiker fra omkring 1871) i „en energisk Produceren“. Helt uden Tilknytningspunkter til Virkelighedens Oplevelser er Digtet dog ikke. Nogle af de Ideer, som er udformet i Stykket, skriver sig fra den Stipendierejse, som Forf. foretog fra Lom til Lyster i de første Dage af Juli 1862, tildels i Uvejr, over Ødemarken paa Sognefjeld under Snebræen Fanaraaken, Horungerne m. v. Nedstigningen til Fortundalen er det, som nærmest haves for Øje i Slutningen af 1ste Handling (Brands Monolog og Scenen med Gerd S. 29 ovfr.). Forbilledet for Brands Moder var væsentlig en storættet Bondekone fra Gaarden Graffer i Lom, nærmest saaledes som hun kort før Ibsens Sommerrejse deroppe var optraadt i en Testamentssag. Og endelig er det sikkert, at Ibsens personlige Kjendskab til den norske Prest G. Lammers i Skien og den af ham rejste kirkelige Bevægelse i Midten af 50-Aarene har øvet vel saa stor Indflydelse paa Udformning af selve Brand som Studiet af S. Kierkegaard.

Paa Theaterudstillingen i Kjøbenhavn Sommeren 1898 saaes blandt adskillige andre interessante Ting Digterens egenhændige Haandskrift til dette Værk. Det viste sig at være mindre en kaligrafisk Renskrift, saadan som Ibsen'ske Manuskripter fra de to sidste Aartier, end et af disse Haandskrifter, hvor man gjennem Overstrygninger og Rettelser delvis kan følge Forfatterens formelle Udformning af Arbejdets Enkeltheder. Fra først af var Digtet ikke planlagt i dramatisk Skikkelse. Forfatteren skrev til en Begyndelse 3—4 Ark som en Fortælling i Versform, men forkastede igjen det skrevne, tilintetgjorde det og benyttede intet af det første Udkast, da han havde fundet den Form, hvori Digtet Efteraaret 1865 blev sendt op til Kjøbenhavn for at bydes frem til For-

lag hos Gyldendalske Boghandel, hvis daværende Ejer, Fr. Hegel, nu for første Gang saa Ibsens Navn. Det voluminøse Manuskript i et stort Kvartbind blev strax antaget til Udgivelse og i et Oplag af 1250 Exemplarer udkom den 15. Marts 1866

Brand. Et dramatisk Digt i 5 Akter af Henrik Ibsen. Kbhvn. 1866. 8. 271 S. Udgaver.

I Løbet af et Par Uger var dette Oplag udsolgt; før Aaret var tilende, var allerede 4de Oplag udgivet, og med hvert nyt Oplag trængte Digterens hidtil udenfor Norge næsten ukjendte Navn mere igjennem ikke blot hos Bladenes og Tidsskrifternes Bogdommere, men ogsaa hos hele den dannede Almenhed i de tre nordiske Riger. I større og større Oplag udkom nu i Aarenes Løb uden anden Ændring i Texten end de ved Forf.s Tilslutning til Stockholms-Kongressen 1869 nødvendiggjorte Retskrivnings-Forandringer fra og med 6te Oplag:

Brand. Et dramatisk Digt i 5 Akter. Af Henrik Ibsen. 2det Oplag. Kbhvn. [24. Maj] 1866. 8. 271 S. — 3die Oplag. Kbhvn. [16. August] 1866. 8. 271 S. — 4de Oplag. Kbhvn. [14. Decbr.] 1866. 8. 271 S. — 5te Oplag. Kbhvn. [1. Oktbr.] 1868. 8. 271 S. — Sjette oplag. Kbhvn. [21. Septbr.] 1871. 8. 271 S. — Syvende oplag. Kbhvn. [16. April] 1874. 8. 271 S. — Ottende oplag. Kbhvn. [21. Decbr.] 1876. 8. 271 S. — Niende oplag. Kbhvn. [30. Juni] 1881. 8. 271 S. — Tiende oplag. Kbhvn. [23. April] 1885. 8. 271 S. — Ellevte oplag. Kbhvn. [6. Juni] 1889. 8. 271 S. — Tolvte oplag. Kbhvn. [8. Septbr.] 1892. 8. 271 S. — Trettende oplag. Kbhvn. [4. Septbr.] 1895. 8. 271 S. — Fjortende oplag. Kbhvn. [1. Decbr.] 1898. 8. 2 Bl., 261 S.

Brand. A Dramatic Poem by Henrik Ibsen. Translated into English Prose by William Oversættelser.

Wilson. London 1891. 8. XIII S., 1 Bl., 301 S. — Second Edition. London 1894. 8. XV S., 301 S., 1 Bl.

Brand: A Dramatic Poem in five Acts. By Henrik Ibsen. Translated in the Original Metres with an Introduction and Notes by C. H. Herford. London 1894. 8. XCIX S., 1 upag. S., 288 S. — New Impression. London 1898. 8. XCIX S., 1 upag. S., 288 S.

Brand. Runo 5:ssä näytöksessä kirjoitti Henrik Ibsen. Suomensi Kasimir Leino. Helsingissä 1896. 8. 311 S.

Brand. Poème dramatique en 5 actes. Traduit [en prose] avec l'autorisation de l'auteur et précédé d'une préface par le Comte Prozor. Paris 1895. 8. XXIII S., 1 upag. S., 278 S., 1 Bl.

Brand. Drama in vijf Bedrijven door Henrik Ibsen. Uit het Noorsch vertaald door R. van Drooge. Harlingen 1893. 8. 179 S.

Brand. Perevod A Ivanovoi. [Trykt S. 1—161 i T. VI. af „Sobranie sočinenij Henrika Ibsena. Izdanie I. Jurovskago". S. Peterb. 1897. 8.]

Brand, dramatiserad dikt i fem akter. Öfversättning efter femte original-upplagan af M. [Elmblad.] Sthlm. 1870. 8. 2 Bl., 259 S.

Brand. Dramatisches Gedicht in fünf Acten. Aus dem Norwegischen in's Deutsche [metrisch] übertragen und bearbeitet von P. F. Siebold. Kassel 1872. 8. 2 Bl., S. 9—192, 1 Bl. — 2. Auflage. Nach H. Ibsen's Original „Brand" aus dem Norwegischen in's Deutsche übertragen und mit einem Vorworte versehen von P. F. Siebold. Kassel 1880. 8. 3 S., 31 upag. S., 244 S. (O. m. T.: „Anthologie der nordgerm. (skand.) dramat. Lit. in deutschen Uebertragungen", Bd. II.)

Brand. Ein dramatisches Gedicht von

Henrik Ibsen. Deutsch von Julie Ruhkopf. Bremen 1874. 16. VIII S., S. 9—350. (Denne i Originalens Metrum udførte versificerede Oversættelse er af Forf. ved et foran aftrykt Brev fra ham af 3. Juni 1873 godkjendt som „helt igjennem præget af Digtets Aand“ „med fuld Forstaaelse af alle Enkeltheder, der samtlige forekommer mig at være gjengivne med den størst mulige Troskab“.) — 2. Auflage. Norden 1885. 16. VIII S., S. 9—350.

Brand. Dramatisches Gedicht in 5 Acten. Nach dem Norwegischen deutsch bearbeitet von Alfr. Frhrn. von Wolzogen. (Den Bühnen gegenüber als Mnscr. gedruckt.) Wismar 1876. 8. IX S., 223 S.

Brand. Ein dramatisches Gedicht. Uebersetzt von L. Passarge. Lpz. [1882]. 8. 169 S. (O. m. T.: Reclams Univ.-Bibl. No. 1531, 1532 og senere indlemmet i samme Forlags „Ibsen's Gesammelte Werke“, II. [1889].)

F. Helveg: Bjørnson og Ibsen i deres to seneste Værker (Kbh. 1866. 8. S. 26—27: Liv og Digt. Til Belysning af „Brand“); K. A. Melin: Om Ibsens individualism, med särskild hänsyn till „Brand“ (Sthlm. 1884. 4); Mark [Pseud. for Alma Breinholm, f. Åkermark]: Något om Ibsen och „Brand“ (Göteb. 1885. 8.) — H. Jæger: Henrik Ibsen (Kbh. 1888), S. 177—202; H. Jæger: Henrik Ibsen og hans værker (Kra. 1892), S. 54—66; G. Brandes: Henrik Ibsen (Kbh. 1898), S. 27—41, 98—103; A. Schack: Udviklingsgangen i H. I.s Digtning (Kbh. 1897), S. 51—62; V. Vasenius: Henrik Ibsen (Sthlm. 1882), S. 175—206; L. Passarge: Henrik Ibsen (Lpz. 1883), S. 101—133; E. Reich: Ibsens Dramen (Dresden u. Lpz. 1894), S. 54—66; Ad. von Hanstein: Ibsen als Idealist (Lpz. 1897), S. 57—61; A. Garde: Der Grundgedanke in Ibsens Dichtung (Lpz. 1898), S. Kommentarer.

23 fg.; H. Bahr: Henrik Ibsen (Wien 1887), S. 6—8; Leo Berg: Henrik Ibsen (Berlin 1887), S. 12—16; O. Brahm: Henrik Ibsen (Berlin 1887), S. 21—29; de Bom: Ibsen en zijn werk (Gent 1893), S. 25—44; H. H. Boyesen: A Commentary on the Writings of Ibsen (New York 1894), S. 73—103; P. H. Wicksteed: Lectures on Ibsen (London 1892), S. 27—52; The Westminster Review 1891, I. 409—428 af R. A. Armstrong; „New Englander“ 1890, Octbr., af Prof. Arthur; A. Ehrhard: Ibsen et le Théatre contemporain (Paris 1892), S. 117—149; Ch. Sarolea: Henrik Ibsen (Paris 1891), S. 28 fg.; L. Bernardi: La littérature scandinave (Paris 1895); Journal des Débats, Juli 1895 af Jules Lemaître; A. Boccardi: La donna nell'opera di H. I. (Milano 1893), S. 19 fg.; G. M. Scalinger: Ibsen (Napoli 1895), S. 7—15; A. O. Vinje: Skrifter i Utval, IV. (Kra. 1887), S. 86—102 og 141 fg.; Norden, udg. af J. Lieblein, I. 287—297; Litt. Tidsskr., udg. af J. Vibe, I. 183—207; Nord. Tidskr., utg. af G. K. Hamilton, I. 106—112; Ugebl. for d. d. Folkekirke 1866, S. 344—348 Henrik Scharling; Morgenbladet 1866, Nr. 242, 249, 256 og 263 af M. J. Monrad og den dertil knyttede Fejde i s. Bl., hvorom nærmere Oplysninger i Norsk Forf.-Lex. III. 45.

førelser. For Scenen var Stykket oprindelig neppe bestemt, og det varede næsten 20 Aar efter Udgivelsen, før en Theaterleder vovede at gaa til en Opførelse af det hele Digt. Et enkelt Brudstykke, 4de Akt, var bleven opført i Kristiania ved nogle private Aftenunderholdninger i 1866 og senere med Aars Mellemrum ved et Par Beneficeforestillinger paa Kristiania Theater, altid nærmest for at give Fru Laura Gundersen Lejlighed til at optræde i Agnes' Rolle. Paa lignende Maade opførtes 4de Akt i Begyndelsen af 70-Aarene af Cettis Selskab i flere norske og

DE UNGES FORBUND

PERSONERNE:

KAMMERHERRE BRATSBERG, jernværksejer.
ERIK BRATSBERG, hans søn, juridisk kandidat og grosserer.
THORA, hans datter.
SELMA, grossererens frue.
DOKTOR FJELDBO, værkslæge.
SAGFØRER STENSGÅRD.
PROPRIETÆR MONSEN på Storli.
BASTIAN MONSEN, hans søn.
RAGNA, hans datter.
KANDIDAT HELLE, huslærer på Storli.
VÆRKSFORVALTER RINGDAL.
GÅRDBRUGER ANDERS LUNDESTAD.
DANIEL HEJRE.
MADAM RUNDHOLMEN, landhandlerenke.
BOGTRYKKER ASLAKSEN.
EN TJENESTEPIGE hos kammerherrens.
EN OPVARTER.
EN PIGE hos madam RUNDHOLMEN.
FOLK AF ALMUEN, KAMMERHERRENS GÆSTER, O. S. V. O. S. V.

(Handlingen foregår på værket i nærheden af en købstad i det søndenfjeldske Norge.)

svenske Byer. „Det modige, — ja, jeg kan vel gjerne sige forvovne Foretagende“ (for at bruge Digterens eget Udtryk i et Brev af April 1885), nemlig at bringe „Brand“ i dets Helhed til Opførelse, paatog først Direktør L. Josephson sig paa Nya Teatern i Stockholm 24. Marts 1885, omkring ni Aar efter at han havde sat „Peer Gynt“ iscene paa Kristiania Theater. I Stockholm gaves „Brand“ i Oversættelse af Harald Molander og med E. Hillberg i Titelrollen, den Gang 16 Aftener. Oktbr.—Decbr. 1895 opførtes Stykket, i noget forkortet Skikkelse og med dertil komponeret Musik af Ole Olsen, i de større norske Byer (i Kristiania paa Eldorado 21. Oktbr. 1895, i Bergen 7. Novbr. s. A., i Trondhjem i Decbr. s. A.) af August Lindbergs Selskab, sammensat særlig med dette Stykkes Opførelse for Øje: Brand — Aug. Lindberg, Agnes — Fru Augusta Lindberg, Ejnar — Knut Lindroth, Fogden — Axel Hultman, Gerd — Frk. Hulda Englund, osv. Over Nytaar fortsatte Lindberg sin Turné gjennem Sverige og sluttede i Kjøbenhavn i Maj 1896. I Anledning af Ibsen-Festerne ved Digterens 70-Aars Fødselsdag 1898 opførtes 4de og 5te Akt af „Brand“, med en Prolog af Daniel Fallstrøm og med Musik af Kapelmester Henneberg, paa den kgl. Opera i Stockholm 20. Marts 1898; Brands og Agnes' Roller udførtes af Hr. og Fru Lindberg, som nu var bleven knyttet til det kgl. Theater. I sin Helhed — dog noget forkortet — gav Dagmartheatret i Kjøbenhavn Stykket som Festforestilling, i Digterens Nærværelse og med en Prolog af Holger Drachmann, 3. April 1898, da Titelrollen blev spillet af Martinius Nielsen, Agnes af Fru Rosenberg, Ejnar af Neiiendam, osv. Den første og hidtil eneste Opførelse i Tyskland af dette Stykke fandt Sted som Festforestilling paa Schiller-Theater i Berlin den 21. Marts 1898 og

følgende Dage i samme Uge, og endelig bemærkes, at Stykket gaves af L'Oeuvres Selskab paa „Théatre Nouveau" i Paris første Gang 21. Januar 1895 med Lugné Poë i Titelrollen, Mlle. Mellot som Agnes, Mlle. Barbieri som Gerd, osv.

Peer Gynt er skrevet Sommeren 1867 dels i den senere ved Jordskjælv ødelagte By Casamicciola paa Ischia og dels i Sorrent. Saavel Navnet „Peer Gynt" (af *gyna*, se med lurende Blik, skotte, skele [Iver Aasen]), som adskillige af de enkelte Træk har Digteren hentet fra Asbjørnsens „Huldre-Eventyr" (3. Udg., S. 190 fg.) og fra Asbjørnsen og Moes „Norske Folke-Eventyr" (Ill. Udg., Kbh. 1879, S. 154 fg.). Sagnet om Peer Gynt og Bøjgen blev af Asbjørnsen optegnet i 1842 ordret efter Fortælling af den i Sels Anneks til Vaage fødte Skolelærer Engebret Hougen, en begavet Sambygding af Ibsens Ven, P. Botten-Hansen, og blev i Asbjørnsens „En Rensdyrjagt ved Rondane" lagt i Munden paa Peer Fugleskjelle, medens andre Træk, som Skildringen af Ridtet paa Rensbukken paa Gjendineggen, er hentet fra Eventyret om Gudbrand Glesne. En gjennemgaaende korrekt, skjønt vistnok i det enkelte for vidt dreven, Redegjørelse for de Træk, Ibsen har hentet fra disse folkloristiske Kilder, er givet af Passarge i hans „Henrik Ibsen" (1883, S. 141 fg.) og af Wm. og Ch. Archer i Indledningen til deres engelske Oversættelse af Digtet. Ogsaa dette Arbejdes Originalmanuskript kunde sees paa Theaterudstillingen i Kjøbenhavn 1898. Det var med Forfatterens egen Haand en smuk Renskrift, uden Spor af Rettelser eller Overstrygninger paa de for Besøgeren tilgjængelige Sider, en Del af Scenen mellem Peer og Aase paa Dødslejet. I saadan Renskrift kom Digtet Høsten 1867 op til Forfatterens danske Forlægger,

som allerede 14. Novbr. s. A. i et Oplag paa 1250 Exemplarer udsendte

Peer Gynt. Et dramatisk Digt af Henrik Ibsen. Kbhvn. 1867. 8. 2 Bl., 259 S. Udgaver.

Paa 14 Dage blev et nyt Oplag i 2000 Exemplarer sat og trykt, hvorefter Rækkefølgen af dette Digts Udgaver i Originalsproget er bleven:

Peer Gynt. Et dramatisk Digt. Andet Oplag. Kbhvn. [28. Novbr.] 1867. 8. 2 Bl., 259 S. — Tredje oplag. Kbhvn. [24. Septbr.] 1874. 8. 264 S. — Fjerde oplag. Kbhvn. [12. Oktbr.] 1876. 8. 264 S. — Femte oplag. Kbhvn. [22. Septbr.] 1881. 8. 264 S. — Sjette oplag. Kbhvn. [26. Novbr.] 1885. 8. 264 S. — Syvende oplag. Kbhvn. [29. April] 1886. 8. 264 S. — Ottende oplag. Kbhvn. [16. Juli] 1891. 8. 264 S. — Niende oplag. Kbhvn. [15. Decbr.] 1893. 8. 263 S. — Tiende oplag. Kbhvn. [9. Septbr.] 1896. 8. 263 S.

Peer Gynt. A Dramatic Poem by Henrik Ibsen. Authorized Translation by William and Charles Archer. London [1892]. 8. XXII S., 1 Bl.. 287 S. Oversættelser.

Le Peer Gynt d'Ibsen. Par le Comte M. Prozor. Paris 1897. 8. 63 S. (Bogen er ingen Oversættelse, men en kritisk refererende og ræsonnerende Gjengivelse af det Ibsenske Digts Tanker og Scenegang. En fransk Oversættelse af det hele Digt ved den samme Oversætter er hidtil blot trykt i „La Nouvelle Revue“ 1896.)

Per Gint. Perevod O. Naumova. (Trykt S. 163—303 i T. VI. af „Sobranie sočinenij Henrika Ibsena. Isdanie I. Jurovskago“. S. Peterb. 1897. 8.]

Peer Gynt. Ein dramatisches Gedicht von Henrik Ibsen. Uebersetzt von L. Passarge.

Lpz. 1881. 8. XVI S., 256 S. — 2te umgearbeitete Ausgabe. Lpz. [1887.] 8. 154 S. (O. m. T.: Reclam's Univ.-Bibl. No. 2309 og 2310 og senere indlemmet i samme Forlags „Ibsen's Gesammelte Werke", III. [1889.])

Kommentarer. H. Jæger: Henrik Ibsen (Kbh. 1888), S. 202—211; H. Jæger: Henrik Ibsen og hans værker (Kra. 1892), S. 67—81; G. Brandes: Henrik Ibsen (Kbh. 1898), S. 48—54; A. Schack: Udviklingsgangen i H. I.s Digtning (Kbh. 1897), S. 62—75; V. Vasenius: Henrik Ibsen (Sthlm. 1882), S. 207—229; L. Passarge: Henrik Ibsen (Lpz. 1883), S. 134—191; E. Reich: Ibsen's Dramen (Dresden u. Lpz. 1894), S. 66—76; A. Garde: Der Grundgedanke in Ibsens Dichtung (Lpz. 1898), S. 25—29; Ad. von Hanstein: Ibsen als Idealist (Lpz. 1897), S. 62—74; H. Bahr: Henrik Ibsen (Wien 1887), S. 8 fg.; Leo Berg: Henrik Ibsen (Berlin 1887), S. 16—19; O. Brahm: Henrik Ibsen (Berlin 1887), S. 29—32; de Bom: Ibsen en zijn werk (1893), S. 45—49; H. H. Boyesen: A Commentary on the Writings of Ibsen (New York 1894), S. 105—127; P. H. Wicksteed: Lectures on Ibsen (London 1892), S. 52—85; A. Ehrhard: Ibsen et le Théâtre contemporain (Paris 1892), S. 150—195; Ch. Sarolea: Henrik Ibsen (Paris 1891), S. 33—39; A. Boccardi: La donna nell'opera di H. I. (Milano 1893), S. 21 fg.; G. M. Scalinger: Ibsen (Napoli 1895), S. 16—20; Revue Suisse 1890, T. 47, S. 286 fg. af Leo Quesnel: „De Gids" 1893 af Dr. R. C. Boet; Svensk Tidskrift 1893, S. 300—314 af Hans Larsson; Norsk Folkeblad 1867, No. 47 og 50 af Bjørnstjerne Bjørnson; Aftenbladet s. A. No. 280 og 283 [af F. Bætzmann] og No. 301 fg. af Kr. Janson; Morgenbladet s. A. No. 330 og 332; Aftenbladet 1876, No. 20—

25 [af A. Garborg]; Nord. månedsskrift 1872, II. 264 fg. af Joh. Schrøder og S. 444 fg.

Heller ikke dette Digt var af Forfatteren oprindelig bestemt til scenisk Opførelse; men da han om Vinteren 1873—74 paany beskjæftigede sig med Stykket i Anledning af den forestaaende Udgivelse af 3die Oplag, foretog han samtidig en Bearbejdelse deraf, saaledes at det i forkortet Skikkelse kunde blive brugbart til Opførelse paa Scenen, indrettet som musikalsk Drama, med Musik komponeret dertil af Edvard Grieg, efter den af Ibsen selv dertil udkastede Plan. I Februar 1874 henvendte han sig i Brev til Ludv. Josephson, den Gang Leder af Kristiania Theater, om det saaledes forkortede og bearbejdede Stykkes Opførelse der; under Ibsens Besøg i Hjemmet Sommeren 1874 blev de endelige Aftaler trufne, hvorunder Digter og Komponist sanktionerede Josephsons Forslag for den sceniske Adaption af Stykket, som derefter opførtes første Gang paa Kristiania Theater 24. Februar 1876 (Peer Gynt — H. Klausen, Aase — Frk. Parelius, Dovregubben — Johs. Bruun, Solvejg — Frk. Neelsen, osv.). Til 1. Jan. 1877 oplevede det 37 Opførelser; ved Theatrets Brand i Januar s. A., da adskilligt af det til Opførelsen hørende Udstyr brændte, blev Forestillingsrækken afbrudt. Senere blev det gjenoptaget paa Repertoiret (nu med Bjørn Bjørnson i Titelrollen) 9. Marts 1892, men ved denne Reprise, som til 27. Juni 1893 bragte 50 nye Opførelser, gaves blot Stykkets første 3 Akter. — I Kjøbenhavn bragte Dagmartheatret Stykket til Opførelse første Gang 15. Januar 1886 (med den norske Skuespiller Henrik Klausen som Gjæst i Titelrollen, den finske Skuespillerinde Ida Aalberg som Gjæst i Aases Parti og Fru Oda Nielsen i Solvejgs) og senere i Sæsonen med tildels forandret Rollebesætning, bl. a. med den

Opførelser.

norske Skuespillerinde Frøken Parelius som Aase og et Par Gange med Cetti i Titelrollen. Dagmartheatrets Iscenesættelse, som til de mindste Enkeltheder var sanktioneret af Forfatteren gjennem Direktør Th. Andersens Brevvexling herom med ham, var væsentlig forskjellig fra den i Kristiania benyttede. — I Sverige var det Aug. Lindberg, som bragte Stykket frem paa Scenen i Oversættelse ved Gustaf af Geijerstam (med Lindberg i Titelrollen, Frk. Magnusson som Aase, Fru Eliason og Frk. Lindegrén som Solvejg, V. Lundberg som Knappestøberen osv.), 1ste Gang paa Theatret i Gøteborg 2. Februar 1892. Den 16. April 1895 bragte den samme svenske Skuespildirektør dette Stykke frem paa den kgl. Opera i Stockholm og havde det derefter paa Programmet for sin Tourné i Norge Høsten 1895 (Bergen 11. Novbr., Trondhjem i Decbr. s. A.) og i Sverige om Vaaren 1896 (Helsingborg, Gøteborg o. fl. St.). — Da Grev Prozor's franske Oversættelse af Stykket var bleven offentliggjort i „La Nouvelle Revue“ Vaaren 1896, tog L'Oeuvres Selskab det op paa sit Repertoire, og 11. Novbr. s. A. opførtes det (indledet med en „Conférence“ af Victor Barugand, Redaktøren af „La Revue Blanche“, og med tildels ny Musik af Edvard Grieg) 1ste Gang paa „Théâtre Nouveau“ i Paris med M. Deval i Titelrollen, Mlle. Suzanne Auclaire som Solvejg, Mlle. Barbieri som Aase, Lugné Poë som Dovregubben, osv.

PERSONERNE:

BRAND.

HANS MODER.

EJNAR, en maler.

AGNES.

FOGDEN.

DOKTOREN.

PROVSTEN.

KLOKKEREN.

SKOLEMESTEREN.

GERD.

EN BONDE.

HANS HALVVOKSNE SØN.

EN ANDEN BONDE.

EN KVINDE.

EN ANDEN KVINDE.

EN SKRIVERKARL.

PRESTER og EMBEDSMÆND.

ALMUE, MÆND, KVINDER og BØRN.

FRISTEREN I ØDEMARKEN.

DE USYNLIGES KOR.

EN RØST.

(Handlingen foregår i vor tid, dels i dels omkring en jordbygd på vestkysten af Norge.)

FØRSTE AKT.

(Oppe i sneen på fjeldvidderne. Tågen ligger tæt og tung; det er regnvejr og halvmørkt.)

(BRAND, sortklædt, med stav og skræppe, kravler sig frem vestover. EN BONDE og hans halvvoksne SØN, som har slået følge med, er noget bagefter.)

BONDEN

(råber efter BRAND).

Hej, fremmedkarl, far ej så fort!
Hvor er du?

BRAND.

Her!

BONDEN.

Du går dig bort!
Nu tykner skodden slig, at knapt
en ser så langt, som staven rækker —

SØNNEN.

Faer, her er spriker!

BONDEN.

Her er sprækker!

BRAND.

Og hvert et vejspor har vi tabt.

BONDEN
(skriger).

Stands, mand! Guds bittre —! Her er bræen
skral som en skorpe! Tramp ej sneen!

BRAND
(lyttende).

Jeg hører duren af en fos.

BONDEN.

En bæk har hulet sig indunder;
her er et dyb, som ingen bunder; —
det sluger både dig og os!

BRAND.

Frem må jeg, som jeg før har sagt.

BONDEN.

Det evner ingen mandemagt.
Kend; — her er grunden hul og sprød —
Stands, mand! Det gælder liv og død!

BRAND.

Jeg må; jeg går en stormands bud.

BONDEN.

Hvad heder han?

BRAND.

Han heder Gud.

BONDEN.

Og hvad er du for noget?

BRAND.

Prest.

BONDEN.

Kanhænde det; men jeg véd bedst,
at om du så var provst og bisp,
så ligger du i dødsens gisp

før dagen gryr, hvis du vil frem
på bræens undergravne brem.

(nærmer sig varsomt og overtalende.)

Hør, prest; om en er klog og lært,
han kan ej det, som er for svært.
Vend om; vær ej så strid og stiv!
En har jo kun det ene liv; —
går det, hvad har en så igen?
Der er en mil til næste grænd,
og skodden står så tyk, at den
kan skæres med en tollekniv.

BRAND.

Står skodden tyk, en lokkes ej
af blålysblink på vildsporsvej.

BONDEN.

Men her er is-tjern rundt omkring,
og slige tjern er stygge ting.

BRAND.

Dem går vi over.

BONDEN.

Gå på vand?
Du holder mindre end du lover.

BRAND.

Én har dog vist, — er troen sand,
så slipper karlen tørskod over.

BONDEN.

Ja, før i tiden; men i vor
han går tilbunds med hud og hår.

BRAND.

Farvel! (vil gå.)

BONDEN.

Du sætter livet til!

BRAND.

Hvis Herren for min død har brug, —
velkommen flom og fos og slug!

BONDEN
(sagte).

Nej, han er både gal og vild!

SØNNEN
(halvt grædende).

Faer, lad os vende! Der er tegn
til værre styggevejr og regn!

BRAND
(standser og nærmer sig igen).

Hør, bondemand; du sagde før,
at datter din, som bor ved fjorden,
har skikket bud, at snart hun dør;
men ej med saligt håb hun tør, —
hvis ej hun ser dig, — gå fra jorden?

BONDEN.

Gud bedre mig så sandt og visst!

BRAND.

Og til idag hun gav dig frist?

BONDEN.

Ja.

BRAND.

Ikke længer?

BONDEN.

Nej.

BRAND.

Så kom!

BONDEN.

Det er ugørligt værk. Vend om!

BRAND
(ser fast på ham).

Hør? Gad du hundred daler give,
ifald hun kunde saligt dø?

BONDEN.

Ja, prest!

BRAND.

To hundred?

BONDEN.

Hus og bø
jeg skulde gerne fra mig skrive,
ifald hun slukne fik i fred!

BRAND.

Men gad du give livet med?

BONDEN.

Hvad? Livet? Kære, vene —!

BRAND.

Nå?

BONDEN
(klør sig bag øret).

Nej, men der er da måde på —!
I Jesu navn, du får ej glemme,
at jeg har barn og kone hjemme.

BRAND.

Han, som du nævnte, havde moer.

BONDEN.

Ja, det var længe før ifjor; —
da hændte der så mangt et under;
det går ej slig til nuomstunder.

BRAND.

Far hjem. Dit liv er dødens vej.
Du véd ej Gud og Gud ej dig.

BONDEN.

Hu, du er hård!

SØNNEN
(trækker i ham).

Kom så afsted!

BONDEN.

Ja vel; men han skal følge med!

BRAND.

Skal jeg?

BONDEN.

Ja, blir du borte her
i dette Herrens vonde vejr,
og rygtes, hvad en ej kan dølge,
at vi gik hjemmefra i følge,
så trækkes jeg tilthings en dag, —
og drukner du i myr og tjern,
så dømmes jeg i bolt og jern —

BRAND.

Da lider du for Herrens sag.

BONDEN.

Mig rager ikke hans og dine;
jeg har alt mer end nok med mine.
Kom så!

BRAND.

Farvel!

(hult bulder høres langt borte.)

SØNNEN

(skrigende).

Der går en skred!

BRAND

(til bonden, som har grebet ham i kraven).

Slip taget!

BONDEN.

Nej!

BRAND.

Slip straks!

SØNNEN.

Kom med!

BONDEN

(brydes med BRAND).

Nej, fanden nappe mig —!

BRAND

(river sig løs og kaster ham i sneen).

Ja visst;
det kan du tro han gør tilsidst!

(går.)

BONDEN

(sidder og gnider armen).

Au, au; den karl er stiv og stærk.
Sligt kalder han Vorherres værk!

(råber, idet han rejser sig.)

Hej, prest!

SØNNEN.

Han gik indover hejen.

BONDEN.

Ja, men jeg skimter ham endnu.

(råber igen.)

Hør, sig mig — kan du mindes, du,
hvor var det vi kom ud af vejen?

BRAND
(inde i tågen).

Ej trænges vejløbs kors for dig; —
du er alt på den brede vej.

BONDEN.

Gud give, at det var så vel,
så sad jeg godt og varmt ikveld.

(han og SØNNEN går østover igen.)

BRAND
(kommer tilsyne højere oppe og lytter ud mod den kant, hvor BONDEN gik).

De famler hjem. Du slappe træl,
sprang i dit bryst en viljes væld,
var ikkun evnèn det, som skorted,
jeg skulde vejens møje kortet;
på dødstræt ryg, med foden såret,
jeg skulde glad og let dig båret; —
men hjælp er gavnløs for en mand,
som ikke vil, hvad ej han kan.

(går længere frem.)

Hm; livet, livet; det er svært,
hvor livet er de godtfolk kært!
Hver skrælling lægger slig en magt
på livet, som om verdens frelse,
al menneskenes sjælehelse,
var på hans skrale skuldre lagt.

De vil nok offre, Gud bevares!
Men livet, livet, — det må spares.

(smiler, som i en erindring.)

To tanker faldt som gut mig ind
og voldte lattervrid i maven,
og skaffed mig et barket skind,
når gamle skolemoer var gnaven.
Jeg tænkte mig en mørkræd ugle,
en fisk med vandskræk. Lydt jeg lo;
jeg vilde dem af sindet smugle,
men de hang i med tand og klo. —
Hvad kom det af, det lattervrid?
Jo, af den dunkelt følte splid
imellem tingen, som den er,
og tingen, som den skulde være, —
imellem det, at måtte bære,
og finde byrden altfor svær. —

Fast hver en landsmand, syg og frisk,
er slig en ugle, slig en fisk.
Han skabtes til et dybets yrke,
han skulde leve livets mørke, —
og det er det, som gør ham ræd.
Han spræller angst mod fjærens bred,
han skyr sit eget stjernekammer,
han skriger: luft og dagens flammer!

(standser et øjeblik, studser og lytter.)

Hvad var det der? Det lød som sang.
Ja, det er sang med latter blandet.
Hør, — nu et hurra, nu et andet, —
nu tredje — fjerde — femte gang!

Der rinder solen. Skodden letter.
Jeg øjner alt de vide sletter.
Derborte står det glade lag
i morgenskær på højderyggen;

vestover vidden kastes skyggen;
de skifter ord og nævetag.
Nu skilles de. De andre vender
mod øst, men to går vesterud.
Der skikker de, som sidste bud,
farvel med hat, med slør og hænder.

(Solen bryder alt mere og mere gennem tågen. Han står længe og ser ned på de kommende.)

Der glittrer lys om disse tvende.
Det er som skodden gjorde vej,
som lyngen klædte hæld og hej
og himlen lo om ham og hende.
De er visst syskend. Hånd i hånd
de springer over lyngens tæppe.
Se; pigen rører grunden neppe,
og han er ledig som en vånd.
Der strøg hun fra ham! Der hun veg,
da rap han vilde hende fange — —.
Nu vokser løbet til en leg —!
Hør; deres latter blir til sange!

(EJNAR og AGNES, let rejseklædte, begge blussende og varme, kommer legende frem over sletten. Tågen er borte; en klar sommermorgen ligger over fjeldet.)

EJNAR.

Agnes, min dejlige sommerfugl,
dig vil jeg legende fange!
Jeg fletter et garn med masker små,
og maskerne er mine sange!

AGNES

(danser baglænds foran og smutter stedse fra ham).

Er jeg en sommerfugl, liden og skær,
så lad mig af lyngtoppen drikke;
og er du en gut, som lyster en leg,
så jag mig, men fang mig ikke!

EJNAR.

Agnes, min dejlige sommerfugl,
nu har jeg maskerne flettet;
dig hjælper visst aldrig din flagrende flugt, —
snart sidder du fangen i nettet!

AGNES.

Er jeg en sommerfugl, ung og blank,
jeg lystig i legen mig svinger;
men fanger du mig under nettets spind,
så rør ikke ved mine vinger!

EJNAR.

Nej, jeg skal løfte dig varligt på hånd
og lukke dig ind i mit hjerte;
der kan du lege dit hele liv
den gladeste leg, du lærte!

(uden at se det har de nærmet sig en brat styrtning; de står nu lige på randen.)

BRAND
(skriger ned til dem).

Stands, stands! Der er en afgrund bag!

EJNAR.

Hvem råber?

AGNES
(peger op).

Se!

BRAND.

Berg jer itide!
I står på skavlens hule tag; —
den hænger udfor stupets side!

EJNAR
(slår armen om hende og ler op).
Det har ej nød med mig og hende!

AGNES.
Vi har et liv at lege rundt!

EJNAR.
I solskin er en færd os undt,
som først om hundred år har ende.

BRAND.
Da først I går tilbunds? Ja så!

AGNES
(svinger sløret).
Nej, da går legen mod det blå.

EJNAR.
Først hundred år i glædestimlen,
med bryllupslamper tændt hver nat, —
et liv, et hundredårs tagfat —

BRAND.
Og så —?

EJNAR.
Så hjem igen — til himlen.

BRAND.
Nå, det er den, I kommer fra?

EJNAR.
Naturligvis; hvor ellers da?

AGNES.
Ja, det vil sige, allersidst
vi kom fra dalen øst for fjeldet.

BRAND.

Jeg syntes og jeg øjned hist
et skimt af jer ved vandløbskellet.

EJNAR.

Ja, det var der vi skiltes nys
fra vore venner og veninder
og trykked håndslag, favntag, kys,
som segl på alle dyre minder.
Kom ned til os! Jeg skal fortælle,
hvor Gud har været mageløs, —
så vil De fatte jublens vælde —!
Fy, stå ej der, som om De frøs!
Se så! Tin op! Det kan jeg lide.
Først er jeg maler, må De vide,
og det var allerede smukt
at skænke mine tanker flugt,
så jeg kan kogle liv i farver,
som han gør sommerfugl af larver.
Men aller prægtigst var dog Gud,
da han mig Agnes gav til brud!
Jeg kom fra syd, fra rejser lange,
med malerkassen på min ryg —

AGNES

(ivrig).

Så kongeglad og frisk og tryg —
og kunde visst de tusend sange!

EJNAR.

Just som jeg gennem bygden strøg,
var hun deroppe på besøg.
Hun skulde drikke fjeldets luft
og sol og dugg og graners duft.
Mig drev en gudsmagt op mod fjeldet;
det sang i mig: søg skønhedsvældet

på granemo, langs skogens elv,
i skyflugt under himlens hvælv! —
Da malte jeg mit mesterstykke:
et rosenblus på hendes kind,
et øjepar, som lyste lykke,
et smil, som sang i sjælen ind —

AGNES.

Men hvad du malte, så du neppe, —
drak livets skål i blinde drag
og stod igen en solskinsdag
med stav i hånd og snøret skræppe —

EJNAR.

Da strøg den tanke mig forbi:
du har jo ganske glemt at fri!
Hurra! I hast blev friet, svaret,
og dermed var det grejdt og klaret.
Vor gamle doktor blev så glad,
at selv han ikke vidste hvad.
Så holdt han lag tre døgn tilende,
med sang og dans, for mig og hende;
fra foged, lensmand, skriver, prest,
al voksen ungdom kom som gæst.
Fra gården brød vi op inat;
men derfor endtes gildet ej; —
med flag på stang, med løv om hat,
op over li, frem over hej,
af flokken fulgtes vi på vej.

AGNES.

Vor færd på vidden var en dans,
snart to og to — og snart i krans.

EJNAR.

Af sølvstøp drak vi vinen sød —

AGNES.

I sommernatten sangen lød —

EJNAR.

Og skodden, som faldt tung fra nord,
strøg lydig væk, hvor frem vi foer.

BRAND.

Og nu går vejen —!

EJNAR.

Lige frem,
til byen.

AGNES.

Der jeg har mit hjem.

EJNAR.

Men først forbi de sidste toppe;
så ned til fjordens vik i vest;
på Egirs hest med dampen oppe
vi rider hjem til bryllupsfest, —
og så mod sydens land tilsammen,
lig svaner på den første flugt —!

BRAND.

Og der —?

EJNAR.

Et bryllupsliv i gammen,
som drømmen stort, som sagnet smukt;
thi vid at denne søndagsmorgen,
skønt midt på vidden, uden prest,
vort liv blev lyst i fred for sorgen
og viet til en lykkefest.

BRAND.

Af hvem?

EJNAR.

Af al den glade klynge.
Ved bægerklang hver uvejrssky
blev sat i ban, der turde tynge
det lette løvværk om vort ly.
Af sproget ud hvert ord de kyste,
som varsel bar om stormslags drøn;
med løv i håret de os lyste
som glædens børn i kuld og køn.

BRAND.

Far vel, I to!

(vil gå.)

EJNAR

(studser og ser nærmere på ham).

Nej, stands og vent!
Det tykkes mig som noget kendt
i Deres træk —

BRAND

(koldt).

Jeg er Dem fremmed.

EJNAR.

Og dog fra skolen eller hjemmet
jeg tror så visst, jeg mindes kan —

BRAND.

I skolen; ja, da var vi venner;
da var jeg gut; nu er jeg mand.

EJNAR.

Det skulde aldrig være —?

(skriger med engang:)

Brand!
Ja, det er dig! Nu jeg dig kender!

BRAND.

Jeg kendte dig fra første stund.

EJNAR.

Vel mødt, vel mødt af hjertens grund!
Se på mig! Ja, du er den gamle,
som altid i dig selv var nok,
hvem legen aldrig kunde samle
i kammeraters viltre flok.

BRAND.

Jeg var jo hjemløs mellem jer.
Dig tror jeg dog jeg havde kær,
skønt alle I der-sør i landet
var af en anden malm, end jeg,
som fødtes på et næs ved vandet,
i skyggen af en skogløs hej.

EJNAR.

Din hjembygd, — ja. den er jo her?

BRAND.

Igennem den min vej nu bær.

EJNAR.

Igennem den? Så? Vidre frem?

BRAND.

Ja vidt; og fort — forbi mit hjem.

EJNAR.

Du er jo prest?

BRAND
(smiler).

Stiftskapellan.
Lig haren under holtets gran
har jeg mit hus snart her snart hist.

EJNAR.

Og hvor går rejsen nu tilsidst?

BRAND
(hurtigt og hårdt).

Spørg ej om det!

EJNAR.

Hvorfor?

BRAND
(forandrer tonen).

Å jo!

Det skib, som venter eder to,
skal også føre mig herfra.

EJNAR.

Min brudgomshest? Hurra, hurra!
Tænk, Agnes, han skal samme vej!

BRAND.

Ja, men jeg skal til gravøl, jeg.

AGNES.

Til gravøl?

EJNAR.

Du? Hvem skal begraves?

BRAND.

Den Gud, som nys du kaldte din.

AGNES
(viger).

Kom, Ejnar!

EJNAR.

Brand!

BRAND.

I lin og skrin
hver jordtræls Gud, hver døgnværk-slaves,
skal lægges ned ved højlys dag.
Der må en ende på den sag.
Det er på tiden I forstår,
han skrantet har i tusend år.

EJNAR.

Brand, du er syg!

BRAND.

Nej, sund og frisk,
som åsens tall, som bakkens brisk;
men det er tidens syge slægt,
som trænger til at vorde lægt.
I vil kun lefle, lege, le,
vil tro så småt, men ikke se, —
vil læsse hele vægtens ve
på en, som man har sagt jer kom
og tog den store straffedom.
Han lod for jer sig tornekranse,
og derfor har I lov at danse; —
ja dans, — men hvor du danser hen,
det blir en anden sag, min ven!

EJNAR.

Å, jeg forstår! Den sang er ny
og yndet over bygd og by.
Du hører til det unge kuld,
som kalder livet tant og muld,
som jage vil med pølens skræk
alverden i en askesæk.

BRAND.

Nej, jeg er ingen „prækehest“.
Jeg taler ej om kirkens prest;

knapt véd jeg, om jeg er en kristen;
men visst jeg véd, jeg er en mand,
og visst jeg véd, jeg øjner bristen,
der margstjal hele dette land.

EJNAR

(smiler).

Det har jeg endnu aldrig hørt,
vort gode land i rygte ført
for overmål af livsenslyst.

BRAND.

Nej, jublen sprænger intet bryst; —
thi var det så, da var det vel.
Lad gå at du er glædens træl, —
men vær det da fra kveld til kveld.
Vær ikke ét idag, igår,
og noget andet om et år.
Det, som du er, vær fuldt og helt,
og ikke stykkevis og delt.
Bacchanten er en klar idé,
en drukkenbolt hans ak og ve, —
Silenen er en skøn figur,
en dranker hans karrikatur.
Gå blot omkring i dette land,
og hør dig for hos alle mand,
og du vil se, enhver har lært
sig til at være lidt af hvert.
Lidt alvorslørt til brug i helgen,
lidt trofast efter fædres sed,
lidt lysten efter natverdsvælgen, —
thi det var samme fædre med, —
lidt varm om hjertet, er der gilde
og sangen runger for det lille
men klippefaste klippefolk,
der aldrig tog mod stryg og svolk, —

lidt ødsel når det gælder løfter, —
lidt hårfin når han ædru drøfter
det ord, som gaves i et lag,
til løsning på en alvorsdag.
Dog alt, som sagt, kun ganske lidt;
hans fejl, hans fortrin, går ej vidt;
han er en brøk i stort og småt,
en brøk i ondt, en brøk i godt; —
men værst det er, — hver brøkens del
slår brøkens hele rest ihjæl.

EJNAR.

Det er en letvindt ting at håne;
dog vakkrere det var at skåne —

BRAND.

Kanhænde det, — men ej så sundt.

EJNAR.

Nu vel; til folkets syndebundt
jeg føjer både ja og amen,
men ser dog ej det hænger sammen
med ham, du lægge vil i skrin, —
den Gud, jeg endnu kalder min.

BRAND.

Min glade ven, du er jo maler; —
vis mig den Gud, hvorom du taler.
Du har jo malt ham, har jeg hørt,
og billedet har godtfolk rørt.
Han er vel gammel; ikke så?

EJNAR.

Nu ja —?

BRAND.

Naturligvis. Og grå?
Tyndhåret efter gubbers vis,

med skæg som sølvtråd eller is, —
velvilligt stemt, men dog så streng,
at han kan skræmme børn i seng?
Hvorvidt du gav ham tøfler på,
se, det lar ved sit værd jeg stå;
men visst jeg tror det gjorde godt,
om han fik briller og kalot.

EJNAR
(vred).

Hvad skal det til —

BRAND.

Det er ej spot.
Just netop sådan ser han ud,
vort lands, vort folks familjegud.
Som katoliken gør en rolling
af Frelserhelten, gør I her
af Herren en affældig olding,
der er sin alders barndom nær.
Som paven har på Peters stol
tilovers snart kun dobbelt-dirken,
så snevrer I fra pol til pol
Vorherres rige ind til kirken.
I skiller liv fra tro og lære;
for ingen gælder det at være;
jer stræben er, jer ånd at hæve,
men ikke helt og fuldt at leve.
I trænger til, for slig at slingre,
en Gud, som ser igennem fingre; —
som slægten selv, dens Gud må gråne
og males med kalot og måne. —
Men denne Gud er ikke min!
Min er en storm, hvor din er vind,
ubøjelig, hvor din er døv,
alkærlig der, hvor din er sløv;

og han er ung, som Herkules, —
ej nogen Gudfaer på de treds!
Hans stemme slog med lyn og skræk,
da han som ild i tornehæk
for Moses stod på Horebs berg,
som kæmpen står for dverges dverg.
Han standsed sol i Gibeons dal
og gjorde undre uden tal,
og skulde gøre dem endnu,
hvis slægten ej var slap, som du!

EJNAR
(med et usikkert smil).

Og nu skal slægten skabes om?

BRAND.

Det skal den, du, så sandt og visst
jeg véd, at jeg til verden kom.
som læge for dens sot og brist!

EJNAR
(ryster på hovedet).

Sluk ikke stikken, skønt den oser,
før lygten viser vejens spor;
stryg ikke sprogets gamle gloser,
før du har skabt de nye ord!

BRAND.

Ej noget nyt jeg stunder til;
det eviges ret jeg hævde vil.
Det er ej dogmer eller kirke,
som jeg vil løfte med mit virke;
thi begge så sin første dag,
og derfor var det muligt vel
de begge ser sin sidste kveld.
Alt skabt har jo et *finis* bag;

det fanger mén af møl og orm,
og må ifølge lov og norm
afvejen for en ufødt form.
Men der er noget til, som står; —
det er den ånd, som ej blev skabt,
som løstes, da den var fortabt,
i tidens første friske vår,
som slog med frejdig mandetro
fra kød til åndens ophav bro,
Nu er i småt den høkret ud, —
tak være slægtens syn på Gud; —
men frem af disse sjælestumper,
af disse åndens torsoklumper,
af disse hoder, disse hænder,
et helt skal gå, så Herren kender
sin mand igen, sit største værk,
sin ætling, Adam, ung og stærk!

EJNAR

(afbrydende).

Farvel. Jeg mener, det er bedst
vi skilles her.

BRAND.

Går I mod vest,
går jeg mod nord. To veje bær
til fjorden, begge lige nær.
Farvel!

EJNAR.

Farvel.

BRAND

(vender sig ved nedgangen).

Skil lys fra dunst.
Husk, — det, at leve, er en kunst.

EJNAR

(vinker ham fra sig).

Vend du kun verden op og ned;
min gamle Gud jeg holder ved!

BRAND.

Godt; mal ham du med krykkestav; —
jeg går og lægger ham i grav!

(går ned over stien.)

EJNAR

(går i taushed hen og ser ned efter BRAND).

AGNES

(står et øjeblik som åndsfraværende; derpå farer hun op, ser sig urolig om og spørger):

Gik solen ned?

EJNAR.

Nej, kun en sky
strøg for; nu lyser den pány.

AGNES.

Her blæser koldt.

EJNAR.

Det var et pust,
som jog igennem skaret just.
Her skal vi ned.

AGNES.

Så sort mod sør
stod berget ej og stængte før.

EJNAR.

Du så det ej for sang og leg,
før han dig skræmte, da han skreg.
Men lad ham gå sin bratte trap;
vi knytter legen, hvor den glap.

AGNES.

Nej, ikke nu; — nu er jeg træt.

EJNAR.

Det er igrunden også jeg, —
og nedfor er ej vejen let,
som borte på den flade hej.
Men har vi højden bagom os,
da skal vi danse just på trods, —
ja, tifold mere vildt og fort.
end ellers vi det havde gjort. —
Se, Agnes, se den stribe blå,
som solens glød nu glittrer på;
snart kruser den sig, snart den ler,
snart er den sølv, snart er den rav;
det er det store, friske hav.
som du der yderst ude ser!
Og kan du se den mørke røg,
som længe langsmed leden strøg?
Og kan du se den sorte prik,
som nu just rundt om næsset gik?
Se, det er dampen; — din og min!
Nu står den fjorden lige ind!
Iaften står den ud fra fjord,
tilhavs, med dig og mig ombord! —
Der slører tågen tung og grå. —
Sig, Agnes, fik du øje på
hvor smukt sig hav og himmel malte?

AGNES
(ser åndsfraværende lige ud og siger):

Ja visst. Men sig mig om du så —?

EJNAR.

Hvad?

AGNES
(uden at se på ham og dæmpet som i en kirke).

Hvor han vokste, mens han talte!

(hun går nedover stien. EJNAR følger.)

(Vej langs fjeldvæggen med vildt dyb udfor til højre. Ovenfor og bag berget skimtes større højder med tinder og sne.)

BRAND
(kommer oppe på stien, går nedover, standser midtvejs på en fremspringende knart og ser ned i dybet).

Ja, jeg kender mig igen!
Hvert et bådnøst, hver en grænd,
Jordfaldsbakken, osets birke,
og den gamle brune kirke,
elvekantens olderbuske,
alting kan fra barn jeg huske.
Men jeg tror, at mere gråt
er det nu, og mere småt;
og på berget skavlen hænger
mere yderligt end da,
har af dalens snevre himmel
skåret bort endnu en strimmel
luder, truer, skygger, stænger, —
stjæler mere sol ifra.

(sætter sig og ser langt udover.)

Fjorden. Var den og den gang
lige styg og lige trang?
Det er bygevejr. Der står
ind en råsejlsjagt for børen.
Sør, indunder hamrens skygge,

øjner jeg en bod, en brygge,
og der bag en rødmalt gård! —
Det er enkens gård på øren!
Enkens gård. Min barndoms hjem.
Minders minder myldrer frem.
Der, imellem strandens stene,
blev min barnesjæl alene. —
Over mig er klemslens vægt,
tyngslen af at stå i slægt
med en ånd, som altid peged
jordvendt, udenfor mit eget.
Alt, hvad stort jeg vilde før,
vimrer nu som bag et slør.
Modet, magten har mig sveget,
hug og sjæl blir slap og sprød;
her, ved nærmelsen af hjemmet,
ser jeg på mig selv som fremmed, —
vågner bunden, klippet, tæmmet,
Samson lig i skøgens skød.

(ser atter ned i dybet.)

Hvad er der for færd og virke?
Ud fra hver en plads og grænd
stævner kvinder, børn og mænd.
Snart i urd og snart i brækker
taber sig de lange rækker,
dukker atter op igen —
fremme ved den gamle kirke.

(rejser sig.)

O, jeg kan jer ud og ind,
slappe sjæle, sløve sind!
Hele eders Fadervor
har ej såpas viljevinge,
ikke såpas angstens drøn,
at deraf tilhimmels når, —

klangfuldt, som en røst skal klinge, —
andet end den fjerde bøn!
Den er landets løsen jo,
den er folkets feltråb blevet.
Ud af sammenhængen revet,
ind i alle hjerter skrevet,
ligger den som stormfordrevet
vrag af eders hele tro! —
Væk fra dette klumre slug!
Der er grubeluft herinde; —
her kan ingen fanes dug
flagre frit for friske vinde?

(vil gå; en sten kastes ovenfra og ruller nedigennem lien tæt ved ham.)

BRAND

(råber op).

Hej der! Hvem kaster sten?

(GERD, en femtenårs pige, løber oppe på bergkammen med stene i forklædet.)

GERD.

Han skreg!

Jeg traf!

(kaster igen.)

BRAND.

Hør, barn; stands denne leg!

GERD.

Der sidder han foruden mén
og vipper på en vindfældt gren!

(kaster igen og skriger.)

Der kommer han så vild som før!
Hjælp! Hu! Han hugger mig med klør!

BRAND.

I Herrens navn —!

GERD.

Hyss! Hvem er du?
Stå stilt, stå stilt; han flyver nu.

BRAND.

Hvem flyver?

GERD.

Så du ikke høgen?

BRAND.

Her? Nej.

GERD.

Den store stygge fugl
med kammen fladt på panden strøgen,
med rand om øjet rød og gul!

BRAND.

Hvor går din vej?

GERD.

Til kirke.

BRAND.

Så?
Da kan vi to jo følge slå.

GERD.

Vi to? Nej, jeg skal opad her.

BRAND
(peger nedover).

Men der er kirken jo!

GERD
(ser hånligt smilende på ham og peger ned).

Den der?

BRAND.

Ja visst; kom med.

GERD.

Nej; der er stygt!

BRAND.

Stygt? Hvorfor?

GERD.

Jo, for der er småt.

BRAND.

Hvor har du set en større bygt?

GERD.

En større? Å, det véd jeg godt.
Farvel!

(går opover.)

BRAND.

Går der din kirkevej?
Den bær jo til den vilde hej.

GERD.

Følg med mig, du, så skal du se
en kirke bygt af is og sne!

BRAND.

Af is og sne! Nu går det op!
Derinde mellem tind og top,
jeg komme kan fra gut ihug,
der findes skal et dalstrøgs slug;
Iskirken tror jeg det blev kaldt;
om den blev mange slags fortalt;

et frossent tjern er gulv og toft,
på skavlen ligger sneen kram
og spænder vidt sig, som et loft,
udover søndre væggens kam.

GERD.

Ja, det ser ud som is og fjeld,
men er nu kirke lige vel.

BRAND.

Gå aldrig did; et vindstøds kast
har tidtnok voldt at bræen brast;
et skrig, et rifleskud er nok —

GERD
(uden at høre på ham).

Kom med og se en rensdyrflok,
som skreden slog, så op den kom
ivår først med den store flom.

BRAND.

Gå aldrig did; der er ej trygt!

GERD
(peger ned).

Gå aldrig did; for der er stygt!

BRAND.

Guds fred med dig.

GERD.

Kom heller med!
Deroppe messer fos og skred;
der præker vind på jøklens vold,
så du blir både hed og kold.

Og høgen slipper aldrig ind;
han slår sig ned på Svartetind, —
der sidder han, det styggetøj,
som hane på min kirkefløj.

BRAND.

Vild er din vej og vild din sjæl, —
en langelek med sprukken fjæl.
Af slet blir slet kun, slet og ret, —
men ondt til godt kan vendes let

GERD.

Der kommer han med vingesus!
Nu får jeg se at nå ihus!
Farvel; i kirken er jeg tryg, —
hu, hvor han kommer arg og styg!

(skriger.)

Kom ikke nær! Jeg kaster sten!
Slår du med klo, slår jeg med gren!

(flygter opover fjeldet.)

BRAND
(efter et ophold).

Se, det var og en kirkegæst.
I dal, — på hej, hvem gør det bedst?
Hvem vimrer værst og vildest frem,
hvem famler længst fra fred og hjem, —
det letsind som, med krans af løv,
lar legen gå langs brattest slug, —
det slapsind, som går vejen sløv,
fordi det så er skik og brug, —
det vildsind, som har slig en flugt,
at fast hvad ondt det ser, blir smukt? —
Til kamp på tvers, til kamp på langs
mod denne trippelallians!

Jeg ser mit kald; det glittrer frem,
som sol igennem glugg påklem!
Jeg véd mit hverv; de trolde tre
i faldet bøder verdens ve; —
får slægten dem først lagt i grav,
da viftes verdenspesten af!
Op; rust dig, sjæl! Dit sverd fra lænd!
Til kamp for himlens odelsmænd!

(han stiger ned i bygden.)

ANDEN AKT.

(Nede ved fjorden med bratte bergvægge omkring. Den gamle forfaldne kirke ligger på en liden bakke i nærheden. Et uvejr trækker op.)

(ALMUEN, MÆND, KVINDER og BØRN, er samlet i klynger dels på stranden dels i bakkerne. FOGDEN sidder i midten på en sten; en SKRIVERKARL hjælper ham; der deles korn og levnetsmidler ud. EJNAR og AGNES står omringet af en flok længere borte. Nogle både ligger i fjæren. BRAND kommer frem på kirkebakken uden at mærkes af mængden.)

EN MAND

(bryder sig gennem trængslen).

Af vejen!

EN KVINDE.

Jeg kom først!

MANDEN

(skubber hende tilside).

Gå væk!

(trænger sig frem til FOGDEN.)

Se her; fyld gabet i min sæk!

FOGDEN.

Giv tid.

MANDEN.

Ugørligt; — jeg må hjem;
der sidder sultne fire — fem!

FOGDEN
(spasende).

Du véd ej tallet på en prik?

MANDEN.

Én drog med døden, da jeg gik.

FOGDEN.

Bi lidt. Du står på listen vel?

(blader i sine papirer.)

Nej; — jo, du står. Det var dit held.

(til SKRIVERKARLEN.)

Giv nummer ni og tyve sit. —
Nå, nå, I godtfolk, vent dog lidt!
Nils Snemyr?

EN MAND.

Ja!

FOGDEN.

Idag du får
trekvart kun mod hvad du fik sidst.
I er jo færre nu.

MANDEN.

Ja visst. —
hun Ragnhild døde ret igår.

FOGDEN
(noterer).

Én mindre. Spart er altid spart.

(til MANDEN, som fjerner sig.)

Men far nu ikke hen i fart
og gift dig anden gang!

SKRIVERKARLEN

(fniser).

Hi, hi!

FOGDEN

(hvast).

Hvad ler De af?

SKRIVERKARLEN.

Jeg lo fordi
herr fogden er så morsom.

FOGDEN.

Ti!
Det stævne her er ingen spas;
men bedste råd mod gråd er fjas.

EJNAR

(træder ud af flokken med AGNES).

Nu har jeg tømt den sidste lomme,
og pung og tegnebog er tomme; —
ombord jeg kommer som en fant,
og sætter uhr og stok i pant.

FOGDEN.

Ja, I to kom i rette stund.
Hvad jeg har samlet, er kun lidt;
det slår ej til, som hver kan vide,
når fattig hånd og halvmæt mund
skal skifte deles del af sit
med dem, som intet har at bide.

(får øje på BRAND og peger op.)

En til! Velkommen! Har De hørt
om hungersnøden, flommen, tørken,
så løs for pungen, er den snørt.
Vi tar imod af alle slags.

Vort forråd er på bunden straks; —
fem fiske små i armods ørken
gør intet måltid nutildags.

BRAND.

Ti tusend, i en afguds navn
delt ud, blev ingen sjæl til gavn.

FOGDEN.

Det var ej ord jeg bad Dem om.
Ord er kun sten, er maven tom.

EJNAR.

Det er umuligt, at du véd
hvor hårdt og længe folket led!
Brand, her er uår, sult og sot.
Her ligger lig —

BRAND.

Jeg ser det godt.
På hvert et øjes blygrå ring
det kendes hvem som holder thing.

FOGDEN.

Og endda står De hård som flint!

BRAND

(træder ned iblandt mængden og siger med eftertryk):

Hvis livet her gik slapt og lindt,
gik trægt sin gang med hverdagsnød,
da ynked jeg jert skrig om brød.
Må du på fire krybe hjem,
da kommer dyret i dig frem.
Går dag for dag i lummer ro,
i skridtgang som et ligfærdstog,
da ligger det så nær at tro
sig strøgen ud af Herrens bog.

Men eder var han mere god;
han dryssed rædsel i jert blod;
med dødsnøds svøber han jer slog;
hvad dyrt han gav, han atter tog —

FLERE RØSTER
(afbryder ham truende).

Han sparker os i al vor nød!

FOGDEN.

Han skælder os, som gav jer brød?

BRAND
(ryster på hovedet).

O, kunde alt mit hjerteblod
jer læske som en helsens flod,
det skulde vælde frem i flom
til årens seng var tør og tom.
Men her at hjælpe var en synd!
Se, Gud vil løfte jer af dynd; —
et livsfolk, — om end spredt og svagt, —
af trængslen suger marg og magt;
det sløve syn får falkeflugt,
og skuer vidt og skuer smukt,
den veke vilje skyder ryg
og ser bag striden sejren tryg;
men avler nød ej adelsfærd,
er flokken ej sin frelse værd!

EN KVINDE.

Der slår et uvejr over fjord,
som om det vaktes ved hans ord!

EN ANDEN.

Han ægger Gud! Min spådom mærk!

BRAND.

Jer Gud gør intet underværk!

KVINDERNE.

Se vejret! Se!

RØSTER BLANDT MÆNGDEN.

Af bygden driv
den hårde sjæl med sten og kniv!

(Almuen stimler truende sammen om BRAND. FOGDEN træder imellem. — EN KVINDE, forvildet og forreven, kommer ilsomt ned over bakkerne.)

KVINDEN
(skriger frem mod flokken).

Hvor får jeg hjælp i Jesu navn!

FOGDEN.

Hvad trænges? Nævn hvad nød, hvad savn —

KVINDEN.

Ej nød, ej savn det gælder nu!
Det gælder verdens værste gru!

FOGDEN.

Hvad er det? Tal!

KVINDEN.

Jeg har ej røst!
Hvor findes presten? — Hjælp og trøst!

FOGDEN.

Her er ej prest —

KVINDEN.

Fortabt, fortabt!
Hård var du, Gud, at jeg blev skabt!

BRAND
(nærmer sig).

Kanhænde dog her findes én.

KVINDEN

(griber ham om armen).

Så lad ham komme, vær ej sen!

BRAND.

Nævn mig din nød, så kommer han.

KVINDEN.

Tversover fjorden —

BRAND.

Nu?

KVINDEN.

Min mand —
tre sultne små, og huset tømt, — —
sig nej, sig nej, — han er ej dømt!

BRAND.

Tal først.

KVINDEN.

Min barm var tørket ud;
os hjalp ej mennesker, ej Gud;
den yngste tungt med døden drog;
det skar hans sjæl; han barnet slog —!

BRAND.

Han slog —!

ALMUEN

(i rædsel).

Sit barn!

KVINDEN.

I samme stund
han så sin gernings afgrundsbund!

Hans anger flommed som en elv;
han lagde voldshånd på sig selv. —
Kom, berg hans sjæl trods vejr og sjø!
Han kan ej leve, tør ej dø;
med liget ligger han i favn
og skriger på den ondes navn!

BRAND
(stille).

Ja, her er nød.

EJNAR
(bleg).

Er muligt sligt!

FOGDEN.

Han hører ej til mit distrikt.

BRAND
(kort, til almuen).

Gør loss en båd og sæt mig over!

EN MAND.

I sligt et vejr? Det ingen vover!

FOGDEN.

Rundt fjorden går en sti —

KVINDEN.

Nej, nej, —
nu findes ingen farbar vej;
jeg foer den, men et elvebrudd
skar lige bag mig kloppen ud!

BRAND.

Gør båden loss.

EN MAND.

Umuligt nu;
det bryder over grund og flu!

EN ANDEN.

Se der! Et kast fra højden strøg,
så hele fjorden står i røg!

EN TREDJE.

Er vejret sligt, med slag og skrald,
så lyser provsten messefald!

BRAND.

En syndersjæl, sin domsstund nær,
ej venter efter vind og vejr!

(går ned i en båd og løser sejlet.)

I vover båden?

EJEREN.

Ja; men bliv!

BRAND.

Godt; kom nu den, som vover liv!

EN MAND.

Jeg går ej med.

EN ANDEN.

Og ikke jeg!

FLERE.

Det var den lige dødsens vej!

BRAND.

Jer Gud hjalp ingen over fjord;
men husk, at min er med ombord!

KVINDEN
(vrider hænderne):

Han ufrelst dør!

BRAND
(råber fra båden):

Én mand er nok
til hjælp med øsekar og fok!
Kom, en af jer, som nylig gav!
Giv, mænd, giv indtil død og grav!

FLERE
(viger tilbage).

Kræv aldrig sligt!

EN ENKELT
(truende).

Af båden ud!
Det er for stærkt at friste Gud!

FLERE RØSTER.

Se, vejret vokser!

ANDRE.

Linen brast!

BRAND
(hugger sig fast med bådshagen og råber til den fremmede kvinde).

Godt; kom da du; men kom i hast!

KVINDEN
(viger tilbage).

Jeg! Her, hvor ingen —!

BRAND.

Lad dem stå!

KVINDEN.

Jeg kan ej!

BRAND.

Kan ej?

KVINDEN.

Husk de små —!

BRAND

(ler).

Dynd er den grund, I bygger på!

AGNES

(vender sig med blussende kinder raskt om til EJNAR, lægger hånden på hans arm og siger):

Har alt du hørt!

EJNAR.

Ja; han er stærk!

AGNES.

Gud signe dig! Du véd dit værk!

(råber til BRAND:)

Se, — her er én, som vel er værd
at følge med på frelsens færd!

BRAND.

Så kom!

EJNAR

(bleg).

Jeg!

AGNES.

Gå! Jeg har dig skænkt!
Højt ser mit syn, som før var sænkt!

EJNAR.

Før dig jeg traf, jeg skulde skænkt
mig selv, og villig med ham styrt —

AGNES
(bævende).

Men nu —!

EJNAR.

Mit liv er ungt og dyrt; —
jeg kan det ej!

AGNES
(viger tilbage).

Hvad har du sagt!

EJNAR.

Jeg tør det ej!

AGNES
(skriger ud).

Nu blev der lagt,
med stormslag og med strømnings fos,
et verdenshav imellem os!

(til BRAND:)

Jeg går i båden!

BRAND.

Godt; så kom!

KVINDERNE
(forfærdede, idet hun springer ombord).

Hjælp, Jesus!

EJNAR
(griber fortvivlet efter hende).

Agnes!

HELE MÆNGDEN
(iler til).

Stands! Vend om!

BRAND.

Hvor ligger huset?

KVINDEN

(peger ud).

Ende der, —
på næset bag det svarte skær!

(båden støder fra land.)

EJNAR

(skriger efter dem).

Husk dine syskend; husk din moer!
Frels livet!

AGNES.

Her er tre ombord!

(Båden sejler. Almuen stimler sammen på højderne og ser efter den i stærk spænding.)

EN MAND.

Han klarer odden!

EN ANDEN.

Nej!

FØRSTE.

Jo, se, —
han har den agter alt i læ!

ANDEN.

En kastevind! Den har dem fat!

FOGDEN.

Se, se, — den stryger med hans hat!

EN KVINDE.

Så svart, som korpens vinge, slår
i vejret vildt hans våde hår!

FØRSTE MAND.

Alt står i kog og røg.

EJNAR.

Hvad var
det skrig, som gennem stormen skar?

EN KVINDE.

Det kom fra fjeldet.

EN ANDEN
(peger op).

Der står Gerd
og ler og hujer ad hans færd!

FØRSTE KVINDE.

Hun blæser i et bukkehorn
og kaster sten som koglekorn!

ANDEN KVINDE.

Nu slang hun hornet som en vånd
og tuder i den hule hånd!

EN MAND.

Ja, tud og skrig, du stygge trold, —
den karl har både vagt og skjold!

EN ANDEN.

I værre vejr, med ham tilrors,
står trygt jeg næste gang tilfjords.

FØRSTE MAND
(til EJNAR).

Hvad var han?

EJNAR.

Prest.

ANDEN MAND.

Ja, hvad han var, —
det kendtes vel, han var en karl!
I ham var mod og magt og trods.

FØRSTE MAND.

Det var en rigtig prest for os!

MANGE RØSTER.

Ja, det var rigtig prest for os!

(de spreder sig ud over bakkerne.)

FOGDEN

(samler sine papirer og bøger).

Det formløst er i alle fald
at træde op i fremmed kald,
og gribe ind og vove liv
foruden tvingende motiv. —
Jeg gør bestandig og min pligt, —
men altid indom mit distrikt.

(går.)

(Udenfor hytten på næset. Det er langt på dagen. Fjorden ligger blank og stille.)

(AGNES sidder nede ved stranden. Lidt efter kommer BRAND ud af døren.)

BRAND.

Det var døden. Af den tvætted
alle rædslers stænk og skræk;
nu med stille store træk
ligger han så lys og lettet.
Kan et svigtende bedrag
gøre nat til slig en dag?

Af sin vilde helvedbrøde
så han ydre skorpen kun, —
det, som nævnes kan med mund, —
det, som gribes kan med hænder, —
som hans navn med brandflek skænder, —
volden mod den lille døde.
Men de to, som sad forskræmt,
stirrende med store øjne,
stilt, som fugle sammenfløjne,
op i skorstenskrogen klemt, —
de, som bare så og så, —
skønte ikke selv hvorpå, —
de, hvis sjæle fik en plet
ætset ind, som ej de skrubber
af i tidens slid og tvæt,
selv som bøjde sølvhårsgubber, —
de, hvis livsens-elv skal rinde
ud fra dette stygge minde, —
de, som nu skal gro i lys
af hans nattegernings gys, —
de, som aldrig ud kan brænde
denne tankes ådselbål, —
dem han mægted ej at kende
som de to, der har ihænde
just det store eftermål. —
Og fra dem går kanske ud
led på led til synd og brudd.
Hvorfor? Hule afgrundssvar, —
de var sønner af sin faer!
Hvad skal stryges ud i stilhed?
Hvad skal jævnes ud med mildhed?
Når begynder ansvarsvægten
af ens arvelod fra slægten?
Hvilken thingdag, hvilken dommer,
når det store forhør kommer!

Hvem skal prøve, hvem skal vidne,
hvor enhver er delinkvent;
hvem tør lægge frem sit skidne
transporterte dokument?
Tages da for godt det svar:
Gælden skriver sig fra faer? —
Svimmeldybe nattegåde,
ingen mægter dig at råde.
Men på afgrundsbredden danser·
sværmen uden sind og sanser; —
sjæle skulde skrige, bæve, —
men ej én blandt tusend øjner,
hvilket skyldberg der sig højner
fra det lille ord: at leve.

(Nogle mænd af almuen kommer frem bag huset og nærmer sig BRAND.)

EN MAND.

Vi skal nok mødes anden gang.

BRAND.

Han har til eders hjælp ej trang.

MANDEN.

Selv er han løst og hjulpen; men
i stuen sidder tre igen.

BRAND.

Og så?

MANDEN.

Af smulerne, vi fik,
vi førte med en liden slik —

BRAND.

Hvis alt du gav foruden livet,
da vid, at du har intet givet.

MANDEN.

Hvis han, som her nu ligger død,
idag var stedt i livsensnød
og skreg om hjælp fra bådens hvælv,
jeg skulde vovet livet selv.

BRAND.

Men sjælens nød har ingen vægt?

MANDEN.

Husk på, vi er en slæbets slægt.

BRAND.

Så vend jert hele fulde syn
fra lyset over åsens bryn;
skel ej, som nu, med venstre øjet
tilhimmels, og det højre vendt
mod muldet, hvor, med ryggen bøjet,
I har jer selv for åget spændt.

MANDEN.

Jeg havde tænkt, du heller gav
det råd at ryste åget af.

BRAND.

Ja, om I kan.

MANDEN.

Du ejer magt.

BRAND.

Gør jeg?

MANDEN.

Alt mangen har os sagt
og vist, hvor vejen var, før nu; —
de pegte, men du gik den, du.

BRAND.

Du mener —?

MANDEN.

Ikke tusend ord
sig prenter, som én gernings spor.
Vi søger dig i bygdens navn; —
vi ser, en mand er just vort savn.

BRAND
(urolig).

Hvad vil I mig?

MANDEN.

Bliv du vor prest.

BRAND.

Jeg? Her!

MANDEN.

Du har vel hørt og læst,
vor menighed er presteløs?

BRAND.

Ja nu jeg mindes —

MANDEN.

Før i tiden
var bygden stor, nu er den liden.
Da uår kom, da kornet frøs,
da sot faldt over folk og fæ,
da armod slog hver mand iknæ,
da nøden sang hver sjæl i døs,
da her blev dyrt på sul og sæd, —
da blev her prestedyrtid med.

BRAND.

Kræv hvad du vil, men aldrig sligt!
På mig er lagt en større pligt.
Jeg trænger livets stærke røre,
jeg trænger verdens åbne øre.
Hvad skal jeg her? Hvor fjeldet stænger,
har mandemælet ingen magt.

MANDEN.

Hvor fjeldet svarer, lyder længer
det ord, som fuldt og stærkt blir sagt.

BRAND.

Hvem lukker sig i gruben inde,
når vangen vinker fri og flak?
Hvem pløjer ødemarken brak,
når der er odlet land at finde?
Hvem vil af kærner høste frugt,
når ungtræer står i modningsaldren?
Hvem sløver sig i døgnværkskvaldren,
når han har syners lys og flugt?

MANDEN
(ryster på hovedet).

Din dåd forstod jeg, — ej dit ord.

BRAND.

Spørg ikke mer! Ombord, ombord!
(vil gå.)

MANDEN
(træder ivejen for ham).

Det kald, som ej du slippe vil,
det værk, som nu du stunder til, —
det er dig altså dyrt?

BRAND.

Mit liv
i et og alt det er!

MANDEN.

Så bliv!
(med eftertryk.)
Hvis alt du gav foruden livet,
så husk, at du har intet givet.

BRAND.

Ét ejes, som du ej kan skænke;
det er dit eget indre selv.
Du tør ej binde, tør ej lænke,
du tør ej stemme kaldets elv; —
den vil sin vej til havets hvælv.

MANDEN.

Blev den i myr og tjern begravet, —
den når som dugg tilslut dog havet.

BRAND
(ser visst på ham).

Hvo gav dig slige ord i munden?

MANDEN.

Du gav mig dem i storværkstunden.
Da stormen skreg, da sjøen slog,
da frem trods storm og sjø du drog,
da for en rådløs syndersjæl
du satte livet på en fjæl, —
da strøg det gennem mangt et sind
snart koldt, snart varmt, som sol og vind,
da ringed det som klokkeklemt — —
(sænker stemmen.)
Imorgen, kanske, er det glemt;
da firer vi det løftningsflag,
du hejste over os idag.

BRAND.

Hvor kraft ej er, der er ej kald.

(hårdt.)

Kan ej du være, hvad du skal, —
så vær alvorligt, hvad du kan;
vær helt og holdent muldets mand.

MANDEN

(ser en stund på ham og siger):

Ve dig, som slukte, da du gik;
ve os, som så et øjeblik!

(han går; de øvrige følger stille efter.)

BRAND

(ser længe efter dem).

En for en med bøjde nakker
går den stille klynge hjem.
Sindet sturer, foden sakker,
staver tungt og træt sig frem;
hver af dem med tungsinds lader
går som truet af et ris,
går, som menneskenes fader
dreven ud af Paradis, —
går, som han, med skyldslørt tinding, —
ser, som han, i mørkets gab, —
bær, som han, sin kundskabs vinding, —
bær, som han, sin blindheds tab;
Mennesket jeg kækt har villet
skabe nyt og helt og rent; —
der er værket, — brødens billed,
ikke Guds, som det var ment. —
Ud herfra til større vidder;
her er rum ej for en ridder!

(vil gå, men standser, idet han ser AGNES ved stranden.)

Se, hvor lyttende hun sidder,
som om her var sang i luften.

Lyttende hun sad i båden,
da den skar de rørte vande, —
lyttende hun holdt i tuften, —
lyttende hun havråksfråden
rysted af sin klare pande.
Det ser ud som hørslen bytted
plads og hun med øjet lytted.

(nærmer sig.)

Unge pige, er det fjordens
krumme vej, som synet følger —?

AGNES

(uden at vende sig).

Hverken fjordens eller jordens;
begge sig for synet dølger.
Men en større jord jeg skimter;
skarpt mod luften står dens runding;
have ser jeg, floders munding;
solblink gennem tågen glimter.
Jeg ser slaglys, luerøde,
legende om skyslørt tinde,
ser en umålt ørkens øde.
Store palmer står derborte,
svajer i de hvasse vinde,
kaster bag sig skygger sorte.
Intet livstegn er at finde;
det er ligt en jord, som skabes;
og jeg hører røster runge,
og jeg hører stemmer tolke:
nu du frelses eller tabes;
gør dit værk, det ansvarstunge; —
denne jord skal du befolke!

BRAND

(reven med).

Sig, hvad mer du ser!

AGNES
(lægger hånden på brystet).

Herinde
kan jeg kende kræfter ulme,
kan jeg føle floder svulme,
kan jeg se en dagning rinde.
Hjertet, lig en verden, vider
stort sig ud til alle sider,
og jeg hører stemmer tolke:
denne jord skal du befolke!
Alle tanker, som skal komme,
hver en gerning, som skal gøres,
vågner, hvisker, ånder, røres,
som om fødslens stund var omme;
og jeg aner mer end øjner
ham, som ovenom sig højner,
føler at han skuer ned
fuld af sorg og kærlighed,
lys og mild som morgenrøden,
og bedrøvet dog til døden;
og jeg hører røster runge:
nu du skabe skal og skabes;
nu du frelses eller tabes; —
gør dit værk, det ansvarstunge!

BRAND.

Indad; indad! Det er ordet!
Did går vejen. Der er sporet.
Eget hjerte, — det er kloden,
nyskabt og for Gudsliv moden;
der skal viljegribben dødes,
der den nye Adam fødes.
Lad så verden gå sin gang
under trældom eller sang; —
men ifald vi fiendtligt mødes, —

hvis mit værk den knuse vil, —
da, ved himlen, slår jeg til!
Plads på hele jordens hvælv
til at være helt sig selv, —
det er lovlig ret for manden,
og jeg kræver ingen anden!

(tænker stille en stund og siger:)

Være helt sig selv! Men vægten
af ens arv og gæld fra slægten?

(standser og ser ud.)

Hvem er hun, som jordvendt kommer
klavrende opover bakken,
kroget, ludende med nakken?
For at puste må hun stå,
støtter sig for ej at slingre,
griber med de magre fingre
hvast i sine dybe lommer,
som en skat hun slæbte på.
Om den visne benrad slænger
stakken, som en fjærhams lægg;
hånden krummer sig som tænger;
hun er ørnen lig, der hænger
spigret på en stabbursvæg.

(pludselig angst.)

Hvilket iskoldt barneminde,
hvilket gufs fra hjem og fjord
drysser rim om denne kvinde, —
drysser værre rim herinde — —?
Nådens Gud! Det er min moer!

BRANDS MODER

(kommer opover, standser halvvejs synlig i bakken, holder hånden skyggende over øjnene og ser sig om).

Her, har de sagt, han var.

(kommer nærmere.)

Den onde
ta'e solen, -- hun gør halvt mig blind!
Søn, er det dig?

BRAND.

Ja.

MODEREN
(gnider øjnene).

Hu; det skin,
det brænder en i synet ind;
en kan ej skille prest fra bonde.

BRAND.

Derhjemme så jeg aldrig sol
fra løvet faldt til gøgen gol.

MODEREN
(ler stille).

Nej, der er godt. Der blir en frossen,
som istap-kallen over fossen.
En blir så stærk, at hvadsomhelst
en tør, — og tror sig endda frelst.

BRAND.

Goddag. Farvel. Min tid er knap.

MODEREN.

Ja, du har altid været rap.
Som gut du stunded bort herfra —

BRAND.

At bort jeg foer, dig tyktes bedst.

MODEREN.

Ja, det var skelligt nu som da;
det trængtes vel at du blev prest.

(betragter ham nærmere.)

Hm, han er vokset stærk og stor.
Men agt nu bare på mit ord, —
vær vaer om livet!

BRAND.

Er det alt?

MODEREN.

Ja, livet? Ja, hvad er der mere?

BRAND.

Jeg mener: rådet, som nu faldt,
er det det hele?

MODEREN.

Véd du flere,
så brug dem som du vil. Men livet,
berg det for mig; jeg har det givet.

(vred.)

Det spørges vidt, hvad du har øvet;
og det har gjort mig ræd og skræmt.
Tilfjords idag! Du kunde røvet,
hvad du for min skyld skulde gemt.
Du er den eneste i slægten.
Du er min søn, mit kød og blod.
Du slutter af, som tagryg-lægten,
det hus, jeg tømred, fod for fod.
Hold fast; stå stærk; bær lange tider!
Vær vaer om livet! Aldrig svigt!
At leve er en arvings pligt, —
og du blir min — engang — omsider —

BRAND.

Så? Derfor er det, at du kommer
og søger mig med fyldte lommer?

MODEREN.

Søn, er du gal!

(viger tilbage.)

Kom ikke nær!
Bliv stående! Jeg slår med staven!

(roligere.)

Hvad mente du med det? — Hør her!
Jeg ældes år for år; det bær
sent eller tidligt frem mod graven;
så får du alt, hvad jeg har ejet;
det ligger tællet, målt og vejet. —
Jeg har ej på mig! — Hjemme ligger
det hele. Det er ikke stort;
men den, som får det, er ej tigger. —
Stå der du står! Kom ej herbort! —
Jeg lover dig, jeg skal ej putte
i sprækker eller grave ned
en hvid på noget ukendt sted, —
ej gemme noget under stene,
i muren, under gulvets fjæl; —
du, sønnen min, får arven hel;
altsammen går til dig alene.

BRAND.

På visse vilkår?

MODEREN.

På det ene,
at ej du skal med livet rutte.
Hold ætten oppe, søn for søn;
jeg kræver ingen anden løn.
Og sørg så for, at intet spildes, —
at intet deles eller skilles; —
øg, eller ikke, hvad du får;
Men gem det, gem det år for år!

BRAND
(efter et kort ophold).

En sag får klares mellem os.
Jeg har fra gut af vist dig trods; —
jeg var ej søn, du var ej moer,
til du blev grå og jeg blev stor.

MODEREN.

Jeg kræver ikke klap og smek.
Vær som du vil; jeg er ej vek.
Vær hård, vær strid, vær istapkold, —
det kløver ej mit bringeskjold;
gem blot din arv, — om død og gold, —
når kun den er i slægtens vold!

BRAND
(går et skridt nærmere).

Og hvis jeg tvertom fik isinde
at strø den ud for alle vinde?

MODEREN
(tumler tilbage).

Strø ud, hvad gennem trældoms-år
har krøgt min ryg og blegt mit hår!

BRAND
(nikker langsomt).

Strø ud.

MODEREN.

Strø ud! Hvis det du gør,
for vinden ud min sjæl du strør!

BRAND.

Og hvis jeg gør det lige vel?
Hvis ved din seng jeg står en kveld,

når lys er foran lejet sat,
når du med salmebog i hænder
skal sove dødens første nat, —
hvis da jeg gramser, famler, kender,
hvis frem jeg finder skat for skat, —
hvis jeg taer lyset, hvis jeg tænder —?

MODEREN

(nærmer sig i spænding).

Hvor har du denne tanke fra?

BRAND.

Hvorfra? Skal jeg fortælle?

MODEREN.

Ja!

BRAND.

Ifra et barndomseventyr,
som aldrig af mit minde flyr,
som skræmmer sjælen, lig et ar
ifra et helet hareskar.
Det var en høstkveld. Død var faer,
og du lå syg. Jeg sneg mig ind,
hvor han lå bleg i vokslysskin.
Jeg stod og stirred fra en krog,
og så han holdt en salmebog;
mig undred mest den dybe dvale,
og hvi hans håndled var så smale;
jeg kendte lugt af kuldslået lin; —
da hørte jeg på gangen trin; —
ind kom en kvinde, så mig ej, —
hun gik til sengen rakt sin vej.
Hun gav sig til at gramse, rode;
først flytted hun den dødes hode,
så trak hun frem en bundt, så flere, —
hun tælled, hvisked: mere, mere!

Så grov hun ud af sengens puder
en pakke, bunden til med knuder;
hun rev, hun hugg med ilske hænder,
hun bed den op med sine tænder.
Hun grov pånу. Hun hitted flere.
Hun tælled, hvisked: mere, mere!
Hun græd, hun bad, hun jamred, svor;
hun vejred efter gemslers spor, —
og fandt hun, — fluks med jublens angst
hun skød, som falken, på sin fangst.
Tilslut var hver en lønkrog tømt;
hun gik af stuen som en dømt;
hun svøbte fundet i en pjalt
og stønned stilt: så det var alt!

MODEREN.

Mit krav var stort, mit fund var skralt;
og det var mer end dyrt betalt.

BRAND.

Det blev dig dyrere endda;
mit sønnesind det stjal dig fra.

MODEREN.

Lad gå. Det er jo gammel brug
at købe gods for sind og hug.
Jeg gav fra først en større pris;
jeg tror, jeg gav mit livs forlis.
Jeg noget gav, som nu er slukt; —
det står mig for som lys og flugt,
som noget både dumt og smukt; —
jeg gav, hvad knapt jeg længer véd; —
folk kaldte det for kærlighed. —
Jeg mindes godt, min strid var svar;
jeg mindes godt det råd fra faer:
glem husmandsgutten; tag den anden;

agt ikke på hans visne krop;
det er en karl med kløgt i panden;
han øger ejet dobbelt op! —
Jeg tog ham, men fik skam til tak.
Til dobbelt op han aldrig rak.
Men siden har jeg slæbt og slidt,
så nu der fattes ikkun lidt.

BRAND.

Og mindes du, så nær din grav,
at sjælen du på købet gav?

MODEREN.

At det jeg mindes, vistes bedst,
da sønnen min blev sat til prest.
Når timen kommer, for min tarv
du sørge skal til tak for arv.
Jeg ejer både fast og løst;
du ejer ord og magt og trøst.

BRAND.

Så klog du er, du så dog fejl,
da mig du så i hjemmets spejl.
Der gives fler langs li og led
med slig forældrekærlighed; —
I ser i barnet en forvalter
for husets efterladte pjalter;
af evigheden går et skær
forbi jer tanke hist og her;
I griber efter den og mener
I tingen er på livet nær,
når æt og arv I sammengrener, —
at døden I med livet ener,
at evighed som sum I får
af sammenlagte rækker år.

MODEREN.

Gransk ikke, søn, din moders sind,
men tag din arv, når den blir din.

BRAND.

Og gælden?

MODEREN.

Gælden? Hvilken gæld?
Der er ej nogen gæld.

BRAND.

Nu vel;
men hvis der var, — jeg måtte svare
til hvert et skyldbrev, alting klare.
Søns sag det er, at alle krav
sker fyldest på hans moders grav;
var huset tomt, når jeg det tog, —
jeg arved dog din skyldnerbog.

MODEREN.

Så byder ingen lov.

BRAND.

Ej den,
som skreven er med blæk og pen;
men i hvert ærligt sønnesind
en anden lov står ristet ind, —
og denne lov skal fyldest ske.
Forblindede, lær dog at se!
Guds bo på jord har du forringet,
dit sjælelån har du forødt,
det billed, hvori du blev født,
har du med dyndets skimmel dækt;
den ånd, som engang var bevinget,
har du i myldret vingestækt.

Det er din gæld. Hvor vil du hen,
når Herren kræver sit igen?

MODEREN
(sky).

Hvor jeg vil hen? Hvor hen?

BRAND.

Frygt ej;
din søn taer al din gæld på sig.
Gudsbilledet, som du har plettet,
i mig skal rejses viljetvættet!
Gå du kun trøstig til de døde.
Gældbunden sover ej min moer; —
jeg klarer gælden.

MODEREN.

Gæld og brøde?

BRAND.

Din gæld. Kun den; mærk vel mit ord.
Din sjælegæld din søn skal klare;
men for din synd må selv du svare.
Den sum af menneske, som blev
forskingret i en jordtræls stræv,
kan indtil sidste rest og hvid
betales ved en andens id;
men at den ødtes, det er brøden;
for den er anger — eller døden!

MODEREN
(urolig).

Det er nok bedst jeg kommer hjem
i skyggen under bræens brem;
her skyder giftig tankegrøde
i dette klumre solskins skær;
en blir af duften næsten svimmel.

BRAND.

Søg skyggen du; jeg er dig nær.
Og drages du mod lys og himmel,
og stunder du imod et møde,
da skik mig bud og jeg skal komme.

MODEREN.

Ja, du med dine straffedomme!

BRAND.

Nej, varm som søn og mild som prest
jeg værger dig mod rædslens blæst;
med sang jeg ved dit lejes fod
skal svale svien i dit blod!

MODEREN.

Det lover du med hånd og mund?

BRAND.

Jeg kommer i din angers stund.

(nærmere ved hende.)

Men vilkår sætter jeg, som du.
Alt, hvad til jord dig binder nu,
skal du frivilligt kaste af
og skride nøgen mod din grav.

MODEREN
(slår vildt imod ham).

Byd ilden skilles fra sin hede,
sne fra sin frost, sjø fra sin væde!
Slå af!

BRAND.

Kast midtfjords barn af båden,
og bed at Gud vil signe dåden.

MODEREN.

Kræv anden bod; kræv sult og tørst, —
Men ikke det, som tykkes størst!

BRAND.

Går end det største udenom,
al resten mildner ej hans dom.

MODEREN.

Jeg lægger sølv i kirkeblok!

BRAND.

Alt?

MODEREN.

Søn, er meget ikke nok?

BRAND.

For dig er intet bodsværk, før,
som Hjob på askens hob, du dør.

MODEREN
(vrider hænderne).

Mit liv forspildt, min sjæl forstødt;
om stakket tid mit gods forødt!
Så hjem og kryste tæt i favn
alt, hvad af mit endnu bær navn!
Mit gods, mit smertens barn, mit gods, —
for dig jeg rev mit bryst tilblods; —
nu hjem og græde som en moer
ved vuggen for sit syge noer. —
Hvi blev min sjæl da født i kød,
når kødets elsk er sjælens død? —
Bliv nær mig, prest! — jeg véd ej nu
hvad sind jeg får i timens gru.
Må alting jeg ilive miste, —
jeg vil dog vente til det sidste.

(går.)

BRAND
(ser efter hende).

Ja, din søn skal nær sig holde,
bie på din bodsstunds bud,
varme op din gamle kolde
hånd, så fort den rækkes ud.

(går nedover til AGNES.)

Kvelden blev ej morgnen lig.
Da stod sind og hug til krig;
fjernt jeg hørte slagsang klinge,
vredens sverd jeg vilde svinge,
knuse løgnen, dræbe trolde,
klemme verden mellem skjolde.

AGNES
(har vendt sig om og ser lyst op til ham).

Morgnen var mod kvelden bleg.
Da jeg vilde løgn og leg,
vilde vinde, vilde skabe,
hvad min vinding var at tabe.

BRAND.

Stærke drømme, fagre drømme,
kom i flok som vilde svaner,
løfted mig på brede vinger.
Udad så jeg mine baner; —
slægtens, tidens skyldbetvinger
stævned stor på støjens strømme.
Kirkeprocessioners pragt,
hymner, virak, silkefaner,
gyldne skåler, sejersange,
løftnings-jublen fra de mange,
lyste, om mit livsværk lagt. —
Alt lå lokkende og rigt; —
men det hele var et digt,

kun et viddens glimmersyn,
halvt i solblink, halvt i lyn. —

Nu jeg står, hvor gråt det kvælder
længe førend dagen hælder, —
står imellem urd og sund,
udestængt fra verdensvrimlen,
med en strime kun af himlen, —
men jeg står på hjemmets grund.
Sunget er mit søndagsdigt;
af må vingehesten sadles;
men jeg ser et større mål,
end en dyst med ridderstål, —
slidets dagværk, yrkets pligt,
skal til søndagsgerning adles.

AGNES.

Og hin Gud, som skulde falde?

BRAND.

Han skal falde ligefuldt, —
men i løndom, dulgt og skjult,
ikke åbenlyst for alle.
Grant jeg ser, at fejl jeg tolked
frelsens helsebod for folket.
Ingen bramfuld storværkshandling
løfter slægten til forvandling;
vækkelsen af rige evner
bøder ej dens sjælerevner.
Det er viljen, som det gælder!
Viljen frigør eller fælder,
viljen, hel, i alt det spredte,
i det tunge som det lette. —

(vender sig indover mod bygden, hvor aftenskyggerne begynder at falde.)

Kom da, mænd, som vandrer sløve
i min hjembygds lukte dale; —
sjæl mod sjæl i tomandstale
vil vort lutringsværk vi prøve,
halvhed fælde, løgnen døve,
vække viljens unge løve!
Hånd om hakken, som om sverdet,
enes kan med mandeværdet;
ét er målet, — det at blive
tavler, hvorpå Gud kan skrive.

(Han vil gå. EJNAR møder ham.)

EJNAR.

Stands og giv mig, hvad du tog!

BRAND.

Er det hende? Der hun sidder.

EJNAR
(til AGNES).

Vælg imellem lyse vidder
og den skumle sorgens krog!

AGNES.

Jeg har intet valg at gøre.

EJNAR.

Agnes, Agnes, lån mig øre!
Kom ihug den gamle lære:
let at løftes, tungt at bære.

AGNES.

Gå med Gud, du fagre frister;
jeg skal bære til det brister.

EJNAR.

Tænk på alle dine kære!

AGNES.

Hils til syskend, hils til moer;
brev jeg skikker, får jeg ord.

EJNAR.

Ude på de blanke vande
skær de hvide sejl fra strand; —
længsler lig på drømfyldt pande,
høje, perlestænkte stavne,
jager, flygter, for at havne
fjernt ved et forgættet land!

AGNES.

Sejl i vester eller øster; —
tænk på mig som en begravet.

EJNAR.

Agnes, følg mig som en søster!

AGNES
(ryster på hovedet).

Mellem os er verdenshavet.

EJNAR.

O, så hjem da til din moer!

AGNES
(stille).

Ej fra lærer, ven og broer.

BRAND
(kommer et skridt nærmere).

Unge kvinde, vogt dig vel.
Klemt imellem fjeld og fjeld,
skygget om af tag og tinde,
stængt i revnens halvnat inde,
skal mit liv fra n u af rinde
som en stur Oktoberkveld.

AGNES.

Mørket skræmmer ikke længer;
stjernen gennem skyen trænger.

BRAND.

Husk, at jeg er streng i kravet,
fordrer i n t e t eller a l t;
hvis på vejen fra du faldt,
var dit liv som slængt i havet.
Ingen prutningsmon i nøden,
ingen eftergivt i brøden; —
strækker ikke livet til,
må du villigt gå i døden!

EJNAR.

Flygt fra dette vilde spil!
Slip den mørke lovens mand;
lev det liv, du véd, du kan!

BRAND.

Vælg; — du står på vejens skille.
(går.)

EJNAR.

Vælg imellem storm og stille!
Valget mellem gå og b l i v

valg er mellem fryd og sorgen,
valg imellem nat og morgen,
valg imellem død og liv!

AGNES

(rejser sig og siger langsomt):

Ind i natten. Gennem døden. —
Bagom dæmrer morgenrøden.

(Hun følger efter, hvor BRAND gik. EJNAR ser en stund som fortabt efter hende, bøjer hovedet og går udover mod fjorden igen.)

TREDJE AKT.

(Tre år senere. En liden have ved prestegården. Høj fjeldvæg ovenfor, stengærde omkring. Fjorden ligger trang og lukket i baggrunden. Husdøren går ud til haven. Eftermiddag.)

(BRAND står på trappen udenfor huset. AGNES sidder på trinet nedenfor.)

AGNES.

Min elskte husbond, atter foer
dit øje angstfuld over fjord —

BRAND.

Jeg venter bud.

AGNES.

Du er urolig!

BRAND.

Jeg venter bud ifra min moer.
Tre år har nu jeg ventet trolig
det bud, som aldrig blev mig bragt.
Imorges blev for visst mig sagt,
at hendes time snart er omme.

AGNES
(sagte og kærligt).

Brand, uden bud du skulde komme.

BRAND
(ryster på hovedet).

Har hun ej anger for sin brøst,
jeg véd ej ord, jeg har ej trøst.

AGNES.

Hun er din moer.

BRAND.

Jeg har ej ret
at dyrke guder i min æt.

AGNES.

Brand, du er hård!

BRAND.

Mod dig?

AGNES.

O, nej!

BRAND.

Jeg spåde dig en trængsels-vej.

AGNES
(smiler).

Det slog ej ind; du har ej holdt
dit ord.

BRAND.

Jo, her er hvast og koldt;
her bleges skæret på din kind;
det isner i dit veke sind.
Vort hus er ingen trivsel ved;
det ligger midt i urd og skred.

AGNES.

Her ligger det desmere trygt.
Så yderligt har bræen bygt,

at når ved løvspræts-tid den går,
den skrider udenover os,
og prestehuset urørt står,
som inde i en hulfalds-fos.

BRAND.

Og sol, som aldrig række hid.

AGNES.

Den danser jo så varm og blid
på bergets skulder bent imod.

BRAND.

Tre uger, ja, — ved sommertid, —
men vinder aldrig til dets fod.

AGNES

(ser visst på ham, rejser sig og siger):

Brand, der er ét, som gør dig ræd!

BRAND.

Nej, dig!

AGNES.

Nej, dig!

BRAND.

Du bær en gru,
en løndomsfuld.

AGNES.

Brand, også du!

BRAND.

Du svimler, som ved stupets bredd!
Tal ud! Nævn alt!

AGNES.

Jeg stundom skalv — —

(standser.)

BRAND.

Du skalv! Hvem skalv du for?

AGNES.

For Alf.

BRAND.

For Alf?

AGNES.

Du også!

BRAND.

Stundom, ja!
Men nej, han tages os ej fra!
Gud er jo god! Min lille gut
sig vokser stor og stærk tilslut.
Hvor er han nu?

AGNES.

Han sover.

BRAND
(ser ind gennem døren).

Se;
han drømmer ej om sot og ve;
den lille hånd er trind og rund —

AGNES.

Dog bleg.

BRAND.

Ja bleg; men det går over.

AGNES.

Hvor sødt og kvægende han sover.

BRAND.

Gud signe dig; sov nu dig sund!

(lukker døren.)

Med dig og ham blev lys og fred
om alt mit kaldsværk sænket ned;
hver sorgens stund, hver gerning svær,
blev let at bære mellem jer;
hos dig mig aldrig modet sveg,
mig styrke gav hans barneleg.
Mit kald jeg tog som martyrdom;
men se, hvor alt har vendt sig om,
hvor held har fulgt mig på min færd —

AGNES.

Ja, Brand; men du er heldet værd.
O, du har kæmpet, lidt og stridt, —
har døjet ondt, har slæbt og slidt; —
jeg véd, at stilt du blod har grædt —

BRAND.

Ja vel; men alt mig tyktes let;
med dig drog kærligheden ind,
som solklar vårdag i mit sind.
Den havde før jeg aldrig kendt;
ej faer, ej moer den havde tændt;
de dulmed helst den flyvegnist,
som sprang af asken her og hist.
Det var som al den sum af mildt,
jeg havde båret dulgt og stilt,
blev sparet til en glorie-glød
om ham og dig, min hustru sød!

AGNES.

Ej os alene; alle dem,
som nu er lemmer af vort hjem,
hver sorgens søn, hver nødens broer,
hvert barn, som græd, hver moer, som led,
et kvægsomt sæde finder ved
dit hjertes fulde, rige bord.

BRAND.

Men gennem dig og ham. I to
slog mildheds-åndens himmelbro.
Ej nogen sjæl kan alle favne,
hvis ikke først han elsked én;
jeg måtte længte, måtte savne,
så hjertet hærded sig til sten —

AGNES.

Og dog — din kærlighed er hård;
den, som du klappe vil, du slår.

BRAND.

Dig, Agnes?

AGNES.

Mig? O nej, du kære;
let var, hvad mig du bød at bære; —
men mangen sjæl ifra dig faldt
ved kravet: intet eller alt!

BRAND.

Hvad verden kalder kærlighed,
jeg ikke vil og ikke véd.
Guds kærlighed jeg kender til,
og den er ikke vek og mild;
den er til dødens rædsel hård,
den byder klappe, så det slår.
Hvad svarte Gud i oljelunden,

da sønnen lå i sved og skræk
og bad og bad: tag kalken væk!
Tog han ham smertens kalk fra munden?
Nej, barn, den måtte ud til bunden.

AGNES.

O, målt med slig en målestok,
er dømt al jordens sjæleflok.

BRAND.

Ej nogen véd, hvem dommen når;
men i en evig ildskrift står:
vær tro til prøvens sidste slutning,
livskronen vindes ej ved prutning!
Ej nok, i angstens sved at bades;
du må igennem martrens ild.
At ej du kan, dig visst forlades, —
men aldrig at du ikke vil.

AGNES.

Ja, det skal være, som du siger.
O, løft mig, løft mig, hvor du stiger;
led mig mod dine høje himle;
stærk er min hug, men sløvt mit mod;
tidt angst mig slår, mig tykkes svimle,
og træt og jordtung er min fod.

BRAND.

Se, Agnes, for den hele hjord
er kravet: ingen fejg akkord!
I alt sit værk en mand er dømt,
hvis halvt det øves og på skrømt.
Den lære skal til lovbud hæves,
ej gennem ord, men ved at leves.

AGNES

(kaster sig om hans hals).

Jeg går, hvor du har foden sat!

BRAND.

For to er ingen klev for brat.

(DOKTOREN er kommen nedover vejen og standser udenfor havegærdet.)

DOKTOREN.

Hej, øves leg af kælne duer
på disse ørkenbrune tuer!

AGNES.

Min gamle doktor, er du her!
O, kom dog indom!

(løber ned og åbner havegrinden.)

DOKTOREN.

Ej til jer!
Du véd jo godt, at jeg er vred.
At knytte sig til sligt et sted,
hvor viddens vejr og vintrens vind
skær iskoldt gennem sjæl og skind —!

BRAND.

Ej gennem sjælen.

DOKTOREN.

Ikke? Nå!
Nej-nej, det lader næsten så.
Det synes, som jer hastværks-pagt
står lige fuldt og fast ved magt,
skønt ellers, efter gammel skik,
en skulde tro, at fort forgik,
hvad skabt blev i et øjeblik.

AGNES.

Et solskærs kys, et klokkeslag,
kan vække for en sommerdag.

DOKTOREN.

Farvel. Jeg ventes hos en syg.

BRAND.

Min moer?

DOKTOREN.

Ja. Skal De samme vej?

BRAND.

Nu ikke.

DOKTOREN.

Var der kanske?

BRAND.

Nej.

DOKTOREN.

Prest, De er hård. I sludd og fyg
jeg sled mig over vidden frem,
skønt godt jeg véd, hun er af dem,
der lønner som et fattiglem.

BRAND.

Gud signe Deres kløgt og flid.
Let, om De kan, den tunge strid.

DOKTOREN.

Min vilje signe han; jeg kom,
så fort i nød det spurgtes om.

BRAND.

Dem har hun budsendt; jeg er glemt; —
jeg venter, venter hjerteklemt.

DOKTOREN.

Kom uden bud!

BRAND.

Før bud hun sender,
jeg intet hverv dernede kender.

DOKTOREN
(til AGNES).

Du veke stakkel, som blev lagt
i slige hårde hænders magt!

BRAND.

Jeg er ej hård.

AGNES.

Sit blod han gav,
hvis hendes sjæl det tvætted af!

BRAND.

Som hendes søn i arv jeg tog
frivillig hendes skyldnerbog.

DOKTOREN.

Klar Deres egen!

BRAND.

Manges mén
for Gud kan klares gennem én.

DOKTOREN.

Ej gennem en, der selv som tigger
i skyld opover øret ligger.

BRAND.

Rig eller tigger; — helt jeg vil, —
og dette ene strækker til!

DOKTOREN
(ser stivt på ham).

Ja, mandeviljens *qvantum satis*
står bogført som din rigdoms rad; —

men, prest, din *conto caritatis*
er bogens hvide jomfrublad!

(går.)

BRAND

(følger ham en stund med øjnene).

Ej noget ord blev sølet ned
i løgn som ordet kærlighed; —
det lægger de med Satans list
som slør udover viljens brist;
med det de dække svigfuldt til,
at livet er et leflespil.
Er stien trang og brat og skred,
den knappes af — i kærlighed!
går en ad syndegaden bred,
han har dog håb — i kærlighed;
så en sit mål, og dog ej stred,
han sejre kan — i kærlighed;
går en sig vild, skønt ret han véd, —
det er et ly — i kærlighed!

AGNES.

Ja, det er falskt, og endda må
jeg tidt mig spørge: er det så?

BRAND.

Ét springes over; viljen først
må læske lovens retfærds-tørst.
Først må du ville, ikke blot
hvad gørligt er i stort og småt,
ej blot hvor dåden i sig bær
en sum af møje og besvær, —
nej, ville må du stærk og glad
igennem alle rædslers rad.
Det er ej martyrskab, i ve
at dødes på et korsets træ;

først *det* at *ville* korsets død,
at *ville* midt i kødets nød,
at *ville* midt i åndens angst,
først *dette* er din frelses fangst.

AGNES
(klynger sig tæt til ham).

Når kravet skræmmer med sin gru, —
min stærke husbond, tal da du!

BRAND.

Vandt viljen sejr i *slig* en strid,
da kommer kærlighedens tid,
da daler den som duen hvid
og bringer livets oljeblad;
men *her*, mod slægten, slap og lad,
ens bedste kærlighed er had!

(i skræk.)

Had! Had! En verdenskamp at ville
det enkle ord, det lette, lille!

(går ilsomt ind i huset.)

AGNES
(ser gennem den åbne dør).

Han knæler hos sin søde dreng
og vugger hodet som i gråd;
han knuger sig til barnets seng,
som en, der ej véd hjælp og råd. —
O, hvilken sum af kærlighed
i denne stærke mandesjæl!
Alf tør han elske; barnets hæl
endnu ej verdens-slangen bed.

(udbryder forfærdet.)

Op springer han med hænders vrid!
Hvad ser han? Han er askehvid!

BRAND
(ud på trappen).

Kom der ej bud?

AGNES.

Nej, intet bud.

BRAND
(ser tilbage ind i huset).

Det brænder i hans stramme hud;
hans tinding hamrer, pulsen banker —!
O, frygt ej, Agnes!

AGNES.

Gud, hvad tanker —

BRAND.

Nej, frygt blot ej —
(råber udover vejen.)
Der ser jeg budet!

EN MAND
(gennem havegrinden).

Nu får du komme, faer!

BRAND
(ilsomt).

Ja straks!
Hvad hilsning bær du?

MANDEN.

Ugrej slags;
hun sad i sengen, frem hun luded
og sagde: gå; få presten hentet;
mit halve gods for sakramentet.

BRAND
(viger tilbage).

Det halve! Nej! Sig nej!

MANDEN
(ryster på hovedet).

Da var
ej budet ærligt bragt dig, faer.

BRAND.

Det halve! Halve! Alt var ment!

MANDEN.

Kanhænde det; men lydt og rent
blev ordet sagt. Jeg glemmer sent.

BRAND
(griber ham om armen).

På Herrens dag, for dommen stævnt,
du vidne tør, det ord blev nævnt?

MANDEN.

Ja.

BRAND
(fast).

Gå og sig, det svar blev sendt, —
ej kommer prest, ej sakrament.

MANDEN
(ser uvisst på ham).

Du har nok ikke skønt mig da;
det er din moer jeg kommer fra.

BRAND.

Jeg kender ingen tvedelt ret
for fremmedfolk og egen æt.

MANDEN.

Hårdt ord er det.

BRAND.

Hun véd, det galdt
at byde intet eller alt.

MANDEN.

Prest!

BRAND.

Sig, at mindste guldkalv-stump
er lige fuldt en afguds-klump.

MANDEN.

Med svarets svøbe skal jeg slå
så let og lindt, jeg kan og må.
For hende gror den trøst endnu:
Gud er ej fuldt så hård som du!

(går.)

BRAND.

Ja, denne trøst har tidtnok blæst
sin ådsel-luft til verdens pest.
Med sang og skræk i knibens stund
en dommer smøres nemt om mund.
Naturligvis! Det så sig bør!
De kender jo sin mand fra før; —
fra alt sit værk de godt jo véd,
at gubben laer sig prutte med.

(Manden har ude på vejen mødt en anden; de kommer begge i følge tilbage.)

BRAND.

Nyt budskab!

FØRSTE MAND.

Ja.

BRAND.

Hvad bringer du?

DEN ANDEN.

Ni tiende-dele lød det nu.

BRAND.

Ej alt?

DEN ANDEN.

Ej alt.

BRAND.

Mit svar er kendt; —
ej kommer prest, ej sakrament.

ANDEN MAND.

Hårdt har i ve og værk hun bødt —

FØRSTE.

Prest, kom ihug, hun har dig født!

BRAND
(knuger hænderne).

Jeg tør ej bruge to slags vægt
for avindsmænd og egen slægt.

ANDEN MAND.

Den syges nød er vild og stor;
kom, eller send et soningsord.

BRAND
(til første mand).

Gå; sig den syge, som jeg bød:
rent bord for nådens vin og brød.

(Mændene går.)

AGNES

(klynger sig op til ham).

Brand, tidt jeg ræddes for din færd:
du flammer som et Herrens sverd.

BRAND

(med gråd i stemmen).

Står verden ej mod mig igen
med sverd-tom slire ved sin lænd?
Slår ikke den min sjæl tilblods
med al sin slappe sejgheds trods.

AGNES.

Hårdt er det vilkår, du har stilt.

BRAND.

Byd, om du tør, et mere mildt.

AGNES.

Lægg sligt et mål på hvem du vil,
og se om nogen strækker til.

BRAND.

Nej, der du har til rædsel ret.
Så vrangt, så tomt, så fladt, så slet
er hele slægtens livssyn blevet.
Det regnes højt, får en det drevet
til, som en lovprist ubekendt,
at offre sit ved testament.
Byd helten stryge ud sit navn
og nøje sig med sejrens gavn;
giv kejser, konge, samme kår,
og se hvad stort du øvet får.
Byd digteren i løndom smugle
af buret sine skønhedsfugle,
så ingen aner det var ham,
der gav dem røst og guldfjærs bram.

Frist frodig eller vindtør gren;
hengivelsen er ej hos én.
Igennem alt går jordtræls-tanken; —
udover stupet, vildt og hvast,
hver klamrer sig til støvlivs-ranken, —
og svigter den, — i trevl og bast
han klorer sig med negler fast.

AGNES.

Og til en slægt, som rådløst faldt,
du råber: intet eller alt!

BRAND.

Hvo sejr vil fange, får ej vige;
fra dybets fald må højst du stige. —

(tier lidt; stemmen slår over.)

Og dog, når for den enkle sjæl
jeg står og stiller rejsnings-kravet,
da er det, som jeg svam i havet
stormslagen på en vrag-stumps fjæl.
I kval og gråd jeg lønligt bed
den tunge, som jeg tugted med, —
og løfted armen jeg til slag,
jeg tørsted mod et favnetag! —

Gå, Agnes, se til ham, som sover;
syng ham i lyse drømme ind;
en barnesjæl er klar og lind,
som tjern i sommersolens skin;
en moder stryge kan derover
lig fuglen, der sig spejler smukt
i dybets dyb på lydløs flugt.

AGNES

(bleg).

Hvad er det, Brand? Hvorhelst du sender
din tankes pil, — mod ham den vender!

BRAND.

O, intet. Vogt ham godt og stilt.

AGNES.

Giv mig et ord.

BRAND.

Et stærkt?

AGNES.

Et mildt.

BRAND
(favner hende).

Den, som er uden skyld, skal leve.

AGNES
(ser lyst op på ham og siger):

Ét ejes, som ej Gud tør kræve!
(går ind i huset.)

BRAND
(ser stille frem for sig).

Men hvis han turde? Herren tør,
hvad „Isaachs rædsel“ turde før.
(ryster tankerne af sig.)

Nej, nej; mit offer har jeg bragt.
Mit livskald har jeg fra mig sagt, —
at runge som en Herrens torden
og vække sovende på jorden.
Løgn! Intet offer lå deri;
det glap, da drømmen var forbi,
da Agnes vakte mig — og fulgte
til samme gerning i det dulgte.
(ser udover vejen.)

Hvi nøler dog den syges bud
om offervillighed og bod,

som rykker brøden op med rod,
med dybest trevl, med vildest skud! —
Se der —! Nej, det er fogden kun
velvillig, væver, rask og rund,
med hænderne i begge lommer,
lig klammer om en parentés.

FOGDEN

(gennem havegrinden).

Goddag! Kun sjelden vi to ses,
og sagtens jeg i utid kommer —

BRAND

(viser mod huset).

Træd indenfor.

FOGDEN.

Tak; her er godt;
og vandt mit ærind indgang blot,
så mener jeg for sandt og visst,
det alles både blev tilsidst.

BRAND.

Nævn Deres ærind.

FOGDEN.

Deres moer
er håbløs syg, såvidt jeg tror; —
det gør mig ondt.

BRAND.

Jeg tvivler ej.

FOGDEN.

Det gør mig m e g e t ondt.

BRAND.

Tal ud!

FOGDEN.

Dog, hun er gammel; — Herregud,
vi skal jo alle samme vej.
Og da jeg netop foer forbi,
så tænkte jeg: det springes i
så let som krybes; ydermere
så blev det mig fortalt af flere,
at hun med Dem, fra De kom hid,
har levet i familjesplid —

BRAND.

Familjesplid?

FOGDEN.

Der siges jo
hun holder stærkt og sejgt på sit.
De finder vel, det går for vidt.
Man må ej glemme eget tarv.
Hun sidder i uskiftet bo
med hele Deres fædrearv —

BRAND.

Uskiftet bo; — ja, det er sandt.

FOGDEN.

Så kommer skyldfolk let på kant.
Og da jeg nu med skellig grund
formoder, De med kølig barm
forventer hendes afgangsstund,
så håber jeg De uden harm
vil høre mig, skønt visstnok tiden
er ilde valgt.

BRAND.

Nu eller siden;
det kommer ud for mig på et.

FOGDEN.

Ja, så til sagen slet og ret.
Så såre Deres moer er død,
og salig lagt i jordens skød, —
hvad snart vil times, — blir De rig —

BRAND.

Det tror De?

FOGDEN.

Tror? Nej, det er sikkert.
Hun ejer grund i hver en vik,
så langt De øjne kan med kikkert.
Rig blir De, prest!

BRAND.

Trods skifteretten?

FOGDEN
(smiler).

Hvad skal den her? Den skiller trætten,
hvor der er fler om gæld og arv;
men her ej trues nogens tarv.

BRAND.

Og dersom dog til gods og gæld
medarving mødte lige vel
og sagde: jeg er rette manden?

FOGDEN.

Det måtte være selve fanden!
Ja, se kun på mig; — ingen anden
har her et ord at sige med;
lid trygt på mig; jeg véd besked.
Nu altså; De blir velstandsmand,
rig mand endogså; ikke længer
til denne afkrogs kald De trænger;
Dem åbent står det hele land.

BRAND.

Hør foged, er ej, fattet kort,
al talens kærne den: rejs bort!?

FOGDEN.

Omtrent. Til alle parters bedste
jeg tror det blev. Hvis De vil fæste
opmærksomt øje på de folk,
for hvem De nu er ordets tolk,
så vil De se, sålidt De passer
blandt os, som ulv blandt gæs og gasser,
Forstå mig vel! De ejer evner
til større samfunds gavn og brug,
men fast til mén for den, som nævner
sig odelsmand til klippens revner
og ætling af en dalbunds slug.

BRAND.

Ens fædrebygd for mandens fod
er, hvad for træet er dets rod; —
er der ej til hans gerning trang,
hans dåd er dømt, og endt hans sang.

FOGDEN.

Det er al idræts første lov,
at lempes efter lands behov.

BRAND.

Men lands behov ses bedst fra højden,
ej fra en fjeldklemt krog i bygden.

FOGDEN.

Det er de store samfunds tale,
ej ord for folk i fattige dale.

BRAND.

O, I med eders grænse-skel
imellem sletteland og fjeld!
I kræver ret som verdensriger,
mens hver en samfundspligt I sviger;
I mener fejgt, det skal jer fri,
det nødskrig: vi er småfolk, vi!

FOGDEN.

Alt har sin tid, hver tid sit hverv,
hver slægt sin egen dont at passe.
Vor bygd har også lagt sin skærv
i verdens store formåls kasse;
forstår sig, det er længe siden;
men skærven var ej ganske liden.
Se, nu er bygden tom og snever;
dens ry dog end i sagnet lever;
dens svundne storheds dage falder
samtidigt med kong Beles alder; —
der meldes endnu mangt et ord
om brødreparret Ulf og Thor
og snese gæve mænd, som foer
på herjetog til Bretlands kyst
og plyndred, så det var en lyst.
Sydboen skreg, af rædsel kold:
Gud fri os for de grummes vold!
Og disse grumme var, tiltrods
for alle tvivlsmål, mænd fra os.
Og som de karle kunde hævne,
og slå ihjæl i brandværks-stævne!
Ja, sagnet véd endnu at nævne
en Herrens helt, som korset tog; —
dog meldes ej, at ud han drog —

BRAND.

Der stammer visst en sønneflok
fra denne løftets mand?

FOGDEN.

Sandt nok;
men hvoraf véd De —?

BRAND.

Å, fordi
mig tykkes ætten kendes i
de løftets helte nutildags,
hvis korstog er af samme slags.

FOGDEN.

Ja, slægten række lige hid.
Men vi var i kong Beles tid!
Først slog vi altså udenlands,
så gæsted vi vor grandemands
og frændes grund med økse-egg;
i knas vi tramped akren hans,
sved kirkespir og stuevæg
og fletted os en stordåds-krans. —
Af alt det blod, som slig er flydt,
er kanske lidt for meget skrydt;
dog, efter hvad jeg her har sagt,
jeg tror jeg vover, fuldt beskeden,
at pege bagud på vor magt
i storhedstiden, længst forleden,
og påstå, denne bygd har lagt
sin skærv med både ild og stål
til verdens fremgangs store mål.

BRAND.

Dog tykkes mig, som om I svigter
det ord, at adelskab forpligter. —

som om, med hakke, plog og harv,
I mulder ned kong Beles arv.

FOGDEN.

På ingen måde. Gå blot ud
i sognefolkets gæstebud,
hvor jeg og lensmand, klokker, dommer,
som hæderslemmer er at finde;
så skal De se, når punschen kommer,
at dødt ej er kong Beles minde.
I skåler, bægerklang og sang,
i tale, både kort og lang,
han ihukommes, lades leve.
Jeg selv har tidt en dybtfølt trang
fornummet til om ham at væve
mit tankespind til blomstret dug,
og løftet mangen indfødts hug.
Jeg liker godt lidt poesi.
Det gør igrunden alle vi
fra denne bygd; — dog alt med måde;
i livet bør den aldrig råde, —
kun mellem klokken syv og ti
om aftenen, når folk er fri,
når man, af dagens gerning træt,
kan trænge til en løftnings-tvætt.
Den forskel er der mellem os
og Dem, at De med vold og trods
på engang pløje vil og slås.
Så vidt jeg ser, er Deres mening:
vort livs og dets idees forening, —
Guds krig, med dyrkning af poteter
i enhed stillet frem tilslut,
så inderligt, som af salpeter
med kul og svovel vorder krudt.

BRAND.

Omtrent.

FOGDEN.

Men sligt er her ugørligt.
I store samfund lød det hørligt; —
gå did med Deres høje krav;
lad os så pløje myr og hav.

BRAND.

Pløj allerførst i havet ned
jer pral om fædres herlighed;
ej dverg blir mandshøj, skønt han har
en Goliath til oldefaer.

FOGDEN.

Der ligger vækst i store minder.

BRAND.

Når mindet sig til livet binder;
men I af mindets gravhoug hul
har bygt jer sløvheds skalkeskjul.

FOGDEN.

Mit første blir mit sidste ord; —
bedst var det, om herfra De foer.
Her vil ej Deres gerning grønnes,
her vil ej Deres livssyn skønnes.
Den smule flugt, som er fornøden, —
den løftning, som behøves kan
fra tid til tid for slæbets mand,
skal jeg besørge ufortrøden.
Igennem al min embedstid
står vakkre vidner om min flid;
ved mig er folkets tal fordoblet,
ja øget fast til tre mod en, —
idet jeg har til stedet koblet
snart hin snart denne næringsgren.

Mod trodsende natur i kamp
er frem vi skredet som med damp;
her brydes vej, her bygges bro —

BRAND.

Men ej imellem liv og tro.

FOGDEN.

Imellem fjord og viddens sne.

BRAND.

Ej mellem gerning og idé.

FOGDEN.

Først farbart mellem grænd og grænd,
først fremkomst mellem mænd og mænd, —
det var der kun én mening om,
før De som prest til bygden kom.
Nu har De blandet alt i et,
vort grubeblus med nordlysflammen;
hvem kan i sligt et tve-skær se,
hvad der er vrangt, hvad der er ret,
hvad der er bod, hvad der er ve?
Hvert forhold har De filtret sammen;
De splittet har i fiendske lejre
den flok, som samlet skulde sejre.

BRAND.

Her blir jeg dog tiltrods for Dem.
En vælger ej sit virkes hjem.
Den mand, som målet véd og vil,
fornummet har i skrift af ild
det Gudsråb: her du hører til!

FOGDEN.

Så bliv, men inden egne grænser;
jeg gerne ser, De folket renser

for synd og last, som går isvang;
Gud véd, det trænges mangen gang!
Men gør blot ingen helligdag
af yrkets sex, — og ton ej flag,
som om Vorherre var ombord
på hver en jagt, der skar vor fjord.

BRAND.

Hvis Deres råd mig skulde nytte,
jeg måtte sjæl og sjæls-syn bytte;
men kaldet er, sig selv at være,
sin egen sag til sejr at bære,
og jeg skal bære sagen frem,
så det skal lyse om mit hjem!
Det folk, jer hele styrer-trop
har dysset ind, skal vækkes op!
I længe nok i trangheds bur
har pint dets rest af fjeldnatur;
fra eders småheds sultekur
hver mand går ud forstemt og stur;
I tappet har hans bedste blod,
har hulet margen af hans mod;
I pukket har i stumper små
hver sjæl, som malmstøbt skulde stå; —
men endnu kan et rejsnings-skrig
i eders øre tordne: krig!

FOGDEN.

Krig?

BRAND.

Krig!

FOGDEN.

Hvis De til våben kalder,
De blir den første mand, der falder!

BRAND.

Med klarsyn skønnes skal en dag,
at største sejr er nederlag!

FOGDEN.

Betænk Dem, Brand; De står på skillet;
sæt alt ej på det ene kort.

BRAND.

Og dog jeg gør det!

FOGDEN.

Tabes spillet,
er Deres jordliv ødslet bort.
De ejer alle verdens goder,
er arving til en grundrig moder,
De har et barn at leve for,
en elsket hustru; — lykkens kår
blir rakt Dem som af milde hænder!

BRAND.

Og hvis jeg endda ryggen vender,
til hvad De lykkens kår har kaldt?
Ifald jeg må?

FOGDEN.

Fortabt er alt,
hvis her, i verdens udmarks vik,
De åbner Deres verdens-krig!
Drag sørpå, mod de rige strande,
hvor mænd tør stå med løftet pande;
der kan med ret De lyse møde
og byde menigheden bløde;
vort offer er ej blod, men sved
i kamp for brød blandt klippeskred.

BRAND.

Her blir jeg dog. Her er mit hjem,
og i mit hjem min krig skal frem.

FOGDEN.

Husk, hvad De taber, hvis det glipper; —
og først og fremst, husk, hvad De slipper!

BRAND.

Mig selv jeg taber, hvis jeg viger.

FOGDEN.

Brand, håbløs er en ensom kriger.

BRAND.

Min flok er stærk; jeg har de bedste.

FOGDEN
(smiler).

Ja, muligt det, — men jeg de fleste.
(går.)

BRAND
(ser efter ham).

Der går en fuldblods folkets mand,
retsindigt tænkende, velvillig,
på sin vis virksom, varm og billig, —
og dog en svøbe for sit land.
Ej jordfald, flom og vinterblæst,
ej hungersnød, ej frost og pest,
forvolder halvt det nederlag,
som slig en mellem år og dag.
Af landeplagen liv kun røves; —
men han — ! Hvor mange tanker kløves,
hvor mange friske viljer sløves,
hvor mange stærke sange døves
af slig forklemt, trangbrystig sjæl!

Hvor mangt et smil på folkemunde,
hvor mangt et lyn i folkebarm,
hvor mangen løftnings lyst og harm, —
der frem til dåd sig vokse kunde, —
slog ikke blodløst han ihjæl!

(pludselig i angst.)

Men budet! Budet! — Ingen kommer!
Jo, doktoren!

(iler ham imøde.)

Tal, tal! Min moer —?

DOKTOREN.

Nu er hun stedet for sin dommer.

BRAND.

Død! — Men i bod?

DOKTOREN.

Det knapt jeg tror;
hun hang ved sit på denne jord,
til timen slog, og de blev skilt.

BRAND

(ser stille rystet frem for sig).

Er her en vildsom sjæl forspildt?

DOKTOREN.

Kan hænde vel hun dømmes mildt, —
ej efter lov, men efter skøn.

BRAND

(sagte).

Hvad talte hun?

DOKTOREN.

Hun mumled stilt:
Gud er ej hårdhændt, som min søn!

BRAND
(synker i smerte ned på bænken).

I brødens kvalm, på dødens fjæl,
den samme løgn, som slår hver sjæl!
(skjuler ansigtet i hænderne.)

DOKTOREN
(går nærmere, ser på ham og ryster på hovedet).

De vil en gennemlevet tid
i et og alting flytte hid.
De tror endnu hin lovens pagt
for Gud og godtfolk står ved magt; —
hver slægt har dog sin egen vis;
vor skræmmes ej med flammeris,
med ammesnak om sjæle-ran; —
dens første bud er: vær human!

BRAND
(ser op).

Human! Ja, dette slappe ord
er feltråb for den hele jord!
Med det hver stymper hyller til,
at ingen dåd han tør og vil;
med det hver skrælling dækker over,
at ej han alt for sejren vover;
i ly af det blir letvindt brudt
hver uslings løfte, fejgt fortrudt; —
I pusling-sjæle gør tilsidst
af mennesket en humanist!
Var Gud human mod Jesus Krist?
Hvis eders Gud fik dengang råde,
han under korset råbte nåde, —
og soningsværket sagtens blev
et diplomatisk himmelbrev!

(skjuler hovedet og sidder i stum sorg.)

DOKTOREN
(sagte).

Ras ud, ras ud, du sjæl i storm; —
bedst, om du kunde tårer fange.

AGNES
(er kommen ud på trappen; bleg og forfærdet hvisker hun til doktoren):

Her ind! Følg med!

DOKTOREN.

Du gør mig bange!
Hvad er det, barn?

AGNES.

En angstens orm
har koldt sig om mit hjerte lagt —!

DOKTOREN.

Hvad er det?

AGNES
(drager ham med sig).

Kom! — Guds evige magt!

(de går ind i huset; BRAND mærker det ikke.)

BRAND
(stille hen for sig).

Død uden bod. Død, som hun leved.
Er ikke der Guds fingerpeg?
Igennem mig skal vorde hævet
den skat, som hun har fra sig skrevet; —
nu tifold ve mig, om jeg sveg!

(rejser sig.)

Med sønnens pligt, på hjemmets grund,
uryggelig fra denne stund
som kåret korsmand slå jeg skal
for åndens sejr i kødets fald.

Gud har mig rakt sin tunges stål,
har tændt i mig sin vredes bål; —
nu står jeg i min viljes vælde,
nu tør, nu kan jeg knuse fjelde!

DOKTOREN
(efterfulgt af AGNES kommer hurtigt ud på trappen og råber):

Beskik dit hus og drag herfra!

BRAND.

Om jorden skalv, jeg blev endda!

DOKTOREN.

Så er dit barn til døden dømt.

BRAND
(forvildet).

Alf! Barnet! Alf! Hvad rædsels skrømt
er dette her! Mit barn!

(vil ind i huset.)

DOKTOREN
(holder ham tilbage).

Nej bliv! —
Her er ej lys, her er ej sol,
her skær en luft, som pust fra pol, —
her sænker skodden klamt sig ned; —
en vinter til på dette sted
vil visne bort hans spæde liv.
Rejs, Brand, og Deres barn er frelst;
men gør det snart, imorgen helst.

BRAND.

Ikveld, idag, i denne stund!
O, han skal vokse stærk og sund; —
ej gufs fra bræ, ej sno fra kyst,
skal isne mer hans lille bryst.

Kom, Agnes, løft ham lindt i blund!
På flugt, på flugt langs alle sund!
O, Agnes, Agnes, dødens garn
sig spinder om vort lille barn!

AGNES.

Jeg lønligt aned, lønligt skalv, —
og dog jeg så kun faren halv.

BRAND
(til DOKTOREN).

Men flugt ham frelser? Så De lover!

DOKTOREN.

Det liv, en fader våger over
ved nat og dag, er sejerstrygt.
Vær alt for ham, og sundhedssmykt
De snart skal se ham; nær ej frygt.

BRAND.

Tak, tak!

(til AGNES.)

Hyll tæt i dun ham ind;
langs fjorden stryger aftnens vind.

(AGNES går ind i huset.)

DOKTOREN
(betragter i taushed BRAND, som ubevægelig ser ind gennem døren, går derpå hen til ham, lægger hånden på hans skulder og siger):

Mod verdens flok så ubønhørlig,
og mod sig selv så let medgørlig!
For den ej gælder lidt, ej meget, —
kun lovens intet eller alt;
men fra en selv er modet veget
i samme stund som loddet faldt —
og offerlammet var ens eget.

BRAND.

Hvad mener De?

DOKTOREN.

Til Deres moer
De tordned lovens hårde ord;
fortabt, hvis alt ej lægges af,
hvis ej du nøgen går i grav;
Og samme råb har runget tidt,
når folkets flok, som tyngst, har lidt!
Nu er De havsnødsmanden selv,
i skæbnens storm på bådens hvælv;
nu kaster De fra krænget køl
tilhavs hvert brev om straffens pøl, —
tilhavs, tilhavs den tunge bog,
hvormed De brødres bringer slog;
nu gælder det i kuling stiv
at berge eget afkoms liv.
På flugt, på flugt langs fjord og vik, —
på flugt fra egen moders lig, —
på flugt fra sjælehjord og kald; —
nu lyser presten messefald!

BRAND

(griber sig forvildet om hovedet som for at samle tankerne).

Er nu jeg blind! Var jeg det før!

DOKTOREN.

De handler som en fader bør.
Tro ej, jeg laster, hvad De gør; —
for mig De er i stækket stand
mer stor, end før som styrkens mand. —
Farvel! Nu har jeg rakt Dem spejlet;
brug det og suk så: Herregud,
slig ser en himmel-stormer ud!

(går.)

BRAND

(stirrer en stund frem for sig, pludselig udbryder han):

Nu eller før, — når er her fejlet?!

(AGNES kommer ud af døren med kåbe over skuldrene og barnet på armen; BRAND ser hende ikke; hun vil tale, men standser ligesom slagen af skræk, da hun bemærker udtrykket i hans ansigt. I samme øjeblik kommer EN MAND ilsomt ind gennem havegrinden. Solen går ned.)

MANDEN.

Hør, prest, du har en avindsmand!

BRAND

(knuger hånden mod brystet).

Ja, her.

MANDEN.

Vær på din post mod fogden.
Din sæd skød frodigt over land,
til han med rygtets brandpest slog den.
Alt ofte har han ymtet om,
at prestegården snart står tom, —
har sagt, at os du ryggen vender,
så fort din rige moer er død.

BRAND.

Og hvis så var —?

MANDEN.

Prest, jeg dig kender
og véd, hvi slige giftord lød;
du står jo ham og hans imod,
han aldrig fik din vilje bøjet, —
se, det er rygtets rette rod —

BRAND

(usikker).

At sandt er sagt — sig tænke lod.

MANDEN.

Da har du stygt for alle løjet.

BRAND.

Har jeg —?

MANDEN.

Hvor tidt har ej du sagt,
at Gud har selv til strid dig vakt, —
at mellem os du har dit hjem,
at h e r din krig skal føres frem,
at ingen mand tør kaldet svige,
at slå han skal, men aldrig vige.
Og kaldet h a r du! Stærkt og lyst
din ild har fængt i mangt et bryst.

BRAND.

Mand, her er mængdens øre døvt;
fast hvert et sind er slukt og sløvt!

MANDEN.

Du bedre véd; — i mangt et sind
nu glittrer himlens solskin ind.

BRAND.

I tifold flere er der nat.

MANDEN.

Du er som lys i natten sat.
Men lad det være, som det vil;
at tælle trænges her ej til;
thi her står jeg, den ene mand,
og siger: rejs, ifald du kan!
J e g har en sjæl så fuldt som nogen;
jeg kan ej hjælpe mig med bogen;

du har mig op af dybet draget, —
prøv, om du nu tør slippe taget!
Du kan det ej; jeg holder fast;
min sjæl var tabt, hvis taget brast! —
Farvel! Jeg venter trygt det bud:
min prest ej slipper mig og Gud.

(går.)

AGNES

(sky).

Din kind er hvid, din mund er bleg;
det er, som du i hjertet skreg.

BRAND.

Hvert klangfuldt ord, mod bergvæg sagt,
mig slår med tifold genlyds magt.

AGNES

(gør et skridt frem).

Jeg er beredt!

BRAND.

Beredt? Hvortil?

AGNES

(med styrke).

Til hvad en moder må og vil!

(GERD løber forbi udenfor på vejen og standser ved havegrinden.)

GERD

(klapper i hænderne og råber med forvildet glæde):

Har I hørt det? Bort fløj presten! —
Ud af bakken, op af houg
myldrer både trold og draug,
svarte, stygge, store, små, —
hu, hvor hvast de kunde slå —!
Øjet rev de af mig næsten;
halve sjælen har de taget; —

å, jeg hjælper mig med resten;
der er nok igen af vraget!

BRAND.

Pige, vildt din tanke går;
her du ser jeg for dig står.

GERD.

Du? Ja du, men ikke presten!
Ned fra Svartetind min høg
rap bortover lien strøg;
bidslet, sadlet, vild og vred
hvæste han i mørknings-blæsten,
og en mand på ryggen red, —
det var presten, det var presten!
Nu står bygdens kirke tom,
stængt med både lås og bom;
Styggekirkens tid er omme;
nu skal min til ære komme.
Der står presten, stærk og stor,
i sit hvide messeklæde,
vævt af vintrens dryp og væde; —
vil du være med, så kom;
bygdens kirke står jo tom;
presten min har slige ord,
at det runger over jord!

BRAND.

Brudte sjæl, hvo bød dig fange
vildsomt mig med afguds-sange!

GERD

(kommer indenfor havegrinden).

Afgud? Hvad er det for noget?
Afgud? Å, jeg véd det godt;
stundom stort og stundom småt;
altid gyldent, altid broget.

Afgud! Hør du; ser du hende?
Kan du under klædet kende
barnehænder, barneben?
Kan du se, hvor fint og broget
Svøbet folder sig om noget,
der er ligt et barn, som sover?
Ræd hun viger, — dækker over!
Afgud? Mand, der ser du én!

AGNES
(til BRAND).

Har du tårer, har du bønner?
Ud har rædslen mine brændt!

BRAND.

Agnes, hustru, — ve jeg skønner,
hende har en større sendt!

GERD.

Hør; nu ringer alle klokker
sammen på den vilde hej!
Se, hvad menighed der flokker
sig til færd på kirkevej!
Kan du se de tusend trolde,
bygdens prest har sænkt i havet?
Kan du se de tusend dverge?
Indtil nu de lå begravet
med hans segl som gravbrudds-værge.
Hav og grav dem kan ej holde;
frem de myldrer, våde, kolde; —
skindødt troldbarn ser jeg grine,
vælte af sig bergskreds-blokken.
Hør, de skriger: moer og faer!
Mænd og kvinder giver svar;

bygdens mand går mellem sine,
som en faer i sønneflokken;
bygdens kvinde taer sin døde,
rækker ham sit bryst til føde; —
aldrig før så stout hun knejste,
når hun barn til dåben bar.
Her blev liv, da presten rejste!

BRAND.

Vig ifra mig! Fast jeg ser
værre syner —

GERD.

Hør! Han ler,
han, som sidder langsmed vejen,
der den svinger op mod hejen;
ind han skriver i sin bog
hver en sjæl, som opad drog; —
hej, han har dem alle næsten;
bygdens kirke står jo tom,
stængt med både lås og bom, —
og på høgens ryg fløj presten!

(springer over havegærdet og taber sig i urden. Stilhed.)

AGNES
(nærmer sig og siger dæmpet):

Lad os gå; nu er det tid.

BRAND
(stirrer på hende).

Hvilken vej?

(peger først mod havegrinden, siden mod husdøren.)

Did? — eller did?

AGNES
(viger forfærdet).

Brand, dit barn, — dit barn!

BRAND
(følger efter).

Giv svar;
var jeg prest, før jeg blev faer?

AGNES
(viger længere tilbage).

Blev end spurgt med tordnens brag, —
intet svar i denne sag!

BRAND
(følger igen).

Svare skal du; du er moer;
du har her det sidste ord!

AGNES.

Hustru er jeg; tør du byde,
skal jeg bøje mig og lyde!

BRAND
(vil gribe hende om armen).

Valgets kalk mig tag ifra!

AGNES
(viger bagom træet).

Aldrig var jeg moder da!

BRAND.

Der er dom i dette svar!

AGNES
(stærk).

Spørg dig selv, om valg du har!

BRAND.

Styrket dommen atter lød!

AGNES.

Tror du fuldt på Herrens kald?

BRAND.

Ja!

(griber hende fast om hånden.)

Og nu du sige skal
ordet over liv og død!

AGNES.

Gå den vej, din Gud dig bød!

(Ophold.)

BRAND.

Lad os gå; nu er det tid.

AGNES
(toneløst).

Hvor går vejen?

BRAND
(tier).

AGNES
(peger mod havegrinden og spørger):

Did?

BRAND
(peger mod husdøren)

Nej, — did!

AGNES

(løfter barnet højt på armene).

Gud! Det offer, du tør kræve,
tør jeg mod din himmel hæve!
Led mig gennem livets gys!

(ind i huset.)

BRAND

(stirrer en stund frem for sig, brister i gråd, slår hænderne sammen over hovedet, kaster sig ned på trappen og råber):

Jesus, Jesus, giv mig lys!

FJERDE AKT.

(Juleaften i prestegården. Det er mørkt i stuen. På bagvæggen er udgangsdør; vindu på den ene side, dør på den anden.)

(AGNES står sørgeklædt ved vinduet og stirrer ud i mørket.)

AGNES.

Endnu ikke! Endnu ikke! —
O, hvor tungt det er at vente, —
længsels råb på råb at skikke,
aldrig noget svar at hente! —
Sneen falder blødt og tæt,
har, som med et lin-skaut, klædt
taget på den gamle kirke — —

(lytter.)

Hyss! Jeg hører grinden knirke!
Fodtrin; faste mandetrin;

(iler til døren og lukker op.)

Er det dig? Kom ind, kom ind!

(BRAND kommer ind, tilsneet, i rejseklæder, som han under det følgende kaster af sig.)

AGNES

(slår armene om ham).

O, hvor du blev længe borte!
Gå ej fra mig, gå ej fra mig;

ensom kan jeg ej de sorte
natteskygger ryste af mig!
Hvilken nat og hvilke dage,
disse to og denne nat!

BRAND.

Barn, nu har du mig tilbage.

(tænder et enkelt lys, som kaster et svagt skær over stuen.)

Du er bleg.

AGNES.

Og træt og mat.
Jeg har længtet, spejdet, stundet, —
og så har lidt grønt jeg bundet, —
lidt! men det var, hvad jeg ejed,
alt ifra isommer plejet
til at pynte juletræet.
Busken kaldte jeg for hans;
ja, han fik den og — som krans!

(brister i gråd.)

Se, nu er den halvvejs sneet
ned — o Gud —

BRAND.

På kirkegården.

AGNES.

O, det navn!

BRAND.

Tør af dig tåren.

AGNES.

Ja jeg skal, men vær tålmodig;
endnu er min sjæl som blodig;
såret er så friskt og nyt,
ud min styrkes væld er flydt; —

o, men det skal snart bli bedre;
er jeg over disse dage,
skal du aldrig se mig klage.

BRAND.

Er det Herrens helg at hædre?

AGNES.

Nej, jeg véd —; men vær tålmodig!
Husk, ifjor så sund og frodig,
og iår ifra mig båren,
båren ud —

(gyser tilbage for ordet.)

BRAND
(stærkt).

På kirkegården!

AGNES
(skriger).

Nævn det ej!

BRAND.

Med fulde lunger
må det nævnes, er du ræd!
Nævnes må det, så det runger,
lig en bølge mod en bredd!

AGNES.

Selv du lider under ordet
mer, end du vil kendes ved;
på din pande ser jeg sporet
af den sved, det købtes med.

BRAND.

Duggens dråber på min pande
er kun sprøjt fra fjordens vande.

AGNES.

Er og dråben i dit øje
smeltet sneflok fra det høje?
Nej, o nej, den er for varm;
kilden er din egen barm!

BRAND.

Agnes, hustru, lad os begge
være stærke, stå imod,
sammen vore kræfter lægge,
vinde fremad fod for fod. —
O, jeg var en mand derude!
Sjøen skylled over fluen,
mågen taug i uvejrsgruen,
hagglen slog min skrale skude;
midtfjords lå vi, vandet fræste,
mast og takkel hugg og hvæste,
sejlet, slidt i pjalter, blæste
langt i læ for havråks-fråden,
hver en nagle skreg i båden; —
udfor stup og udfor lider
gik der skred fra begge sider;
otte mænd med hvilte årer
sad som otte lig på bårer.
O, da vokste jeg ved roret,
jeg var den, som førte ordet,
kendte godt, en stor mig døbte
til mit kald, det dyrekøbte.

AGNES.

Let at stå i stormen stiv,
let at leve kampens liv;
o, men tænk på mig, som sidder
stilt i sorgens spurvekvidder,
mig, som ej kan døve tiden,
om jeg nok så gerne vil;

tænk på mig, som, stængt fra striden,
ej får glimt af dådens ild;
tænk på mig, hvem kun en liden
snever gerning hører til;
tænk på mig; jeg sidder hjemme,
tør ej mindes, kan ej glemme!

BRAND.

Har du liden gerning, du?
Aldrig var den stor som nu.
Hør; jeg vil dig sige noget,
som i sorgen er mig mødt.
Ofte blir mit øje tåget,
tanken ydmyg, sindet blødt;
det er, som der lå en glæde
i at kunne græde, græde.
Agnes, — tænk, da ser jeg Gud
nær, som aldrig før jeg så ham, —
o, så nær at det ser ud,
som om det var let at nå ham.
Og jeg tørster mod at kaste
mig som funden til hans barm,
mod at trykkes af hans faste
stærke varme faderarm.

AGNES.

Brand, — o, se ham altid så, —
som den Gud, du mægter nå, —
mere fader, mindre herre!

BRAND.

Tør ej, Agnes; tør ej spærre
vejen for hans eget værk;
jeg må se ham stor og stærk,
himmelstor, — så kræver tiden,
just fordi den selv er liden.

O, men du kan se ham nær,
se ham som en fader kær,
i hans favn dit hoved bøje,
hvile, hvile, er du træt,
gå ifra ham, sund og let,
med hans afglans i dit øje,
bære glansens glorie med
ned til mig, som led og stred.
Ser du Agnes, slig at dele,
er just ægteskabets kærne;
én skal stride, storme, værne,
én skal alle dødshugg hele;
da først kan med sandheds ret
siges, at de to er et.
Alt ifra du verdens liv
vendte ryggen, blev min viv,
kasted kækt din skæbnes terning,
hviler på dig dette kald;
jeg skal slå til sejr og fald,
slå i dagens hede stråler,
stå på vagt i nattens kulde, —
du skal række mig de fulde
kærlighedens læsknings-skåler,
slynge mildheds kappefold
varmt ind under bringens skjold; —
liden er ej denne gerning!

AGNES.

Hver en gerning, spejdet efter,
er for tung for mine kræfter;
mine tankers tusend grene
slynges sammen i den ene.
Alt er endnu som et digt.
Lad mig klage, lad mig græde,
hjælp mig så at finde rede
på mig selv og på min pligt. —

Brand, inat, mens du var borte,
kom han i mit kammer ind;
sundhedssmykket var hans kind;
tyndklædt i sin lille skjorte
stavred han med barnetrin
frem til sengen, hvor jeg hvilte,
rakte mod mig sine arme;
kaldte på sin moer og smilte, —
men som om han bad om varme!
Ja, jeg så det! O, jeg gøs —!

BRAND.

Agnes!

AGNES.

Jo, du, — barnet frøs!
O, det må han jo derude
på de kolde spåners pude!

BRAND.

Liget ligger under sneen;
barnet er til himlen båret.

AGNES
(viger fra ham).

O, hvi river du i såret,
grusomt, midt i rædsels-veen!
Det, som hårdt du liget kalder,
barnet er for mig endnu.
Sjæl og legem sammen falder;
end ej mægter jeg, som du,
mellem disse to at dele;
begge er for mig det hele;
Alf, som under sneen sover,
er min Alf hist ovenover!

BRAND.

Mangt et sår må blodigt rives,
før du læges for din sot.

AGNES.

Ja, men vær tålmodig blot; —
jeg kan ledes, ikke drives.
Stå mig nær og styrk mig, Brand;
tal det mildeste du kan.
Du, som ejer stormens tone
i de store øjeblikke,
når en sjæl skal drage brikke
om sin egen livsenskrone, —
har du ikke sangens mildhed
til at døve smertens vildhed?
Har du ej et ord, som kvæger,
et, som ud i dagen peger?
Gud, som du mig lærte kende,
er en konge på sin borg; —
hvor tør jeg til ham mig vende
med min lille modersorg?

BRAND.

Tror du, bedre du dig vendte
til den Gud, som før du kendte?

AGNES.

Aldrig, aldrig did igen!
Og dog er det tidt, som drages
jeg af længsel ud, derhen,
hvor det lysner, hvor det dages.
Let at løftes, tungt at bære;
lød ej så den gamle lære?
Dine riger er for store,
alt er her for stort for mig,
du, dit kald, dit mål, din fore,
al din vilje, hver din vej,

fjeldet, som udover hænger,
fjorden, som for foden stænger,
sorgen, mindet, mørket, striden, —
ikkun kirken er for liden.

BRAND

(slået).

Kirken? Atter denne tanke!
Ligger den i landets luft?
Hvi for liden?

AGNES

(ryster sørgmodig på hovedet).

Kan jeg sanke
grunde sammen med fornuft?
Kommer ikke stemnings-strømmen,
som med vindens strøm en duft?
Hvorfra kom den, hvorhen går den?
Mig er nok, at jeg forstår den,
og jeg véd foruden viden —
kirken er for mig for liden.

BRAND.

Der er syn i folkedrømmen.
Hundred sjæle, som jeg mødte,
af sig samme tanke fødte;
selv hos hin, som vildt forreven
skreg på vidden, stod den skreven.
„Der er stygt, for der er småt"
lød det; hun ej heller kunde
rede tanken ud med grunde.
Hundred kvinder sagde siden:
bygdens kirke er for liden!
Dette råb fra kvindemunde
tolker trangen til et slot. —
Agnes, — o, jeg ser det godt,

du er kvinden, Herren kåred
til sin engel på min sti; —
tryg og sikker, skønt iblinde,
véd du vejen ret at finde,
hvor jeg skillet går forbi.
Aldrig blålys-blink dig dåred;
første dag du pegte lige
mod det sande skabnings rige, —
standsed mig, som vilde stige
på min flugt mod himlens hvælv,
retted synet på mig selv,
indad mod det inderlige. —
Agnes, atter har du sagt
ord, som slog med lynets magt, —
ført mig, hvor jeg uviss foer,
kastet dagskær på mit virke.
Liden er Vorherres kirke; —
godt; så skal den tømres stor!
Aldrig så jeg grant som nu,
hvad i dig min Skaber gav mig;
derfor trygler jeg, som du:
gå ej fra mig, gå ej fra mig!

AGNES.

Jeg skal ryste af mig sorgen,
jeg skal tørre tåren af,
jeg skal stænge mindeborgen,
som det sømmer sig en grav;
jeg skal lægge glemsels hav
åbent mellem den og mig;
jeg skal viske lykkefærden
af min lille billedverden,
være hustru helt for dig!

BRAND.

Vejen går imod det store.

AGNES.

O, men brug ej strængheds spore.

BRAND.

Gennem mig en større byder.

AGNES.

En, om hvem du selv har sagt,
at han viljen ej forskyder,
skønt den savner evnens magt.

(vil gå.)

BRAND.

Hvorhen, Agnes?

AGNES

(smiler).

Husets skøtsel
får ej glemmes, mindst ikveld.
Forrige jul, du husker vel,
at du sagde, jeg var ødsel.
Lys var tændt i alle stager;
her var grønt og smukke sager,
legetøj på juletræet;
her blev sunget, her blev leet.
Brand, iår skal atter tændes
alle lys, så helgen kendes;
her skal pyntes op som bedst
til den stille store fest.
Titter Gud i stuen ind,
skal han se en straffet datter,
refset søn med ydmygt sind,
børn, som lydigt véd og fatter,
at de ej for fadervreden
tvært tør skyde fra sig glæden. —
Ser du nu vel spor af tåren?

BRAND
(trykker hende til sig og slipper hende atter).
Barn, tænd lys; det er dit virke!

AGNES
(smiler sørgmodigt).
Byg så du din store kirke; —
o, men få den rejst før våren!
(går.)

BRAND
(ser efter hende).
Villig, villig midt i vånden,
villig midt i martrens ild;
svigter evnen, segner ånden,
sker det, skønt hun offret vil.
Herre, lægg din styrke til; —
og fra mig tag hvervets kalk,
bittrest kalk, at måtte skikke
lovens grumme høg og falk
over hende for at drikke
hjertets fulde varme flod.
Jeg har kræfter, jeg har mod;
læss på mig din vægt for tvende, —
vær barmhjertig blot mod hende!
(Det banker på gangdøren. FOGDEN kommer ind.)

FOGDEN.
Her gæster Dem en slagen mand.

BRAND.
En slagen mand?

FOGDEN.
Som slig jeg kommer.
De husker sagtens, da isommer
jeg vilde drive Dem fra land,
jeg spåde Dem just ej det bedste
af krigens udfald mellem os —

BRAND.

Nu ja?

FOGDEN.

Men al min ret tiltrods
jeg vil ej længer med Dem slås.

BRAND.

Hvorfor?

FOGDEN.

Fordi De har de fleste.

BRAND.

Har jeg?

FOGDEN.

Det tænker jeg De véd;
Dem søger folk jo langt af led;
her er, især på sidste tiden,
en ånd i bygden kommen ind,
som Gud skal vide ej er min,
og deraf tør jeg slutte da,
at det er Dem, den kommer fra.
Her er min hånd; vi ender striden!

BRAND.

En krig, som vor, får ikke slut,
er end den enes modstand brudt.

FOGDEN.

Hvad skal der mer til slut på krig,
end fred og mindeligt forlig?
Jeg er ej den, som står mod brodden;
man er, som folk er flest, jo skabt;
når for sit bryst man kender odden
af fiendens våben, gier man tabt;

har man kun kæp mod landsespids,
bør marken rømmes i betids,
og står man som en ensom kriger,
er det fornuftigst, at man viger.

BRAND.

To ting, jeg tror, er her at mærke;
først at De kalder mig den stærke;
jeg har de fleste —

FOGDEN.

Ganske visst!

BRAND.

Ja muligt endnu; men tilsidst,
på offrets store alvorsdag, —
hvem har da magten for sin sag?

FOGDEN.

På offrets dag? Men Herregud,
det er jo den, som ikke kommer!
I værste fald går offret ud
på lossning af de godtfolks lommer;
human er tiden, vil ej offer
af mere dyrebare stoffer.
Og ærgerligst det er ved sagen
at selv jeg hører mellem dem,
som bragte det humane frem,
og derved hindred offerdagen,
så det kan siges på en vis,
jeg givet har mig selv til pris, —
iallefald, at jeg bandt ris
til rap på eget livsværks ende.

BRAND.

At ret De har, kan muligt hænde.
Men for det andet kan jeg knapt
forstå, at De tør give tabt.

Om riset eller ikke riset,
en mand er for sin gerning skabt;
hans mål for ham er paradiset!
Om mellem ham og det sig hvælved
et hav, mens Satans land lå nær, —
tør derfor råbes: væk, besvær, —
her er jo kortere til helved?!

FOGDEN.

Jeg hertil svarer ja og nej;
etsteds må mennesket jo havne, —
og ser man møjen ej kan gavne,
hvem vil vel gå forgæves vej?
Det er nu så, vi vil erstatning
for liden eller stor befatning;
kan sejr ej vindes ved at kæmpe,
så får man fare frem med læmpe.

BRAND.

Men aldrig sort dog vorder hvidt!

FOGDEN.

Min kære ven, det hjælper lidt
at kalde noget hvidt som bræen,
når mængden råber: sort som sneen!

BRAND.

De råber kanske med?

FOGDEN.

Nå, nå, —
jeg råber ikke sort men grå.
Human er tiden; folk må mødes,
ej bums imod hinanden stødes.
Husk på, at dette land er frit;
her skal jo alles mening gælde; —
hvor tør da én mod alle fælde
sin særdom over sort og hvidt? —

Kort sagt, da De har fleretallet,
så er De første mand i kaldet;
jeg slutter mig, som alle andre,
til Dem så godt jeg kan og véd,
og håber ingen sjæl vil klandre,
at ej jeg til det sidste stred.
Folk dømmer nu, det ser jeg godt,
mit virke kun som spredt og småt:
de kalder én ting mer fornøden
end årligårs at øge grøden;
man er ej villig nu, som før,
at yde skærven, hvor sig bør, —
og er ej viljen med i legen,
da er en gerning sejerssvegen. —
Det falder tungt, det må De tro,
at slippe plan om vej og bro,
om tapning ud af myr og fjære,
og meget mer, som var igære.
Men Herregud, hvad skal man sige;
kan ej man sejre, får man vige,
tålmodigt håbe alt af tiden,
og bøje klogeligt til siden.
Nu, — folkets yndest har jeg tabt
på samme vej, hvor den blev skabt;
ja, ja; så må på andre veje
jeg komme til mit fordums eje.

BRAND.

Men var det da for folkegunst
De øved Deres kløgt og kunst?

FOGDEN.

Nej, det véd Gud, det ikke var.
Det alment bedste har jeg villet
til bygdens nytte blot og bar.
Dog nægtes ej, at med i spillet

kom håbet om et vederlag
for velgjort værk på yrkets dag.
Det er nu så; en virksom mand
med evner og med sund forstand
vil frugten af sin gerning se,
ej stønne gennem slidets ve
til fromme for en bar idé.
Jeg kan ej, selv med bedste vilje,
forsømme egen velfærds røgt
og offre andre al min kløgt.
Jeg sidder med en stor familje;
jeg har jo kone, mange døttre,
som skal forsørges allerførst; —
ideen læsker ingens tørst,
ideen slukker ingens sult,
hvor man, som jeg, har huset fuldt;
og dersom nogen skulde yttre
forundring, har jeg blot det svar,
han er en slet familjefaer.

BRAND.

Og nu er Deres agt —?

FOGDEN.

At bygge.

BRAND.

At bygge, siger De?

FOGDEN.

Ja vel, —
til eget som til bygdens held.
Først vil jeg bygge op det ry,
jeg stod i for ej længe siden; —
det lakker stærkt mod thingvalgs-tiden;
thi må til noget stort jeg ty
og bringe foretag på bane,

så jeg blir kurvens første hane
og hindrer valget af en ny.
Nu har jeg tænkt som så, — man kan
fornuftigvis ej ro mod flommen.
Folk vil, som nu det heder, hæves;
den gerning er for mig forgæves;
jeg kan kun hjælpe folk påfode;
men sligt må gøres med det gode,
og her står mod mig alle mand.
Se, derfor er jeg modent kommen
til forsæt om, hvis det går an,
at søge bod mod armodsdommen.

BRAND.

Den vil De rydde ud?

FOGDEN.

Nej visst; —
den er jo en nødvendig brist
i alle samfund; den må døjes;
men med lidt klogskab kan den bøjes
i visse former, strængt begrændses,
såfremt itide blot den ændses.
Vi véd jo, armod er det dynd,
som gødsler bedst al landsens synd; —
for dyndet vil jeg dæmning sætte.

BRAND.

På hvilken vis?

FOGDEN.

Ja, kan De gætte?
Afhjælpes skal et dybtfølt savn,
idet jeg til distriktets gavn
får bygt et armodsdommens pesthus;
ja, pesthus siger jeg, fordi
det skal for brødens smitte fri.

Og denne bygning har jeg tænkt,
forbindes nemt med et arresthus,
så virkning blir med årsag stængt
bag samme bom og samme lås,
med væg kun mellem bås og bås.
Og da jeg engang er på gled,
så er min agt at bygge med
en fløj indunder samme tag,
som bruges kan til valg og lag,
til alvorshandling som til fester,
med talerstol og rum til gæster, —
kort sagt, et pent politisk festhus.

BRAND.

Sligt trænges hårdt; især det sidste;
dog véd jeg ét, som trænges mere.

FOGDEN.

De tænker på en dårekiste?
Ja, ganske visst; den trænges hårdt.
Den også var min første tanke;
men efter overlæg med flere
jeg ganske kom fra tanken bort:
thi hvorfra skal vi midler sanke
til noget overvættes stort?
Og tro De mig, en sådan kiste
vil kræve en alvorlig sum,
hvis hver og en skal der få rum,
som trang og værdighed beviste.
Man tænke må på tidens elv,
og ej blot bygge for sig selv; —
alt går jo frem med kæmpeskridt;
ifjor tilpas, iår forlidt; —
De ser, i hvilke dimensioner
hvert folkeligt behov har vækst;
med syvmils-støvler, rent forhekst,

udvikles kraft og alslags evne,
i hvilket fag De så vil nævne.
Det altså blev for dyr en spas
at skaffe efterslægten plads
for sig og sine børn og koner.
Jeg siger derfor: Herregud;
den tand, den får vi nok slå ud!

BRAND.

Og ter sig nogen altfor gal,
så har De jo den store sal.

FOGDEN
(fornøjet).

Ja, rummet står som oftest ledigt!
Det indfald, Brand, var ganske snedigt!
Vil byggeplanen blot ej briste,
så har vi gratis dårekiste,
har samlet under fælles tag,
beskyttet af det samme flag,
de væsentligste elementer,
hvorfra vor bygd sin farve henter; —
vi har vor hele armodsdom
samt slyngelflokkens syndeflom
og dårerne, som før gik om
foruden røgt og uden tugt, —
og så har vi vor friheds frugt
med valgkamp og med talers flugt;
vi har vor rådssal, hvor vi drøfter,
hvad gøres kan til bygdens tarv, —
vor festsål, hvor vi giver løfter
om skøtsel af vor fortids arv.
Hvis altså blot ej sagen faldt,
så får jo klippesønnen alt,
hvad han med billighed kan kræve,
for ret sit eget liv at leve.

Gud véd, vort strøg er ikke rigt;
dog, står først fællesgården bygt,
så tror jeg, det kan kaldes trygt
et vel organisert distrikt.

BRAND.

Men midlerne —?

FOGDEN.

Ja, det er knuden
i denne som i hver en sag;
til ydelser er viljen svag,
og står jeg Deres hjælp foruden,
jeg véd, at jeg må stryge flag.
Men støtter De med ordets magt
min tanke, vil den letvindt fremmes, —
og får jeg den til modning bragt,
skal Deres gode hjælp ej glemmes.

BRAND.

Det sige vil, De gad mig købe?

FOGDEN.

Med andet navn jeg vilde døbe
min plan, — til fælles gavn og brug
at fylde ud det splidens slug,
som hidtil mellem os har gabt,
og hvorved begge to har tabt.

BRAND.

Da har De ilde tiden kåret —

FOGDEN.

Ak ja; jeg véd, den store sorg,
som nys har Dem' og Deres såret;
men Deres mandighed mig dåred;
og trangen til distriktets borg —

BRAND.

I sorgens som i glædens stund
jeg står tilrede, når det kræves;
men af en anden gyldig grund
De dennegang dog går forgæves.

FOGDEN.

Og hvilken grund —?

BRAND.

Jeg selv vil bygge.

FOGDEN.

Hvad! Bygge? Tage min idé?

BRAND.

Ej ganske.

(peger ud af vinduet.)

Foged, kan De se —?

FOGDEN.

Der?

BRAND.

Ja.

FOGDEN.

Det store stygge træhus?
Det er jo prestegårdens fæhus!

BRAND.

Nej, ikke det; — det l i l l e stygge.

FOGDEN.

Hvad! Kirken!

BRAND
(nikker).

Den vil stor jeg bygge.

FOGDEN.

Nej, det skal fanden ikke ske!
Ved kirken skal ej nogen rygge; —
det var at krydse min idé!
Min plan er færdig og den haster;
men Deres mig af sadlen kaster.
To ting på engang er formeget, —
vig altså —!

BRAND.

Jeg har aldrig veget.

FOGDEN.

Her må De, mand! Byg mit arresthus
med pesthus og politisk festhus,
altsammen, kortsagt, — dårekisten, —
så spørges ej om kirkebristen.
Og hvorfor skal den nu i muld?
Den var dog god nok før i tiden.

BRAND.

Ja, muligt; nu er den forliden.

FOGDEN.

Da har jeg aldrig set den fuld!

BRAND.

Selv for en enkelt sjæl derinde
er ikke løftningsrum at finde.

FOGDEN

(ryster forundret på hovedet).

Ved sligt den enkle sjæl beviste
nødvendigheden af min kiste.

(slår over.)

Lad kirken stå, det vil jeg råde;
den kan jo kaldes på en måde
et stykke ædelt arveguld.
Den er et ædelt arvestykke; —
den skal ej falde for en nykke!
Ja, går min byggeplan i vasken,
jeg som en Fønixfugl af asken
skal rejse mig i mængdens nåde!
Jeg træder op som riddersmand
for mindesmærket ved vor strand!
Her stod engang et gude-hov, —
det var nok i kong Beles tider;
så rejste kirken sig omsider
ved fromme heltes ran og rov.
Ærværdig ved sin simple pragt,
højhellig i sin oldtidsdragt
den knejste indtil vore dage —

BRAND.

Men hine tegn på fordums magt
er visst forlængst i graven lagt; —
nu står igen ej mindste flage.

FOGDEN.

Just netop det! Så gammel er den,
at ej den mer er til i verden;
men i min bedstefaders dage
et hul i væggen stod tilbage!

BRAND.

Et hul?

FOGDEN.

Vidt, som en tøndesæk!

BRAND.

Men væggen selv!

FOGDEN.

Ja, den var væk.
Se, derfor må jeg rentud sige,
at kirkens rivning er umulig; —
det var en skammelig, en grulig
barbarisk handling uden lige!
Og midlerne, — hvor får vi dem?
Tror De, at her man er så ødsel,
at lokke udgiftsposter frem
ved ufuldbårne forslags fødsel,
når med en lille smule skøtsel
man såvidt støtte kan det gamle,
at det i vor tid ej vil ramle?
Men gå De ud og spejd i lejren, —
jeg blir dog den, som vinder sejren.

BRAND.

Jeg agter ej at presse ud
en hvid til husly for min Gud.
Af egne midler vil jeg bygge; —
min arv, alt mit til sidste skærv
skal gives ud til dette hverv.
Nu, foged, er De end så djerv,
at mene, De kan tanken rygge?

FOGDEN

(med foldede hænder).

Jeg står som falden ned fra skyerne!
Sligt spørges knapt engang fra byerne; —
og her i bygden, — her hos os,
hvor pungens lukning længst var lov
mod hvert et trængende behov, —
her åbner De en rundheds fos,
som risler, blinker, sprøjter, skummer —.
Nej, Brand, som sagt, jeg rent forstummer!

BRAND.

Jeg længst i tanken fra mig skrev
min arv —

FOGDEN.

Ja, her er ymtet meget,
som hen på noget sligt har peget,
men jeg har tænkt, at det var væv.
Hvem plejer vel at offre alt,
når ej det synbar fordel galdt?
Dog, det blir Deres egen sag; —
gå foran De; så går jeg bag.
De er i skuddet; De kan virke,
og jeg kan skridtvis frem mig lirke. —
Brand, sammen vil vi bygge kirke!

BRAND.

Hvad? Vil De Deres eget slippe?

FOGDEN.

Det véd den søde Gud jeg vil!
Jeg var jo gal, om ej jeg gjorde.
Hvem tror De mængden flokkes til,
når én vil gøde, mæske, fore,
en anden malke, flå og klippe?
Ja død og plage er jeg med!
Jeg er af tanken ganske hed,
bevæget, greben, næsten rørt;
en heldig skæbne har mig ført
i denne kveld til prestegården;
thi jeg tør tro, at uden min
var Deres plan knapt faldt Dem ind, —
ialfald ej til verden båren.
Det altså er mit eget virke
at bygge bygdens nye kirke!

BRAND.

Men kom ihug, vi kan ej skåne
hin oldtids knejsende ruin!

FOGDEN
(ser ud).

Betragtet her i dobbeltskin
af nyfalds-sne og nyets måne
den taer sig ud som noget skrammel.

BRAND.

Hvad, foged?

FOGDEN.

Brand, den er for gammel!
Det er mig ganske uforklarligt,
at ej jeg så det før ikveld, —
men hanekjælken står påheld;
at bruge den var uforsvarligt.
Og hvor er stil, arkitektur,
når ret man gransker loft og mur?
Hvad skal man kalde slige buer?
en fagmand vilde kaldt dem fæle; —
ja, jeg må samme mening dele!
Og tagets mosbeklædte tuer, —
de er minsæl ej fra kong Bele.
Nej, pietet kan gå for vidt!
Det må dog hvermand se og skønne,
at denne gamle rådne rønne
i et og alt er noget skidt!

BRAND.

Men dersom mængdens røst sig hæved
til vægring ved at få den revet —?

FOGDEN.

Vil ingen anden, så vil jeg.
I helgen skal, jo før jo heller,

jeg ordne alt, hvad formen gælder,
og sætte sagen glat ivej.
Jeg ivre skal og virke, skrive;
jo, jo, — De kender fogden nok!
og kan jeg hjælp ej sammendrive
til rivning blandt den dumme flok,
skal jeg med egne hænder rive
den ned til grunden, stok for stok.
Ja, om jeg så skal ta'e min kone
og alle mine døttre med,
så skal den død og plage ned!

BRAND.

Det er en ganske anden tone,
end den, som blev fra først af brugt.

FOGDEN.

Det er humanitetens frugt
at få med alt ensidigt bugt;
og dersom digteren ej lyver,
så er det netop noget smukt,
at mandens tanke ejer flugt, —
med andre ord, — at tanken flyver. —
Farvel!

(tager sin hat.)

Nu får jeg se til banden.

BRAND.

Til hvad?

FOGDEN.

Å, tænk Dem, jeg, selv anden,
idag på bygdegrændsen kneb
et fantefølge, fælt som fanden;
jeg fik da hjælp med toug og reb;
nu sidder de forvart hos granden
her nærmest nord; men pokker ta'e mig,
om ikke to-tre løb ifra mig —

BRAND.

Nys ringtes ind dog fredens tid.

FOGDEN.

Hvi kom det djævelskab da hid?
Dog, det forstår sig, på en måde
de hører sagtens sognet til —

(leende.)

ja endog Dem! Hør her en gåde;
løs den, ifald De kan og vil:
folk findes, som er til i kraft
af den, De har til udspring havt,
og dog de til er, slet og ret,
fordi de er af anden ætt!

BRAND
(ryster på hovedet).

O Gud, der er så mangen gåde
én stirrer på, men ej kan råde.

FOGDEN.

Da er dog denne letvindt gættet.
De har vel tidtnok hørt berettet
i bygden et og andet ord
om fattiggutten, han, her vester,
der var så lært som fire prester;
han friede til Deres moer —

BRAND.

Hvad mer?

FOGDEN.

Tænk, til en grundrig jente!
Dog hun naturligvis ham sendte
til Bloksberg, som han måtte vente.
Men véd De så, hvad fyren gør?

Han sørger halvt sig fra forstanden,
og fæster sluttelig en anden
af taterslægt; — og før sin død
han med en afkom øged banden,
som stryger om i synd og nød.
Ja, en af disse slegfredtrolde
fik sognet rigtignok beholde
til minde om hans vakkre færd —

BRAND.

Og det er — ?

FOGDEN.

Taterungen Gerd.

BRAND
(dæmpet).

Ja så!

FOGDEN
(munter).

Hvad? Gåden er ej slet!
Hans afkom er jo til i kraft
af den, De har til udspring havt;
thi ynglens indre ophav var,
at elsk til Deres moer han bar.

BRAND.

Sig, foged, kan De nævne ét,
som rummed hjælp for disse sjæle?

FOGDEN.

Pyt, de må ind bag tugthus-dørene.
De er fortabt op over ørene;
at frelse dem, det var at stjæle
fra fanden, som må gå fallit,
hvis ej han får af verden sit.

BRAND.

De tænkte jo at bygge stort
et hus til ly mod nød og klage?

FOGDEN.

Det forslag, — fort, som det blev gjort, —
tog forslagsstilleren tilbage.

BRAND.

Men hvis det dog —; det var dog smukt —

FOGDEN
(smilende).

Nu taler De i anden tone,
end den, som blev fra først af brugt.

(klapper ham på skulderen.)

Lad dødt kun være dødt og glemt;
en mand skal handle fast bestemt.
Farvel! Jeg tør ej længer tøve;
nu må jeg ud igen og prøve
at finde rømlingernes skjul.
Vi mødes snart. Fornøjet jul!
Farvel, farvel; hils Deres kone!

(går.)

BRAND
(efter en tankefuld taushed).

O, endeløst er her at sone. —
Så vildt, så broget filtres ind
de tusend skæbnetrådes spind, —
så ligger skyld med skyldfrugt blandet,
det ene smittende det andet,
at den, som ser derind, ser ret
og blodigst uret vorde ét.

(går til vinduet og ser længe ud.)

Mit lille barn, skyldløse lam,
du fældtes for min moders gerning;
en brusten sjæl bar bud fra ham,
som troner over skyens kam,
og bød mig kaste valgets terning; —
og denne brustne sjæl blev til,
fordi min moders sjæl foer vild.
Så bruger Herren skyldens grøde
til ligevægts og retfærds føde;
så slynger han fra højden ned
hjemsøgelsen i tredje led.

(viger forfærdet fra vinduet.)

Ja, lovens Gud er over slægten!
Det første mål er ligevægten.
I offervillighedens magt
er rejsningsmuligheden lagt;
men ordet lyves ud af tiden;
thi flokken ræddes for sin viden.

(går længe op og ned i stuen.)

At bede? Bede? Hm, — et ord,
som glat nok over læben foer, —
som ruttes med i alle stænder.
Bøn er for dem at skrige nåde
i vind og vejr til gåders gåde,
at tigge plads på Kristi læss,
at strække opad begge hænder —
og stå i tvivlens pøl tilknæs.
Haha, var dermed sagen gjort,
da turde jeg, som hvermand, vove
at hamre på den Herres port,
der er „forfærdelig at love"!

(standser og tænker stille.)

Og dog — i angstens værste dage,
i sorgens store rædselsstund,

da barnet sov den sidste blund,
da intet kys af modermund
bar smilet på hans kind tilbage; —
hvad var det —? Bad jeg ikke da?
Hvad kom den søde svimlen fra,
den sangens strøm, den melodi,
som langvejs lød og jog forbi —
og bar mig højt og bar mig fri?
Bad jeg? Blev jeg i bønnen svalt?
Har jeg med Gud herinde talt?
Har han mig hørt? Og så han ned
i sørgehuset, hvor jeg græd? —
Hvad véd jeg! Nu er lukt og stængt,
og mørket atter om mig sænkt, —
og intet, intet lys at finde — —.
Jo, Agnes, — hun, som ser iblinde —!

(råber i angst.)

Lys, Agnes, — lys, ifald du kan!

(AGNES åbner døren og træder ind med de tændte feststager; et klart skær falder over stuen.)

BRAND.

Lys!

AGNES.

Ser du julelyset, Brand?

BRAND
(sagte).

Ha, julelyset!

AGNES
(sætter stagerne på bordet).

Blev jeg længe?

BRAND.

Nej, nej!

AGNES.

O, hvor du har det koldt;
du må jo isne —

BRAND
(stærkt).

Nej!

AGNES
(smilende).

Hvor stolt!
Du vil ej lys og varme trænge.

(lægger i ovnen.)

BRAND
(går op og ned).

Hm, vil ej!

AGNES
(stille for sig selv, idet hun pynter op i stuen).

Her skal stagen stå.
Ifjor han greb med fingre små
mod julelysets klare blink.
Han var så glad og frisk og flink;
han strak sig fra sin lille stol
og spurgte, om det var en sol.

(flytter lidt på stagen.)

Nu falder lysets fulde skær
ud over — over stedet der.
Nu kan han gennem rudens glas
se blinket fra sin soveplads;
nu kan han glytte stilt herind
i julestuens glans og skin. —

Men ruden står som tåreslørt; —
vent lidt, vent lidt; snart skal den smile —

(tørrer vinduet af.)

BRAND

(har fulgt hende med øjnene og siger sagte):

Når lægger sig til fred og hvile
det sorgens hav, fra bunden rørt!
Det må til hvile.

AGNES

(for sig selv).

Se, hvor klar!
Det er som skillet borte var,
som stuen vided ud sig stor;
som om den stygge kolde jord
med et blev til en lun alkove,
hvor barnet sødt og godt kan sove.

BRAND.

Hvad gør du, Agnes?

AGNES.

Stille; hys!

BRAND

(nærmere).

Hvi trak gardinet fra du nys?

AGNES.

O, kun en drøm; nu er jeg vakt.

BRAND.

I drømmen er der snarer lagt.
Stæng atter!

AGNES

(bønligt).

Brand!

BRAND.

Stæng tæt, stæng tæt!

AGNES.

O, vær ej hård, det er ej ret!

BRAND.

Stæng, stæng!

AGNES
(trækker skodderne for).

Nu har jeg lukt og stængt.
Men trygt jeg tror, Gud er ej krænkt,
om end i drømmens korte frist
jeg drak af trøstens væld —

BRAND.

Nej visst!
Han er en mild, medgørlig dommer;
du rager ej med ham på kant,
om i din dyrkelse der kommer
lidt afgud hist og her iblandt.

AGNES
(brister i gråd).

O, sig mig da, hvor langt går kravet!
Min fod er dødstræt, — vingen faldt.

BRAND.

Jeg har dig sagt, at slængt i havet
hvert offer er, som ej er alt.

AGNES.

Men mit var alt; jeg har ej mere!

BRAND
(ryster på hovedet).

Dit offer følges må af flere.

AGNES
(smiler).

Kræv! Jeg har fattigdommens mod!

BRAND.

Giv!

AGNES.

Tag! Ak, Brand, du intet finder.

BRAND.

Du har din sorg og dine minder, —
du har din syndige længsels flod —

AGNES
(fortvivlet).

Jeg har mit pinte hjertes rod!
Riv ud! Riv ud!

BRAND.

I afgrunds-gabet
unyttig du dit offer slang,
ifald du hyler over tabet!

AGNES
(gyser).

Din Herres vej er brat og trang.

BRAND.

For viljen er der kun den ene.

AGNES.

Men nådens —?

BRAND
(afvisende).

Bygt af offerstene.

AGNES
(stirrer frem for sig og siger rystet):
Nu åbnes, lig en afgrund stor,
det skriftens ord, som aldrig før
jeg kom tilbunds i.

BRAND.
Hvilket ord?

AGNES.
Hver den, som ser Jehova, dør!

BRAND
(slår armene om hende og trykker hende tæt op til sig).
O, skjul dig, skjul dig! Se ham ej!
Luk dine øjne —

AGNES.
Skal jeg?

BRAND
(slipper hende).
Nej!

AGNES.
Du lider, Brand.

BRAND.
Jeg elsker dig.

AGNES.
Hård er din kærlighed.

BRAND.
For hård?

AGNES.
Ej spørg; jeg følger, hvor du går.

BRAND.

Tror du, at meningsløst jeg drog dig
af dansen og af legen ud, —
at for en halvheds skyld jeg slog dig
med offerlydighedens bud?
Ve dig og mig; for dyrt og stort
var da det offer, her blev gjort.
Du er min hustru; jeg tør kræve
dig helt, for kaldets liv at leve.

AGNES.

Ja, kræv; men gå ej fra mig;

BRAND.

Jo;
jeg trænger stilhed, trænger ro.
Snart skal den store kirke bygges —

AGNES.

Min lille kirke sank i grus.

BRAND.

Var den dit hjertes afgudshus,
så måtte den i stormen rygges.

(favner hende som i angst.)

Al fred om dig, — og gennem dig
til mig, til mit, den lige vej!

(går mod sidedøren.)

AGNES.

Brand, må jeg flytte ganske stille
på vindues-lugens stygge skille?
Kun lidt? På klem? Brand, må jeg?

BRAND

(i døren).

Nej.

(går ind i sit kammer.)

AGNES.

Lukket, lukket, — alting lukket!
Selve glemslen lukket af!
Bom for klagen, segl for sukket,
lås for himmel og for grav!
Jeg vil ud; jeg kan ej ånde
her i ensomhedens vånde!
Ud? Hvorhen? Ser ej fra højden
strenge øjne på mig ned!
Kan jeg vel på flugt fra bygden
føre hjertets eje med?
Kan jeg flygte, om jeg vilde,
fra min rædsels tomme stille?

(lytter ved døren til BRANDS stue.)

Lydt han læser; til hans øre
rækker ikke frem min røst.
Ingen hjælp! Ej råd, ej trøst!
Julens Gud har nok at gøre
med at lytte til de riges,
børneriges, lykkeliges
tak og sang og leg og dans.
Jul er jublens tid og hans.
Ej han ser mig, ej han agter
på en ensom moders fagter.

(nærmer sig varsomt til vinduet.)

Skal jeg åbne skillets rammer,
så det klare fulde lys
jager nattens skræk og gys
fra hans sorte sovekammer? —
Nej, dernede er han ikke!
Julen er jo barnets tid; —
han får lov at komme hid;
kanske står han nu derude,
strækker armen for at pikke
på sin moders stængte rude. —

Lød der ikke barnegråd?
Alf, jeg véd ej hjælp og råd?
Her er stængt; din fader stængte; —
Alf, jeg tør ej åbne nu!
Lydigt lidet barn er du;
aldrig du og jeg ham krænkte.
O, flyv hjem igen til himlen;
der er lys og der er glæde;
der er leg i børnevrimlen.
Men lad ingen se dig græde, —
sig ej, at din fader lukked,
da du kom og banked på.
Lidet barn kan ej forstå,
hvad vi store voksne må.
Sig, han sørged. — sig, han sukked;
sig dem, det var h a m , som plukked
smukke blade til en krans.
Kan du se den? Den er hans!

(lytter, tænker sig om og ryster på hovedet.)

O, jeg drømmer! Mer end rammen
står som skille mellem os.
Først i glød af lutringsflammen
falder skillevæggen sammen,
revner hvælv og brister stængsler,
hviner fængselsdørens hængsler,
springer op den store lås!
Meget, meget her må gøres,
før vi to kan sammen føres. —
Jeg skal virke, virke stille,
for at fylde kravets svælg;
jeg skal hærdes, jeg skal v i l l e. —
Men iaften er det helg.
Fra ifjor hvor vidt forskellig —!
Hys, — den højt skal holdes hellig;

frem jeg henter mine skatte, —
dem, hvis endeløse pris,
fra min lykkes livsforlis,
kun en moders sjæl kan fatte.

(hun knæler ned ved kommoden, åbner en skuffe og tager forskellige ting frem. I samme øjeblik lukker BRAND på døren og vil tale til hende, men da han bemærker, hvad hun foretager sig, holder han inde og bliver stående. AGNES ser ham ikke.)

BRAND

(sagte).

Evig samme flugt om graven,
samme leg i dødninghaven.

AGNES.

Her er sløret. Her er kåben,
han blev båren i til dåben. —
Her i knyttet har jeg kjolen —

(holder den ivejret, ser på den og ler.)

Herre Gud, hvor sød og butt!
Dejlig var min lille gut,
da han sad i kirkestolen. —
Her er skærfet, her er kuften,
han var klædt i første gang
han fik komme ud i luften.
Dengang var den altfor lang,
men den blev ham snart for liden —,
den skal lægges her ved siden. —
Vanter, strømper, — hvilke ben! —
og hans nye silkekyse,
som han fik for ej at fryse —;
den er ubrugt, ren og pen. —
O, der ligger langfærdsdragten,
han blev svøbt i lunt og tæt,
for at rejse lindt og let;
da jeg atter havde lagt den
bort, jeg var til døden træt.

BRAND
(knuger hænderne i smerte).

Spar mig, Gud! Jeg kan ej knuse
hendes sidste afgudshuse;
skik en anden, er det ret!

AGNES.

Den er plettet; — har jeg grædt? —
Hvilken rigdom! Perlestukken,
smertekrammet, tåredrukken,
glansomstrålt af valgets gru,
hellig! Den er kroningskåben,
som han bar i offerdåben!
O, hvor jeg er rig endnu!

(Det banker hvast på gangdøren; AGNES vender sig med et skrig og ser BRAND i det samme. Døren rives op og EN KVINDE, forrevent klædt, træder ilsomt ind med et barn på armen.)

KVINDEN
(ser børnetøjet og råber til AGNES):

Del med mig, du rige moer!

AGNES.

Du er tifold mere rig!

KVINDEN.

Ha, du er de andre lig;
altid munden fuld af ord!

BRAND
(nærmer sig).

Nævn mig, hvad du søger her.

KVINDEN.

Ikke dig, for du er presten!
Heller ud igen i blæsten,
end at høre præk om brøde;
heller flygte sig tildøde,

drukne, rådne på et skær,
end at stå for svartemanden,
som véd vejen ned til branden!
Kan jeg hjælpe, jeg, for fanden,
at jeg blev til den jeg er?

BRAND

(sagte).

Denne røst og disse træk
isner mig med anings-skræk!

AGNES.

Hvil dig, varm dig, hvis du fryser.
Sulter barnet, skal det mættes —

KVINDEN.

Taterungen tør ej sættes,
hvor det luner, hvor det lyser.
Vore folk har landevejen,
urden, skogen, fjeldet, hejen;
vi skal færdes, vi skal vandre;
hus og hjem er for jer andre.
Lynsnar må jeg ud igen;
de er efter mig som hunde!
Foged, lensmand, lovens mænd,
gad mig binde, hvis de kunde.

BRAND.

Her du skal ej røres.

KVINDEN.

Her?
Under tag og mellem vægge?
Nej, du; vinternatten bær
bedre luftning til os begge.
Men et plagg til svøb for barnet!

Ældste broder hans, det skarnet,
er som tyv ifra mig strøgen
med den klud han svøbtes i.
Ser du, han er halvvejs nøgen,
blå, forfrossen, gennemføgen
af den rim, som røg forbi.

BRAND.

Kvinde, gør din spæde fri
for din vilde dødsfærds sti; —
lad ham løftes, lad ham lettes;
af kan brændemærket tvættes —

KVINDEN.

Jo, du kender godt til tingen!
Sligt et under mægter ingen, —
skal ej mægte det engang!
Krig med jer, som har forstødt ham!
Véd du, hvor hans moer har født ham.
Jo, på grøftekantens hælding,
under drik og spil og sang.
Han blev døbt i sluddets vælling,
korset med et kul af asken,
læsket med en klunk af flasken; —
samme stund han slap sin moer,
stod der om os folk, som svor; —
véd du hvem det var? Gudbedre; —
ungens faer — og ungens fædre!

BRAND.

Agnes?

AGNES.

Ja.

BRAND.

Du ser din pligt.

AGNES
(med rædsel).

Brand! Til hende! Aldrig sligt!

KVINDEN.

Giv mig, giv mig! Giv mig alt!
Silkevæv og vraget pjalt!
Intet er for slet, for godt,
kan det lindes om ham blot.
Snart hans ånde slipper op;
han skal dø med tinet krop!

BRAND
(til AGNES).

Nu du hører valget runge!

KVINDEN.

Du har nok til egen unge;
sig mig, — har du ej til min
livets plagg og dødens lin?

BRAND.

Lyder ej fra denne tunge
maningsfulde varslers hvin?

KVINDEN.

Giv mig!

AGNES.

Det er helligbrøde!
Blodskyld mod den lille døde!

BRAND.

Gavnløst han i døden sendtes,
hvis på tærsklen vejen endtes.

AGNES
(brudt).

Viljen ske. Mit hjertes rødder
skal jeg træde under fødder.
Kvinde, kom og tag imod; —
deles skal min overflod —

KVINDEN.

Giv mig!

BRAND.

Deles? — Agnes; deles?

AGNES
(med vild styrke).

Heller dræbes jeg, end stjæles
alt ifra! Se, jeg har veget
fod for fod! Jeg kan ej længer!
Halvt er nok; ej mer hun trænger!

BRAND.

Var det hele da formeget,
da det købtes til dit eget?

AGNES
(giver).

Kvinde, kom; se her, tag kåben,
som mit eget bar i dåben.
Her er kjolen, skærfet, kuften;
den er god mod natteluften;
her den lille silkekyse;
under den han skal ej fryse;
tag det; tag til sidste pjalt —

KVINDEN.

Giv mig!

BRAND.

Agnes, gav du alt?

AGNES

(giver igen).

Kvinde, her er kroningskåben,
som han bar i offerdåben!

KVINDEN.

Så! nu ser jeg der er tømt.
Den som nu var langvejs rømt!
Jeg vil svøbe ham på trappen; —
så på flugt med hele lappen!

(går.)

AGNES

(står i stærk indre kamp; endelig spørger hun):

Sig mig, Brand, om det er billigt,
at der kræves mer endnu?

BRAND.

Sig mig først, om det var villigt,
at du gik til gavens gru?

AGNES.

Nej.

BRAND.

Din skænk er slængt i havet.
Over dig er endnu kravet.

(vil gå.)

AGNES

(tier til han er nær ved døren, da råber hun):

Brand!

BRAND.

Hvad vil du?

AGNES.

Jeg har løjet: —
se, jeg angrer; jeg er bøjet.
Ej du aned, ej du vidste
andet end jeg gav det sidste.

BRAND.

Nu!

AGNES

(tager en sammenlagt barnekappe frem fra brystet).

Se, ét er i behold.

BRAND.

Kappen?

AGNES.

Ja, med tårer vædet,
fugtet af hans dødssved kold, —
siden ved mit hjerte fredet!

BRAND.

Bliv i dine guders vold.

(vil gå).

AGNES.

Stands!

BRAND.

Hvad vil du!

AGNES.

O, du véd det!

(rækker kappen mod ham).

BRAND

(nærmer sig og spørger uden at tage den):

Villigt?

AGNES.

Villigt!

BRAND.

Ræk mig kappen.
Kvinden sidder end på trappen.

(går.)

AGNES.

Røvet, røvet, — alting røvet, —
sidste bånd, som bandt til støvet!

(står en stund ubevægelig stille; lidt efter lidt går udtrykket i hendes ansigt over til høj strålende glæde. BRAND kommer tilbage; hun flyver ham jublende imøde, kaster sig om hans hals og råber):

Jeg er fri! Brand, jeg er fri!

BRAND.

Agnes!

AGNES.

Mørket er forbi!
Alle rædsler, som har tynget
lig en mare på mit bryst,
ligger nu i sluget slynget!
Der er sejr i viljens dyst!
Af er alle tåger strøget,
bort er alle skyer føget;
gennem natten, over døden
ser jeg skimt af morgenrøden!
Kirkegården, kirkegården!
Ordet åbner ej for tåren.
Navnet river ej i såret; —
barnet er til himlen båret!

BRAND.

Agnes! Ja, nu har du sejret.

AGNES.

Ja, tilvisse sejret nu, —
sejret over grav og gru!
O, se opad, se ivejret!
Ser du Alf for tronens fod,
lysglad som i livets dage,
strække armen os imod?
Om jeg ejed tusend munde,
om jeg turde, om jeg kunde,
ikke én jeg dog oplod
for at kræve ham tilbage.
O, hvor stor, hvor rig er Gud
til at finde midler ud.
Barnets offer, offerbrøden,
båret har min sjæl fra døden;
han mig fødtes for at mistes;
frem til sejr jeg måtte fristes! —
Tak, at du min hånd har ledet;
du har trofast for mig stredet;
o, jeg så din hjertekval.
Nu står du i valgets dal;
over dig nu vægten faldt
af dets intet eller alt!

BRAND.

Agnes, gådefuldt du taler; —
endt er alle stridens kvaler!

AGNES.

Glemmer du det ord fra før:
den, som ser Jehova, dør!

BRAND
(viger tilbage).

Ve mig, hvilket lys du tænder! —
Nej! og tusend gange nej!

Jeg har kæmpestærke hænder;
gå ifra mig skal du ej!
Lad kun alt på jorden glippe;
hver en vinding kan jeg slippe,
o, men aldrig, aldrig dig!

AGNES.

Vælg; du står på vejens skille!
Sluk det lys, som i mig brænder,
stæng for juletankens kilde;
giv mig mine afgudsklude; —
kvinden sidder end derude; —
lad mig atter gå tilbage
til de himmelblinde dage,
sænk mig atter ned i dyndet,
hvor, til nu — jeg sløvt har syndet, —
alt du kan; det står dig frit;
jeg mod dig kun mægter lidt;
stæk min vinge, stæng for sjælen,
døgnets blylod hæng om hælen,
bind mig, træk mig atter ned,
did, hvorfra du selv mig hæved, —
lad mig leve, som jeg leved,
da i mørket jeg mig vred!
Hvis du dette vil og tør,
jeg din hustru er som før; —
vælg; du står på vejens skille!

BRAND.

Ve mig, ve mig, hvis jeg vilde!
O, men langt fra dette sted,
langt fra alle sorgens minder,
liv og lys som ét du finder!

AGNES.

Glemmer du at her dig binder
kaldets dåb — og offrets med?

Glemmer du de tusend sjæle,
som dit hverv er her at hele, —
dem, Gud Herren bød dig føre
fremad, hjem, til frelsens kilde?
Vælg; du står på vejens skille!

BRAND.

Jeg har intet valg at gøre.

AGNES
(kaster sig om hans hals).

Tak for alt, — og tak for dette!
Du har ledet tro den trætte!
Over mig er tungheds tåge, —
du vil tro ved lejet våge.

BRAND.

Sov! nu er dit dagværk endt.

AGNES.

Endt, og nattelyset tændt.
Sejren tog min styrkes skat;
jeg er mødig, jeg er mat;
o, men Gud er let at love!
Brand, godnat!

BRAND.

Godnat!

AGNES.

Godnat!
Tak for alt. Nu vil jeg sove.

(går.)

BRAND

(knuger hænderne mod brystet).

Sjæl, vær trofast til det sidste!
Sejrens sejr er alt at miste.
Tabets alt din vinding skabte; —
evigt ejes kun det tabte!

FEMTE AKT.

(Halvandet år senere. Den nye kirke står fuldfærdig og smykket til indvielsen. Elven rinder tæt forbi. Det er tidlig tåget morgen.)

(KLOKKEREN er ifærd med at hænge kranse op udenfor kirken; lidt efter kommer SKOLEMESTEREN.)

SKOLEMESTEREN.

Se, alt på pletten?

KLOKKEREN.

Det kan trænges.
Tag hånd i med; her løv skal hænges
fra stav til stav som hegn for toget.

SKOLEMESTEREN.

Ved prestegården rejses noget,
som slutter med en åbning rund —

KLOKKEREN.

Ja-visst, ja-visst!

SKOLEMESTEREN.

Hvad skal det være?

KLOKKEREN.

Et såkaldt skilt til prestens ære,
med prestens navn på gylden grund.

SKOLEMESTEREN.

Jo, der blir stas idag i sognet!
Helt langvejs fra de strømmer hid;
af sejl er fjorden næsten hvid.

KLOKKEREN.

Ja, nu er menigheden vågnet;
i prestens salig formands tid
der spurgtes aldrig splid og strid;
da sov man selv, da sov ens næste; —
jeg véd ej, hvad der er det bedste.

SKOLEMESTEREN.

Liv, klokker, liv!

KLOKKEREN.

Men jeg og I
går urørt livelsen forbi;
hvad kan det komme af?

SKOLEMESTEREN.

Fordi
vi virked, til de andre sov;
og da de vågned, sovned vi, —
thi da var ej for os behov.

KLOKKEREN.

Men dog I sagde, liv var bedst?

SKOLEMESTEREN.

Det samme siger provst og prest;
jeg selv ej siger andet heller, —
men, vel at mærke, når det gælder
den hele store folkets rest.
Dog vi to har en anden lov,
end den, som læses rundt i lierne;
vi er distriktets embedsmænd;

se, vi skal holde stramt igen,
skal skøtte kirketugt og videnskaber,
og ej befatte os med lidenskaber, —
kort sagt, stå udenfor partierne.

KLOKKEREN.

Men presten selv står midt i sagen.

SKOLEMESTEREN.

Det er just det, han ikke burde.
Jeg véd, hans foresattes kreds
er med hans gerning utilfreds,
og dersom de for folket turde,
de havde længst alt vendt ham bagen.
Men han er fin; han lugter lunten;
han véd nok hvad, som binder bundten.
Han bygger kirken. Alle smøres
med blindhed her, når noget gøres.
Hvad der blir gjort, det rager ingen;
at der blir gjort, — se, det er tingen; —
vi allesammen, flok og førere,
kan kaldes for en slægt af gørere.

KLOKKEREN.

I har jo været storthingsmand,
så I må kende folk og land;
men en, som rejste gennem sognet
kort efter at man her var vågnet,
har sagt, at fordum var vi sovere,
så vaktes vi — og blev til lovere.

SKOLEMESTEREN.

Ja, lovende er dette folk, —
et folk, som lover såre meget, —
et folk, som er i kort tid steget,
så hvermand snart er løftets tolk.

KLOKKEREN.

På et jeg tidt har spekuleret;
hør, sig mig, I, som har studeret, —
hvad er et såkaldt folkeløfte?

SKOLEMESTEREN.

Et folkeløfte, kære klokker?
Det blev vidtløftigt her at drøfte;
men det er noget, alle flokker
sig om i kraft af en idé;
det noget stort er, som skal ske —
i folkets fremtid notabene.

KLOKKEREN.

Så tak, nu skønner jeg det ene;
men der er én ting til, jeg må
i hastighed få rede på.

SKOLEMESTEREN.

Tal frit.

KLOKKEREN.

Sig mig, hvad årstal kommer
den tid, som kaldes fremtid?

SKOLEMESTEREN.

Ej!
Den kommer aldrig!

KLOKKEREN.

Aldrig!

SKOLEMESTEREN.

Nej,
det er naturligt i sin orden;
thi når den kommer, er den vorden
til nutid, — er ej fremtid mer.

KLOKKEREN.

Ja, det er rigtigt, som jeg ser;
om den ting kan ej ordstrid voldes.
Men når skal så et løfte holdes?

SKOLEMESTEREN.

Nu har jeg jo fornylig sagt,
et løfte er en fremtidspagt;
i fremtid skal det holdes.

KLOKKEREN.

Ja, —
men sig, når kommer fremtid da?

SKOLEMESTEREN
(sagte).

Det er en klokker!
(højt.)
Kære ven,
skal nu jeg rippe op igen,
at fremtid kan umuligt komme;
thi når den kommer, er den omme.

KLOKKEREN.

Tak!

SKOLEMESTEREN.

Bag om alle tings begreb
der noget står, som ligner kneb,
men som er ganske ligefrem, —
at sige da for alle dem,
der tælle kan til mer end fem,
At love er tilsidst at lyve,
skønt loveren er lige ærlig;
al holden kaldtes før besværlig,
men den kan kaldes rent umulig,
hvis i logiken man er duelig. —

Nå, lad så løftefuglen flyve.
Hør, sig mig —?

KLOKKEREN.

Hys?

SKOLEMESTEREN.

Hvad er det?

KLOKKEREN.

Stille!

SKOLEMESTEREN.

Min tro, jeg hører nogen spille
på orgelværket.

KLOKKEREN.

Det er ham.

SKOLEMESTEREN.

Hvad? Presten?

KLOKKEREN.

Netop.

SKOLEMESTEREN.

Få mig skam, —
så har han været tidligt ude!

KLOKKEREN.

Knapt tror jeg han i denne nat
har krammet prestesengens pude.

SKOLEMESTEREN.

Hvad!

KLOKKEREN.

Det er aldrig rigtig fat.
Han gnages af en lønlig tand
alt siden han blev enkemand;

han gemmer sorgen, det er visst!
men ud den bryder her og hist;
det er som om hans hjerte var
et overfyldt og utæt kar; —
så spiller han. Hør, hver en tone
er som han græd for barn og kone.

SKOLEMESTEREN.

Det er, som om de taltes ved —

KLOKKEREN.

Som en der trøsted, en der led —

SKOLEMESTEREN.

Hm, — den der turde blive rørt!

KLOKKEREN.

Ja, den, som ej var embedsmand!

SKOLEMESTEREN.

Ja, den, som ej var klemt og snørt
af alslags hensyn til sin stand!

KLOKKEREN.

Ja, den, som turde give pokker
og fanden både pen og bog!

SKOLEMESTEREN.

Og den, som slap at være klog;
og den som turde føle, klokker!

KLOKKEREN.

Ven, ingen ser os, — lad os føle!

SKOLEMESTEREN.

Det var usømmeligt at søle
sig ned i menneskenes sfære.

En mand skal, efter prestens lære,
på en gang ikke to ting være;
selv den, som vil, ej være kan
et menneske og embedsmand;
man være bør — i alt som noget —
en efterligning af vor foged.

KLOKKEREN.

Hvi just som han?

SKOLEMESTEREN.

I mindes vel
den store brand i fogedgården,
da ud arkivets skat blev båren
og reddet?

KLOKKEREN.

Ja, det var en kveld —

SKOLEMESTEREN.

En uvejrskveld, og fogden stræved;
det var, som om han tifold leved; —
men fanden stod og lo i stuen;
og fluks hun så ham, hylte fruen:
o, frels din sjæl, min kære ven, —
den onde står dig efter livet!
Da råbte fogden gennem luen:
min sjæl? Til helvede med den, —
hjælp blot at bære bort arkivet!
Se, han er foged ud og ind
med hud og hår, i sind og skind,
og derfor véd jeg visst han vinder
didhen, hvor han sin livsløn finder.

KLOKKEREN.

Og hvor er det?

SKOLEMESTEREN.

Naturligvis
i gode fogders paradis.

KLOKKEREN.

Min lærde ven!

SKOLEMESTEREN.

Hvad godt?

KLOKKEREN.

Jeg tror
jeg bagom hvert af jeres ord
formærker tegn på tidens gæring;
thi gæring er her, det er visst;
den kendes gennem alles brist
på agt for gammel hævdet sed.

SKOLEMESTEREN.

Det mugne må i muldet ned;
det rådne er det færskes næring; —
her hules slægtens bryst af tæring,
og kan ej ondet hostes op, —
så ned i kisten med dets krop.
Ja, gæring er her, det er sikkert,
det observeres uden kikkert.
Hin dag, den gamle kirke faldt,
det var, som tog den med sig alt,
hvori vort liv til samme stund
slog rod og trevl og fandt sin grund.

KLOKKEREN.

Der kom en stilhed over mængden.
De havde råbt: riv ned, riv ned!
men skriget holdt ej ud i længden,
og mangen blev om øret hed

og skotted sky og stod betænkelig,
da bygdens gamle gudehus
for alvor skulde ned i grus, —
og mange fandt, den var ukrænkelig.

SKOLEMESTEREN.

Men mængden mente, tusend bånd
dem knytted til det gamles ånd,
sålænge ej det nye slot
var viet ind solid og godt;
og derfor under angst og spænding
de agtede på tingens vending,
og blinked mod den store dag,
da stryges skal det slidte flag,
da friske farver frit skal flomme; —
dog, alt som spiret opad steg,
blev flokken mere taus og bleg, —
og nu, — ja nu er tiden omme.

KLOKKEREN

(peger ud til siden).

Se myldret! Både stor og liden
er stimlet hid.

SKOLEMESTEREN.

I tusendvis.
Hvor stilt det er!

KLOKKEREN.

Og dog det dønner,
som havet dønner før en bris.

SKOLEMESTEREN.

Det folkehjertet er, som stønner; —
det er, som om der gik den viden
igennem dem, at stor er tiden;

det er, som om de stævntes ud
til thing og skulde bytte Gud.
Hør, hvor er presten? Jeg er klemt; —
jeg skulde ønske jeg var gemt!

KLOKKEREN.

Jeg med, jeg med!

SKOLEMESTEREN.

I slig en stund
en lodder ej sin egen bund;
hvert dyb et dybere har under;
en vil, en viger og en stunder!

KLOKKEREN.

Ven!

SKOLEMESTEREN.

Ven igen!

KLOKKEREN.

Hm!

SKOLEMESTEREN.

Tal! — I nøler?

KLOKKEREN.

Jeg tror bogstavelig vi føler!

SKOLEMESTEREN.

Hvad! Ikke jeg!

KLOKKEREN.

Jeg ikke heller!
Et vidnesbyrd ej nogen fælder!

SKOLEMESTEREN.

Vi to er mænd, ej dumme jenter.
Godmorgen! Skolens ungdom venter.

(går.)

KLOKKEREN.

Nys så jeg syner som et fjog;
nu er jeg atter kølig, klog,
og lukket som en spændebog.
Til arbejd hist; — her er det ude,
og lediggang er fandens pude.

(går til den anden side.)

(Orgelet, som under det foregående har lydt dæmpet, bruser på engang stærkt og ender med en skærende mislyd. Lidt efter kommer BRAND ud.)

BRAND.

Nej! jeg kan ej tonen tvinge,
så den høres fuldt at klinge.
Orgelsangen blir til skrig;
loftets buer, hvælv og vægge,
tykkes knugende sig lægge,
tykkes trangt og træhårdt møde,
lukke rundt om sangen, lig
kistelåget om den døde!
Jeg har prøvet, jeg har fristet;
orglet har sit mæle mistet.
Røsten hæved jeg til bøn;
men den drev tilbage brusten,
som en klokkes, sprukken, rusten,
i et dumpt, hulbrystet støn.
Det var som Gud Herren stod
øverst tronende i koret,
slog med hånden vredt imod,
visende ifra sig ordet! —
Herrens hus skal bygges stort;
så det var jeg trøstig loved;

rydde, jævne, feje bort,
rive ned jeg glat nok voved; —
nu står værket færdiggjort.
Alle korser sig i kor,
skriger: nej, hvor stor, hvor stor! —
Er det dem, som bedre véd det, —
eller mig, som ej kan se det?
Er den stor? Er dette hus
fuldt og helt, hvad jeg har villet?
Er i den hin anings brus,
som har født den af sig, stillet?
Ligner den det tempelbilled,
som jeg skimted stort i ånden,
hvælvet over verdens-vånden? —
Hm, hvis Agnes havde levet,
var det anderledes blevet,
stort i småt hun kunde se,
lyse fra mig tvivlens ve,
favne jord og himmel sammen,
lig et løvtag over stammen.

(bemærker anstalterne til festen.)

Grønne kranse, flag på stang;
skolen øver ind sin sang;
prestegården snart er fuld;
alle folk vil hilse på mig; —
de har rejst mit navn i guld!
Gud, giv lys, — hvis ej, så slå mig
tusend alen under muld!
Om en time åbnes festen;
alles tanker gælder presten;
presten er i alles munde!
Deres tanker kan jeg kende,
deres ord jeg føler brænde;
lov og pris går trolddomsbåret
som en isstrøm gennem håret!

Den som kunde, den som kunde
kaste glemsel om sig, skjule
hodet i et vilddyrs hule!

FOGDEN
(kommer i fuld uniform og hilser strålende fornøjet).

Nu har vi da den store dag,
sabbaten efter ugens seks;
nu firer vi vort sejl tildæks,
og hejser højt vort søndagsflag,
og går for strømmen lunt og småt
og ser at alt er såre godt!
Til lykke, ædle store mand,
hvis ry snart bæres vidt om land!
Til lykke; jeg er ganske rørt,
og dog uhyre glad tillige!
Men De —?

BRAND.

Jeg er som strubesnørt!

FOGDEN.

Ej, den fornemmelse må vige.
Nu må De præke, så det dundrer; —
mål hjorden skæppen fuld tilrands.
Der er jo slig en resonans,
at alle, jeg har talt med, undrer
sig højlig —

BRAND.

Så?

FOGDEN.

Ja selve provsten
har undret sig og højlig rost den.
Og hvilken ædel stil i værket!

Og hvilken mægtighed der bor
i formerne —

BRAND.

Det har De mærket?

FOGDEN.

Hvad mærket?

BRAND.

At den tykkes stor?

FOGDEN.

Ej blot den tykkes, — nej, den er,
i frastand set såvel som nær.

BRAND.

Den er det? Virkelig? De tror —?

FOGDEN.

Ja død og plage er den stor, —
for stor for folk så langt mod nord.
I andre lande véd jeg nok
man bruger større målestok;
men her hos os, som knebent bor
på brakmark og på golde hauser,
på strimlen mellem fjeld og fjord, —
her er den stor, så det forbauser!

BRAND.

Ja så det er, og vi har byttet
en gammel løgn kun for en ny.

FOGDEN.

Hvad nu?

BRAND.

Vi folkets hug har flyttet
fra mindesmærkets mugne ly
til nutids-spiret under sky.
Før skrålte koret: hvor ærværdig!
Nu brøler koret: se hvor stor, —
dens mage findes ej på jord!

FOGDEN.

Min kære ven, jeg må ihærdig
betegne hver som lovlig grov,
der til en større har behov.

BRAND.

Men hver skal eje klart den viden,
at kirken, som den står, er liden;
at dølge dette, var at lyve.

FOGDEN.

Nej, hør, — lad slige griller flyve!
Hvad skal det til, at kalde stygt,
hvad selv en har med møje bygt?
Folk er så inderlig tilfredse;
de tykkes alt er gildt og rigt,
at aldrig før de øjned sligt; —
o, lad dem tænke så for stedse!
Hvi skal vi pirke ved de stakler,
og pine dem med tændte fakler,
hvis lysning ingen skøtter om?
Alt kommer an på troens dom.
Det gør ej til, ej fra, en snus,
om kirken er et hundehus,
når folk kun uforstyrret tror,
at den er overmåde stor.

BRAND.

I alle forhold samme lære!

FOGDEN.

Idag er her desuden fest;
hver sjæl er på en vis vor gæst;
det vilde utilbørligt være,
om ej vi stelled alt som bedst.
Og mest for Deres egen skyld
det var urimeligt at røre
ved lidenhedens sandhedsbyld.

BRAND.

Hvorledes det?

FOGDEN.

Nu skal De høre.
Først har vort formandskab besluttet
at skænke Dem en sølvpokal.
hvis indskrift vilde blive gal,
om kirkens storhed af blev pruttet;
og sangen som er skreven til, —
og talen, som jeg holde vil,
blev også begge lige gale,
hvis værkets storhed skulde dale.
De altså ser, De må Dem give
og holde begge ører stive.

BRAND.

Jeg ser, hvad tidt mig skar i øjne. —
en løgnerfest til pris for løgne.

FOGDEN.

Men Gud bevares, kære ven; —
så stærke ord; hvor vil De hen!
Dog, for at få den smagssag endt,
så hør mit andet argument; —

som hint var sølv er dette guld;
thi vid, som kælebarn De sidder
i nådens yndest, agt og huld;
kort sagt, — De udnævnt er til ridder!
Idag De skal, som ordensmand,
gå stolt med korset midt på brystet.

BRAND.

Jeg alt af tyngre kors er krystet;
tag det ifra mig, hvo som kan.

FOGDEN.

Hvad nu? De blir ej mærkbart rystet
af rørelse ved slig en nåde?
De er i et og alt en gåde!
Men tænk Dem dog for Guds skyld om —

BRAND
(stamper).

Den hele snak er spildt og tom; —
jeg fra Dem går, så klog jeg kom;
De har ej fattet mindste spor
af hvad der lå bag mine ord.
Jeg har ej ment den storhed, som
i fod og tommer ud kan måles,
men den, som dulgt tilbagestråles,
som isner og som ildner sjælen,
som vinker ind til drøm og dvælen,
som løfter lig en stjernenat,
som, som — gå fra mig! Jeg er mat; —
bevis, forklar, tal til de andre —

(går opover mod kirken.)

FOGDEN
(for sig selv).

Hvo kan i sligt et virvar vandre
og finde rede? Storhed sat

i noget, som tilbagestråles,
som ikke tommevis kan måles?
Og stjernenat? Så faldt jo ordet? —
Har presten prøvet frokostbordet? —

(går.)

BRAND

(kommer ned over pladsen).

Så ensom på de vilde vidder
jeg aldrig gik, som her jeg går;
hvert spørgsmål genlydsfattigt slår
tilbage de med kvæk og kvidder.

(ser ud, hvor FOGDEN gik.)

Ham gad jeg knuse med min hæl!
Hver gang jeg prøver på at højne
hans syn udover kneb og løgne,
han spytter ud sin rådne sjæl,
uvorent, midt for mine øjne! —
O, Agnes, hvi var du for vek?
mig trætter denne tomme leg,
hvor ingen vinder, ingen viger —.
Ja, håbløs er en ensom kriger!

PROVSTEN

(kommer).

O, mine børn! O, mine får —!
Nej, om forladelse, — jeg mener
min embedsbroder! Festens scener, —
predikenen mig til hodet slår;
jeg indstuderte den igår,
men færsk den end i halsen står.
Dog nok om den ting. — Tag min tak;
De, som så mandigt isen brak,
som stolpred gennem skrål og snak,
som rev, hvad der var faldefærdigt,
og bygged stort og nyt og værdigt!

BRAND.

Langt frem endnu.

PROVSTEN.

Hvad, kære ven?
Står mer end vielsen igen?

BRAND.

I nybygt hus må flytte ind
en genfødt ånd, et tvættet sind.

PROVSTEN.

Sligt kommer ganske af sig selv.
Så stort og pent panelet hvælv,
så lyst et rum vil trække med sig,
at folket tvættet lader se sig.
Og denne skønne resonans,
som af hvert prestens ord gør to,
må øge menighedens tro
med hundrede procent tilmands.
Det er i sandhed resultater,
som ikke selv de store stater
skal kunne vise bedre frem. —
Alt dette skyldes ene Dem;
tag derfor af en embedsbroder
en dybtfølt tak, som jeg formoder
ved middagsbordet følges efter,
på denne Deres hædersdag,
af mangt bevinget foredrag
ifra provstiets yngre kræfter. —
Men, kære Brand, De er så bleg —?

BRAND.

Alt længe magt og mod mig sveg.

PROVSTEN.

Begribeligt; — så mangt at skøtte.
og alting uden hjælp og støtte.
Men nu er jo det værste over,
og alt en herlig dag os lover.
Kun ej forknyt; det glider nok!
På flere tusender en flok
fra fjerne prestegæld er samlet;
gå i Dem selv, og sig — hvem hamled
med Dem i talegaver op?
Se, Deres embedsbrødres trop
Dem møder nu med åbne arme,
og alle menighedens barme
for Dem er fyldt med tak og varme!
Og værket, som så godt er lykket!
Og alt, som er så prægtigt smykket!
Og dagens text, — hvor høj, hvor stor!
Og så det mageløse bord!
Jeg var just indom prestegården,
hvor netop kalven op blev skåren.
I sandhed, De, et dejligt dyr!
Jeg lover, det har voldt bestyr
at få sligt lækkert stykke fundet
i denne vanskelige tid,
då kødet står i ni mark pundet.
Men lad den fare indtil vidre.
Et andet ærind drev mig hid.

BRAND.

Tal kun; skær op, stik, riv og slid!

PROVSTEN.

Min fremgangsmåde, ven, er blidere.
Dog kort; thi knap er begges tid.
Det er et enkelt lidet punkt,
som De fra denne dag bør rette.

og det vil vist ej falde tungt.
Ja, jeg formoder De kan gætte
så halvt om halvt, hvorhen jeg sigter?
Det gælder Deres embedspligter.
De hidindtil har stundom lagt
på skik og brug forliden magt;
og skik og brug er dog det første,
om ikke egentlig det største.
Nå, Herregud, jeg vil ej skænde;
man er jo ung og man er ny;
man kommer fra den store by
og kan ej landsens forhold kende.
Men nu, min ven, nu er det vigtigt
at fatte sagen mere rigtigt.
De hidtil har formeget plejet
hver enkelts særlige behov;
den fejl er, mellem os sagt, grov.
Lad dem i massevis bli vejet;
kæm alle med den samme kam;
tro mig, De får ej deraf skam.

BRAND.

Forklar Dem bedre!

PROVSTEN.

Ser De vel, —
De har nu bygt til sognets held
en kirke. Den er klædebon
for fredens og for lovens ånd;
thi staten ser i religionen
den magt, som bedst forædler tonen, —
det værn, hvori dens tryghed bor, —
kort sagt, moralens rettesnor.
Se, statens forråd er kun tyndt;
den vil valuta for sin mynt.
God kristen, siges der, god borger.

Tror De, den øser penge ud
til gavn for godtfolk og for Gud,
og for sig selv at skaffe sorger?
Nej, staten, faer, er ikke gal;
og hvermands tilstand snart blev skral,
hvis ikke staten, strængt og nøje,
kun havde dette liv for øje.
Men dette statens formål, ven,
kun nåes ved dens embedsmænd,
og det vil sige her, dens prester. —

BRAND.

Hvert ord er visdom! Tal!

PROVSTEN

Der rester
kun ganske lidt. Nu har De skænket
til statens nytte denne kirke,
og følgelig må Deres virke
til statens ophjælp være lænket.
I denne ånd jeg ser den fest,
som fejres skal i næste time,
i denne ånd skal klokken kime,
i den blir gavebrevet læst.
Med gaven følger da et løfte,
hvis kærne De bør nøje drøfte —

BRAND.

Ved Gud, så var det aldrig ment!

PROVSTEN.

Ja nu, min ven, det er for sent —

BRAND.

For sent? For sent! Det skal vi se!

PROVSTEN.

Vær sindig! Jeg må næsten le!
Hvad er da her at hyle over?
Det er jo intet ondt, De lover!
Hver sjæl kan skøttes lige godt,
om staten tjenes med det samme;
to herrers tarv De nemt kan ramme,
hvis De Dem ter fornuftigt blot,
De er ej prest, for Peer og Pål
at fri fra syndestraffens bål,
men for at hele prestegældet
kan nyde godt af nådeværldet;
dog, frelses sognet, er det klart,
hver enkelt får sin frelsens part.
Se, staten er, hvad knapt De aner,
nøjagtigt halv republikaner;
den hader frihed som en sot,
men ynder lighed såre godt;
dog lighed vindes aldrig, før
hver ujævnhed er nivelleret, —
og det er det, De ikke gør!
De tvertimod har stærkt formeret
den ujævnhed i syn på sagen,
som aldrig forhen kom for dagen.
Før var enhver et kirkens led,
nu er han en personlighed;
og det er staten ikke tjent med;
og derfor går det og så sent med
at sammenskrabe ligheds-skatten
samt alle andre samfunds-goder;
thi kirken er ej længer hatten,
som skulde passe alle hoder.

BRAND.

O, hvilket langsyn åbnes nu!

PROVSTEN.

Kun ej forknyt; det intet båder;
skønt ej det nægtes kan, her råder
et virvar, så det er en gru.
Men er der liv, så er der håb;
og gennem kirke-gavens dåb
De øged Deres pligt: at virke
for statens hensigt med sin kirke.
I alting må en regel til,
hvis ej de spredte kræfters spil
skal, som en kåd, utæmmet fole,
forstyrre både grind og hegn
og vedtægts tusend grænsetegn.
I alle ordnens forhold røbes
én lov, skønt den forskelligt døbes.
I kunsten kaldes den for skole,
og i vor krigerstand, så vidt
jeg mindes kan, at holde tritt.
Ja, det er ordet, kære ven!
Did er det, staten stævner hen.
Den finder, springmarche går for vidt;
på stedet marche er den for lidt; —
for hvermand lige lange skridt,
for hvermand samme takt i foden, —
se, det er målet for methoden!

BRAND.

For ørnen rendesten; — for gåsen
skykløftens svimmel over åsen!

PROVSTEN.

Vi, Gud ske lov, er ikke dyr; —
dog, skal vi bruge digt og fabel,
det bedst er, vi til skriften tyr.
Den har belægg for alt; den kryr

fra genesis til åbenbaringen
af alskens vækkende parabel.
Jeg vil nu bare minde om
hint projekterte tårn i Babel!
Sig selv, hvor langt de godtfolk kom?
Og hvorfor? Letvindt er forklaringen;
de holdt ej sammen i geleder,
de talte hver sit eget sprog,
de trak ej samlet under åg, —
kort sagt, de blev personligheder.
Det er den halve dobbelt-kærne,
som gemmes under fablens skal, —
at ensom ingen kan sig værne,
at sondret står enhver for fald.
Den, Gud vil slå i livets strid,
ham gør han først til individ.
Hos Romerne var satsens ramme,
at guderne tog hans forstand; —
men gal og ensom er det samme,
og derfor må hver ensom mand
til slut sig samme skæbne vente,
som den, der traf, da David sendte
på forpost oberst Urian.

BRAND.

Vel muligt, ja; men hvad så mer?
død jeg undergang ej ser.
Og tror De da så fuldt og visst,
at hine bygværksmænd tilsidst,
med samme sprog og samme sind,
var lykkedes at bygge ind
i himlen Babels-tårnets tind?

PROVSTEN.

I himlen? Nej, det er just tingen,
at helt til himlen rækker ingen.

Det er den anden halve kærne,
som gemmes under fablens skal,
at hvert et bygværk står for fald,
som toppes vil ved himlens stjerne.

BRAND.

Til himlen rak dog Jakobs-stigen;
til himlen rækker sjælens higen.

PROVSTEN.

På den manér! Ja, Gud bevares!
Derom al vidre snak kan spares.
Naturligvis er himlen løn
for velført levnet, tro og bøn.
Men liv er et og tro et andet;
det skader begge, blir de blandet; —
seks dage skal ens gerning gøres,
den syvende skal hjertet røres;
stod kirken åben hele ugen,
var det forbi med søndagsbrugen.
De svækker ordets lutringsduft,
hvis ej det spares med fornuft;
thi religion, så vel som kunst,
må ikke flyde ud i dunst.
De trygt kan idealet se,
fra prækestolens hellige læ, —
men lægg det af med prestekjolen,
så fort De kommer ud i solen.
Som sagt, der er en lov i alt,
en lov, der kræver streng begrænsning,
og det er til fornøden rensning
af dette punkt at jeg har talt.

BRAND.

Et er mig klart, for mig ej passer
de statens tusend sjælekasser.

PROVSTEN.

Jo, ven, De vil just prægtigt fylde. —
men på en meget højere hylde; —
De må tilvejrs —

BRAND.

Det nåes ej ved
at søle mig i dyndet ned.

PROVSTEN.

Hvo sig fornedrer, skal ophøjes;
skal krogen gribe, må den bøjes.

BRAND.

Skal manden bruges, må han dødes!

PROVSTEN.

Gud fri os vel; hvor kan De tro,
at jeg har sligt isinde?

BRAND.

Jo!
Så skal det være! Først forblødes!
Man passer kun som benrad stiv
for eders gustne blegsot-liv!

PROVSTEN.

Jeg vil, ved Gud, ej årelade
en kat engang, langt mindre Dem;
men jeg har tænkt, det ej kan skade
at lukke døren lidt på klem
til vejen, hvor jeg selv gik frem.

BRAND.

Og skønner De, hvad De har krævet?
At jeg på statens hanegal
fornægte skal det ideal,
hvorfor til denne dag jeg leved!

PROVSTEN.

Fornægte, ven? Hvem kræver sligt?
Jeg har kun pegt på Deres pligt;
jeg vil at De skal i Dem sluge,
hvad Deres samfund ej kan bruge.
Behold det hele, hvis De vil, —
men luk det blot hermetisk til;
flyv, sværm, i Herrens navn, indvendigt,
men ikke åbenlyst for mængden;
tro mig, det straffer sig i længden
at te sig envist og ubændigt.

BRAND.

Ja, skræk for straf og håb om vinding
er Kains-mærket på din tinding;
det skriger at du, verdensklog,
dit hjertes rene Abel slog!

PROVSTEN

(sagte).

Nu siger han min sandten „du";
det går for vidt!

(højt.)

Jeg vil ej nu
forlænge denne strid, men må
dog atter bede Dem forstå,
at vil De frem, så bør De vide,
hvad land De lever i, hvad tid;
thi ingen fanger sejr i strid,
har han ej tiden på sin side.
Se blot til kunstnerne, se digterne!
Tør de foragte samtidspligterne?
Se vore krigere! En sabel
med sleben egg er her en fabel!
Hvorfor? Fordi der er en lov,
som byder, agt dit lands behov.

Sin særlighed må hvermand tæmme,
ej højne sig og ej gå fremme,
men jævnt sig midt i massen gemme.
Human er tiden, siger fogden;
og dersom blot humant De tog den,
De kunde vorde noget stort.
Men af må alle kanter slibes,
og af må alle kviste knibes;
glat må De være, lig de andre,
og aldrig nogen særvej vandre,
skal værket varigt vorde gjort.

BRAND.

Væk, væk herfra!

PROVSTEN.

Ja, ganske visst;
en mand, som De er, må tilsidst
ind i en bedre virkekreds;
men skal De finde Dem tilfreds
i store forhold, som i små,
må tids-munduren trækkes på.
Af korporal med hånd om stokken
må takten bankes ind i flokken;
thi tidens fører-ideal
er hertillands en korporal.
Som korporalen fører sine
i kirken ind afdelingsvis,
så skal og presten føre sine
i sognevis til paradis.
Alt er så let; til grund for tro
De har auktoriteten jo;
og da den er på lærdom bygt,
så kan den følges blindt og trygt;
og hvordan troen frem skal bæres,
af lov og ritual jo læres.

Altså, min broder — ej forknyt;
til eftertanke tiden nytt;
gransk stillingen, og ængst Dem ikke! —
Jeg vil i kirken prøve nøjere,
om jeg kan stemme tonen højere;
man er ej vant til resonans, —
den er så sjelden hertillands.
Farvel, farvel; jeg skal prædike
om menneske-naturens splid
og Gude-billedets forviskning. —
Men nu jeg tror det er på tid
at tage sig en let forfriskning.

(går.)

BRAND

(står en stund som forstenet i sine tanker).

Alt har jeg offret for mit kald,
for Guds, som jeg forblindet mente;
så skingred døgntrompetens skrald
og viste mig, hvad ånd jeg tjente.
Nej, endnu ej! De har mig ikke!
Hin kirketomt fik blod at drikke;
mit lys, mit liv her lagdes ned; —
men sjælen får de ikke med!

Forfærdeligt at stå alene, —
hvorhen jeg ser, at skimte død;
forfærdeligt at rækkes stene,
så hedt jeg hungrer efter brød.

Hvor sandt, hvor rædsels-sandt han talte, —
og lige vel, hvor afgrunds-hult.
Guds klarheds due sidder skjult;
ve, aldrig over mig den dalte. —
O, mødte mig kun én i tro —
og gav mig tryghed, gav mig ro!

(EJNAR, bleg, udtæret, sortklædt, kommer forbi på vejen og standser ved synet af BRAND.)

BRAND
(skriger ud).

Du, Ejnar?

EJNAR.

Ja, så er mit navn.

BRAND.

Just nu jeg tørsted efter en,
hvis bryst ej var af træ og sten!
O, kom; kom inderst i min favn!

EJNAR.

Behøves ej; jeg er i havn.

BRAND.

Du bærer nag for hvad som hændte,
da sidstegang vi mødtes —

EJNAR.

Nej;
du har ej skyld. Jeg ser i dig
det blinde redskab, Herren sendte,
da vild jeg foer på verdens vej.

BRAND
(viger tilbage).

Hvad sprog er dette?

EJNAR.

Hvilens sprog, —
det sprog, som læres, når en trækkes
af syndens søvn og genfødt vækkes.

BRAND.

Forunderligt! Jeg havde hørt,
at du på ganske andre veje
var slået ind —

EJNAR.

Jeg var forført
af hovmod, tro på egen styrke.
De guder, verden plejer dyrke,
talentet, som jeg sagdes eje,
min sangerrøst var lutter farer,
som drog mig ind i Satans snarer.
Men Gud ske lov; han var mig god;
sit svage får han ej forlod;
han tog sig af mig, da det galdt.

BRAND.

På hvilken vis?

EJNAR.

Jo, jeg forfaldt.

BRAND.

Forfaldt? Hvortil?

EJNAR.

Til svir og spil;
han gav mig smag på kort og terninger —.

BRAND.

Og *det* du kalder Herrens gerninger?

EJNAR.

Det var det første skridt til frelsen.
Derefter tog han fra mig helsen.
Jeg misted ganske mit talent;
min lyst til munterhed var endt;
jeg blev på hospitalet sendt, —
lå længe syg, lå som i luer, —
jeg syntes jeg i alle stuer
så tusender af store fluer, —
kom siden ud og blev bekendt

med nogle søstre, tre i antal,
som står i himlens sold og mandtal,
og disse, samt en theolog,
fik løst mig helt af verdens åg
og trukket mig af syndens garn
og gjort mig til Vorherres barn.

BRAND.

Ja så.

EJNAR.

Forskellige er stierne;
en går i dalen, en i lierne.

BRAND.

Men siden?

EJNAR.

Siden? Det er sandt;
så blev jeg afholdsprædikant;
men dette væsen stundom er
med fristelser formeget blandet;
jeg derfor greb til noget andet,
og rejser nu som missionær —

BRAND.

Hvorhen?

EJNAR.

Til Haleneger-landet.
Men det var bedst, om af vi brak!
min tid er dyr —

BRAND.

Du vil ej dvæle?
Se, her er fest idag.

EJNAR.

Nej tak;
min plads er hos de sorte sjæle.
Farvel!

(vil gå.)

BRAND.

Og intet mindes skimmer
dig standser her og byder spørge —?

EJNAR.

Hvorom?

BRAND.

Om en, som vilde sørge
ved svælget mellem nu og sidst —

EJNAR.

Nu aner jeg; du tænker visst
på dette unge fruentimmer,
som holdt mig under lystens net,
før jeg blev ren i troens tvætt.
Ja, hvordan står det til med hende?

BRAND.

Hun blev min hustru året efter.

EJNAR.

Det er uvæsentligt; jeg hefter
ej min opmærksomhed ved sligt;
det vigtige jeg kun vil kende.

BRAND.

Vort samliv blev velsignet rigt
med sorg og glæde; barnet døde —

EJNAR.

Det er uvæsentligt.

BRAND.

Å ja;
det var jo mere lån end gave,
og engang dages jo et møde.
Men siden gik hun selv herfra;
derinde grønnes begge grave.

EJNAR.

Det er uvæsentligt —

BRAND.

Det med?

EJNAR.

Om sligt jeg kræver ej besked;
jeg vide vil hvordan hun døde.

BRAND.

Med håbet om en morgenrøde,
med hjertets hele rige skat,
med viljen stærk til sidste nat; —
med tak for alt, hvad livet gav
og livet tog, hun gik i grav.

EJNAR.

Alt sådant er kun tant og skrømt;
nævn, hvordan hendes tro så ud.

BRAND.

Uryggelig.

EJNAR.

På hvem?

BRAND.

På Gud!

EJNAR.

Ak, kun på ham; så er hun dømt.

BRAND.

Hvad siger du?

EJNAR.

Fordømt, desværre.

BRAND

(rolig).

Gå, slyngel!

EJNAR.

Helveds overherre
får også dig i sine kløer; —
så fuldt som hun, du evigt dør.

BRAND.

Du, usling, dømme tør til pølen!
Nys lå du selv i syndesølen —

EJNAR.

Ved mig der klæber ingen plet;
jeg skyllet er i troens tvætt;
afgneden er hver søleskvætt
på hellighedens vaskebret;
jeg renset har min Adams-ble
ved hjælp af vaktheds banketræ;
jeg som en messesærk ser ud
ved brug af bønnens sæbelud.

BRAND.

Tvi!

EJNAR.

Tvi igen. Her lugter svovl,
og jeg ser glimt af djævlens horn.

Jeg er et himlens hvedekorn, —
du avnen er på dommens skovl.

(går.)

BRAND

(ser en stund efter ham, med en gang lyser hans øjne op og han udbryder):

Det var manden, som jeg trængte!
Nu er alle lænker sprængte;
eget flag skal om mig bølge,
selv om ikke én vil følge!

FOGDEN

(kommer ilsomt).

Kære pastor, skynd Dem bare!
Kirkeprocessionens skare
er i orden til at fare —

BRAND.

Lad dem komme.

FOGDEN.

Uden Dem!
Husk Dem om og skynd Dem hjem!
Folket vil ej vente længer;
hele menigheden trænger,
lig et elvebrudd om våren,
stimlende til prestegården,
råber, de vil presten se.
Hør kun; atter råb på presten!
Skynd Dem; thi jeg frygter næsten
de skal inhumant sig te!

BRAND.

Aldrig jeg mit åsyn dølge
vil i eders flok og følge;
her jeg bliver.

FOGDEN.

Er De gal?

BRAND.

Eders vej er mig for smal.

FOGDEN.

Den blir smalere, jo længer
menigheden frem sig trænger.
Se, der stormer de min sandten!
Provst og prester, embedsmænd,
trænges ud på grøftekanten —;
kom dog, kom dog, kære ven;
brug indflydelses-krabasken!
Ha, for sent; de bryder hegnet;
processionen går i vasken!

(Mængden strømmer ind og bryder sig i vild uorden vej gennem fest-toget fremover til kirken.)

ENKELTE STEMMER.

Prest!

ANDRE
(peger op mod kirketrappen, hvor BRAND står, og råber):

Se der!

ATTER ANDRE.

Giv åbningstegnet!

PROVSTEN
(klemt i trængslen).

Foged, hold dem inden grændser!

FOGDEN.

Ej min myndighed de ændser!

SKOLEMESTEREN
(til BRAND).

Tal, og kast en lysning ind
i de urofyldte sind!
Er det stygt, hvad heller stort,
det, som her skal vorde gjort?

BRAND.

O, så går der dog en strømning
over folkets lummerstille!
Mænd, I står på vejens skille!
Helt I må det nye ville, —
alle rådne værkers rømning, —
før den store tempelhal
rejses, som den bør og skal!

EMBEDSMÆND.

Presten raser!

PRESTER.

Han er gal!

BRAND.

Ja, jeg var det, da jeg mente,
I på sæt og vis dog tjente
ham, som ånd og sandhed vil!
Og jeg var det, da jeg tænkte,
at jeg ham til eder lænkte
gennem prutnings leflespil.
Liden var den gamle kirke,
og jeg slutted fejgt som så:
dobbelt op, — det må forslå;
femfold op, — jo, det må virke!
O, jeg så ej, at det galdt
enten intet eller alt.
På akkordens vej jeg slingred; —

men idag har Herren talt.
Domsbasunen over huset
har i denne time skingret, —
og jeg lytted angst-omsuset, —
knust, som David stod for Nathan, —
slagen, vejret bort af skræk —;
nu er alle tvivlsmål væk.
Folk! Akkordens ånd er Satan!

MÆNGDEN
(under stigende gæring).

Bort med dem, som har os blindet!
Ned med dem, som stjal vor marg!

BRAND.

Bag jer selv boer fienden arg,
som har listet på jer bindet.
Økret har I med jer kræfter,
kløvet eder selv itu;
derfor kommer spredthed efter
med sin hele hulheds-gru.
Hvad vil I ved kirken nu?
Stasen, stasen eder lokker, —
sang af orgel og af klokker, —
lysten til at gennemrisles
af en højheds-tales ild,
der den læspes, der den hvisles,
der den flommer, tordner, hegler,
efter alle kunstens regler!

PROVSTEN
(sagte).

Fogdens snak han sigter til!

FOGDEN
(ligeså).

Det er provstens væv, han snerter!

BRAND.

Helligstundens tændte kerter,
ydersiden kun I vil.
Og så hjem igen i sløvhed,
hjem til slæb og slid i døvhed,
sjælen klædt i hverdags-brogen,
som jer krop, — og livsensbogen
gemt og glemt på kistebunden
indtil næste helg er runden!
O, det var ej så jeg drømte,
da jeg offerkalken tømte!
Stort jeg vilde kirken bygge,
så dens hvælving kunde skygge,
ej blot over tro og lære,
men udover alt i livet,
som af Gud er livsret givet, —
over døgnets hverdagsdyst,
kveldens hvile, nattens kummer,
ungdomsblodets friske lyst,
alt, hvad ringt og rigt et bryst
lovligt som sit eget rummer.
Elven, som dernede skummer,
fossen, som i kløften brummer,
tonerne fra stormens lunger,
røsterne, hvor havet runger,
skulde smelte, sjælefangen,
sammen fuldt med orgelsangen
og med kvad fra folketunger.
Væk med værket her er gjort!
Kun i løgnen er det stort;
alt i ånden faldefærdigt,
eders usle vilje værdigt.
I vil alle spirers kvæling
gennem arbejdets fordeling;
under ugens dage seks
haler I Guds flag tildæks,

og det er kun på den syvende,
at det ses mod himlen flyvende!

STEMMER FRA MÆNGDEN.

Før os! Der er storm i vejret!
Før os, du, så har vi sejret!

PROVSTEN.

Hør ham ej, han har ej tro,
som det sømmer sig en kristen!

BRAND.

Nej, der nævnte du just bristen, —
bristen for os begge to,
bristen for det spredte hele!
Troen ejes kun af sjæle;
peg på én, som er en sjæl!
Peg på én, som ej har kastet
bort sin egen bedste del,
der han famled, der han hasted!
Gennem lystens spræl og sparken,
under gøgler-pibers lyd,
sløves I for livets fryd;
først, som udbrændt, sjæle-knarken
træder dansen foran arken!
Er af krøbling og af tåbe
bægret tømt til sidste dråbe, —
hej, da er det tid at håbe,
tid i bøn og bod at råbe.
Først I præget af jer slider,
lever jer til tobens-dyr, —
så til nådens port I tyr,
søger Gud — som invalider!
Derfor må hans rige ramle.
Hvad skal han med sjæle gamle
rundtom sine fødders skamle?

Har han ikke sagt det højt, —
kun med blodets friske sprøjt
gennem alle sindets årer
han dig til sin arving kårer.
Kun som barn du riget vinder?
did får ingen ind sig lirke.
Kom da, både mænd og kvinder, —
mød med friske barnekinder
frem i livets store kirke!

FOGDEN.

Luk da op!

MÆNGDEN
(skriger som i angst).

Nej! Ikke denne!

BRAND.

Kirken har ej mål og ende.
Gulvet er den grønne jord,
vidde, vang, og hav og fjord;
himlen kun kan hvælvet spænde
over, så den vorder stor.
Der skal al din gerning gøres,
så det tør i koret høres;
du med ugens værk kan møde,
øver dog ej helligbrøde.
Den skal dække alt, som barken
dækker træets alt i stammen;
liv og tro skal smelte sammen.
Den skal døgnets gerning bære
enheds-helt med lov og lære.
Der skal dagens yrke være
et med flugt på stjernebanen,
barnets leg om julegranen,
kongedansen foran arken!

(der går som en storm gennem mængden; nogle viger; de fleste stimler tæt sammen om BRAND.)

TUSEND STEMMER.

Lys er tændt, hvor før var mørke; —
et er: liv — og Gud at dyrke!

PROVSTEN.

Ve, han hjorden fra os lokker!
Foged, skriver, lensmand, klokker!

FOGDEN
(dæmpet).

Skrig dog ikke så for pokker!
Hvem vil stanges med en stud?
Lad ham først få raset ud.

BRAND
(til mængden).

Bort herfra! Her er ej Gud, —
kan ej være mellem slige;
frihedsfagert er hans rige.

(vrider kirkedøren ilås og tager nøglerne i hånden.)

Her er jeg ej længer prest.
Gaven kalder jeg tilbage; —
af min hånd skal ingen tage
nøglerne til eders fest!

(kaster dem ud i elven.)

Vil du ind, du træl af muldet, —
kryb igennem kælderhullet;
myg din ryg er; kryb og buk;
lad i mørkets kvalm dit suk
stryge gifttungt langs med jorden,
lig et magtløst tærings-gisp!

FOGDEN
(sagte og lettet).

Ha, der røg hans ridderorden!

PROVSTEN
(ligeledes).

Så; nu blir han aldrig bisp!

BRAND.

Kom, du unge, — kom du friske;
lad et livspust af dig viske
støvet fra den skumle krog.
Følg mig på mit sejerstog!
Engang må du vågne dog;
engang må du, adelsvorden,
bryde freden med akkorden; —
ud af usseldommens nød;
ud af hele halvheds-røret; —
slå din fiende på øret;
byd ham krig på liv og død!

FOGDEN.

Holdt! Jeg læser oprørsakten!

BRAND.

Læs! Med jer jeg bryder pagten.

MÆNGDEN.

Vis os vejen! Vi skal følge!

BRAND.

Over viddens frosne bølge!
Gennem landet vil vi fare,
løse hver en sjælesnare,
folket sidder fanget i, —
luttre, løfte, gøre fri, —
knuse alle sløvheds-rester,
være mænd og være prester,
præge nyt det slidte stempel,
hvælve riget til et tempel!

(Mængden, hvoriblandt KLOKKEREN og SKOLEMESTEREN, stimler sammen om ham. BRAND hæves i vejret på mændenes skuldre.)

MANGE STEMMER.

Stor er tiden! Store syner
gennem lyse dagen lyner!

(Menneskemassen strømmer opigennem dalen; få blir tilbage.)

PROVSTEN
(til de bortdragende).

O, forblindede, hvad vil I?
Ser I ej, at Satans spil i
al hans tale ligger skjult!

FOGDEN.

Hej! Vend om; I hører til i
bygdens farvand, stilt og smult;
Godtfolk, stands, — I går tilgrunde! —
Hm, de svarer ej, de hunde!

PROVSTEN.

Tænk på eders hus og hjem!

RØSTER FRA MÆNGDEN.

Større hus skal voxe frem!

FOGDEN.

Tænk på eders eng og aker;
tænk på eders får og kør!

RØSTER.

Himlens dugg gav manna-kager,
da de kårne hungred før!

PROVSTEN.

Eders kvinder bag jer skriger!

RØSTERNE
(langt borte).

Ej vi kender dem, som sviger!

PROVSTEN.

Barnet klager: faer forlod os!

HELE SKAREN.

Enten med os eller mod os!

PROVSTEN

(ser en stund med foldede hænder efter dem og siger fortabt):

Uden hjord, med savnets byrde,
står den gamle sognehyrde
plyndret ud til bare skjorten!

FOGDEN

(truer efter BRAND).

Hans blir skammen; hans blir torten!
Snart, herr provst, er sejren vor!

PROVSTEN

(grædefærdigt).

Sejren? De er fra os dragne —!

FOGDEN.

Ja, men vi er ikke slagne,
hvis jeg kender mine får!

(følger efter.)

PROVSTEN.

Hvor monstro dog fogden går?
Efter dem, så sandt jeg lever!
Ha, sig atter modet hæver.
Jeg vil også med deroppe, —
slå i flok og gøre fanger!
Lægg mig sadlen på min ganger; — —
skaf en sikker fjeldvant hoppe!

(de går.)

(Ved den øverste sæter i bygden. Landskabet højner sig i baggrunden og går over i store og øde fjeldvidder. Det er regnvejr.)

(BRAND, fulgt af mængden, — MÆND, KVINDER og BØRN, — kommer opover bakkerne.)

BRAND.

Se fremad; did går sejrens flugt!
I dybet ligger bygden lukt,
og vejret har fra fjeld til fjeld
spændt over den sit tåge-tjeld.
Glem døsen i den skumle grænd;
flyv frit, flyv højt, I Herrens mænd!

EN MAND.

Vent, vent; min gamle faer er træt.

EN ANDEN.

Jeg fra igår har intet ædt —

FLERE.

Ja, stil vor sult og sluk vor tørst!

BRAND.

Frem, fremad over fjeldet først!

SKOLEMESTEREN.

Hvad vej?

BRAND.

Hver vej er lige god,
når kun den målet bær imod.
Følg efter her —

EN MAND.

Nej, der er brat;
vi vinder ikke frem før nat!

KLOKKEREN.

Iskirken ligger og derborte.

BRAND.

Den bratte vejen er den korte.

EN KVINDE.

Mit barn er sygt!

EN ANDEN.

Min fod er sår.

EN TREDJE.

Hvor finder jeg en læsknings-tår?

SKOLEMESTEREN.

Mæt mængden, prest; — se modet vakler.

MANGE STEMMER.

Prest, gør mirakler! Gør mirakler.

BRAND.

O, stygt jer trældom har jer mærket;
I lønnen vil forinden værket.
Op, ryst jer dødnings-sløvhed af, —
hvis ej, så gå igen i grav!

SKOLEMESTEREN.

Ja, han har ret; først frem til striden;
vi véd jo, vi får lønnen siden!

BRAND.

Det får I, folk, så sandt en Gud
ser klarsynt over verden ud!

MANGE RØSTER.

Han er profet! Han er profet!

FLERE I FLOKKEN.

Hør sig os, prest, — blir striden hed?

ANDRE.

Og blir den lang? Og blir den blodig?

EN MAND.

Prest, kræves det at være modig?

SKOLEMESTEREN
(dæmpet).

Jeg kan vel være tryg for livet?

EN ANDEN MAND.

Hvad blir min del af sejrens løn?

EN KVINDE.

Jeg mister da vel ej min søn?

KLOKKEREN.

Er sejren os før tirsdag givet?

BRAND
(ser sig forvildet om i flokken).

Hvad spørges om? Hvad vil I vide?

KLOKKEREN.

Først om hvorlænge vi skal stride; —
derefter nævn vort stridsforlis,
og endelig — vor sejers pris!

BRAND.

Det spørges om?

SKOLEMESTEREN.

Ja vel; dernede
vi fik ej ret på tingen rede.

BRAND
(oprørt).

Så skal I få det nu!

MÆNGDEN
(stimler tættere sammen).

Tal! Tal!

BRAND.

Hvorlænge striden vare skal?
Den vare skal til livets ende,
til I har alle offre bragt,
og løst jer fra akkordens pagt, —
til I har viljen hel ihænde,
til alle fejge tvivlsmål faldt
for budet: intet eller alt!
Og stridsforliset? Alle guder,
hver halvheds-ånd på højtids-hylden,
hver jordtræls-kæde, blank og gylden,
al eders slapheds sovepuder!
Og sejersprisen? Viljens renhed,
i troen flugt, i sjælen enhed, —
hin offerlydighed, som gav
med jubel indtil død og grav, —
en tornekrans om hvermands tinding, —
se, det skal vorde eders vinding!

MÆNGDEN
(under rasende skrig).

Forrådt, forrådt! Bedraget! Sveget!

BRAND.

Jeg har ifra mit ord ej veget.

ENKELTE.

Du sejr har lovet os ihænde; —
nu vil du den til offer vende!

BRAND.

Jeg sejr har lovet, — og jeg svær,
den vindes skal igennem jer.

Men hver, som går i første række,
må falde for sin fagre sag;
tør ej han det, så lad ham strække
sit våben inden kampens dag.
I fiendevold er dømt det flag,
som værges af en vilje svag;
hvis du af offerskrækken lammes, —
dødsmærket er du, før du rammes!

MÆNGDEN.

Vort eget fald han kræver frækt
til fromme for en ufødt slægt!

BRAND.

Igennem offrets ørkenvidder
går vejen til vort Kanaan.
Til sejr i fald! Hver slægtens mand
jeg byder op som Herrens ridder!

KLOKKEREN.

Jo, her vi dejligt i det sidder!
I bygden er vi sat i ban —

SKOLEMESTEREN.

Didned vi aldrig vende kan.

KLOKKEREN.

Og fremad, fremad ingen gider!

NOGLE.

Slå ham ihjel!

SKOLEMESTEREN.

Nej, det blev værre!
vi trænger jo en overherre!

KVINDER
(peger forskrækket nedover vejen).

Hu, provsten!

SKOLEMESTEREN.

Lad jer blot ej skræmme!

PROVSTEN
(kommer, fulgt af nogle af de tilbageblevne).

O, mine børn! O, mine får!
Lyt til den gamle hyrdes stemme!

SKOLEMESTEREN
(til mængden).

Ej mer vi har i bygden hjemme;
bedst at vi over vidden går!

PROVSTEN.

O, at I kan så tungt mig græmme,
og slå mit bryst så dybe sår!

BRAND.

Du såred sjæle år for år!

PROVSTEN.

Hør ikke på ham! Han jer mader
med hule løfter.

FLERE.

Det er sandt!

PROVSTEN.

Men vi er milde; vi forlader,
hvor vi oprigtig anger fandt.
O, gå dog i jer selv tilsidst,
og se den sorte helvedslist,
hvormed han folket om sig flokked!

MANGE.

Ja, det er sikkert; han os lokked!

PROVSTEN.

Og tænk jer om; hvad mægter I,
en ringe flok i vråen bårne?
Er I til noget storværk kårne?
Kan I de bundne gøre fri?
I har jer lille hverdagsdont;
hvad der går over den, er ondt.
Kan eders arm på valen nytte?
I værge skal jer lave hytte.
Hvad vil I mellem falk og ørn?
Hvad vil I mellem ulv og bjørn?
I blir kun overmagtens bytte, —
o, mine får, — o, mine børn!

MÆNGDEN.

Ja, ve os, — det er sandheds ord!

KLOKKEREN.

Og dog, da vi fra bygden foer,
vi lukked bag os hyttens dør; —
der er ej hjemmet nu, som før.

SKOLEMESTEREN.

Nej, han har lyst for folkets øjne,
har pegt på brist og sot og løgne;
ej længer menigheden sover;
det liv, som fordum var os nok,
blev uliv for den vågne flok.

PROVSTEN.

Ak, tro I mig, det går snart over.
Alt kommer i de gamle folder,
når blot en stund I stilt jer holder.

Jeg borger for at menigheden
skal snart fornemme fortidsfreden.

BRAND.

Vælg, mænd og kvinder!

NOGLE.

Vi vil hjem!

ANDRE.

For sent, for sent; langs vidden frem!

FOGDEN
(kommer ilsomt).

O, lykketræf at jeg jer finder!

KVINDERNE.

Å, kære, vakkre, vær ej vred!

FOGDEN.

Ej nu, ej nu; kom bare med;
En bedre tid for bygden rinder; —
hvis I fornuftigt laer jer sige,
er alle mand før kvelden rige!

FLERE.

Hvorledes det?

FOGDEN.

En fiskestim
på millioner står i fjorden!

MÆNGDEN.

Hvad siger han!

FOGDEN.

Gør alt iorden!
Sky viddens uvejr, sludd og rim.

Før styred stimen aldrig hid; —
nu, venner, for vor del af Norden
der rinder op en bedre tid!

BRAND.

Vælg mellem Herrens råb og hans!

FOGDEN.

Følg eders egen sunde sans!

PROVSTEN.

O, her er et mirakel hændt;
et fingerpeg fra himlen sendt!
Ak, jeg har drømt det jævnt og tidt,
men tænkte det var mareridt; —
nu ser vi klart hvorhen det sigter —

BRAND.

Jer selv I taber, hvis I svigter!

MANGE.

En fiskestim!

FOGDEN.

På millioner!

PROVSTEN.

Brød, guld til eders børn og koner!

FOGDEN.

Nu ser I vel, det ej er tid
at spilde eders kraft i strid,
især imod en overmagt,
som gør herr provsten selv forsagt.
Nu har I andre mål for øje,
end tomt at hige mod det høje,
Vorherre hytter nok sig selv;
befæstet er jo himlens hvælv.

Bland ej jer op i andres trætte,
men skynd jer, havets skat at lette;
det er et praktisk gøremål,
som øves uden blod og stål;
det bringer eder velstands-stoffer,
og kræver ej personligt offer!

BRAND.

Just offret står med lueskrift,
som Herrens krav, bag skyens rift!

PROVSTEN.

Ak, føler I til offer drift,
så kom kun trygt til mig en skøn dag, —
som for exempel næste søndag; —
jeg skal min sandten —

FOGDEN
(afbrydende).

Ja, ja, ja!

KLOKKEREN
(sagte til PROVSTEN).

Beholder jeg min post som klokker?

SKOLEMESTEREN
(ligeså).

Blir skolen tagen mig ifra?

PROVSTEN
(dæmpet).

Ifald I mængdens stivsind rokker,
så vil man vistnok være mild —

FOGDEN.

Afsted, afsted; ej tiden spild!

KLOKKEREN.

Tilbåds, tilbåds, hver, som er klog!

NOGLE.

Men presten —?

KLOKKEREN.

Presten? Slip den gale!

SKOLEMESTEREN.

I ser jo her Vorherres tale,
som i en åben prentet bog.

FOGDEN.

Svig presten; det er ret og pligt;
han dåred jer med tant og digt —

FLERE.

Han løj for os!

PROVSTEN.

Hans tro er vrang;
og tænk, han har ej *laud* engang!

NOGLE.

Hvad har han?

FOGDEN.

Dårlig karakter!

KLOKKEREN.

Ja, det er sandt; det klart vi ser!

PROVSTEN.

Hans gamle moer forgæves vented!
han nægted hende sakramentet!

FOGDEN.

Han fast tog livet af sit barn!

KLOKKEREN.

Af konen med!

KVINDER.

Tvi, tvi, det skarn!

PROVSTEN.

Slet søn, slet faer, slet ægtemand! —
mon værre kristen gives kan!

MANGE STEMMER.

Vor gamle kirke rev han ned!

ANDRE.

I baglås han den nye vred!

ATTER ANDRE.

Han slang os på en havsnøds-planke!

FOGDEN.

Han stjal min dårekiste-tanke!

BRAND.

Jeg mærket ser på hvermands pande.
Jeg ser, hvor denne slægt vil lande.

HELE FLOKKEN
(brølende).

Hej, hør ham ej! Af bygden driv
den helvedbrand med sten og kniv!

(BRAND drives med stenkast indover i ødemarkerne. Forfølgerne vender efterhånden tilbage.)

PROVSTEN.

O, mine børn! O, mine får!
Nu vender I til hjemmets arne:
lad anger eders øjne klarne,
og I skal se at godt det går.

Vi véd, Vorherre er så god;
han kræver ej uskyldigt blod; —
og vor regering er tillige
så mild, som knapt i noget rige;
og øvrigheden, amtmand, foged,
vil ikke gøre jer det broget,
og selv jeg er så kærlig, som
vor tids humane kristendom; —
jer overmænd vil allesammen
med eder bo i fred og gammen.

FOGDEN.

Men hvis her findes nogen brist,
så må den heles, det er visst.
Når først vi kommer lidt til ro,
så vælger vi en kommission,
som prøve skal i hvilket mon
der bødes kan på lys og tro.
Den bør bestå af nogle prester,
som jeg og provsten kalder til, —
desuden, dersom så I vil,
af klokker og af skolemester
samt andre mænd af folkets kreds,
så I kan slå jer trygt tilfreds.

PROVSTEN.

Ja, vi skal lette al jer byrde,
som I den gamle sjælehyrde
idag har lettet for hans angst.
Den tanke gøre hvermand stærk,
at her er hændt et underværk.
Farvel; god lykke til jer fangst!

KLOKKEREN.

Ak, d e t er folk med kristen mildhed!

SKOLEMESTEREN.

De går sin gang i bramfri stilhed.

KVINDER.

De er så snilde og så pene!

ANDRE.

Så rigtig folkelig gemene!

KLOKKEREN.

De kræver ikke ulivssår.

SKOLEMESTEREN.

De folk véd mer end Fadervor?

(Flokken drager nedover.)

PROVSTEN
(til FOGDEN).

Ak, dette vil forbedre tonen.
Nu er i alt et omslag nær;
thi, Gud ske lov, der noget er,
som bærer navn af reaktionen.

FOGDEN.

Mit værk det var, at alt spektakel
blev kvalt i selve fødselstimen.

PROVSTEN.

Ak, mest vi skylder hint mirakel —

FOGDEN.

Hvad for mirakel?

PROVSTEN.

Fiskestimen.

FOGDEN
(blæser).

Det var en løgn naturligvis!

PROVSTEN.

Ja så? En løgn?

FOGDEN.

Jeg gav til pris,
hvad vrøvl mig først i munden faldt; —
kan sligt vel lastes, hvor det galdt
så vigtig sag?

PROVSTEN.

Nej, Gud bevares;
i nødsfald kan det godt forsvares.

FOGDEN.

Og desforuden, om et døgn,
når folket atter får sig sundet,
hvad gør det da, om sejr blev vundet
i kraft af sandhed eller løgn?

PROVSTEN.

Ven, jeg er ingen rigorist.

(ser indover i ødemarken.)

Men er det ikke Brand, som hist
sig slæber frem?

FOGDEN.

Jo, ganske visst!
En enlig kriger på sit tog!

PROVSTEN.

Nej; vent; én til jeg øjner dog —
langt bag ham!

FOGDEN.

Hvad; — det er jo Gerd!
Det følgeskab er karlen værd.

PROVSTEN
(lystig).

Når stillet er hans offerdrift,
ham sættes bør slig mindeskrift:
her hviler Brand; hans sejr blev skral;
én sjæl han vandt, — og hun var gal!

FOGDEN
(med fingeren på næsen).

Men når jeg ret mig tænker om,
det dog mig forekommer, som
lidt inhuman var folkets dom.

PROVSTEN
(trækker på skuldrene).

Vox populi vox dei. Kom!

(de går.)

(Inde på de store vidder. Uvejret vokser og jager skyerne tungt over snesletten; sorte tinder og toppe træder hist og her frem og sløres atter af tågen.)

(BRAND, kommer blodig og forslået indover fjeldet.)

BRAND
(standser og ser tilbage).

Tusend fulgte mig af bygden;
ikke én vandt op til højden.
Gennem alle hjerter taler
trangen til en større tid;
over alle sjæle daler
ledingsbud til løftet strid.

O, men offret, offret skræmmer;
viljen vek og ræd sig gemmer; —
én jo for dem alle døde, —
fejghed er ej længer brøde!

(synker ned på en sten og ser sig sky omkring.)

Jævnt og tidt jeg måtte grue;
skrækken risled i mit hår,
når jeg gik, som barnet går,
under hyl og hundetuden,
i den mørke genfærdsstue.
Men jeg tvang min hjertebanken,
og jeg trøsted mig med tanken:
ude skinner lysets væld,
mørket er ej nat, ej kveld, —
her er skodder kun for ruden.
Og jeg tænkte, dagens skin,
sommerlivets klare lue,
skal igennem dørens bue
vælde fuldt og fagert ind
i den mørke genfærdsstue.

O, hvor bittert jeg bedrog mig.
Begsort nat imøde slog mig, —
og derude sad forstemte
spredte mænd langs fjord og vik,
holdt på minder, åndsforglemte,
gemte dem, som kongen gemte
årvis på sin Snefrids lig,
løste dødninglinets flig,
lytted over hjertekulen,
næred sig med livshåbs-smulen,
mente, nu sprang blodets røde
roser ud ifra den døde.
Ikke én, som han, sig hæved,
gav til graven hvad den kræved.
Ikke én iblandt dem véd:
liget drømmes ej tillive,

liget må i muldet ned,
ligets hverv kun er at give
næring til en nylagt sæd. —
Nat, kun nat, — og nat igen
over kvinder, børn og mænd!
Kunde jeg med lyn i hånden
frelse dem fra strådøds-vånden!

(springer op.)

Sorte syner ser jeg jage
lig et helridt gennem natten.
Tiden står i uvejrskofte,
maner med en livsdåds krav,
kræver svunget stål for stav,
kræver skeden tom ved hofte; —
frænder ser i strid jeg drage, —
brødre ser jeg sidde spage,
krøbne under gemselshatten.
Og jeg øjner mer endnu, —
usseldommens hele gru, —
klynk fra kvinden, skrig fra manden,
øret stængt for bøn og bud, —
ser dem riste sig på panden
navn af fattigfolk ved stranden,
folk med skillingspræg fra Gud.
Blege lytter de til braget,
tror at selvgjort afmagt skærmer. —
Regnbue over maj-vangen,
flag, hvor er du nu at se?
Hvor er nu de farver tre, —
de, der slog og fnøs fra stangen,
under storm af folkesangen,
til en konge og en sværmer
splitt og tunge skar i flaget?
Tungen brugte du til pral;
tør ej dragen vise tænder,
trænges ingen splittflags-ender; —

folkeskriget kunde tiet,
kongesaksen kunde biet;
flag med fredens fire hjørner
strækker til som nødsignal,
når en grundstødt skude tørner!
  Værre tider; værre syner
gennem fremtidsnatten lyner!
Brittens kvalme stenkulsky
sænker sort sig over landet,
smudser alt det friske grønne,
kvæler alle spirer skønne,
stryger lavt, med giftstof blandet,
stjæler sol og dag fra egnen,
drysser ned, som askeregnen
over oldtids dømte by. —
Da er slægten vorden styg; —
gennem grubens krumme gange
lyder nyn af drypvands-sange;
puslingflokken, travl og tryg,
frigør malmens bundne fange,
går med puklet sjæl og ryg,
glor med dvergens gridske øjne
efter guldets blanke løgne.
Sjæl ej skriger, mund ej smiler.
brødres fald ej hjerter kløver,
eget fald ej vækker løver; —
flokken hamrer, mynter, filer;
rømt er lysets sidste tolk;
slægten vorden er et folk,
som har glemt, at viljens pligter
ender ej, hvor evnen svigter!
  Værre tider; værre syner
gennem fremtidsnatten lyner!
Kløgtens ulv med gluf og glam
truer lærens sol på jorden;

nødskrig lyder op mod Norden,
byder leding ud langs fjorden;
dvergen hvæser tvær og klam, —
sligt er ikke sag for ham.
Lad de stærke samfund gløde;
lad de andre give møde;
vi har ikke råd at bløde, —
vi er små, vi savner evne
til et sandheds styrkestævne,
kan ej offre folkehelsen
for vor brøk af verdensfrelsen.
Ej for os blev kalken drukket,
ej for os hugg tornekransen
i hans tinding sine tænder,
ej for os blev Romer-landsen
i den dødes side stukket,
ej for vor skyld naglen brænder,
boret gennem fod og hænder.
Vi er små, er sidst i laget,
byder ledingsbudet trods!
Ej for os blev korset taget!
Spanrem-slaget, spanrem-slaget,
Ahasveri rap, som ruller
purpur om den dømtes skulder,
er passionens brøk for os!

(kaster sig ned i sneen og dækker ansigtet til; om lidt ser han op.)

Har jeg drømt? Er nu jeg vågen?
Alt er gråt og dulgt i tågen.
Var det syge syner kun,
hvad jeg så til denne stund?
Er det billed glemt og tabt,
hvori mandens sjæl blev skabt?
Er vort ophavs ånd besejret —?

(lyttende.)

Ha, det går som sang i vejret!

DE USYNLIGES KOR
(suser i stormen).

Aldrig, aldrig blir du lig ham, —
thi i kødet er du skabt;
gør hans gerning eller svig ham,
ligefuldt er du fortabt!

BRAND
(gentager ordene og siger sagte):

Ve mig, ve mig; snart jeg tror det!
Stod han ej i kirkekoret,
slog med hånden vredt mod ordet?
Tog han ikke alt mit eje,
stængte alle lysets veje,
lod mig kæmpe til det sidste,
lod mig nederlaget friste!

KORET
(lyder stærkere over ham):

Orm, du aldrig vorder lig ham, —
dødens bæger har du tømt;
følg ham efter eller svig ham,
ligefuldt din dåd er dømt!

BRAND
(stille).

Agnes, Alf, de lyse dage,
liv i fred og liv i hvile,
bytted jeg mod kamp og klage,
rev mit bryst med offerpile, —
fældte dog ej folkets drage.

KORET
(mildt og lokkende).

Aldrig, drømmer, blir du lig ham,
arv og odel har du tabt;
alt dit offer gør ej rig ham; —
for dit jordliv er du skabt!

BRAND
(brister i sagte gråd).

Alf og Agnes, kom tilbage;
ensom sidder jeg på tinden,
gennemblæst af nordenvinden,
bidt af genfærd, klamme, spage —!

(han ser op; en dæmrende plet åbner og vider sig ud i tågen; en KVINDESKIKKELSE står der, lyst klædt, med kåbe over skuldrene. Det er AGNES.)

SKIKKELSEN
(smiler og breder armene mod ham).

Brand, her har du mig igen!

BRAND
(farer forvildet op).

Agnes! Agnes! Hvad er dette!

SKIKKELSEN.

Alt var feberdrøm, min ven!
Nu skal sottens tåger lette!

BRAND.

Agnes! Agnes!
(vil ile hende imøde.)

SKIKKELSEN
(skriger).

Kom ej over!
Se dog sluget mellem os!
Her går fjeldets vilde fos.
(mildt.)
Ej du drømmer, ej du sover,
ej du mer med syner slås.
Du har været syg, du kære, —
drukket vanvids bittre drik,
drømt, din hustru fra dig gik. —

BRAND.

O, du lever! Lovet være —!

SKIKKELSEN
(hurtigt).

Hys, tal heller derom siden!
Følg mig, følg mig; knap er tiden.

BRAND.

O, men Alf?

SKIKKELSEN.

Ej heller død.

BRAND.

Lever!

SKIKKELSEN.

Lever sund og rød!
Alle sorger har du drømt;
al din kamp var ikkun skrømt.
Alf er hos din gamle moer;
hun er frisk og han er stor;
end er bygdens kirke til;
den kan rives, hvis du vil; —
sognets folk dernede slider
jævnt, som i de gode tider.

BRAND.

Gode?

SKIKKELSEN.

Ja — da her var fred.

BRAND.

Fred!

SKIKKELSEN.

O, skynd dig, Brand; kom med!

BRAND.

Ak, jeg drømmer!

SKIKKELSEN.

Nu ej længer.
Men til røgt og ly du trænger —

BRAND.

Jeg er stærk.

SKIKKELSEN.

Ak, ej endnu;
bag dig lurer drømmens gru.
Atter vil du tåget glide
bort fra min og barnets side,
atter vil din tanke sløves, —
hvis ej lægemidlet prøves.

BRAND.

O, giv hid!

SKIKKELSEN.

Du selv er manden.
Du kun kan det, ingen anden.

BRAND.

Nævn det da!

SKIKKELSEN.

Den gamle læge,
som har læst så mangen bog, —
han, som er til bunden klog,
fundet har din sygdoms spor.
Alle syner, stygge, blege,
mantes frem med trende ord.
Dem må kækt du overstrege,
ud af mindebladet slette,
væk fra lovens tavle stryge.

De har voldt, at sotten faldt
på dig som en vildsinds-byge; —
glem dem, glem dem, vil du tvætte
sjælen ren for sot og syge!

BRAND.

Sig dem!

SKIKKELSEN.

„Intet eller alt".

BRAND

(viger):

Er det så?

SKIKKELSEN

Så visst jeg lever,
og så visst du engang dør!

BRAND.

Ve os begge! Sverdet svæver
draget over os som før!

SKIKKELSEN.

Brand, vær mild; min favn er varm;
hold mig med din stærke arm; —
lad os søge sol og sommer —

BRAND.

Anden gang ej sotten kommer.

SKIKKELSEN.

Ak, den kommer, Brand, vær tryg.

BRAND

(ryster på hovedet).

Den er slynget bag min ryg.
Ingen vilde drømmes gru, —
livets, livets kommer nu!

SKIKKELSEN.

Livets?

BRAND.

Følg mig, Agnes!

SKIKKELSEN.

Stå!

Brand, hvad vil du?

BRAND.

Hvad jeg må:
leve, hvad til nu er drømt, —
gøre sandt, hvad end er skrømt.

SKIKKELSEN.

Ha, umuligt! Husk, hvorhen
vejen bar dig!

BRAND.

Om igen!

SKIKKELSEN.

Rædslens ridt i drømmetågen
vil du ride fri og vågen?

BRAND.

Fri og vågen.

SKIKKELSEN.

Slippe barnet?

BRAND.

Slippe barnet.

SKIKKELSEN.

Brand!

BRAND.

Jeg må.

SKIKKELSEN.

Blodig rive mig af garnet?
Mig med offersvøber slå
indtil døden?

BRAND.

Jeg det må.

SKIKKELSEN.

Alle lys i natten slukke,
dagens solskær udelukke,
aldrig livets frugter plukke,
aldrig løftes lindt af sange?
O, jeg mindes dog så mange!

BRAND.

Jeg det må. Spild ej din bøn.

SKIKKELSEN.

Glemmer du din offerløn?
Alt dit løftningshåb bedrog dig;
alle sveg dig, alle slog dig!

BRAND.

Ej for egen løn jeg lider;
ej for egen sejr jeg strider.

SKIKKELSEN.

For et folk i grubens gange!

BRAND.

Én kan give lys til mange.

SKIKKELSEN.

Dømt er jo dets fremtids-slægter!

BRAND.

Stort en enkelts vilje mægter.

SKIKKELSEN.

Husk at én med flamme-riset
manden drev af paradiset!
Porten har han lagt et slug for; --
over det du springer ej!

BRAND.

Åben lod han længslens vej!

SKIKKELSEN

(forsvinder i et brag; tågen vælter sig hvor den stod, og der skriges hvast og skærende, som fra en der flygter):

Dø! Dig har ej verden brug for!

BRAND

(står en stund som bedøvet).

Væk det jog i skoddens røg, —
fløj på store hvasse vinger
over vidden som en høg.
Kravet var en lillefinger
for at fange helt min hånd —!
Ha, det var akkordens ånd!

GERD

(kommer med en riffle).

Så du høgen! Så du høgen?

BRAND.

Ja, du; dennegang jeg så ham.

GERD.

Fort, sig vejen, han er strøgen;
vi vil efter, vi vil nå ham!

BRAND.

Intet våben bider på ham;
stundom tykkes han at fly,
hjerteramt af dødens bly, —
men vil baneslag du slå ham,
er han bag dig lige kry,
gækker, lokker dig pånÿ.

GERD.

Rensdyr-skyttens riffle stjal jeg,
har den ladt med sølv og stål;
du kan tro, jeg er så gal ej,
som de siger!

BRAND.

Træf dit mål!

(vil gå.)

GERD.

Prest, du halter jo på foden.
Hvad har voldt det?

BRAND.

Folket jog mig.

GERD
(nærmere).

Rød, som blod fra hjerteroden,
er din tinding!

BRAND.

Folket slog mig.

GERD.

Før du havde sang i røsten, —
nu kun knirk, som løv om høsten!

BRAND.

Alt og alle —

GERD.

Hvad?

BRAND.

Bedrog mig.

GERD

(ser med store øjne på ham).

Hå, — nu kender jeg dig først!
Jeg har tænkt, at du var presten; —
tvi med ham og hele resten!
Du er manden, som er størst.

BRAND.

Dårligt mente jeg det næsten.

GERD.

Lad mig se på dine hænder!

BRAND.

Mine hænder?

GERD.

Nagle-såret!
Blodets dryp jeg ser i håret, —
biddet efter torne-tanden,
hugget vildt og hvast i panden.
Dig har korsets træ jo båret!
Faer har sagt, da jeg var liden,
det blev gjort for længe siden,
langt herfra, og af en anden; —
nu jeg skønner han mig dåred; —
ja, for du er frelser-manden!

BRAND.

Vig ifra mig!

GERD.

Skal jeg falde
ned og bede for din fod?

BRAND.

Vig!

GERD.

Du ødte jo det blod,
som har magt at frelse alle!

BRAND.

O, jeg véd ej frelsens fjæl
for min egen arme sjæl!

GERD.

Her er rifflen! Lad dem dræbes – !

BRAND
(ryster på hovedet).

Frem mod faldet skal der stræbes.

GERD.

Ej af dig; du går jo først!
I din hånd er naglehullet; —
du er udvalgt; du er størst.

BRAND.

Jeg er ringest kryb i muldet.

GERD
(ser opad; skyerne letter).

Véd du, hvor du står?

BRAND
(stirrer frem for sig).

Jeg står
ved det første trin af trappen;
højt er op og foden sår.

GERD
(vildere).

Svar mig! Véd du, hvor du står?

BRAND.

Ja, nu falder tågekappen.

GERD.

Ja, den falder: Svartetind
peger helt i himlen ind!

BRAND
(ser op).

Svartetind? Iskirken!

GERD.

Ja!
Kirkegæst du blev endda!

BRAND.

Tusend mile bort herfra! —
O, hvor inderligt jeg higer
efter lys og sol og mildhed,
efter fredens kirke-stilhed,
efter livets sommer-riger!

(brister i gråd.)

Jesus, jeg har råbt dit navn;
aldrig tog du mig i favn;
tæt forbi mig er du gledet,
gammelt ord på tungen lig;

lad mig nu af frelsens-klædet,
med den sande bods-vin vædet,
fange blot en fattig flig!

GERD
(bleg).

Hvad er det? Du græder, du,
varmt, så det på kinden ryger, —
varmt, så bræens grav-lin stryger
dryppende fra top og tinde, —
varmt, så isen i mit minde
løses op i gråd herinde, —
varmt, så messekåben glider
nedad jøkel-prestens sider —!
(bævende.)
Mand, hvi græd du ej før nu!

BRAND
(klar, strålende og ligesom forynget).

Frostvejr bær igennem loven, —
siden sommersol fra oven!
Til idag det galdt at blive
tavlen, hvorpå Gud kan skrive; —
fra idag mit livsensdigt
skal sig bøje varmt og rigt.
Skorpen brister. Jeg kan græde,
jeg kan knæle, — jeg kan bede!
(synker iknæ.)

GERD
(skotter opover og siger sagte og sky):

Se, der sidder han, den stygge!
Det er ham, som kaster skygge,
der han pisker tindens sider
med sin brede vingefjær.

Nu er frelsens time nær —
dersom bare sølvet bider!

(kaster rifflen til kinden og skyder. Hult drøn, som af en rullende torden, lyder højt oppe fra bergvæggen.)

BRAND

(farer op).

Ha, hvad gør du!

GERD.

Ramt han glider!
Jeg har truffet; — se, han falder;
hør, han skriger, så det gjalder!
Mange tusend fjær af hammen
fyger ned fra bergvægs-kammen; —
se, hvor han blir stor og hvid —!
Hej, han ruller ende hid!

BRAND

(synker sammen).

Ja, hver slægtens søn tildøde
dømmes må for slægtens brøde!

GERD.

Tifold større himmeltelt
spændtes ud, da han blev fældt!
Se, han tumler; se, han ruller —
å, jeg vil ej længer grue;
han er hvid jo, som en due —!

(skriger i rædsel.)

Hu, det stygge, stygge bulder!

(kaster sig ned i sneen.)

BRAND
(krymper sig under den styrtende skred og siger opad):

Svar mig, Gud, i dødens slug! —
gælder ej et frelsens fnug
mandeviljens *quantum satis* — ?

(Skreden begraver ham; hele dalen fyldes.)

EN RØST
(råber gennem tordenbragene):

Han er *deus caritatis!*

PEER GYNT.

PERSONERNE:

ÅSE, en bondemands enke.

PEER GYNT, hendes søn.

TO KÆRRINGER med kornsække. ASLAK, en smed. BRYLLUPSGÆSTER. KØGEMESTER. SPILLEMAND, O. S. V.

ET PAR INDFLYTTERFOLK.

SOLVEJG og LILLE HELGA, deres døttre.

BONDEN PÅ HÆGSTAD.

INGRID, hans datter.

BRUDGOMMEN og HANS FORÆLDRE.

TRE SÆTERJENTER. EN GRØNKLÆDT KVINDE.

DOVREGUBBEN.

EN HOFTROLD. FLERE LIGNENDE. TROLDJOMFRUER og TROLDUNGER. ET PAR HEKSE. TOMTEGUBBER, NISSER, HOUGFOLK, O. S. V.

EN STYG UNGE. EN STEMME I MØRKET. FUGLESKRIG.

KARI, en husmandskone.

Master COTTON, Monsieur BALLON, Deherrer V. EBERKOPF og TRUMPETERSTRÅLE, rejsende herrer. EN TYV og EN HÆLER.

ANITRA, en beduinerhøvdings datter.

ARABERE, SLAVINDER, DANSENDE PIGER, O. S. V.

MEMNONSTØTTEN (syngende), SFINXEN VED GIZEH (stum person).

BEGRIFFENFELDT, professor, dr. phil., forstander for dårekisten i Kairo.

HUHU, en målstræver fra Malebarkysten. HUSSEJN, en østerlandsk minister. EN FELLAH med en kongemumie.

FLERE DÅREKISTEMEDLEMMER samt DERES VOGTERE.

EN NORSK SKIPPER og HANS MANDSKAB. EN FREMMED PASSAGER.

EN PREST. ET LIGFØLGE. EN LENSMAND. EN KNAPPESTØBER. EN MAGER PERSON.

(Handlingen, der begynder i førstningen af dette århundrede og slutter henimod vore dage, foregår dels i Gudbrandsdalen og på højfjeldene deromkring, dels på kysten af Marokko, dels i ørkenen Sahara, i dårekisten i Kairo, på havet o. s. v.).

FØRSTE AKT.

(En lid med løvtrær nær ved ÅSES gård. En elv fosser nedover. Et gammelt kværnehus på den anden side. Hed sommerdag.)

(PEER GYNT, en stærkbygget tyveårs gut, kommer nedover gangstien. ÅSE, moderen, liden og fin, følger efter. Hun er vred og skælder.)

ÅSE.

Peer, du lyver!

PEER GYNT

(uden at standse).

Nej, jeg gør ej!

ÅSE.

Nå, så band på, det er sandt!

PEER GYNT.

Hvorfor bande?

ÅSE.

Tvi; du tør ej!
Alt ihob er tøv og tant!

PEER GYNT

(står).

Det er sandt — hvert evigt ord!

ÅSE
(foran ham).

Og du skæms ej for din moer?
Først så render du tilfjelds
månedsvis i travle ånnen,
for at vejde ren på fånnen,
kommer hjem med reven pels,
uden byrse, uden vildt; —
og til slut med åbne øjne
mener du at få mig bildt
ind de værste skytterløgne! —
Nå, hvor traf du så den bukken?

PEER GYNT.

Vest ved Gendin.

ÅSE
(ler spotsk).

Rigtig, ja!

PEER GYNT.

Hvasse vinden bar ifra;
bag et oreholdt forstukken
han i skaresneen grov
efter lav —

ÅSE
(som før).

Ja rigtig, ja!

PEER GYNT.

Pusten holdt jeg, stod og lytted,
hørte knirken af hans hov,
så af ene hornet grenene.
Derpå varsomt mellem stenene
frem på bugen jeg mig flytted.
Gemt i røsen op jeg glytted; —

slig en buk, så blank og fed,
skulde du vel aldrig set!

ÅSE.

Nej, bevares vel!

PEER GYNT.

Det smaldt!
Bukken stupte bums i bakken.
Men i samme stund, han faldt,
sad jeg skrævs på bukkeryggen,
greb ham i det venstre øre,
vilde netop kniven køre
bagom skolten ind i nakken; —
hej! da skreg han vildt, den styggen,
stod med et på alle fire,
slog mig med et agterkast
ud af næven kniv og slire,
skrued mig om lænden fast,
stemte hornene mod læggen,
klemte mig som i en tang; —
dermed satte han på sprang
bent fremover Gendin-eggen!

ÅSE
(uvilkårligt).

Jesu navn da —!

PEER GYNT.

Har du set den
Gendin-eggen nogen gang?
Den er halve milen lang,
hvas bortefter, som en ljå.
Udfor bræer, skred og lider,
rakt nedover urder grå,
kan en se til begge sider

lukt i vandene, som blunder
svarte, tunge, mer end tretten-
hundred alen nedenunder. —
  Langsmed eggen han og jeg
skar os gennem vejret vej.
  Aldrig red jeg slig en fole!
Midt imod, der vi foer fram,
var det som der gnistred sole.
Brune ørnerygge svam
i det vide svimle slug
midtvejs mellem os og vandene, —
sakked agterud, som fnug.
  Isflak brast og brød mod strandene;
men der var ej døn at høre;
bare hvirvlens vætter sprang,
som i dans; — de sang, de svang
sig i ring for syn og øre!

ÅSE
(svimmel).

Å, Gud trøste mig!

PEER GYNT.

Med et,
på en rådløs bråbrat plet,
foer ivejret rype-steggen,
flaksed kaglende, forskræmt,
fra den knart, hvor han sad gemt,
klods for bukkens fod på eggen.
  Bukken gjorde halvt omkring,
satte med et himmelspring
udfor dybet med os begge!

(ÅSE vakler og griber efter en træstamme. PEER GYNT bliver ved.)

  Bag os bergets svarte vægge,
under os et bundløst slug!

Først vi kløvte lag af tåger,
kløvte så en flok af måger,
som igennem luften vigende
fløj til alle kanter skrigende.
Nedad, uden stands, foer toget.
Men i dybet glittred noget
hvidlet, som en rensdyrbug. —
Moer, det var vort eget billed,
som igennem fjeldsø-stillet
op mod vandets skorpe piled
i den samme vilde fart,
som i den vi nedad kiled.

ÅSE

(gisper efter vejret).

Peer! Gud fri mig —! Sig det snart —!

PEER GYNT.

Buk fra luften, buk fra bunden,
stangedes i samme stunden
så at skummet om os klasked.
Ja, der lå vi nu og plasked. —
Langt om længe, du, vi nåde
nordre landet på en måde;
bukken svam, og jeg hang bag ham; —
jeg foer hjem —

ÅSE.

Men bukken, du?

PEER GYNT.

Å, han går der vel endnu; —

(knipser i fingrene, svinger sig på hælen og tilføjer):

kan du finde ham, så tag ham!

ÅSE.

Og du har ej knækket nakken?
Ikke begge lår engang?
Ikke ryggebenet brudt?
O, Vorherre, — prisen, takken,
skyldes dig, som hjalp min gut! —
Brogen har dog fået en revne;
men det er knapt værd at nævne,
når en minds, hvad meget værre
kunde hænds i sligt et sprang —!

(standser pludselig, ser på ham med åben mund og store øjne, kan længe ikke finde ord, endelig udbryder hun):

O, din fandens ræglesmed;
kors og kors, hvor du kan lyve!
Remsen, som du kommer med,
minds jeg nu at jeg har kendt
som en jente på de tyve.
Gudbrand Glesne er det hændt, —
ikke dig, du —!

PEER GYNT.

Mig, som ham.
Sligt kan mer end engang hændes.

ÅSE
(arrig).

Ja, en løgn kan endevendes,
stadses op med brask og bram,
klædes i en nygjort ham,
så dens magre skrot ej kendes.
Det er det, som du har gjort,
laget alt så vildt og stort,
uglet ud med ørnerygge
og med alt det andet stygge,
løjet ligt og uligt væk,
skrønet ind slig målløs skræk,

at en kends ej ved tilsidst,
hvad en længst har hørt og vidst!

PEER GYNT.

Hvis en anden snakked slig,
skulde helseløs jeg slå ham!

ÅSE
(grædende).

Å, Gud give jeg lå lig;
gid jeg sov i svarte jorden!
Bøn og gråd ej bider på ham —
Peer, du er og blir forloren!

PEER GYNT.

Kære, vakkre, lille moer,
du har ret i hvert et ord; —
vær så blid og glad —

ÅSE.

Ti stille!
Kan jeg glædes, om jeg vilde,
jeg, som har sligt svin til søn?
Må det ikke bittert krænke
mig, en stakkars magtløs enke,
stødt at fange skam for løn?

(græder igen.)

Hvad har slægten nu tilbage
fra din farfars velmagtsdage?
Hvor er skæpperne med mynt
efter gamle Rasmus Gynt?
Faer din gav dem fødder, han, —
ødte dem så glat som sand,
købte jord i alle sogne,
kørte med forgyldte vogne —.

Hvor er det, som gik tilspilde
ved det store vintergilde,
da hver gæst lod glas og flaske
bag sin ryg mod væggen klaske!

PEER GYNT.

Hvor er sneen fra ifjor?

ÅSE.

Du skal tie for din moer!
Se tilgårds! Hver andet rude-
hul er fyldt med gamle klude.
Hægn og skigard ligger nede,
fæet står for vejr og væde,
eng og aker ligger brak,
hver en måned blir jeg pantet —

PEER GYNT.

Ti så med den kærringsnak!
Ofte nok har lykken skrantet,
og så kom den højst påfode!

ÅSE.

Der er saltstrød, hvor den grode.
Kors, men du er storkarl, du, —
lige kaut og kry endnu,
lige knøv, som dengang presten,
der han kom fra København,
spurgte dig om døbenavn,
bandte på at sligt et nemme
sakned mangen prins derhjemme,
så at faer din gav ham hesten
med en slæde til, som tak
for den vennesæle snak. —
Hå; ja da var alting gildt!
Provst, kaptejn og hele resten
hang her dagstødt, åd og drak,

fyldte sig, så fast de sprak.
Men i nød skal kendes næsten.
Her blev folketomt og stilt
samme dag da „Jon med skæppen“
tog ivej med kramkarl-skræppen.

(tørrer øjnene med forklædet.)

Ak, du er dog stærk og stor,
skulde stå som stav og støtte
for din gamle skrale moer, —
skulde gårdens gerning skøtte,
værge slumpen af din arv; —

(græder pány.)

å, Gud hjælpe mig for nytte
jeg har havt af dig, din skarv!
Hjemme ligger du i gruen,
roder rundt i kul og emmer;
mellem bygdens folk du skræmmer
jenterne fra gildestuen, —
gør mig spe på alle kanter,
slås med sognets værste fanter —

PEER GYNT

(går fra hende).

Lad mig være.

ÅSE

(følger efter)

Kan du nægte
du var fremste mand i laget
i det store basketaget,
som for nylig stod på Lunde,
der I slogs som olme hunde?
Var det ikke dig, som knækte
armen på han Aslak smed, —
eller idetmindste brækte
ene fingren hans af led?

PEER GYNT.

Hvem har fyldt dig med slig præk?

ÅSE

(hidsig).

Husmandskonen hørte hylene!

PEER GYNT

(gnider albuen).

Ja, men det var mig, som skreg.

ÅSE.

Dig?

PEER GYNT.

Ja, moer, — for jeg fik pryglene.

ÅSE.

Hvad for noget?

PEER GYNT.

Han er spræk.

ÅSE.

Hvem er spræk?

PEER GYNT.

Han, Aslak, véd jeg.

ÅSE.

Tvi — og tvi; nu må jeg spytte!
Slig en slarvet fyldebøtte,
slig en rangler, slig en dranket
drammesluger har dig banket?

(græder igen.)

Mangen skam og skændsel led jeg;
men at dette skulde ske,
det var dog den værste spe.

Lad ham være nok så spræk; —
skal du derfor være vek?

PEER GYNT.

Om jeg hamrer eller hamres, —
ligefuldt så skal der jamres.

(ler).

Trøst dig moer —

ÅSE.

Hvad har du løjet
nu igen?

PEER GYNT.

Ja, denne gang.
Tør så gråden pent af øjet; —

(knytter den venstre hånd.)

se, — med denne knibetang
holdt jeg hele smeden bøjet;
højre næven var min slægge —

ÅSE.

O, din slagsbror! Du vil lægge
mig i graven med din færd!

PEER GYNT.

Nej da, du er bedre værd;
tyve tusend gange bedre;
Lille, stygge, snille moer,
du kan lide på mit ord,
hele bygden skal dig hædre,
bare vent til jeg får gjort
noget — noget rigtigt stort!

ÅSE

(blæser).

Du!

PEER GYNT.

Hvem véd, hvad en kan møde!

ÅSE.

Gid du bare blev så klog,
at du engang kunde bøde
flængen i din egen brog!

PEER GYNT
(hidsig).

Jeg skal blive konge, kejser!

ÅSE.

Å, Gud trøste mig, nu rejser
sidste resten af hans vid!

PEER GYNT.

Jo, jeg skal! Giv bare tid!

ÅSE.

Ja, giv tid, så blir du prins,
siges der, om ret jeg minds!

PEER GYNT.

Du skal se, moer!

ÅSE.

Hold din mund!
Du er gal i bund og grund. —
Nå, det er forresten sandt, —
noget var der blevet af dig,
hvis du ikke dagstødt gav dig
af med løgn og tøv og tant.
Hægstadjenten var dig god.
Let du havde vundet spillet,
hvis du rigtig havde villet —

PEER GYNT.

Tror du?

ÅSE.

Gamlen har ej kræfter
til at stå sit barn imod.
Han er stivsindt på en måde;
men tilslut får Ingrid råde,
og hvor hun går, fod for fod
stavrer knarken arrig efter.

(begynder igen at græde.)

Ak, min Peer; en grundrig jente, —
odelsjente! Tænk dig til; —
hvis du bare havde villet,
stod du nu som brudgom gild, —
du, som går her svart og fillet!

PEER GYNT

(rask).

Kom, så vil vi ja-ord hente!

ÅSE.

Hvor?

PEER GYNT.

På Hægstad!

ÅSE.

Stakkars dig;
den er stængt, den friervej!

PEER GYNT.

Hvorfor det?

ÅSE.

Ak, jeg må sukke!
Spildt er stunden, spildt er heldet —

PEER GYNT.

Nå?

ÅSE
(hulkende).

Mens du i Vesterfjeldet
gennem luften red på bukke,
har Mads Moen fæstet jenten!

PEER GYNT.

Hvad? Den kvindfolkskræmsel! Han —!

ÅSE.

Ja, hun taer ham nu til mand.

PEER GYNT.

Vent mig her, til jeg får spændt en
hest for kærren —

(vil gå.)

ÅSE.

Spar sligt spræl.
Bryllupet skal stå imorgen —

PEER GYNT.

Pyt; jeg kommer jo ikveld!

ÅSE.

Tvi dig; vil du øge sorgen
med et læs af hvermands spot?

PEER GYNT.

Trøst dig. Alting skal gå godt.

(skriger og ler på engang.)

Hejsan, moer! Vi sparer kærren;
det taer tid at hente mærren —

(løfter hende ivejret.)

ÅSE.

Slip mig!

PEER GYNT.

Nej, på mine arme
bær jeg dig til bryllupsgården!

(vader ud i elven.)

ÅSE.

Hjælp! Vorherre sig forbarme!
Peer! Vi drukner —

PEER GYNT.

Jeg er båren
til en gildere død —

ÅSE.

Ja visst;
du blir sagtens hængt tilsidst!

(rusker ham i håret.)

O, dit ubæst!

PEER GYNT.

Hold nu fred;
her er glat og slim på bunden.

ÅSE.

Asen!

PEER GYNT.

Ja brug bare munden;
det gør ingen mand fortred.
Så; nu skrår det atter op —

ÅSE.

Slip ej taget!

PEER GYNT.

Hejsan, hop!
Vi skal lege Peer og bukken; —
(galoperende.)
Jeg er bukken, du er Peer!

ÅSE.

Å, jeg véd ej af mig mer!

PEER GYNT.

Ser du; nu er evjen rukken; —
(vader iland.)
giv så bukken pent et kys;
det får være tak for skyds —

ÅSE
(slår ham på øret).

Der er tak for skydsen!

PEER GYNT.

Au!
Den betaling var for snaud!

ÅSE.

Slip mig!

PEER GYNT.

Først til bryllupsgården.
Vær min talsmand. Du er klog;
snak med ham, den gamle dåren;
sig, Mads Moen er et drog —

ÅSE.

Slip!

PEER GYNT.

Og sig ham så tilslut,
hvad Peer Gynt er for en gut.

ÅSE.

Ja, det kan du bande på!
Du skal vakkert skudsmål få.
Skildres skal du for og agter;
alle dine fandens fagter
skal jeg nævne grejdt og grant —

PEER GYNT.

Så?

ÅSE

(sparker i arrighed).

Jeg skal ej stagge munden,
før den gamle hidser hunden
på dig, som var du en fant!

PEER GYNT.

Hm; så får jeg gå alene.

ÅSE.

Ja, men jeg skal komme efter!

PEER GYNT.

Snille moer, du har ej kræfter —

ÅSE.

Ikke det? Jeg er så sindt,
at jeg kunde knuse stene!
Hu, jeg kunde æde flint!
Slip mig!

PEER GYNT.

Ja, ifald du lover —

ÅSE.

Intet! Jeg vil med der over.
De skal vide, hvem du er!

PEER GYNT.

Nej, du får nok vente her.

ÅSE.

Aldrig! Jeg vil med i laget!

PEER GYNT.

Får ej lov.

ÅSE.

Hvad vil du gøre?

PEER GYNT.

Sætte dig på kværnetaget.

(sætter hende derop. Åse skriger.)

ÅSE.

Løft mig ned!

PEER GYNT.

Ja, vil du høre — ?

ÅSE.

Sludder!

PEER GYNT.

Snille moer, jeg beer —

ÅSE

(kaster en græstørv efter ham).

Løft mig ned på timen, Peer!

PEER GYNT.

Turde jeg, så visst jeg vilde.

(nærmere.)

Husk nu på at sidde stille.
Ikke spark og spænd med benene,
ikke riv og rusk i stenene, —

ellers kan det gå dig ilde;
du kan dratte ned.

ÅSE.

Dit bæst.

PEER GYNT.

Ikke spræl!

ÅSE.

Gid du var blæst
som en bytting ud af verden!

PEER GYNT.

Fy da, moer!

ÅSE.

Tvi!

PEER GYNT.

Giv mig heller
din velsignelse til færden.
Vil du? Hvad?

ÅSE.

Jeg vil dig dænge,
om du end er nok så stor!

PEER GYNT.

Ja, far vel da, kære moer!
Hav nu tål; jeg blir ej længe.
(går, men vender sig, løfter fingeren formanende og siger:)
Husk så på, du ikke spræller!

(går.)

ÅSE.

Peer! — Gud hjælpe mig, nu går han!
Bukkesprænger! Løgnhals! Hej,

vil du høre! — Nej, der skrår han
over jordet —!

(skrigende.)

Hjælp! Jeg svimler!

(TO KÆRRINGER med sække på ryggen kommer nedover til kværnen.)

FØRSTE KÆRRING.

Kors; hvem skriger?

ÅSE.

Det er mig!

ANDEN KÆRRING.

Åse! Se, — så højt på strå?

ÅSE.

Dette her vil lidt forslå; —
snart, Gud bedre mig, jeg himler!

FØRSTE KÆRRING.

Signe rejsen!

ÅSE.

Hent en stige;
jeg vil ned! Den fandens Peer —

ANDEN KÆRRING.

Sønnen jers?

ÅSE.

Nu kan I sige,
I har set, hvor han sig ter.

FØRSTE KÆRRING.

Vi skal vidne.

ÅSE.

Hjælp mig bare;
jeg vil bent til Hægstad fare —

ANDEN KÆRRING.

Er han der?

FØRSTE KÆRRING.

Så blir I hævnet;
smeden kommer og til stævnet.

ÅSE

(vrider hænderne).

Å, Gud trøste mig for gutten!
de taer livet hans til slutten!

FØRSTE KÆRRING.

Ak, den lod er tidtnok drøftet;
trøst jer med, det så er laget!

ANDEN KÆRRING.

Hun er rent fra sans og vid.

(råber opover:)

Ejvind, Anders! Hej, kom hid!

EN MANDSSTEMME.

Hvad er fat?

ANDEN KÆRRING.

Peer Gynt har løftet
moer sin op på kværnetaget!

(En liden højde med busker og lyng. Bygdevejen går bagenfor; et gærde skiller imellem.)

(PEER GYNT kommer ad en gangsti, går raskt henimod gærdet, standser og ser ud, hvor udsigten åbner sig.)

PEER GYNT.

Der ligger Hægstad. Snart er jeg fremme.

(stiger halvt over; så betænker han sig.)

Skal tro, hun Ingrid sidder ensom hjemme?

(skygger for øjnene og ser bortover.)

Nej. Sendingsfolk myldrer tilgårde som myg. —
Hm, det er kanske rettest jeg vender.

(trækker atter benet til sig.)

Stødt så flirer de bag ens ryg,
og tisker, så det tvers igennem en brænder.

(går nogle skridt fra gærdet og river tankespredt i løvet.)

Den, som havde noget stærkt at drikke.
Eller den, som kunde gå uformærkt. —
Eller den, som var ukendt. — Noget rigtig stærkt
var bedst, for så bider latteren ikke.

(ser med engang ligesom forskræmt omkring sig; derpå skjuler han sig imellem buskerne. NOGLE FOLK med sendingskost går forbi nedover mod bryllupsgården.)

EN MAND

(i samtalen).

Faer hans var fordrukken, og moer hans er låk.

EN KONE.

Ja, så får en ikke undres på, at gutten blir et drog.

(Folkene går videre. Lidt efter kommer PEER GYNT frem; han er skamrød i ansigtet og kiger efter dem.)

PEER GYNT

(sagte).

Var det mig, de snakked om?

(med et tvungent slæng.)

Å, lad dem snakke!
De kan da vel ikke livet af mig rakke.

(kaster sig ned i lyngbakken, ligger længe på ryggen med hænderne under hovedet og stirrer op i luften.)

For en underlig sky. Den ligner en hest.
Der er mand på med, — og sadel — og grime. —

Bagefter rider en kærring på en lime.

(ler småt ved sig selv.)

Det er moer. Hun skælder og skriger: dit bæst;
hejda, Peer! — —

(lidt efter lidt lukker han øjnene.)

Ja, nu er hun bange. —
Peer Gynt rider først, og der følger ham mange. — —
Hesten har sølvtop og guldsko fire.
Selv har han handsker og sabel og slire.
Kåben er sid og med silke foret.
Gilde er de, som ham følger i sporet.
Ingen dog sidder så stout på folen.
Ingen dog glittrer som han imod solen. —
Nede står folk i klynger langs gærdet,
løfter på hatten og glaner ivejret.
Kvinderne neje sig. Alle kan kende
kejser Peer Gynt og hans tusende svende.
Tolvskillingsstykker og blanke marker
ned han som småsten på vejen sparker.
Rige som grever blir alle i bygden.
Peer Gynt rider tvers over havet i højden.
Engellands prins står på stranden og venter.
Det samme gør alle Engellands jenter.
Engellands stormænd og Engellands kejser,
der Peer rider frem, sig fra højbordet rejser.
Kejseren letter på kronen og siger — !

ASLAK SMED

(til nogle andre, idet de går forbi hinsides gærdet).

Nej, se da; Peer Gynt, det drukne svin — !

PEER GYNT

(farer halvt ivejret).

Hvad, kejser — !

SMEDEN

(læner sig til gærdet og smågriner).

Rejs på dig, gutten min!

PEER GYNT.

Hvad djævelen! Smeden! Hvad godt vil du?

SMEDEN

(til de andre).

Lunde-sviren hænger nok i ham endnu.

PEER GYNT

(springer op).

Gå med det gode!

SMEDEN.

Jeg skal så, ja.
Men karl, hvor kommer du sidst ifra?
Sex uger væk. Var du bergtagen! Hvad?

PEER GYNT.

Jeg har gjort underlige gerninger, smed!

SMEDEN

(blinker til de andre).

Lad os høre, Peer!

PEER GYNT.

Kommer ingen ved.

SMEDEN

(lidt efter).

Du skal vel til Hægstad?

PEER GYNT.

Nej.

SMEDEN.

En tid
de sagde, jenten derborte var dig blid.

PEER GYNT.

Du svarte korp —!

SMEDEN
(viger lidt).

Ikke harm dig, Peer;
Har Ingrid vraget dig, så finds jo fler — ;
tænk; søn til Jon Gynt! Følg med tilgårds;
der kommer både ung-lam og enker tilårs —

PEER GYNT.

Til helved — !

SMEDEN.

Du finder nok en som vil ha'e dig. —
God kveld! Nu hilser jeg bruden fra dig. —

(de går under latter og hvisken.)

PEER GYNT
(ser en stund efter dem, gør et kast og vender sig halvt om).

For mig kan Hægstad-jenten sig gifte
med hvem hun vil. Jeg er lige sæl!

(ser nedover sig.)

Brogen revnet Fillet og fæl. —
Den som havde noget nyt at skifte.

(stamper i bakken.)

Kunde jeg med et slagtertag
rive dem ringagten ud af bringen!

(ser sig pludselig om.)

Hvad er det? Hvem er det, som flirer derbag? —
Hm, jeg syntes så visst — Nej, det var nok ingen. —
Jeg vil hjem til moer.

(går opover men standser igen og lytter mod bryllupsgården.)

De spiller til dans!

(stirrer og lytter; går skridtvis nedover; øjnene lyser; han gnider sig langsad benene.)

For en mylder af jenter! Syv-otte tilmands!

Å, piskende død, — jeg må med i laget! —
Men moer, som sidder på kværnetaget — —

(Øjnene drages nedover igen; han hopper og ler.)

Hejsan, hvor hallingen går over tråkken!
Ja, han Guttorm med felen er glup!
det låter og sprætter, som fos i et stup.
Og så hele den glittrende jenteflokken! —
Ja, piskende død må jeg med i laget!

(sætter med et spring over gærdet og nedover vejen.)

(Tunet på Hægstad. Stuebygningen længst tilbage. MANGE GÆSTER. Dansen går livligt borte på græsvolden. SPILLEMANDEN sidder på et bord. KØGEMESTEREN står i døren. KOKKEKONER går frem og tilbage mellem bygningerne; ÆLDRE FOLK sidder hist og her i samtale.)

EN KONE

(tager plads i en klynge, siddende på nogle tømmerstokke).

Bruden? Å, ja visst græder hun lidt;
men det skal en aldrig ændse.

KØGEMESTEREN

(i en anden flok).

Nu får I, godtfolk, på dunken lænse.

EN MAND.

Tak, som byder; men du skænker for tidt.

EN GUT

(til SPILLEMANDEN, idet han flyver forbi med en jente ved hånden).

Hejsan, Guttorm, spar ikke strengene!

JENTEN.

Stryg, så det ljomer ud over engene!

JENTER
(i ring om en gut, som danser).

Gildt kast var det!

EN JENTE.

Han er spænstig i læggen!

GUTTEN
(dansende).

Her er højt til loftet og vidt til væggen!

BRUDGOMMEN
(smågrædende, nærmer sig FADEREN, som står i samtale med et par andre, og trækker ham i trøjen).

Hun vil ikke, faer; hun er så kaut!

FADEREN.

Hvad vil hun ikke?

BRUDGOMMEN.

Hun har stængt sig inde.

FADEREN.

Nå, så se du kan nøglen finde.

BRUDGOMMEN.

Jeg véd ikke vejen.

FADEREN.

Du er et naut!

(vender sig til de andre igen. BRUDGOMMEN driver bortover tunet.)

EN GUT
(fra bagsiden af huset).

Jenter! Nu kommer der liv i tingen!
Peer Gynt er på gården!

SMEDEN
(der nys er trådt til).

Hvem har bedt ham?

KØGEMESTEREN.

Ingen.

(går mod huset.)

SMEDEN
(til JENTERNE).

Snakker han til jer, så hør ikke på ham!

EN JENTE
(til de andre).

Nej; vi lader, som vi aldrig så ham.

PEER GYNT
(kommer livfuld og hed, standser midt for flokken og slår i hænderne).

Hvem er den sprækeste jente i ringen?

EN ENKELT
(til hvem han nærmer sig).

Ikke jeg.

EN ANDEN
(ligeså).

Ikke jeg.

EN TREDJE.

Ja, jeg ikke heller.

PEER GYNT
(til en fjerde).

Så kom da du, før en bedre sig melder.

JENTEN
(vender sig).

Har ikke tid.

PEER GYNT
(til en femte).

Så du!

JENTEN
(idet hun går).

Jeg skal hjem.

PEER GYNT.

Ikveld? Er du rent fra sans og samling.

SMEDEN
(lidt efter, halvhøjt).

Peer; der går hun til dans med en gamling.

PEER GYNT
(vender sig rask til en ældre mand).

Hvor er de ledige, du!

MANDEN.

Find dem frem.

(går fra ham.)

(PEER GYNT er med et bleven stille. Han skotter skjult og sky mod flokken. Alle ser på ham, men ingen taler. Han nærmer sig andre klynger. Hvor han kommer bliver der taushed; fjerner han sig, smiler man og ser efter ham.)

PEER GYNT
(sagte).

Øjekast; sylhvasse tanker og smil.
Det gnisler, som sagbladet under en fil!

(han stryger sig langs gærdet. SOLVEJG, med LILLE HELGA ved hånden, kommer ind på tunet i følge med FORÆLDRENE.)

EN MAND
(til en anden i nærheden af PEER GYNT).

Se indflytterfolket.

DEN ANDEN.

De vesterfra?

FØRSTE.

Ja, de fra Hedalen.

ANDEN.

Rigtig! ja.

PEER GYNT

(træder ivejen for de kommende, peger på SOLVEJG og spørger manden):

Får jeg danse med datter din?

MANDEN

(stille).

Får så; men først
må vi ind og hilse på folk i huset.

(de går ind.)

KØGEMESTEREN

(til PEER GYNT, idet han byder drikke).

Er du kommen, så skal du vel stikke på kruset!

PEER GYNT

(ser ufravendt efter de gående).

Tak; jeg skal danse. Jeg har ingen tørst.

(Køgemesteren går fra ham. PEER GYNT ser mod huset og ler.)

Hvor lys! Nej, skulde du set en slig!
Skotted ned på skoen og det hvide sprede —!
Og så holdt hun i moderens skørteflig,
og bar en salmebog svøbt i et klæde —!
Jeg må se på den jenten.

(vil ind i stuen.)

EN GUT

(kommer med flere derfra).

Peer, går du alt
fra dansen?

PEER GYNT.

Nej.

GUTTEN.

Men så stævner du galt!

(tager ham i akslen for at vende ham.)

PEER GYNT.

Lad mig slippe forbi!

GUTTEN.

Er du ræd for smeden?

PEER GYNT.

Jeg ræd?

GUTTEN.

Ja, du minds vel på Lunde forleden?

(Flokken ler og går ned til dansepladsen.)

SOLVEJG

(i døren).

Du er visst den gutten, som vilde danse?

PEER GYNT.

Ja vel er jeg det; kan du ikke sanse?

(tager hende i hånden.)

Kom så!

SOLVEJG.

Ikke for langt, sa'e moer!

PEER GYNT.

Sa'e moer? Sa'e moer! Er du født ifjor?

SOLVEJG.

Du gør nar —!

PEER GYNT.

Du er dog en unge næsten.

Er du voksen?

SOLVEJG.

Jeg gik ivåres til presten.

PEER GYNT.

Sig navnet dit, tøs, så snakker vi lettere.

SOLVEJG.

Jeg heder Solvejg. — Og hvad heder du?

PEER GYNT.

Peer Gynt.

SOLVEJG
(trækker hånden til sig).

Å, kors da!

PEER GYNT.

Hvad er det nu?

SOLVEJG.

Mit strømpebånd er løst; jeg må binde det tættere.
(går fra ham.)

BRUDGOMMEN
(trækker i sin moder).

Moer, hun vil ikke —!

MODEREN.

Vil ikke? Hvad?

BRUDGOMMEN.

Vil ikke, moer!

MODEREN.

Hvad?

BRUDGOMMEN.

Lette på låsen.

FADEREN
(sagte og arrig).

Å, du var værd at binde i båsen!

MODEREN.

Nå, skæld ikke. Stakkar, han blir nok bra'.

(de går bortover.)

EN GUT

(som kommer med en hel sværm fra dansepladsen).

Lidt brændevin, Peer?

PEER GYNT.

Nej.

GUTTEN.

Bare lidt?

PEER GYNT

(ser mørkt på ham).

Har du noget?

GUTTEN.

Det kunde nok hænde.

(trækker en lommeflaske frem og drikker.)

Ah! hvor det river! — Nå?

PEER GYNT.

Lad mig kende.

(drikker.)

EN ANDEN.

Nu får du også smage på mit.

PEER GYNT.

Nej!

DEN SAMME.

Å, snak; vær nu ingen tåbe.
Drik du, Peer!

PEER GYNT.

Så giv mig en dråbe.

(drikker igen.)

EN JENTE
(halvsagte).

Kom, lad os gå.

PEER GYNT.

Er du ræd for mig, tøs?

EN TREDJE GUT.

Hvem er ikke ræd for *dig*!

EN FJERDE.

På Lunde
viste du jo hvad konster du kunde.

PEER GYNT.

Jeg kan mer end som så, når jeg først slår mig løs!

FØRSTE GUT
(hviskende).

Nu kommer han sig!

FLERE
(slår kreds om ham).

Fortæl; fortæl!
Hvad kan du?

PEER GYNT.

Imorgen —!

ANDRE.

Nej, nu ikveld!

EN JENTE.

Kan du hekse, Peer?

PEER GYNT.

Jeg kan mane fanden!

EN MAND.

Det har bedstemoer kunnet før jeg blev født!

PEER GYNT.

Løgnhals! Hvad jeg kan, kan ingen anden.
Jeg har engang manet ham ind i en nødd.
Den var ormstukken, ser I!

FLERE
(leende).

Det er grejdt at skønne!

PEER GYNT.

Han banded og græd og vilde mig lønne
med ligt og uligt —

EN I FLOKKEN.

Men måtte derind?

PEER GYNT.

Ja vel. Jeg dytted hullet med en pind.
Hej! I skulde hørt ham surre og rumle!

EN JENTE.

Nej, tænk!

PEER GYNT.

Det var plent som en hører en humle.

JENTEN.

Har du ham endnu i nødden?

PEER GYNT.

Nej,
nu er den djævel strøgen sin vej.
Det er hans skyld at smeden har lagt mig for had.

EN GUT.

Så, du?

PEER GYNT.

Jeg gik til smidjen og bad
han vilde knække den nøddeskallen.
Det lovte han! lagde den bort på pallen;
men Aslak er nu så hårdhændt, han; —
og stødt så skal han nu bruge slæggen —

EN STEMME FRA FLOKKEN.

Slog han fanden ihjæl?

PEER GYNT.

Han slog som en mand.
Men fanden hytted sig, foer som en brand
tvers gennem taget og kløvte væggen.

FLERE.

Og smeden —?

PEER GYNT.

Stod der med stegte hænder.
Siden den dag var vi aldrig venner.

(almindelig latter.)

NOGLE.

Den ræglen er god!

ANDRE.

Den er snart hans bedste!

PEER GYNT.

Tror I, jeg digter ihob?

EN MAND.

Å nej,
det er du fri for; jeg kender det meste
fra farfaer —

PEER GYNT.

Løgn! Det er hændt med mig!

MANDEN.

Det er jo alting.

PEER GYNT
(med et slæng).

Hej, jeg kan ride
rakt gennem luften på gilde heste!
Å, jeg kan mangeting, jeg, skal I vide.

(Skoggerlatter igen.)

EN I FLOKKEN.

Peer, rid lidt i luften!

MANGE.

Ja, kære Peer Gynt —

PEER GYNT.

I har ikke nødig at trygle så tyndt.
Jeg skal ride som et uvejr over jer alle!
Hele sognet skal mig tilfode-falde!

EN ÆLDRE MAND.

Nu er han rivende gal.

EN ANDEN.

Det fæ!

EN TREDJE.

Storskryder!

EN FJERDE.

Løgnhals!

PEER GYNT
(truer mod dem).

Ja vent, skal I se!

EN MAND
(halvdrukken).

Ja vent; du skal få dig en børstet trøje!

FLERE.

En mørbanket ryg! Et blåmalet øje!

(Sværmen spreder sig, de ældre i vrede, de yngre under spot og latter.)

BRUDGOMMEN
(tæt indved ham).

Du, Peer, er det sandt du kan ride i luften?

PEER GYNT
(kort).

Alting, Mads! Du må tro, jeg er kar', jeg.

BRUDGOMMEN.

Så har du vel også usynligheds-kuften?

PEER GYNT.

Hatten, mener du? Ja, den har jeg.

(vender sig fra ham. SOLVEJG går over tunet med HELGA ved hånden.)

PEER GYNT
(mod dem; det lysner i ham).

Solvejg! Å, det er godt du kommer!
(griber hende om håndledet.)
Nu skal jeg svinge dig spræk og gild!

SOLVEJG.

Slip mig!

PEER GYNT.

Hvorfor?

SOLVEJG.

Du er så vild.

PEER GYNT.

Vild er renbukken med, når det gryr mod sommer.
Kom så, jente; vær ikke tvær!

SOLVEJG
(trækker armen til sig).

Tør ikke.

PEER GYNT.

Hvorfor?

SOLVEJG.

Nej, du har drukket.

(går bortover med HELGA.)

PEER GYNT.

Den, som havde sit knivsblad stukket
tvers igennem dem, — en og hver!

BRUDGOMMEN
(puffer ham med albuen).

Kan du ikke hjælpe mig ind til bruden?

PEER GYNT
(tankespredt).

Bruden? Hvor er hun?

BRUDGOMMEN.

På stabburet.

PEER GYNT.

Nå.

BRUDGOMMEN.

Å, du, Peer Gynt, du får friste på!

PEER GYNT.

Nej, du får være min hjælp foruden.
(en tanke skyder op i ham; han siger sagte og hvast:)
Ingrid på stabburet!
(nærmer sig SOLVEJG.)
Har du betænkt dig?
(SOLVEJG vil gå; han træder ivejen.)
Du skæms, fordi jeg ser ud som en fant.

SOLVEJG
(hastigt).

Det gør du ikke; det er ikke sandt!

PEER GYNT.

Jo! Og så er jeg lidt på en kant;
men det var på trods, for du havde krænkt mig.
Kom så!

SOLVEJG.

Tør ikke nu, om jeg vilde!

PEER GYNT.

Hvem er du ræd for?

SOLVEJG.

Mest for faer.

PEER GYNT.

Faer? Ja vel; han er af de stille!
Hælder han med øret? Hvad? — Nå, svar!

SOLVEJG.

Hvad skal jeg svare?

PEER GYNT.

Er faer din læser?
Er ikke du og moer din med?
Nå, vil du svare!

SOLVEJG.

Lad mig gå i fred.

PEER GYNT.

Nej!

(dæmpet, men hvast og skræmmende.)

Jeg kan skabe mig om til en trold!
Jeg skal komme for sengen din inat klokken tolv.
Hører du nogen, som hvæser og fræser,
så må du ikke bilde dig ind det er katten.
Det er mig, du! Jeg tapper dit blod i en kop;
og din vesle syster, hende æder jeg op;
ja, for du skal vide, jeg er varulv om natten; —
jeg skal bide dig over lænder og ryg — —

(slår på engang om og beder som i angst:)

Dans med mig, Solvejg!

SOLVEJG

(ser mørkt på ham).

Nu var du styg.

(går ind i stuen.)

BRUDGOMMEN

(kommer drivende igen).

Du skal få en stud, vil du hjælpe mig!

PEER GYNT.

Kom!

(De går bag huset. Idetsamme kommer en stor flok fra dansepladsen; de fleste er drukne. Larm og opstyr. SOLVEJG, HELGA og FORÆLDRENE kommer med endel ældre folk ud i døren.)

KØGEMESTEREN

(til SMEDEN, som er fremmest i flokken).

Hold fred!

SMEDEN

(trækker trøjen af).

Nej, nu skal her æskes dom.
Peer Gynt eller jeg skal i bakken bændes.

NOGLE.

Ja, lad dem nappes!

ANDRE.

Nej, bare skændes!

SMEDEN.

Næver må til; her båder ej ord.

SOLVEJGS FADER.

Styr dig, mand!

HELGA.

Vil de slå ham, moer?

EN GUT.

Lad os heller gøgle med alle hans løgne!

EN ANDEN.

Sparke ham af laget!

EN TREDJE.

Spytte ham i øjne!

EN FJERDE
(til smeden).

Stikker du op, du?

SMEDEN
(kaster trøjen fra sig).

Øget skal slagtes!

INDFLYTTERKONEN
(til SOLVEJG).

Der kan du se hvor den tomsing agtes.

ÅSE
(kommer med en kæp i hånden).

Er sønnen min her? Nu skal han ha'e stryg!
Nej, hvor inderligt jeg skal dænge ham!

SMEDEN
(brætter skjorteærmerne op).
Til slig en krop er påken for myg.

NOGLE.
Smeden vil dænge ham!

ANDRE.
Flænge ham!

SMEDEN
(spytter i hænderne og nikker til Åse).
Hænge ham!

ÅSE.
Hvad! Hænge min Peer! Ja, prøv om I tør; —
Åse og jeg vi har tænder og klør!
Hvor er han?
(råber henover tunet.)
Peer!

BRUDGOMMEN
(kommer løbende).
Å, Guds død og plage!
Kom, faer og moer, og —!

FADEREN.
Hvad er ivejen?

BRUDGOMMEN.
Tænk, Peer Gynt —!

ÅSE
(skriger).
Har de taget ham afdage?

BRUDGOMMEN.
Nej, Peer Gynt —! Se, opover hejen —!

MÆNGDEN.

Med bruden!

ÅSE

(lader kæppen synke).

Det ubæst!

SMEDEN

(som himmelfalden).

I bratteste fjeldet
klyver han, ja-Gud, på gedens vis!

BRUDGOMMEN

(grædende).

Han bær' hende, moer, som en bær' en gris!

ÅSE

(truer op til ham).

O, gid du faldt ned og —!

(skriger i angst.)

Træd varsomt i hældet!

HÆGSTADBONDEN

(kommer barhovedet og hvid af vrede).

Jeg tager hans liv for det bruderov!

ÅSE.

Å, nej Gud straffe mig om I får lov!

ANDEN AKT.

(En trang fjeldsti højt oppe. Det er tidlig morgen.)
(PEER GYNT går ilsomt og uvilligt langs stien. INGRID, halvt brudepyntet, søger at holde ham tilbage.)

PEER GYNT.

Gå ifra mig!

INGRID
(grædende).

Efter dette!
Hvor?

PEER GYNT.

Så langt du vil for mig.

INGRID
(vrider hænderne).

O, hvad svig!

PEER GYNT.

Unyttig trætte.
Hver får gå sin egen vej.

INGRID.

Brot — og brot igen os binder!

PEER GYNT.

Djævlen stå i alt, som minder!
Djævlen stå i alle kvinder, — —
uden én —!

INGRID.

Hvem er den ene?

PEER GYNT.

Ikke dig.

INGRID.

Hvem er det da?

PEER GYNT.

Gå! Gå did du kom ifra!
Fort! Til faer din!

INGRID.

Kære, vene —!

PEER GYNT.

Ti!

INGRID.

Du kan umuligt mene,
hvad du siger.

PEER GYNT.

Kan og vil.

INGRID.

Lokke først, — og så forskyde!

PEER GYNT.

Og hvad kår har du at byde?

INGRID.

Hægstad gård og mere til.

PEER GYNT.

Har du salmebog i klædet?
Har du guldfaks over nakken?
Skotter du nedover spredet?
Holder du din moer i stakken?
Svar!

INGRID.

Nej; men —?

PEER GYNT.

Gik du til presten
nu ivår da?

INGRID.

Nej, men Peer —?

PEER GYNT.

Har du blygsel over øjet?
Kan du nægte, når jeg beer?

INGRID.

Kors; jeg tror, hans vid er fløjet —!

PEER GYNT.

Blir der helg, når en dig ser?
Svar!

INGRID.

Nej, men —

PEER GYNT.

Hvad er så resten!
(vil gå.)

INGRID
(træder ivejen).

Véd du, det er halsløs dåd,
hvis du sviger?

PEER GYNT.

Får så være.

INGRID.

Du kan vinde gods og ære,
hvis du taer mig —

PEER GYNT.

Har ej råd.

INGRID
(brister i gråd).

O, du lokked —!

PEER GYNT.

Du var villig.

INGRID.

Trøstløs var jeg!

PEER GYNT.

Jeg var yr.

INGRID
(truende).

Ja, men boden blir dig dyr!

PEER GYNT.

Dyrest bod får kaldes billig.

INGRID.

Står du fast ved dit?

PEER GYNT.

Som sten.

INGRID.

Godt; så se da, hvem som vinder!
(går nedover.)

PEER GYNT

(tier en stund; med et skriger han):

Djævlen stå i alt, som minder!
Djævlen stå i alle kvinder!

INGRID

(drejer hovedet og råber hånligt op).

Uden én!

PEER GYNT.

Ja; uden én.

(de går hver sin vej.)

(Ved et fjeldvand; det er blødt og myrlændt omkring. Et uvejr trækker op.)

(ÅSE, fortvivlet, råber og ser sig om til alle sider. SOLVEJG har ondt for at holde skridt med hende. INDFLYTTERFOLKENE og HELGA et stykke bagefter.)

ÅSE

(fægter med armene og river sig i håret).

Alting er imod mig med vredens vælde!
Himmel og vand og de stygge fjelde!
Himlen vælter skodde for at forvilde ham!
Det lumske vand vil ved livet skille ham!
Fjeldene vil slå ham med skred og rap; —
og så menneskene! De er ude på drab!
Nej-Gud om de skal! Jeg kan ikke miste ham!
O, den bytting; at fanden skulde friste ham!

(vender sig til SOLVEJG.)

Ja, er det ikke rent utænkeligt sligt? —
Han, som stødt foer med løgn og digt; —
han, som bare i munden var stærk;
han, som aldrig har prøvet et dugeligt værk; —
han —! En kunde både græde og le! —

O, vi holdt sammen i nød og ve.
Ja, for du skal vide, manden min drak,
foer bygden rundt med dårskab og snak,
ødte og trådte vor velstand under fod.
Og imens sad jeg og Vesle-Peer hjemme.
Vi vidste ikke bedre råd, end at glemme;
for det falder mig så svært at stå rigtig imod.
Det er så fælt at se skæbnen under øjne;
og så vil en jo gerne ryste sorgerne af sig,
og prøve som bedst at skyde tankerne fra sig.
Én bruger brændevin, en anden bruger løgne;
å, ja! så brugte vi eventyr
om prinser og trolde og alleslags dyr.
Og bruderov med. Men hvem kunde tænkt,
de fandens rægler skulde i ham hængt?

(forfærdet igen.)

Hu, for et skrig! Det er nøkken eller draugen!
Peer! Peer! — Deroppe på haugen —!

(løber op over en liden højde og ser over vandet. Indflytterfolkene kommer til.)

ÅSE.

Ikke spor at se!

MANDEN

(stille).

Det er værst for ham.

ÅSE

(grædende).

Ak, min Peer! Mit fortabte lam!

MANDEN

(nikker mildt).

Ja, rigtig. Fortabt.

ÅSE.

Nej, snak ikke slig!
Han er så glup. Der er ingen ham lig.

MANDEN.

Du dårlige kvinde!

ÅSE.

Å-ja, å-ja;
jeg er dårlig; men gutten er bra'!

MANDEN
(altid dæmpet og med milde øjne).

Hans sind er forhærdet; hans sjæl er tabt.

ÅSE
(angst).

Nej, nej da! Så hård er Vorherre knapt!

MANDEN.

Tror du han kan for sin syndegæld sukke?

ÅSE
(ivrig).

Nej, men han kan ride i luften på bukke!

KONEN.

Kors, er I gal?

MANDEN.

Hvad siger I, moer?

ÅSE.

Ingen gerning er ham for stor.
I skal se, får han bare leve så længe —

MANDEN.

Bedst var det, I så ham i galgen hænge.

ÅSE
(skriger).

Kors i Jesu navn!

MANDEN.

Under mestermands hænder
tør ske, at hans sind sig til anger vender.

ÅSE
(fortumlet).

Å, I snakker mig snart i svime!
Vi må finde ham!

MANDEN.

Frelse hans sjæl.

ÅSE.

Og krop!
Sidder han i myren, må vi drage ham op;
er han bergtagen, må vi efter ham kime.

MANDEN.

Hm! — Her er fævej —

ÅSE.

Gud lønne jer rigt,
at I hjælper mig tilrette!

MANDEN.

Det er kristenpligt.

ÅSE.

Tvi; da er de hedninger, alle de andre!
Der var ikke én, som med vilde vandre —

MANDEN.

De har kendt ham for godt.

ÅSE.

Han var dem for gild!
(vrider hænderne.)
Og tænk, — og tænk, hans liv står på spil!

MANDEN.

Her er spor af mandefod.

ÅSE.

Her må vi lede;

MANDEN.

Under sæteren vor vil vi flokken sprede.

(han og konen går foran.)

SOLVEJG

(til Åse).

Fortæl mig lidt mere.

ÅSE

(tørrer øjnene).

Om sønnen min?

SOLVEJG.

Ja; —
alting!

ÅSE

(smiler og knejser med nakken).

Alting? — Træt blev du da!

SOLVEJG.

Før blir I træt af talen at føre,
end jeg af at høre.

(Lave træløse højder opunder fjeldvidden; tinder længere borte. Skyggerne falde lange; det er sent på dagen.)

PEER GYNT

(kommer i fuldt sprang og standser i bakken).

Hele sognet er efter i flok!
De har væbnet sig både med rifle og stok.

Fremst kan en høre Hægstadgubben tude. —
Nu spørges det vidt, at Peer Gynt er ude!
Det er noget andet end at baske med en smed!
Det er liv! En blir bjørn i hvert et led.

(slår om sig og springer ivejret.)

Bryde, vælte, stemme fossen imod!
Slå! Rykke furuen op med rod!
Det er liv! Det kan både hærde og højne!
Til helved med alle de vasne løgne!

TRE SÆTERJENTER

(løber over bakkerne, skrigende og syngende).

Trold i Valfjeldet! Bård og Kåre!
Troldpak! Vil I sove i armene vore?

PEER GYNT.

Hvem skriger I efter?

JENTERNE.

Efter trold! Efter trold!

FØRSTE JENTE.

Trond! Far med lempe!

ANDEN JENTE.

Bård! Far med vold!

TREDJE JENTE.

I sælet står alle koverne tomme!

FØRSTE JENTE.

Vold er lempe!

ANDEN JENTE.

Og lempe er vold!

TREDJE JENTE.

Fattes der gutter, en leger med trold!

PEER GYNT.

Hvor er gutterne da?

ALLE TRE
(skoggerleende).

De kan ikke komme!

FØRSTE JENTE.

Min kaldte mig både for kærest og frænke.
Nu er han gift med en halvgammel enke.

ANDEN JENTE.

Min mødte en tatertøs nord i lien.
Nu traver de to på fantestien.

TREDJE JENTE.

Min tog løsungen vor afdage.
Nu står hans hoved og griner på en stage.

ALLE TRE.

Trond i Valfjeldet! Bård og Kåre!
Troldpak! Vil I sove i armene vore?

PEER GYNT
(står med et spring imellem dem).

Jeg er tre hoders trold, og tre jenters gut!

JENTERNE.

Er du slig karl, du?

PEER GYNT.

I får dømme til slut!

FØRSTE JENTE.

Til sælet! Til sælet!

ANDEN JENTE.

Vi har mjød!

PEER GYNT.

Lad den flomme!

TREDJE JENTE.

Denne lørdagsnat skal ingen kover stå tomme!

ANDEN JENTE
(kysser ham).

Han gnistrer og sprutter som glohede jernet.

TREDJE JENTE
(ligeså).

Som barneøje fra svarteste tjernet.

PEER GYNT
(danser i flokken).

Hugen sturen og tanken kåd.
I øjet latter; i halsen gråd!

JENTERNE
(gør lange næser mod bergnuterne, skriger og synger).

Trond i Valfjeldet! Bård og Kåre!
Troldpak! — Fik I sove i armene vore?

(de danser bortover højderne med PEER GYNT imellem sig.)

(Mellem Ronderne. Solnedgang. Skinnende snetoppe rundt om.)

PEER GYNT
(kommer yr og forvildet).

Slot over slot sig bygger!
Hej, for en skinnende port!
Stå! Vil du stå! Det rygger
længer og længere bort!
Hanen på fløjen løfter
vingerne sine til flugt; —

alt blåner sig bort i kløfter,
og berget er låst og lukt. —
Hvad er det for stammer og rødder,
som vokser af åsens spræk?
Det er kæmper med hegrefødder!
Nu dåner de også væk.
Det vimrer, som regnbustrimer;
det skær mig i sind og syn.
Hvad er det, som langvejs kimer?
Hvad vægt på mit øjenbryn!
Hu, hvor det værker i panden.
En brændende glohed ring —!
Jeg kan ikke mindes, hvem fanden
der brændte mig den omkring!

(segner ned.)

Flugt over Gendin-eggen.
Digt og forbandet løgn?
Opover bratteste væggen
med bruden, — og drukken et døgn;
jaget af høg og af glenter,
truet af trold og sligt,
turet med galne jenter; —
løgn og forbandet digt!

(stirrer længe opad.)

Der sejler to brune ørne.
Mod sør går de vilde gæs.
Og her skal jeg traske og tørne
i mudder og søl tilknæs!

(springer ivejret.)

Jeg vil med! Jeg vil vaske mig ren i
de hvasseste vindes bad!
Jeg vil højt! Jeg vil dukke mig vén i
det skinnende døbefad!
Jeg vil ud over sæterbøen;
jeg vil ride mig skær tilsinds;

jeg vil fram over salte sjøen,
og højt over Engellands prins;
Ja, glan kun, I unge jenter;
min færd kommer ingen ved;
det er ikke gavn at I venter — !
Jo, kanske jeg svipper derned. —
  Hvad nu da? De brune ørne — ?
Jeg mener fanden dem tog! —
  Der rejser sig gavlens hjørne;
det højnes i hver en krog;
det vokser sig op af gruset; —
se, porten vidåben står!
Ha, ha, nu kender jeg huset;
det er farfars nybygte gård!
Væk er de gamle klude;
væk gærdet, som stod for fald.
Det glittrer fra hver en rude;
der er lag i den store sal.
  Der hørte jeg provsten klaske
med knivsryggen mod sit glas; —
der slængte kaptejnen sin flaske,
så spejlvæggen sprak i knas. —
Lad ødes; lad gå tilspilde!
Ti, moer; det er lige fedt!
Den rige Jon Gynt holder gilde;
Hurra for den gyntske æt!
Hvad er det for ståk og stønnen?
Hvad er det for skrig og skrål?
Kaptejnen råber på sønnen;
å, provsten vil drikke min skål.
Ind da, Peer Gynt, til dommen;
den lyder i sang og klang:
Peer Gynt, af stort est du kommen,
og til stort skalst du vorde engang!

(springer fremad, men render næsen mod et bergstykke, falder og blir liggende.)

(En lid med store susende løvtræer. Stjerner blinker gennem løvet; fugle synger i trætoppene.)

(EN GRØNKLÆDT KVINDE går i liden. PEER GYNT følger efter under alleslags forelskede fagter.)

DEN GRØNKLÆDTE
(standser og vender sig).

Er det sandt?

PEER GYNT
(skærer med fingeren over struben).

Så sandt, som jeg heder Peer; —
så sandt, som du er en dejlig kvinde!
Vil du ha'e mig? Du skal se, hvor fint jeg mig ter;
du skal hverken træde væven eller spinde.
Mad skal du få, så du er færdig at sprække.
Aldrig skal jeg dig i håret trække —

DEN GRØNKLÆDTE.

Ikke slå mig heller!

PEER GYNT.

Nej, var det ligt?
Vi kongssønner slår ikke kvindfolk og sligt.

DEN GRØNKLÆDTE.

Er du kongssøn?

PEER GYNT.

Ja.

DEN GRØNKLÆDTE.

Jeg er Dovrekongens datter.

PEER GYNT.

Er du det? Se, se; det træffer jo godt.

DEN GRØNKLÆDTE.

Inde i Ronden har faer min sit slot.

PEER GYNT.

Da har moer min et større, såvidt jeg fatter.

DEN GRØNKLÆDTE.

Kender du faer min? Han heder kong Brose.

PEER GYNT.

Kender du moer min? Hun heder dronning Åse.

DEN GRØNKLÆDTE.

Når faer min er sindt, så sprækker fjelde.

PEER GYNT.

De raper, bare moer min taer på at skælde.

DEN GRØNKLÆDTE.

Faer min kan spænde under højeste hvælven.

PEER GYNT.

Moer min kan ride gennem strideste elven.

DEN GRØNKLÆDTE.

Har du anden klædning, end de fillerne der?

PEER GYNT.

Hå, du skulde se mine søndagsklæer!

DEN GRØNKLÆDTE.

Jeg går til hverdags i guld og silke.

PEER GYNT.

Det tykkes dog ligere stry og stilke.

DEN GRØNKLÆDTE.

Ja, der er ét, du må komme ihug;
så er nu Rondefolkets skik og brug:
tvefold laget er alt vort eje.

Kommer du frem til min faders gård,
tør det hænde sig let, at du er påveje
til at tro, du i styggeste stenrøsen står.

PEER GYNT.

Ja, er det ikke akkurat sligt hos os?
Alt guldet vil tykkes dig rusk og bos?
og kanske vil du tro, hver glittrende rude
er en bylt af gamle hoser og klude.

DEN GRØNKLÆDTE.

Svart tykkes hvidt, og stygt tykkes vent.

PEER GYNT.

Stort tykkes lidt, og skident tykkes rent!

DEN GRØNKLÆDTE
(falder ham om halsen).

Ja, Peer, så ser jeg, vi to passer sammen!

PEER GYNT.

Som benet og brogen; som håret og kammen.

DEN GRØNKLÆDTE
(råber bort i liden).

Brudehest! Brudehest! Kom, brudehesten min!

(En kæmpestor gris kommer løbende med en tougstump til grime og en gammel sæk til sadel. PEER GYNT svinger sig op og tager DEN GRØNKLÆDTE foran sig.)

PEER GYNT.

Hejsan! Vi skal stryge gennem Rondeporten ind!
Rap dig, rap dig, min ganger god!

DEN GRØNKLÆDTE
(kælen).

Ak, nylig gik jeg så stur og mod —.
Nej, en véd aldrig hvad der kan hændes!

PEER GYNT
(prygler grisen og traver afsted).
På ridestellet skal storfolk kendes!

(Dovregubbens kongshal. Stor forsamling af HOFTROLDE, TOMTEGUBBER og HOUGMÆND. DOVREGUBBEN i højsædet med krone og spir. HANS BØRN og NÆRMESTE SLÆGTNINGE til begge sider. PEER GYNT står for ham. Stærk røre i salen.)

HOFTROLDENE.
Slagt ham! Kristenmands søn har dåret
Dovregubbens veneste mø!

EN TROLDUNGE.
Må jeg skære ham i fingren?

EN ANDEN TROLDUNGE.
Må jeg rive ham i håret?

EN TROLDJOMFRU.
Hu, hej, lad mig bide ham i låret!

TROLDHEKS
(med en slev).
Skal han lages til sod og sø?

EN ANDEN TROLDHEKS
(med retterkniv).
Skal han steges på spid eller brunes i gryde?

DOVREGUBBEN.
Isvand i blodet!
(vinker sine fortrolige nærmere til sig.)
Lad os ikke skryde.
Vi er gået tilagters i de senere år;

vi véd ikke mer om det ramler eller står,
og folkehjælp skal en ikke fra sig skyde.
Desuden er gutten fast uden lyde,
og stærkbygget med, såvidt jeg ser.
Sandt nok, han har kun et eneste hode;
men datter min har jo heller ikke fler.
Tre hoders trolde går rent af mode;
selv tvehoder får en knapt øje på,
og de hoder er endda kun så som så.

(til PEER GYNT.)

Altså, det er min datter, du kræver?

PEER GYNT.

Din datter og riget i medgift, ja.

DOVREGUBBEN.

Det halve får du, imens jeg lever,
og det andet halve, når jeg engang falder fra.

PEER GYNT.

Det er jeg nøjd med.

DOVREGUBBEN.

Ja, stop, min gut! —
du har også nogle tilsagn at give.
Brydes ét af dem, er hele pagten brudt,
og du slipper ikke herfra ilive.
For det første må du love, at du aldrig ændser
hvad der ligger udenfor Rondernes grænser;
dag skal du sky, og dåd og hver lysbar plet.

PEER GYNT.

Får jeg kaldes for konge, så holdes det let.

DOVREGUBBEN.

Dernæst, — nu vil jeg i kløgt dig prøve —
(rejser sig i sædet.)

DET ÆLDSTE HOFTROLD
(til PEER GYNT).

Lad se, om du har en visdomstand,
som kan Dovregubbens gådenødd kløve!

DOVREGUBBEN.

Hvad er forskellen mellem trold og mand?

PEER GYNT.

Der er ingen forskel, så vidt jeg ser.
Stortrold vil stege og småtrold vil klore; —
ligeså hos os, hvis bare de turde.

DOVREGUBBEN.

Sandt nok; vi er ens i det og mer.
Men morgen er morgen og kveld er kveld,
så forskel blir der nu lige vel. —
Nu skal du høre hvad det er for noget:
Derude, under det skinnende hvælv,
mellem mænd det heder: „Mand, vær dig selv!"
Herinde hos os mellem troldenes flok
det heder: „Trold, vær dig selv — nok!"

HOFTROLDET
(til PEER GYNT).

Øjner du dybden?

PEER GYNT.

Det tykkes mig tåget.

DOVREGUBBEN.

„Nok", min søn, det kløvende, stærke
ord må stå i dit våbenmærke.

PEER GYNT
(river sig bag øret).

Nej, men —

DOVREGUBBEN.

Det må, skal du her vorde herre!

PEER GYNT.

Ja, skidt; lad gå; det er jo ikke værre —

DOVREGUBBEN.

Dernæst må du lære at sætte pris
på vor jævne hjemlige levevis.

(han vinker: to trolde med svinehoveder, hvide nathuer, o. s. v. bringer mad og drikke.)

Koen giver kager og studen mjød;
spørg ej om den smager sur eller sød;
hovedsagen er, det får du ej glemme,
den er brygget herhjemme.

PEER GYNT

(støder sagerne fra sig).

Fanden med eders hjemlige drik!
Jeg vænner mig aldrig til landsens skik.

DOVREGUBBEN.

Bollen følger med, og den er af guld.
Hvo guldbollen ejer, ham er datter min huld.

PEER GYNT

(grundende).

Der står jo skrevet: Du skal tvinge din natur; —
og i længden falder drikken vel mindre sur.
Lad gå!

(føjer sig.)

DOVREGUBBEN.

Se, det er fornuftigt sagt.
Du spytter?

PEER GYNT.

En får håbe på vanens magt.

DOVREGUBBEN.

Dernæst må du kaste dine kristenmands-klæder;
thi det skal du vide til vort Dovres hæder:
her er alting fjeldvirket, ingenting fra dalen,
undtagen silkesløjfen yderst på halen.

PEER GYNT
(vred).

Jeg har ingen hale!

DOVREGUBBEN.

Så kanst du få.
Hoftrold, bind ham min søndagshale på.

PEER GYNT.

Nej, om du får! Vil I gøre mig til nar?

DOVREGUBBEN.

Bejl aldrig til datter min med bagen bar.

PEER GYNT.

Gøre mennesker til dyr!

DOVREGUBBEN.

Min søn, du fejler;
jeg gør dig bare til en høvelig bejler.
Du skal få en brandgul sløjfe at bære,
og det gælder her for den højeste ære.

PEER GYNT
(betænksomt).

Der siges jo, mennesket er kun et fnug.
Og lidt får en lempes efter skik og brug.
Bind væk!

DOVREGUBBEN.

Du est en medgørlig fyr.

HOFTROLDET.

Prøv nu, hvor fint du kan svanse og svinge!

PEER GYNT
(arrig).

Hå, vil I endnu til mere mig tvinge?
kræver I også min kristenmands-tro?

DOVREGUBBEN.

Nej, den kan du gerne beholde i ro.
Troen går frit; den lægges ingen told på;
det er skorpen og snittet en skal kende et trold på.
Bare vi er ens i lader og klædsel,
kan du gerne kalde tro, hvad vi kalder rædsel.

PEER GYNT.

Du er dog, de mange vilkår tiltrods,
mere rimelig karl, end en skulde frygte.

DOVREGUBBEN.

Min søn, vi trolde er bedre end vort rygte;
det er også en forskel mellem jer og os. —
Dog, endt er gildets alvorlige del;
nu vil vi ører og øjne fryde.
Spillemø, frem! Lad Dovreharpen lyde!
Dansemø, frem! Træd Dovrehallens fjæl!

(Spil og dans.)

HOFTROLDET.

Hvad tykkes dig?

PEER GYNT.

Tykkes, hm! —

DOVREGUBBEN.

Tal uden frygt.

Hvad ser du?

PEER GYNT.

Noget ustyggelig stygt.
Med kloven slår en bjeldeko et tarmestrængt spil.
I stuthoser tripper en purke dertil.

HOFTROLDENE.

Æd ham!

DOVREGUBBEN.

Husk, han har menneskesanser!

TROLDJOMFRUER.

Hu, riv af ham både øre og øje!

DEN GRØNKLÆDTE
(grædende).

Huhu! Sligt må vi høre og døje,
når jeg og søster min spiller og danser!

PEER GYNT.

Åhå; var det dig? Lidt spøg i gildet,
det véd du, er aldrig så ilde ment.

DEN GRØNKLÆDTE.

Tør du bande på det?

PEER GYNT.

Både dansen og spillet
var, katten klore mig, rigtig pent.

DOVREGUBBEN.

Det er underligt med den menneskeart;
den hænger i så mærkværdigt længe.
Får den i dyst med os en flænge,
sætter den vel ar, men den heles snart.
Min svigersøn er nu så føjelig som nogen;
villig har han kastet kristenmands-brogen,

villig har han drukket af mjødpokalen,
villig har han bundet bag på sig halen, —
så villig, kort sagt, til alt, hvad vi bad ham.
at trygt jeg tænkte, den gamle Adam
var engang for alle på porten jaget;
men se, med et har han overtaget.
Ja-ja, min søn, så må du i kur
mod denne hersens menneskenatur.

PEER GYNT.

Hvad vil du gøre?

DOVREGUBBEN.

I venstre øjet
jeg risper dig lidt, så ser du skævt;
men alt det du ser, tykkes gildt og gævt.
Så skærer jeg ud den højre ruden —

PEER GYNT.

Er du drukken?

DOVREGUBBEN
(lægger nogle skarpe redskaber på bordet).

Her ser du glasmestertøjet.
Spjeld skal du få, som den olme studen.
Da vil du skønne, hun er dejlig, bruden, —
og aldrig vil synet dit kverves, som før,
af trippende purker og bjeldekør —

PEER GYNT.

Det er galmands snak!

DET ÆLDSTE HOFTROLD.

Det er Dovregubbens tale;
han er den vise og du den gale!

DOVREGUBBEN.

Tænk efter, hvor megen fortræd og plage
du kan fri dig for mellem år og dage.
Kom dog ihug, at synet er kilden
til grådens argende beske lud.

PEER GYNT.

Sandt nok; og der står i huspostillen:
forarger dig øjet, så slå det ud.
Hør! Sig mig, når heles så synet igen
til menneskesyn?

DOVREGUBBEN.

Ingensinde, min ven.

PEER GYNT.

Nå, så! Ja, så siger jeg tak for mig.

DOVREGUBBEN.

Hvad vil du udenfor?

PEER GYNT.

Gå min vej.

DOVREGUBBEN.

Nej, stop! Det er letvindt at slippe herind!
men udad går ikke Dovregubbens grind.

PEER GYNT.

Du vil da ikke tvinge mig voldeligt?

DOVREGUBBEN.

Hør nu, og vær fornuftig, prins Peer!
Du har gaver for troldskab. Ikke sandt, han ter
sig allerede nu så temmelig troldeligt?
Og trold vil du være?

PEER GYNT.

Ja-Gud vil jeg så.
For en brud og et velskøttet rige på købet
kan jeg finde mig i at noget går i løbet.
Men alting i verden er der måde på.
Halen har jeg taget, det er ganske sandt;
men jeg kan vel få løst, hvad det hoftrold bandt;
brogen har jeg kastet; den var gammel og lappet;
men jeg kan vel igen få den på mig knappet.
Og sagtens kan jeg også få losset båden
for denne dovriske levemåden.
Jeg skal gerne sværge på, en ko er en mø;
en ed kan en altid jo æde i sig; —
men det, at vide, at en aldrig kan fri sig,
at en ikke som et skikkeligt menneske kan dø,
at gå som et bergtrold alle sine dage, —
dette her, at en aldrig kan træde tilbage,
som der står i bogen, det lægger du vind på;
men det er noget, som jeg aldrig går ind på.

DOVREGUBBEN.

Nu bliver jeg, sandt for udyden, vred;
og da er jeg ikke til at gantes med.
Du dagblakke pilt! Véd du hvem jeg er?
Først så kommer du min datter for nær —

PEER GYNT.

Det er løgn i din hals!

DOVREGUBBEN.

Du må hende ægte.

PEER GYNT.

Tør du sige mig på, at —?

DOVREGUBBEN.

Hvad? Kan du nægte,
hun var i din attrå og i din begær?

PEER GYNT
(blæser).

Ikke andet? Hvem fanden hænger sig i sligt?

DOVREGUBBEN.

Mennesket blir sig dog altid ligt.
Ånden bekender I alle med kæverne;
dog agtes kun det, som kan fakkes med næverne.
Så du mener, at attråen intet gælder?
Vent; du skal snart få syn for sagn —

PEER GYNT.

Du fisker mig ikke med løgnens agn!

DEN GRØNKLÆDTE.

Min Peer, du er faer før året hælder.

PEER GYNT.

Luk op; jeg skal ud.

DOVREGUBBEN.

I et bukkeskind
får du ungen efter dig.

PEER GYNT
(tørrer sveden af sig).

Gid jeg var vågnet!

DOVREGUBBEN.

Skal han skikkes til kongsgården?

PEER GYNT

Skik ham på sognet!

DOVREGUBBEN

Godt, prins Peer; den sagen blir din.
Men den ting er sikker, at gjort er gjort,
item at din afkom vil vokse;
sligt blandingskræ vokser urimelig fort —

PEER GYNT.

Gubbe, vær nu ikke strid som en okse;
vær rimelig, jomfru! Tag mod forlig.
Du skal vide, jeg er hverken prins eller rig; —
og enten du så vil måle eller veje mig,
kan du tro du vinder ikke stort ved at eje mig.

(DEN GRØNKLÆDTE får ondt og bæres ud af troldpiger.)

DOVREGUBBEN

(ser en stund på ham med høj foragt; derpå siger han):

Hiv ham i knas mod bergvæggen, børn!

TROLDUNGERNE.

A, faer, må vi først lege hubro og ørn!
Ulvelegen! Gråmus og gloøjet kat!

DOVREGUBBEN.

Ja, men fort. Jeg er arrig og søvnig. Godnat!

(går.)

PEER GYNT

(jaget af TROLDUNGERNE).

Slip mig, djævelstøj!

(vil op gennem skorstenspiben.)

TROLDUNGERNE.

Tomtegubber! Nisser!
bid ham bag!

PEER GYNT.

Au!

(vil ned gennem kælderlemmen.)

TROLDUNGERNE.

Stæng alle ridser!

HOFTROLDET.

Hvor de morer sig, de små!

PEER GYNT
(kæmpende med en liden troldunge, som har bidt sig fast i hans øre).

Vil du slippe, dit skarn!

HOFTROLDET
(slår ham over fingrene).

Tag varsomt, slyngel, på et kongeligt barn!

PEER GYNT.

Et rottehul —!

(løber derhen.)

TROLDUNGERNE.

Nissebroer! Det må du spærre!

PEER GYNT.

Den gamle var fæl; men de unge er værre!

TROLDUNGERNE.

Flæng ham!

PEER GYNT.

Ak; den der var liden, som en mus!

(løber om.)

TROLDUNGERNE
(myldrer omkring ham).

Stæng gærde! Stæng gærde!

PEER GYNT
(grædende).

Ak; var jeg en lus!

(falder om.)

TROLDUNGERNE.

Nu i synet på ham!

PEER GYNT
(begravet i trolddyngen).

Hjælp, moer, jeg dør!

(Kirkeklokker ringer langt borte.)

TROLDUNGERNE.

Bjelder i fjeldet! Det er svartekjolens kør!

(Troldene flygter under bulder og hylende skrig. Hallen styrter sammen; alt forsvinder.)

(Bælmørke.)

(PEER GYNT høres at hugge og slå omkring sig med en stor gren.)

PEER GYNT.

Giv svar! Hvem er du?

(EN STEMME I MØRKET.)

Mig selv.

PEER GYNT.

Af vejen!

STEMMEN.

Gå udenom, Peer! Den er stor nok, hejen.

PEER GYNT

(vil igennem på et andet sted, men støder imod).

Hvem er du?

STEMMEN.

Mig selv. Kan du sige det samme?

PEER GYNT.

Jeg kan sige hvad jeg vil; og mit sverd kan ramme!
Agt dig! Hu, hej, nu falder det knusende!
Kong Saul slog hundred; Peer Gynt slog tusende!

(slår og hugger.)

Hvem er du?

STEMMEN.

Mig selv.

PEER GYNT.

Det dumme svar
kan du gemme; det gør ikke sagen klar.
Hvad er du?

STEMMEN.

Den store Bøjgen.

PEER GYNT.

Nå, så!
Før var gåden svart; nu tykkes den grå.
Af vejen, Bøjg!

STEMMEN.

Gå udenom, Peer!

PEER GYNT.

Igennem!

(slår og hugger.)

Han faldt!

(vil frem, men støder imod.)

Hå, hå! Er her fler?

STEMMEN.

Bøjgen, Peer Gynt! En eneste en.
Det er Bøjgen, som er død, og Bøjgen, som fik mén.
Det er Bøjgen, som er død, og Bøjgen, som lever.

PEER GYNT

(kaster grenen).

Værget er troldsmurt; men jeg har næver!

(slår sig igennem.)

STEMMEN.

Ja, lid på næverne; lid på kroppen.
Hi-hi, Peer Gynt, så rækker du toppen.

PEER GYNT
(kommer igen).

Atter og fram, det er lige langt; —
ud og ind, det er lige trangt!
Der er han! Og der! Og rundt om svingen!
Ret som jeg er ude, står jeg midt i ringen. —
Nævn dig! Lad mig se dig! Hvad er du for noget?

STEMMEN.

Bøjgen.

PEER GYNT
(famler omkring).

Ikke dødt. Ikke levende. Slimet; tåget.
Ingen skikkelse heller! Det er som at tørne
i en dynge af knurrende halvvågne bjørne!

(skriger.)

Slå fra dig!

STEMMEN.

Bøjgen er ikke gal.

PEER GYNT.

Slå!

STEMMEN.

Bøjgen slår ikke.

PEER GYNT.

Kæmp! Du skal!

STEMMEN.

Den store Bøjgen vinder uden at kæmpe.

PEER GYNT.

Var her bare en nisse, som kunde mig prikke!
Var her bare så meget, som et årsgammelt trold!
Bare noget at slås med. Men det er her ikke. —
Nu snorker han! Bøjg!

STEMMEN.

Hvad godt?

PEER GYNT.

Brug vold!

STEMMEN.

Den store Bøjgen vinder alting med lempe.

PEER GYNT
(bider sig i arme og hænder).

Klør og flængende tænder i kødet!
Jeg må kende dryppet af mit eget blod.

(der høres som vingeslag af store fugle.)

FUGLESKRIG.

Kommer han, Bøjg?

STEMMEN I MØRKET.

Ja! fod for fod.

FUGLESKRIG.

Alle systre langt borte! Flyv frem til mødet!

PEER GYNT.

Skal du berge mig, jente, så gør det snart!
Glan ikke ned for dig, lud og bøjet. —
Spændebogen! Kyl ham den bent i øjet!

FUGLESKRIG.

Han vimrer!

STEMMEN.

Vi har ham.

FUGLESKRIG.

Systre! Skyd fart!

PEER GYNT.

For dyrt, at købe sig livet til
for slig en times tærende spil.

(synker sammen.)

FUGLENE.

Bøjg, der stupte han! Tag ham! Tag ham!

(Klokkeringning og salmesang høres langt borte.)

BØJGEN

(svinder ind til intet og siger i et gisp):

Han var for stærk. Der stod kvinder bag ham.

(Solopgang. På fjeldet udenfor ÅSES sæterstue. Døren er stængt; alting øde og stille.)

(PEER GYNT ligger sovende udenfor sætervæggen.)

PEER GYNT

(vågner, ser sig om med et sløvt og trægt øjekast. Han spytter).

Den, som havde sig en ramsaltet sild!

(spytter igen, i det samme ser han HELGA, der kommer med en nistebomme.)

Hå, unge, er du her? Hvad er det, du vil?

HELGA.

Det er Solvejg —

PEER GYNT

(springer op).

Hvor er hun?

HELGA.

Bag sætervæggen.

SOLVEJG
(skjult).

Kommer du nær, så sætter jeg på sprang!

PEER GYNT
(standser).

Kanske du er ræd, jeg skal ta'e dig i fang?

SOLVEJG.

Skam dig!

PEER GYNT.

Véd du, hvor jeg var inat? —
Dovregubbens datter er efter mig, som klæggen.

SOLVEJG.

Da var det vel, der blev ringet med klokker.

PEER GYNT.

Peer Gynt er ikke den gut, de lokker. —
Hvad siger du?

HELGA
(grædende).

Å, hun taer benene fat!

(løber efter.)

Vent!

PEER GYNT
(griber hende i armen).

Se her, hvad jeg har i lommen!
En sølvknap, unge! Den skal du få,
bare snak godt for mig!

HELGA.

Slip; lad mig gå!

PEER GYNT.

Der har du den.

HELGA.

Slip; der står nistebommen!

PEER GYNT.

Gud nåde dig, hvis du ej —!

HELGA.

Uf, du skræmmer mig!

PEER GYNT
(spag; slipper hende).

Nej, jeg mente: bed, at hun ikke glemmer mig!

(HELGA løber.)

TREDJE AKT.

(Dybt inde i barskogen. Gråt høstvejr. Snefald.)
(PEER GYNT står i skjorteærmerne og fælder gavntømmer.)

PEER GYNT
(hugger på en stor furu med krogede grene).

Å-ja, du er sejg, du gamle kall;
men det båder knapt, for du står for fald.

(hugger igen.)

Jeg ser nok, du har en ståltrådssærk;
men jeg flænger den, jeg, var den aldrig så stærk. —
Ja, ja; du ryster din krogede arm;
det er rimeligt nok, du er arg og harm;
men lige fuldt så skal du i knæ —!

(bryder med engang tvert af.)

Løgn! Det er bare et gammelt træ.
Løgn! Det er ingen stålklædt knark;
det er bare en furu med sprukken bark. —
Det er tungvindt arbejd at hugge tømmer;
men fandenskab når en både hugger og drømmer. —
Det skal væk, dette her, — at stå i tågen
og væve sig bort lyslevende vågen. —
Du er fredløs, gut! Du er jaget på skogen.

(hugger en stund ilsomt.)

Ja, fredløs, ja. Du har ikke moer
til at bære frem maden og duge dit bord.
Vil du æde, gut, får du hjælpe dig selv,
hente det råt fra skog og elv,
spike dig tyri og nøre dig ild,
stulle og stelle og lage det til.
Vil du klæde dig varmt, får du vejde rén;
vil du mure dig hus, får du bryde sten;
vil du tømre det op, får du fælde stokken
og bære den frem på din ryg til tråkken. —

(Øksen synker, han ser frem for sig.)

Gildt skal det bygges. Tårn og fløj
skal der være på tagryggen hæv og høj.
Og så vil jeg snitte, til knap på gavlen,
en havfrue, skabt som en fisk fra navlen.
Messing skal der være på fløjen og låsen.
Glas får jeg også se jeg kan få.
Fremmede folk skal undres på
hvad det er, som skinner langt borti åsen.

(ler i harme.)

Helvedes løgn! Der var den igen.
Du er fredløs, gut!

(hugger hvast.)

En barktækt hytte
gør både i rusk og i frost sin nytte.

(ser opad træet.)

Nu står han og vagger. Så; bare et spænd!
Der stuper han skrås efter hele sin længde; — —
Det grøsser i ungskogens mylr og mængde!

(giver sig til at kviste stammen; på engang lytter han og står stille med hævet økse.)

Der er nogen efter mig! — Nå, er du slig,
du Hægstadgubbe; — du farer med svig.

(dukker bag træet og kigger frem.)

En gut! Bare en. Han tykkes skræmt.
Han skotter omkring sig. Hvad har han gemt
under trøjen? En sigd. Han standser og glytter, —
lægger næven tilrette på en skigard-stav.
Hvad er det nu? Hvorfor står han og støtter — ?
Uf da! Hug han ikke fingren af!
Hele fingren af! Han bløder, som en stud. —
Der sætter han på sprang med næven i en klud.

(rejser sig.)

Det er fanden til krop! En umistelig finger!
Helt af! Og det uden at nogen ham tvinger.
Håhå, nu mindes jeg —! Det er den eneste
måde at fri sig fra kongens tjeneste.
Så er det. De vilde ham i krigen skikke;
og gutten, forstår sig, vilde nødig afsted —
Men hugge —? For altid skille sig ved —?
Ja, tænke det; ønske det; ville det med; — —
men gøre det! Nej; det skønner jeg ikke!

(ryster lidt med hovedet; så går han til sit arbejde igen.)

(En stue nede hos ÅSE. Alting er i uorden; kister står åbne; gangklæder ligger spredte omkring; en kat i sengen.)

(ÅSE og HUSMANDSKONEN i travlt arbejde med at pakke sammen og lægge tilrette.)

ÅSE

(render til den ene side).

Kari, hør her!

KONEN.

Hvad godt?

ÅSE

(på den anden side).

Hør her —!

Hvor ligger —? Hvor finder jeg —? Svar mig;
hvor er —?
Hvad leder jeg efter? Jeg er som tullet!
Hvor er nøglen til kisten?

KONEN.

I nøglehullet.

ÅSE.

Hvad er det, som ramler?

KONEN.

Det sidste læs
blir kørt til Hægstad.

ÅSE
(grædende).

Jeg var tilfreds,
jeg selv blev kørt ud i den svarte kiste!
Å, hvad et menneske må tåle og friste!
Gud hjælpe mig nådig! Hele huset tømt!
Hvad Hægstadbonden levned, har lensmanden taget.
Ikke klæderne på kroppen engang blev vraget.
Tvi! Få de skam, som så hårdt har dømt!
(sætter sig på sengekanten.)
Både gård og grund er ude af ætten;
strid var den gamle; men stridere var retten; —
der var ikke hjælp og der var ikke nåde;
Peer var borte; ingen kunde mig råde.

KONEN.

Her i stuen får I dog sidde til jer død.

ÅSE.

Ja; katten og jeg, vi får nådsensbrød!

KONEN.

Gud bedre jer, moer; han, Peer, blev jer dyr.

ÅSE.

Peer? Jeg mener, du er ørsk og yr!
Ingrid kom jo velberget hjem tilslut.
Det var ligest, de havde holdt sig til fanden; —
han er brotsmanden, han, og ingen anden;
den styggen fristed min stakkars gut!

KONEN.

Var det ikke bedst, der gik bud efter presten?
Det står værre til, end I kanske tror.

ÅSE.

Efter presten? Å jo, jeg mener det næsten.

(farer op.)

Men nej-Gud om jeg kan! Jeg er guttens moer;
jeg får hjælpe; det er ikke mer end jeg pligter;
lage det som bedst, når de andre svigter.
Denne kuften har de skænkt ham. Den får jeg lappe.
Gud give, jeg også turde skindfellen nappe!
Hvor er hoserne?

KONEN.

Der, blandt det andet skrammel.

ÅSE

(roder om).

Hvad finder jeg her? Å nej, en gammel
støbe-ske, Kari! Med den har han leget
knappestøber, smeltet og formet og præget.
Engang her var gilde, kom ungen ind
og bad sin faer at få en klump tin.
Ikke tin, sa'e Jon, men kong Kristians mynt;
sølv; det skal mærkes, du er søn til Jon Gynt;
Gud forlade ham, Jon; men han var nu fuld,
og da ændsed han hverken tin eller guld.
Her er hoserne. Å, der er hul i hul;
de må stoppes, Kari!

KONEN.

Jeg mener, det trængs.

ÅSE.

Når det er gjort, får jeg komme tilsengs;
jeg kender mig så skral og så ussel og klemt —

(glad.)

To uldskjorter, Kari; — dem har de glemt!

KONEN.

Ja, rigtig har de det.

ÅSE.

Det træffer sig nemt.
Den ene kan du tilside lægge.
Eller hør; jeg mener, vi taer dem begge; —
den, han har på, er så slidt og tynd.

KONEN.

Men kors, moer Åse, det er visst synd!

ÅSE.

Å ja; men du véd nok, presten forkynder
nåde for den og de andre synder.

(Udenfor en nybyggerhytte i skogen. Rensdyrhorn over døren. Sneen ligger høj. Det er i mørkningen.)

(PEER GYNT står udenfor døren og slår en stor trælås fast.)

PEER GYNT

(ler imellemstunder).

Lås må der være; lås, som kan binde
døren for troldtøj, og mand og kvinde.
Lås må der være; lås, som kan lukke
for alle de arrige nissebukke. —

De kommer med mørket; de klapper og banker;
luk op, Peer Gynt, vi er snygge, som tanker!
Under sengen vi pusler, i asken vi rager,
gennem piben vi rusler som gloende drager.
Hi-hi! Peer Gynt; tror du spiger og planker
kan stænge for arrige nissebuktanker?

(SOLVEJG kommer på skier fremover moen; hun har et kastetørklæde over hovedet og et knytte i hånden.)

SOLVEJG.

Gud signe dit arbejd. Du får ikke vrage mig.
Budsendt jeg kommer, og så får du tage mig.

PEER GYNT.

Solvejg! Det er ikke —! Jo, det er! —
Og du blir ikke ræd for at komme så nær!

SOLVEJG.

Bud har du skikket med Helga lille;
flere kom efter med vind og i stille.
Bud bar din moer i alt hun fortalte,
bud, som yngled, da drømmene dalte.
Nætterne tunge og dagene tomme
bar mig det bud, at nu fik jeg komme.
Det blev som livet var sluknet dernede;
jeg kunde ikke hjertefyldt le eller græde.
Jeg vidste ikke trygt, hvad sind du åtte;
jeg vidste kun trygt, hvad jeg skulde og måtte.

PEER GYNT.

Men faer din?

SOLVEJG.

På hele Guds vide jord
har jeg ingen at kalde for faer eller moer.
Jeg har løst mig fra alle.

PEER GYNT.

Solvejg, du vene, —
for at komme til mig?

SOLVEJG.

Ja, til dig alene;
du får være mig alt, både ven og trøster.
(i gråd.)
Værst var det at slippe min lille syster; —
men endda værre at skilles fra faer;
men værst ifra den, som ved brystet mig bar; —
nej, Gud forlade mig, værst får jeg kalde
den sorg at skilles fra dem alle, — alle!

PEER GYNT.

Og kender du dommen, som blev læst ivår?
den skiller mig både ved arv og gård.

SOLVEJG.

Mener du vel at for arv og eje
jeg skilte mig fra alle de kæres veje?

PEER GYNT.

Og véd du forliget? Udenfor skogen
tør de fakke mig frit, om jeg træffes af nogen.

SOLVEJG.

På skier har jeg rendt; jeg har spurgt mig frem;
de fritted, hvor jeg skulde; jeg svarte: jeg skal hjem.

PEER GYNT.

Så væk med både spiger og planker!
Nu trænges ingen stængsel mod nissebuktanker.
Tør du gå ind for at leve med skytten,
så véd jeg der kommer vigsel over hytten.
Solvejg! Lad mig se på dig! Ikke for nær!
Bare se på dig! Nej, hvor du er lys og skær!

Lad mig løfte dig! Nej, hvor du er fin og let!
Får jeg bære dig, Solvejg, blir jeg aldrig træt!
Jeg skal ikke smudse dig. Med strakte arme
skal jeg holde dig ud fra mig, du vene og varme!
Nej, hvem skulde tænkt, at jeg kunde dig drage —;
å, men jeg har længtes både nætter og dage.
Her skal du se, jeg har tømret og bygt; —
det skal ned igen, du; her er ringt og stygt —

SOLVEJG.

Ringt eller gildt, — her er efter mit sind.
Så let kan en puste mod den strygende vind.
Dernede var det klummert; en kendte sig klemt;
det er halvvejs det, som har fra bygden mig skræmt.
Men her, hvor en hører furuen suse, —
for en stilhed og sang! — her er jeg tilhuse.

PEER GYNT.

Og véd du det visst? For alle dine dage?

SOLVEJG.

Den vej, jeg har trådt, bær aldrig tilbage.

PEER GYNT.

Så har jeg dig! Ind! Lad mig se dig i stuen!
Gå ind! Jeg skal hente tyri til gruen;
lunt skal det varme og bjart skal det lyse,
blødt skal du sidde og aldrig skal du fryse.

(han lukker op; SOLVEJG går ind. Han står en stund stille, da ler han højt af glæde og springer ivejret.)

PEER GYNT.

Min kongsdatter! Nu er hun funden og vunden!
Nej! Nu skal kongsgården tømres fra grunden!

(han griber øksen og går bortover; idetsamme træder EN GAMMELAGTIG KVINDE i en fillet grøn stak ud af holtet; EN STYG UNGE med en ølbolle i hånden halter efter og holder hende i skørtet.)

KVINDEN.

Godkveld, Peer Rapfod!

PEER GYNT.

Hvad godt? Hvém der?

KVINDEN.

Gamle venner, Peer Gynt! Min stue ligger nær.
Vi er grandfolk.

PEER GYNT.

Så? Det er mer, end jeg véd.

KVINDEN.

Alt som hytten din bygtes, bygte min sig med.

PEER GYNT
(vil gå).

Jeg har bråhast —

KVINDEN.

Det har du altid, gut;
men jeg trasker nu efter og råker dig tilslut.

PEER GYNT.

I mistaer jer, moer!

KVINDEN.

Jeg har før så gjort;
jeg gjorde så dengang du lovte så stort.

PEER GYNT.

Jeg lovte —? Hvad fanden er det for snak?

KVINDEN.

Har du glemt den kveld, du hos faer min drak?
Har du glemt —?

PEER GYNT.

Jeg har glemt, hvad jeg aldrig har vidst.
Hvad rører du om? Når mødtes vi sidst?

KVINDEN.

Vi mødtes sidst, da vi mødtes først.

(til ungen.)

Byd faer din drikke; jeg mener han er tørst.

PEER GYNT.

Faer? Er du drukken? Kalder du ham —?

KVINDEN.

Du kan vel kende grisen på skindet!
Har du øjne? Kan du ikke se, han er lam
på skanken, som du er lam på sindet?

PEER GYNT.

Vil du bilde mig ind —?

KVINDEN.

Vil du vringle dig bort —

PEER GYNT.

Denne langbente ungen —!

KVINDEN.

Han er vokset fort.

PEER GYNT.

Tør du, dit troldtryne, lægge mig ud —?

KVINDEN.

Hør nu, Peer Gynt; du er grov, som en stud!

(grædende.)

Hvad kan jeg for, at jeg ikke er vakker,
som dengang du lokked mig i lider og bakker?

I høst, da jeg fødte, holdt fanden om min ryg,
og så er det rimeligt nok en blir styg.
Men dersom du vil se mig så vén, som før,
skal du bare vise jenten derinde på dør,
jage hende ud af sindet og synet; —
gør så, kære vennen min, så mister jeg trynet!

PEER GYNT.

Vig fra mig, din troldheks!

KVINDEN.

Ja, se, om jeg gør!

PEER GYNT.

Jeg skal slå dig i skallen —!

KVINDEN.

Ja; prøv, om du tør?
Ho-ho, Peer Gynt, jeg kan stå for slag!
Jeg kommer igen hver evige dag.
Jeg glytter på døren, ser ind til jer begge.
Sidder du med jenten på bænkefjæl, —
blir du kælen, — Peer Gynt, — vil du lege og dægge, —
sætter jeg mig hos og kræver min del.
Hun og jeg vi skal bytte og skifte dig.
Far vel, kære gutten min, imorgen kan du gifte dig!

PEER GYNT.

Din helvedes mare!

KVINDEN.

Men det er s'gu sandt!
Ungen får du fostre, din fodlette fant!
Vesle-fanden, vil du til faer din?

UNGEN
(spytter på ham).

Tvi!
Jeg skal hugge dig med øksen; bare bi, bare bi!

KVINDEN
(kysser UNGEN).

Å nej, for hoved, der sidder på den krop!
Du blir faer din op af dage, når du engang vokser op!

PEER GYNT
(stamper).

Gid I var så langt —!

KVINDEN.

Som vi nu er nær?

PEER GYNT
(knuger hænderne).

Og alt dette —!

KVINDEN.

Bare for tanker og begær!
Det er synd i dig, Peer!

PEER GYNT.

Værst for en anden! —
Solvejg, mit reneste, skæreste guld!

KVINDEN.

Å ja; det svier til de skyldfri, sa'e fanden,
moer hans gav ham hug, for faer hans var fuld!

(hun trasker ind i holtet med UNGEN, som kaster ølbollen efter ham.)

PEER GYNT
(efter en lang taushed).

Gå udenom, sa'e Bøjgen. En får så her. —
Der faldt kongsgården min med bråk og rammel!
Det slog mur om hende, jeg var så nær;
her blev stygt med et, og min glæde blev gammel. —
Udenom, gut! Der finds ikke vej
tvers igennem dette til hende fra dig.
Tvers igennem? Hm, der skulde dog findes.
Der står noget om anger, hvis ret jeg mindes.

Men hvad? Hvad står der? Jeg har ikke bogen,
har glemt det meste, og her er ikke nogen
retledning at få i vilde skogen. —
Anger? Så skulde der kanske gå år,
før jeg vandt mig igennem. Det liv blev magert.
Slå sønder, hvad skært er, og vent og fagert,
og klinke det ihob af stumper og skår?
Sligt går med en fele, men ikke med en klokke.
Der, det skal grønnes, får en ikke tråkke.
Men det var jo en løgn med det heksetryne!
Nu er alt det styggetøj ude af syne. —
Ja; ude af syne, men ikke af sind.
Smygende tanker vil følge mig ind.
Ingrid! Og de tre, som på hougene sprang!
Vil de også være med? Med skrat og harme
kræve, som hun, at krystes i fang,
løftes varligt og vent på strakte arme?
Udenom, gut; var armen så lang,
som furuens lægg eller granens stang, —
jeg mener, jeg løfted hende endda for nær,
til at sætte hende fra mig menløs og skær. —
Jeg får udenom dette på sæt og vis,
så det hverken blir vinding eller forlis.
En får skyde sligt fra sig og få det glemt —

(går nogle skridt mod hytten, men standser igen.)

Gå ind efter dette? Så styg og skæmt?
Gå ind med alt det troldskab i følge?
Tale, og dog tie; skrifte, og dog dølge —?

(kaster øksen fra sig.)

Det er helgedagskveld. At stævne til møde,
slig, som jeg nu er, var kirkebrøde.

SOLVEJG

(i døren).

Kommer du?

PEER GYNT
(halvhøjt).

Udenom!

SOLVEJG.

Hvad?

PEER GYNT.

Du får vente.
Her er mørkt, og jeg har noget tungt at hente.

SOLVEJG.

Bi; jeg skal hjælpe; vi byrden skal dele.

PEER GYNT.

Nej, stå der du står! Jeg får bære det hele.

SOLVEJG.

Men ikke for langt, du!

PEER GYNT.

Vær tålsom, jente;
langt eller kort, — du får vente.

SOLVEJG
(nikker efter ham).

Ja, vente!

(PEER GYNT går bortover skogstien. SOLVEJG bliver stående i den åbne halvdør.)

(Åses stue. Aften. En stok-ild brænder og lyser på skorstenen. Katten på en stol ved sengefoden.)

(ÅSE ligger i sengen og famler urolig omkring på spredet.)

ÅSE.

Nej, Herregud, kommer han ikke?
Det dryger så inderlig langt.

Jeg har ikke bud at skikke;
og sige ham har jeg så mangt.
Her er ikke stunder at miste!
Så bråt! Hvem skulde det tænkt!
Åse, dersom bare jeg vidste
jeg ikke har holdt ham for strængt!

PEER GYNT
(kommer).

Godkveld!

ÅSE.

Vorherre dig glæde!
Så kom du da, kære min gut!
Men hvor tør du færdes hernede?
Her er jo dit liv forbrudt.

PEER GYNT.

Å, livet får være det samme.
Jeg måtte nu se herned.

ÅSE.

Ja, nu står Kari tilskamme;
og jeg kan gå bort i fred!

PEER GYNT.

Gå bort? Hvad er det du snakker?
Hvor er det du agter dig hen?

ÅSE.

Ak, Peer, det mod enden lakker;
jeg har ikke langt igen.

PEER GYNT
(vrider på sig og går opover gulvet).

Se så! Fra det tunge jeg render;
jeg mente, jeg her var fri —!
Er du kold på fødder og hænder?

ÅSE.

Ja, Peer; det er snart forbi. —
Når du ser mine øjne briste,
må du lukke dem varligt til.
Og så får du sørge for kiste;
men, kære, lad den bli gild.
Å nej, det er sandt —

PEER GYNT.

Ti stille!
Tidsnok at tænke på sligt.

ÅSE.

Ja ja.

(ser uroligt om i stuen.)

Her ser du det lille
de levned. Det er dem ligt.

PEER GYNT
(med et vrid).

Nu igen!

(hårdt).

Jeg véd, jeg har skylden.
Hvad gavner, jeg mindes derom?

ÅSE.

Du! Nej, den fordømte fylden,
fra den var det ulykken kom!
Kære gutten min, du var jo drukken;
da véd en ej selv hvad en gør;
og så havde du redet på bukken;
det var rimeligt nok, du var yr!

PEER GYNT.

Ja, ja; lad den ræglen fare.
Lad fare den hele sag.

Hvad tungt er, det vil vi spare
til siden — en anden dag.

(sætter sig på sengekanten.)

Nu, moer, vil vi sammen snakke;
men bare om løst og fast, —
og glemme det vrange og skakke,
og alt, som er sårt og hvast. —
Nej, se da; den gamle katten;
så den er ilive endnu?

ÅSE.

Den bær sig så stygt om natten;
du véd, hvad det varsler, du!

PEER GYNT
(afbøjende).

Hvad er her for nyt i bygden?

ÅSE
(smilende).

De siger, her findes etsteds
en jente, som stunder mod højden —

PEER GYNT
(hurtigt).

Mads Moen, slår han sig tilfreds?

ÅSE.

De siger, hun har ikke øre
for begge de gamles gråd.
Du skulde dog indom høre; —
du, Peer, vidste kanske råd —

PEER GYNT.

Men smeden, hvor er han havnet?

ÅSE.

Å ti med den skidne smed.
Jeg vil heller sige dig navnet
på hende, jenten, du véd —

PEER GYNT.

Nej, nu vil vi sammen snakke, —
men bare om løst og fast,
og glemme det vrange og skakke,
og alt, som er sårt og hvast.
Er du tørst? Skal jeg hente dig drikke?
Kan du strække dig? Sengen er stut.
Lad mig se; — ja, mener jeg ikke
det er sengen, jeg lå i som gut?
Kan du mindes, hvor tidt om kvelden
du sad for min sengestok
og bredte over mig fellen,
og sang både stev og lok?

ÅSE.

Ja, minds du! Så legte vi slæde,
når faer din i langfart foer.
Fellen var karmesprede
og gulvet en islagt fjord.

PEER GYNT.

Ja, men det allerbedste, —
moer, kan du minds det med? —
det var dog de glupe heste. —

ÅSE.

Ja, mener du ikke jeg véd —?
Det var Karis kat vi fik låne;
den sad på en kubbestol —

PEER GYNT.

Til slottet vestenfor måne
og slottet østenfor sol,
til Soria-Moria-slottet,
gik vejen både højt og lavt.
En kæp, som vi fandt i kottet,
du brugte til svøbeskaft.

ÅSE.

Der fremme i dumpen jeg knejste —

PEER GYNT.

Jo, jo; du gav tømmen løs,
og vendte dig, jævnt som vi rejste,
og spurgte mig om jeg frøs.
Gud signe dig, gamle styggen, —
du var dog en kærlig sjæl —!
Hvad ynker du for?

ÅSE.

For ryggen;
det volder den hårde fjæl.

PEER GYNT.

Stræk dig; jeg skal dig støtte.
Se så; nu ligger du blødt.

ÅSE
(urolig).

Nej, Peer, jeg vil flytte!

PEER GYNT.

Flytte?

ÅSE.

Ja, flytte; så ønsker jeg stødt.

PEER GYNT.

Du snakker! Bred over dig fellen.
Lad mig sidde på sengestok.
Se så; nu korter vi kvelden
både med stev og lok.

ÅSE.

Hent heller postillen i kottet:
jeg er så urolig tilsinds.

PEER GYNT.

I Soria-Moria-slottet
er der gilde hos konge og prins.
Hvil dig på slædepuden;
jeg kører dig did over mo —

ÅSE.

Men, snille Peer, er jeg buden?

PEER GYNT.

Ja, det er vi begge to.

(kaster en snor om stolen, hvor katten ligger, tager en kæp i hånden og sætter sig foran på sengefoden.)

Hyp! Vil du rappe dig, Svarten!
Moer, du fryser vel ej?
Jo-jo; det kendes på farten,
når Grane lægger ivej!

ÅSE.

Kære Peer, hvad er det som ringer —?

PEER GYNT.

De blanke dumbjelder, moer!

ÅSE.

Hu, nej da, hvor hult det klinger!

PEER GYNT.

Nu kører vi over en fjord.

ÅSE.

Jeg er ræd! Hvad er det, som bruser
og sukker så underligt vildt?

PEER GYNT.

Det er granene, moer, som suser
på moen. Sid bare stilt.

ÅSE.

Det gnistrer og blinker langt borte.
Hvor kommer den lysningen fra?

PEER GYNT.

Fra slottets ruder og porte.
Kan du høre, de danser?

ÅSE.

Ja.

PEER GYNT.

Udenfor står Sankt Peder
og byder dig stige ind.

ÅSE.

Hilser han?

PEER GYNT

Ja, med hæder,
og skænker den sødeste vin.

ÅSE.

Vin! Har han også kager?

PEER GYNT.

Ja da! Et smækfuldt fad.
Og salig provstinden lager
dig kaffe og eftermad.

ÅSE.

Å, kors; kommer vi to sammen?

PEER GYNT.

Så tidt og så jævnt du vil.

ÅSE.

Å nej da, Peer, for en gammen
du kører mig, stakkar, til!

PEER GYNT
(smækker med pisken).

Hyp; vil du rappe dig, Svarten!

ÅSE.

Kære Peer, du kører vel ret?

PEER GYNT
(smækker igen).

Her er brede vejen.

ÅSE.

Den farten,
den gør mig så låk og træt.

PEER GYNT.

Der ser jeg slottet sig højne;
om lidt så er kjørslen slut.

ÅSE.

Jeg vil ligge og lukke øjne
og lide på dig, min gut!

PEER GYNT.

Rap dig, Grane, min traver!
I slottet er stimlen stor;
mod porten de myldrer og kaver.
Nu kommer Peer Gynt med sin moer!
Hvad siger du, herr Sankt Peder?
Får ikke moer slippe ind?
Jeg mener, du længe leder,
før du finder så ærligt et skind.
Om mig vil jeg ikke snakke;
jeg kan vende ved slottets port.
Vil I skænke mig, taer jeg tiltakke;
hvis ej, går jeg lige-nøjd bort.
Jeg har digtet så mangen skrøne,
som fanden på prækestol,
og skældt min moer for en høne,
fordi hun kagled og gol.
Men hende skal I agte og hædre
og gøre det rigtig tillags;
her kommer ikke nogen bedre
fra bygderne nutildags. —
Ho-ho; der har vi Gud Fader!
Sankt Peder, nu får du dit!

(med dyb stemme.)

„Hold op med de køgemester-lader;
moer Åse skal slippe frit!“

(ler højt og vender sig om til moderen.)

Ja, var det ikke det, jeg vidste?
Nu blev der en anden dans!

(angst.)

Hvorfor ser du, som øjet skulde briste?
Moer! Er du fra samling og sans —?

(går op til hovedgerdet.)

Du skal ikke ligge og glane —!
Snak, moer; det er mig, din gut!

(føler varsomt på hendes pande og hænder; derpå kaster han snoren bort på stolen og siger dæmpet:)

Ja så! — Du kan hvile dig, Grane;
for ret nu er rejsen slut.

(lukker hendes øjne og bøjer sig over hende.)

Hav tak for alle dine dage,
for bank og for barne-bys! —
Men nu får du takke tilbage —

(trykker kinden mod hendes mund.)

Se så; det var tak for skyds.

HUSMANDSKONEN
(kommer).

Hvad? Peer! Nå, så er vi over
den tungeste sorg og nød!
Herregud, hvor godt hun sover — —
eller er hun —?

PEER GYNT.

Hys; hun er død.

(KARI græder ved liget. PEER GYNT går længe omkring i stuen; endelig standser han ved sengen.)

PEER GYNT.

Få moer med ære begravet.
Jeg får friste at fare herfra.

KONEN.

Skal du langvejs fare?

PEER GYNT.

Mod havet.

KONEN.

Så langt!

PEER GYNT.

Og længer endda.

(han går.)

FJERDE AKT.

(På sydvestkysten af Marokko. Palmeskov. Dækket middagsbord, solsejl og sivmatter. Længere inde i lunden hængende køjer. Udenfor land ligger en dampyacht med norsk og amerikansk flag. Ved stranden en jolle. Det er henimod solnedgang.)

(PEER GYNT, en smuk middelaldrende herre i elegant rejsedragt, med guldlorgnet på brystet, præsiderer som vært for bordenden. MASTER COTTON, MONSIEUR BALLON samt herrerne V. EBERKOPF og TRUMPETERSTRÅLE ifærd med at slutte måltidet.)

PEER GYNT.

Drik, mine herrer! Er man skabt
til nydelse, så skal man nyde.
Der står jo skrevet: tabt er tabt,
og væk er væk —. Hvad må jeg byde?

TRUMPETERSTRÅLE.

Du er superb som vært, broer Gynt!

PEER GYNT.

Jeg deler æren med min mynt,
med kok og stewart —

MASTER COTTON.

Very well;
en skål for alle fires held!

MONSIEUR BALLON.

Monsieur, De har en gout, en ton,
som nutildags kun sjelden findes
hos mænd, der lever en garçon, —
et visst, jeg véd ej hvad —

V. EBERKOPF.

Et vift,
et skær af frigjort åndsbetragtning
og verdensborgerdomsforpagtning,
et syn igennem skyens rift,
der ej af snever fordom bindes,
et præg af højere forklaring,
en ur-natur med livserfaring
på trilogiens top forent.
Ej sandt, Monsieur; så var det ment?

MONSIEUR BALLON.

Jo, meget muligt; ikke ganske
så smukt det klinger i det franske.

V. EBERKOPF.

Ej was! Det sprog er og så stivt. —
Men hvis til fænomenet grunden
vi søge vil —

PEER GYNT.

Så er den funden.
Det er fordi jeg ej er gift.
Ja, mine herrer, ganske klar
er tingen. Hvad skal manden være!
Sig selv; det er mit korte svar.
Om sig og sit han skal sig kære.
Men kan han det, som pak-kamél
for andres ve og andres vel?

V. EBERKOPF.

Men denne for- og i-sig-væren,
jeg lover, har Dem kostet strid —

PEER GYNT.

Å ja såmen; i fordums tid;
men altid gik jeg bort med æren.
Engang var jeg dog ganske nær
i fælden fanget mod min vilje.
Jeg var en rask og vakker fyr;
og damen, som jeg havde kær, —
hun var af kongelig familje —

MONSIEUR BALLON.

Af kongelig?

PEER GYNT
(henkastet).

Af disse ætter,
De véd nok —

TRUMPETERSTRÅLE
(slår i bordet).

Disse adelstroll!

PEER GYNT
(trækker på skulderen).

Forlagte højheder, som sætter
sin stolthed i, plebejerpletter
at holde væk fra stammens skjold.

MASTER COTTON.

Gik så affæren overstyr?

MONSIEUR BALLON.

Familjen var imod partiet?

PEER GYNT.

Nej, tvertimod!

MONSIEUR BALLON.

Ah!

PEER GYNT
(skånsomt).

De forstår!
der gaves ting, som talte for
at få os snarest muligt viet.
Men, rentud sagt, det hele væsen
var mig fra først til sidst imod.
Jeg er i visse dele kræsen,
og helst jeg står på egen fod.
Og da nu svigerfader kom
forblommet frem med fordring om
jeg skulde skifte navn og stilling
og løse adelskabsbevilling,
samt mangt og meget højst usmageligt,
for ej at sige uantageligt, —
så trak jeg mig med anstand ud,
gav afslag på hans ultimatum —
og afkald på min unge brud.

(trommer på bordet og synes andægtig.)

Ja, ja; der råder dog et fatum!
På det vi mennesker kan lide;
og det er trøsteligt at vide.

MONSIEUR BALLON.

Og dermed sagen var forbi?

PEER GYNT.

Nej, jeg fik føle noget andet;
thi uvedkommende sig blanded
med høje ramaskrig deri.

Værst var familjens yngre lemmer.
Med syv af dem jeg fik duel.
Det var en tid, jeg aldrig glemmer,
skønt jeg gik ud deraf med held.
Det kosted blod; men dette blod
gier brev på min persons fordyrelse,
og peger styrkende imod,
som sagt, et fatums vise styrelse.

V. EBERKOPF.

De har et blik på livets gang,
der hæver Dem til tænker-rang.
Imens en slet og ret formener
ser hver for sig de spredte scener,
og aldrig ender med at famle,
forstår De alt til ét at samle.
Med samme norm De alting måler.
De spidser til hver løs eragtning,
så hver og en går ud som stråler
fra lyset af en livsbetragtning. —
Og De har ingentid studeret?

PEER GYNT.

Jeg er, som jeg Dem før har sagt,
en blot og bar autodidakt.
Methodisk har jeg intet lært;
men jeg har tænkt og spekuleret,
og læst mig til en del af hvert.
Jeg har begyndt i ældre alder;
da véd De jo, lidt tungt det falder
at pløje side op og ned
og tage ligt og uligt med.
Historien har jeg taget stykkevis;
thi mere fik jeg aldrig tid til.
Og da man jo i tunge tider
et noget visst må sætte lid til,

så tog jeg religionen rykkevis.
På den manér det bedre glider.
Man skal ej læse for at sluge,
men for at se, hvad man kan bruge —

MASTER COTTON.

Se, det er praktisk!

PEER GYNT
(tænder en cigar).

Kære venner;
betænk mit levnetsløb forresten.
Hvorledes kom jeg først til Vesten!
Som fattig karl med tomme hænder.
Jeg måtte slide sårt for føden;
tro mig, det faldt mig tidtnok svært.
Men livet, venner, det er kært;
og, som man siger, besk er døden.
Vel! Lykken, ser I, var mig føjelig;
og gamle fatum, han var bøjelig.
Det gik. Og da jeg selv var tøjelig,
så gik det stedse bedre, bedre.
Ti år derefter bar jeg navn
af Krøsus mellem Charlestowns rhedre.
Mit rygte fløj fra havn til havn;
jeg havde lykken inden borde —

MASTER COTTON.

Hvad gjaldt trafiken?

PEER GYNT.

Mest jeg gjorde
i negere til Karolina
og gudebilleder til Kina.

MONSIEUR BALLON.

Fi donc!

TRUMPETERSTRÅLE.

For tusend, farbroer Gynt!

PEER GYNT.

De finder nok bedriften svævende
på det tilladeliges pynt?
Jeg selv har følt det samme levende.
Jeg fandt den endog odiøs.
Men, De kan tro mig, først begyndt,
det holder hårdt at slippe løs.
Ialfald er det yderst svært
i slig en stor forretningsførelse,
der sætter tusender i rørelse,
at bryde ganske overtvert.
Det „overtvert“ jeg kan ej lide,
men tilstår på den anden side,
at jeg har altid næret agt
for hvad man kalder konsekventserne;
og det, at overskride grænserne,
har stedse gjort mig lidt forsagt.
Desuden tog jeg til at ældes;
jeg nærmed mig mod femtiårene, —
fik efterhånden gråsprængt hår;
og skønt min helbred var fortrinlig,
så faldt den tanke dog mig pinlig:
hvem véd, hvor snart den time slår,
da jurykendelsen skal fældes
og skille bukkene fra fårene.
Hvad var at gøre? Standse farten
på Kina gik umuligt an.
Jeg fandt dog udvej, åbned snart en
forretning til på samme land.
Hver vår jeg guder exporterte;
hver høst jeg prester udklarerte,
forsynte dem med det fornødne,
som strømper, bibler, rum og ris —

MASTER COTTON.

Ja, mod profit?

PEER GYNT.

Naturligvis.
Det gik. De virked ufortrødne.
For hver en gud, hist over købt,
de fik en Kulier grundigt døbt,
så virkningen neutralisertes.
Missionens mark lå aldrig brak;
thi guderne, som kolportertes.
af presterne blev holdt i schak.

MASTER COTTON.

Nå, men de afrikanske varer?

PEER GYNT.

Der sejred også min moral.
Jeg indså, den trafik var gal
for folk i fremadskreden alder.
Man véd jo ej, når fra man falder.
Og dertil kom de tusend snarer
fra vore filantropers lejr,
for ej at nævne kapringsfarer,
samt risiko af vind og vejr.
Alt dette sammenlagt vandt sejr.
Jeg tænkte: Peter, rev i sejlene;
se til, at du kan rette fejlene;
så købte jeg mig land i Syden,
beholdt den sidste kødimport,
som også var af prima sort.
De trivedes, blev blanke, fede,
så det var mig og dem en glæde.
Ja, jeg tør sige uden skryden,
jeg handled mod dem som en faer, —

hvad sine gode renter bar.
Jeg bygged skoler, for at dyden
bestandig kunde holdes på
et visst almindeligt niveau,
og påså strængt at ingenstunder
dens thermometer sank derunder.
Nu desforuden af de dele
jeg har mig ganske trukket ud; —
jeg har plantagen samt dens hele
besætning solgt med hår og hud.
På afskedsdagen gav jeg og
til små og store gratis grog,
så mænd og kvinder fik en rus,
og enkerne desuden snus.
Se, derfor håber jeg, såfremt
det ord ej er et mundsvejr blot:
hver den, som ej gør ondt, gør godt, —
så er min fortids fejlgreb glemt,
og jeg kan holde, mer end mangen,
med dyder mine synder stangen.

V. EBERKOPF
(klinker med ham).

Hvor det er styrkende at høre
et livsprincip i scene sat,
forløst fra theoriens nat,
urokket af det ydre røre!

PEER GYNT
(som under det foregående har stukket flittigt på flaskerne).

Vi mænd fra Nord forstår at føre
vor krig igennem! Kunstens nøgle
i livets sag er simpelthen
at holde øret tæt igen
for indpas af en farlig øgle.

MASTER COTTON.

Hvad for en øgle, dyre ven?

PEER GYNT.

En liden en, en fult forførende
til det i et og alt afgørende.

(drikker igen.)

Hvad hele vove-kunsten gælder,
den kunst, at eje dådens mod, —
det er: at stå med valgfri fod
imellem livets lumske fælder, —
at vide visst, at alle dage
er ikke slut med stridens dag, —
at vide, dig står åben bag
en bro, som bære kan tilbage.
Den theori har holdt mig frem;
den har min hele vandel farvet;
og theorien har jeg arvet
fra slægten i min barndoms hjem.

MONSIEUR BALLON.

De er jo norsk?

PEER GYNT.

Af fødsel, ja!
Men verdensborger af gemyt.
For hvad jeg har af lykken nydt,
jeg takke kan Amerika.
De vel forsynte bogreoler
jeg skylder Tysklands yngre skoler.
Fra Frankrig fik jeg mine veste,
min holdning og min skærv af ånd, —
fra England en arbejdsom hånd
og skærpet sans for eget bedste.
Af Jøden har jeg lært at vente.
Lidt hang til dolce far niente

jeg fra Italien fik i sending. —
og engang i en snever vending
jeg øged mine dages mål
ved bistand af det svenske stål.

TRUMPETERSTRÅLE
(hæver sit glas).

Ja, svenske stålet —!

V. EBERKOPF.

Stålets svinger
vi først og fremst vor hyldest bringer!

(de klinker og drikker med ham. Han begynder at blive hed i hovedet.)

MASTER COTTON.

Alt dette her er såre godt; —
men, Sir, nu gad jeg vide blot,
hvad De med Deres guld vil gøre.

PEER GYNT.

Hm; gøre? Hvad?

ALLE FIRE
(rykker nærmere).

Ja, lad os høre!

PEER GYNT.

Nu, for det første gå på rejser.
Se, derfor tog jeg jer ombord
som selskabsbrødre i Gibraltar.
Jeg trængte til et danserkor
af venner om mit guldkalv-altar —

V. EBERKOPF.

Højst vittigt sagt!

MASTER COTTON.

Men ingen hejser
sit sejl for blot og bart at sejle.
De har et mål, det kan ej fejle.
Og målet er —?

PEER GYNT.

At blive kejser.

ALLE FIRE.

Hvad?

PEER GYNT
(nikker).

Kejser!

HERRERNE.

Hvor?

PEER GYNT.

I hele verden!

MONSIEUR BALLON.

Hvorledes, ven —?

PEER GYNT.

I kraft af guldet!
Den plan er ingenlunde ny;
den sjælen var i al min færden.
Som gut jeg har i drømme rullet
vidt over havet på en sky.
Jeg steg med slæb og gylden slire, —
og dratted ned på alle fire.
Men målet, venner, stod ved magt. —
Der er jo skrevet eller sagt
etsteds, jeg mindes ikke hvor,
at hvis du vandt den ganske jord,

men selv dig tabte, var din vinding
kun krans omkring en kløvet tinding.
Så står der, — eller noget sligt;
og dette ord er intet digt.

V. EBERKOPF.

Men hvad er da det gyntske selv?

PEER GYNT.

Den verden bag min pandehvælv,
som gør, at jeg er ingen anden,
end mig, så lidt som Gud er fanden.

TRUMPETERSTRÅLE.

Nu skønner jeg, hvorhen det sigter!

MONSIEUR BALLON.

Sublim som tænker!

V. EBERKOPF.

Høj som digter.

PEER GYNT
(i stigende stemning).

Det gyntske selv, — det er den hær
af ønsker, lyster og begær, —
det gyntske selv, det er det hav
af indfald, fordringer og krav,
kort alt, som netop mit bryst hæver,
og gør at jeg, som sådan, lever.
Men som Vorherre trænger muldet,
skal han bestå som verdens Gud,
så har jeg og behov for guldet,
skal jeg som kejser ta'e mig ud.

MONSIEUR BALLON.

Men guldet har De!

PEER GYNT.

Ikke nok.
Ja, måske for en to-tre etmål,
som kejser à la Lippe-Detmold.
Men jeg vil være mig en bloc,
vil være Gynt på hele kloden,
Sir Gynt fra toppen og til roden!

MONSIEUR BALLON
(henreven).

Besidde verdens første dejlighed!

V. EBERKOPF.

Al hundredårs Johannisberger!

TRUMPETERSTRÅLE.

Og alle Karl den tolvtes værger!

MASTER COTTON.

Men først en profitabel lejlighed
til transaktion —

PEER GYNT.

Den er alt funden;
og dertil var vor ankring grunden.
Iaften farten står mod nord.
Aviserne, jeg fik ombord,
beretter mig en vigtig nyhed —!
(rejser sig med hævet glas.)
Det er, som lykken uden ophør
bær hjælp til den, der selv har kryhed —

HERRERNE.

Nu? Sig os —!

PEER GYNT.

Hellas er i oprør.

ALLE FIRE
(springer op).

Hvad! Grækerne —?

PEER GYNT.

Har rejst sig hjemme.

DE FIRE.

Hurra!

PEER GYNT.

Og Tyrken er i klemme!
(tømmer glasset.)

MONSIEUR BALLON.

Til Hellas! Ærens port står åben!
Jeg hjælper med mit franske våben!

V. EBERKOPF.

Og jeg med opråb — på distance!

MASTER COTTON.

Jeg ligeså — med leverance!

TRUMPETERSTRÅLE.

Gå på! Jeg finde skal i Bender
de verdenskendte sporespænder!

MONSIEUR BALLON
(falder PEER GYNT om halsen).

Tilgiv mig, ven, at jeg en stund
har miskendt Dem!

V. EBERKOPF
(trykker hans hænder).

Jeg dumme hund,
jeg holdt Dem hartad for en slyngel!

MASTER COTTON.

Det er for stærkt; kun for en nar —

TRUMPETERSTRÅLE
(vil kysse ham).

Jeg, farbror, for et exemplar
af Yankee-pakkets værste yngel —!
Forlad mig —!

V. EBERKOPF.

Vi har alle famlet —

PEER GYNT.

Hvad snak er det?

V. EBERKOPF.

Nu ser vi samlet
i glans den hele gyntske hær
af ønsker, lyster og begær —!

MONSIEUR BALLON
(beundrende).

Så *det* var Monsieur Gynt at være!

V. EBERKOPF
(ligeså).

Det er at være Gynt med ære!

PEER GYNT.

Men sig mig dog —?

MONSIEUR BALLON.

Forstår De ej?

PEER GYNT.

Ifald jeg gør, jeg la'er mig hænge!

MONSIEUR BALLON.

Hvorledes? Går ej Deres vej
Til Grækerne med skib og penge?

PEER GYNT
(blæser).

Nej mange tak! Jeg støtter styrken
og låner pengene til Tyrken.

MONSIEUR BALLON.

Umuligt!

V. EBERKOPF.

Vittigt sagt, men spøg!

PEER GYNT
(tier lidt, støtter sig til en stol og antager en fornem mine).

Hør, mine herrer, det er bedst
vi skilles, før den sidste rest
af venskab blaffrer bort i røg.
Hvo intet ejer, letvindt vover.
Når man af verden råder knapt
den stribe muld man skygger over,
man til kanonmad er som skabt.
Men står man berget på det tørre,
som jeg, da er ens indsats større.
Gå De til Hellas. Jeg skal sende
Dem gratis væbnede iland.
Jo mer De øger stridens brand,
desbedre kan jeg buen spænde.
Slå smukt for frihed og for ret!
Løb storm! Gør Tyrken helvedet hedt; —
og slut med hæder Deres dage
på Janitscharens lansestage. —
Men hav mig undskyldt.

(slår på lommen.)

Jeg har mynt
og er mig selv, Sir Peter Gynt.

(han slår sin solskærm op og går ind i lunden, hvor hængekøjerne skimtes.)

TRUMPETERSTRÅLE.

Den svinske karl!

MONSIEUR BALLON.

Ej sans for ære —!

MASTER COTTON.

Å, æren, den fik endda være;
men tænk jer, hvad enorm profit
for os, hvis landet slog sig frit —

MONSIEUR BALLON.

Jeg så mig alt som sejervinder
i kreds af skønne Grækerinder!

TRUMPETERSTRÅLE.

Jeg så i mine svenske hænder
de heltestore sporespænder!

V. EBERKOPF.

Jeg mit uhyre fædrelands
kultur så spredt til lands og vands —!

MASTER COTTON.

Det værste tab er det reelle.
Goddam! Jeg kunde tårer fælde!
Jeg så mig som Olympens ejer.
Hvis berget svarer til sit ry,
så må der findes kobberlejer,
som kunde tages op pany.
Og dertil denne elv, Kastale,
hvorom der går så megen tale,

med fald på fald, beregnet lavt
til mer end tusend hestes kraft — !

TRUMPETERSTRÅLE.

Jeg går endda. Mit svenske sværd
er mer end Yankee-guldet værd!

MASTER COTTON.

Måske; men, ind i rækken stukne,
vi vil i massens mængde drukne;
og hvor blir så profiten af?

MONSIEUR BALLON.

Fordømt! Så nær ved lykkens tinde; —
og så at standse ved dens grav!

MASTER COTTON
(med knyttet hånd mod fartøjet).

Hin sorte kiste slutter inde
nabobens gyldne negersved — !

V. EBERKOPF.

En kongetanke! Fort! Afsted!
Hans kejserdom er om en hals!
Hurra!

MONSIEUR BALLON.

Hvad vil De?

V. EBERKOPF.

Vinde magten!
Besætningen er let tilfals.
Ombord! Jeg annekterer yachten!

MASTER COTTON.

De — hvad — ?

V. EBERKOPF.

Jeg kniber alt iflæng!

(går ned til jollen.)

MASTER COTTON.

Da byder mig mit eget tarv
at knibe med.

(går efter.)

TRUMPETERSTRÅLE.

Det er en skarv!

MONSIEUR BALLON.

Et keltringstykke —! Men — enfin!

(følger de andre.)

TRUMPETERSTRÅLE.

Jeg får vel følge dem på færden, —
men protesterer for alverden —!

(går efter.)

(Et andet sted på kysten. Måneskin og drivende skyer. Yachten går langt ude for fuld damp.)

(PEER GYNT løber langs stranden. Snart kniber han sig i armen, snart stirrer han ud over havet.)

PEER GYNT.

Mareridt! — Væv! — Nu vågner jeg snart!
Den står fra land! Og i rasende fart!
Bare væv! Jeg sover! Jeg er drukken og yr!

(knuger hænderne.)

Det går dog umuligt an, at jeg dør!

(rykker sig i håret.)

En drøm! Jeg vil det skal være en drøm!
Forfærdeligt! Hu; det er sandhed, desværre!
Mine asner af venner —! Hør mig, Vorherre!
Du er jo så vis og retfærdig —! O, døm —!

(med oprakte arme.)

Det er mig, Peter Gynt! Å, Vorherre, pas på!
Tag dig af mig, fader; ellers må jeg forgå!
Lad dem bakke maskinen! Lad dem fire ned giggen!
Stop tyvene! Gør noget uklart i riggen!
Hør mig! Lad ligge de andres grejer!
Verden skøtter sig nok selv imens! — —
Nej-Gud om han hører! Han er døv, som han plejer!
Det er stel! En Gud, som på råd er læns!

(vinker opad.)

Pst! Jeg har skilt mig ved negerplantagen!
Jeg har skikket missionærer over til Asien!
En håndsrækning er dog en anden værd!
Å, hjælp mig ombord —!

(en ildstråle skyder ivejret fra yachten og en tyk røg vælter ud; et hult knald høres; PEER GYNT udstøder et skrig og segner ned i sandet; lidt efter lidt trækker røgen bort; skibet er forsvundet.)

PEER GYNT
(bleg og sagte).

Det var straffens sværd!
Tilbunds med mand og mus i et plump!
O, evigt priset være lykkens slump — —

(rørt.)

Slumpetræf? Nej, det var mer end så.
Jeg skulde frelses og de forgå.
O, tak og pris, at du har mig hyttet,
holdt øje med mig trods alle mine brøst — —

(ånder dybt ud.)

Hvilken vidunderlig tryghed og trøst
i at vide sig selv separat beskyttet.

Men i ørken! Hvor får jeg mad og drikke?
Å, jeg finder nok lidt. Det må han forstå.
Det er ikke så farligt; —

(højt og indsmigrende.)

han vil visst ikke,
at jeg lille fattige spurv skal forgå!
Bare ydmyg i sindet. Og så unde ham frist.
Lade herren råde; ikke hænge med ørene —

(farer forskræmt ivejret.)

Var det en løve, som knurred i rørene — ?

(med klapprende tænder.)

Nej, det var ingen løve.

(mander sig op.)

En løve; jo visst!
De bæster, de holder sig nok afsides.
Med sin overmand er det ikke grejdt at bides.
De har jo instinkt; — de føler, som sandt er,
det er farligt at lege med elefanter. — —
Men alligevel — jeg får finde et træ.
Derborte svajer akazier og palmer;
kan jeg flyve derop, har jeg tryghed og læ, —
især hvis jeg dertil kunde et par salmer —

(klattrer op.)

Morgenen er ikke kvelden lig;
det skriftsted er ofte nok vejet og drøftet.

(sætter sig tilrette.)

Hvor dejligt at føle sin ånd så løftet.
Tænke ædelt, er mer, end at vide sig rig.
Bare bygge på ham. Han véd hvad portion
af nødens kalk jeg er mand for at drikke.
Han er faderligt sindet imod min person: —

(kaster et øje udover havet og hvisker med et suk:)

men økonom, — nej, det er han ikke!

(Nat. Marokkansk lejr på grænsen mod ørken. Vagtild og HVILENDE KRIGERE.)

EN SLAVE
(kommer og river sig i håret).

Væk er kejserens hvide ganger!

EN ANDEN SLAVE
(kommer og sønderriver sine klæder).

Kejserens hellige dragt er stjålen!

OPSYNSMAND
(kommer).

Hundred slag får under sålen
hver, som ikke tyven fanger!

(KRIGERNE stiger til hest og galopperer bort i alle retninger.)

(Daggry. Trægruppen med akazier og palmer.)
(PEER GYNT i træet med en afbrukken gren i hånden holder sig en sværm abekatte fra livet.)

PEER GYNT.

Fatalt! En højst ubehagelig nat.

(slår om sig.)

Er du der igen? Det er dog forbandet;
Nu kaster de frugt. Nej; det er noget andet.
Et væmmeligt dyr, den abekat!
Der står jo skrevet: du skal våge og fægte.
Men jeg kan s'gu ikke; jeg er tung og mat.

(forstyrres igen; utålmodig.)

Jeg må få en pind for det uvæsen sat!
Jeg må se at få fanget en af de knægte,
hængt ham og krængt ham og klædt mig ud

på sæt og vis i hans lådne hud,
så vil de andre tro jeg er ægte. —
Hvad er vi mennesker? Kun et fnug.
Og lidt får man læmpes efter skik og brug. —
Atter en sværm! De myldrer og kryr.
Pak jer! Tsju! De ter sig som gale.
Havde jeg blot en forloren hale, —
noget sådant, som gav en vis lighed med dyr —.
Hvad nu? Der tasser det over mit hode —!

(ser op.)

Den gamle, — med næverne fulde af smuds —!

(kryber ængstelig sammen og holder sig en stund stille. Abekatten gør en bevægelse; PEER GYNT begynder at lokke og godsnakke, som for en hund.)

Ja, — er du der, du gamle Bus!
Han er skikkelig, han! Han kan tages med det gode!
Han vil ikke kaste; — nej, var det ligt —
Det er mig! Pip-pip! Vi er gode venner!
Aj-aj! Kan du høre, jeg sproget kender?
Bus og jeg, vi er skyldfolk og sligt;
Bus skal få sukker imorgen —! Det bæst!
Hele ladningen over mig! Uf, det er væmmeligt! —
Eller kanske det var føde? Det smagte ubestemmeligt;
dog, hvad smagen angår, gør vanen mest.
Hvad er det for en tænker, som engang har sagt:
man får spytte og håbe på vanens magt? —
Der er ynglen også!

(fægter og slår.)

Det er dog for galt,
at mennesket, denne skabningens herre,
skal se sig nødt til —! Gevalt! Gevalt!
Den gamle var fæl, men de unge er værre!

(Tidlig morgen. Stenet egn med udsigt ind over ørken. På den ene side en fjeldkløft og en hule.)

(EN TYV og EN HÆLER i kløften med kejserens hest og klædning. Hesten, rigt opsadlet, står bunden til en sten. RYTTERE langt borte.)

TYVEN.

Lansernes tunger,
slikkende, spillende, —
se, se!

HÆLEREN.

Jeg føler alt knappen
i sandet trillende;
Ve, ve!

TYVEN
(folder armene over brystet).

Min fader var tyv;
hans søn må stjæle.

HÆLEREN.

Min fader var hæler;
hans søn må hæle.

TYVEN.

Din lod skal du bære;
dig selv skal du være.

HÆLEREN
(lytter).

Fodtrin i krattet!
På flugt! Men hvor?

TYVEN.

Hulen er dyb
og profeten stor!

(de flygter og lader kosterne i stikken. RYTTERNE taber sig i det fjerne.)

PEER GYNT
(kommer skærende på en rørfløjte).

Hvilken livsalig morgenstund! —
Skarnbassen triller sin kugle i gruset;
sneglen kryber af sneglehuset.
Morgenen; ja, den har guld i mund. —
Det er dog i grunden en mærkelig magt,
naturen har sådan i dagslyset lagt.
Man føler sig så tryg, føler modet vokse,
turde gerne, om så var, binde an med en okse. —
Hvilken stilhed omkring! Ja de landlige glæder, —
ubegribeligt nok, at jeg vraged dem før;
at man lukker sig inde i de store stæder,
blot for at rendes af pakket på dør. —
Nej; se, hvor firbenen vimser omkring,
snapper og tænker på ingenting.
Hvilken uskyld selv over dyrenes liv.
Hvert holder sig skaberens bud efterretteligt,
bevarer sit særlige præg uudsletteligt,
er sig selv, sig selv gennem leg og kiv,
sig selv, som det blev på hans første bliv.

(sætter lorgnetten på næsen.)

En padde. Midt i en sandstensblok.
Forstening omkring. Kun hovedet ude.
Der sidder den og ser, som gennem en rude,
på verden og er sig selv — nok. —

(tænker sig om.)

Nok? Sig selv —? Hvor er det, det står?
Jeg har læst det, som gut, i en såkaldt storbog.
Var det huspostillen? Eller Salomons ordbog?
Fatalt: jeg mærker, at år for år
min sans for tiden og stedet forgår.

(sætter sig ned i skyggen.)

Her er svalt at hvile og strække sine fødder.
Se, her gror bregner. Spiselige rødder.

(smager lidt.)

Det er ligere mad for et kreatur; —
men der står jo skrevet: tving din natur!
Endvidere står der: hovmod må bøjes
Og hvo sig fornedrer, han skal ophøjes.

(urolig.)

Ophøjes? Ja, det vil ske med mig; —
det er umuligt at tænke sig andet.
Skæbnen vil hjælpe mig bort fra landet
og mage det så, at jeg kommer ivej.
Dette her er en prøvelse; siden kommer frelsen, —
når bare Vorherre under mig helsen.

(skyder tankerne fra sig, tænder en cigar, strækker sig og stirrer ind over ørken.)

Hvilket umådeligt, grænseløst øde. —
Langt derborte skridter en struds. —
Hvad skal en egentlig tro var Guds
mening med alt dette tomme og døde?
Dette, som alle livskilder savner;
dette forbrændte, som ingen gavner; —
denne brøk af verden, som ligger brak;
dette lig, som ej, siden jordens fødsel,
har bragt sin skaber så meget som tak, —
hvi blev det til? — Naturen er ødsel. —
Er det hav, det i øst, det blinkende, flakke,
som glittrer? Umuligt; kun sansebedrag.
Havet er i vest; det højner sig bag,
dæmmet ude fra ørken ved en skrånende bakke.

(en tanke farer gennem ham.)

Dæmmet ude? Så kunde jeg —! Højen er smal.
Dæmmet ude! Et gennembrudd blot, en kanal, —
som en livsensflod vilde vandene skylle
ind gennem svælget og ørken fylde!
Snart vilde hele den glødende grav
ligge der frisk som et kruset hav.

Oaserne vilde som øer sig højne,
Atlas grønnes som fjeldkyst mod nord;
sejlere vilde, som fugle forfløjne,
skære mod syd karavanernes spor.
Livende luft vilde sprede de kvalme
dunster, og dugg vilde drysse fra sky;
folk vilde bygge sig by ved by,
og græs vilde gro om den svajende palme.
Landet i syd bag Saharas mur
blev til et kystland med frisk kultur.
Damp vilde drive Tombuktus fabrikker;
Bornu blev koloniseret med il;
op gennem Habes foer forskeren sikker
i sin waggon til den øvre Nil.
Midt i mit hav, på en fed oase,
vil jeg forplante den norske race;
det dølske blod er jo kongeligt næsten;
arabisk krydsning vil gøre resten.
Rundt om en vik på en stigende strand
får jeg lægge Peeropolis, hovedstaden.
Verden er aflægs! Nu kommer raden
til Gyntiana, mit unge land!

(springer op.)

Bare kapitaler, så er det gjort. —
En nøgle af guld til havets port!
Korstog mod døden! Den griske puger
skal åbne for sækken, der han ligger og ruger.
For frihed sværmes i alle lande; —
som asnet i arken vil jeg sende et råb
over verden og bringe befrielsens dåb
til de dejlige, bundne, vordende strande.
Jeg må frem! Kapitaler i øst eller vest!
Mit rige, — mit halve rige for en hest!

(Hesten vrinsker i fjeldkløften.)

En hest! Og klædning! — Og smykker, — og værge!

(går nærmere.)

Umuligt! Jo, virkelig —! Hvad? Jeg har læst
etsteds at viljen kan flytte bjerge; —
men at den også kan flytte en hest —!
Vås! Det er faktum, at her står hesten; —
ab esse ad posse og så videre forresten —

(trækker klædningen udenpå og ser ned over sig.)

Sir Peter, — og Tyrk fra top til rod!
Nej, en véd aldrig, hvad der kan hændes. —
Rap dig, Grane, min ganger god!

(stiger i sadlen.)

Guldtøffel til at støtte min fod!
På ridestellet skal storfolk kendes!

(han galopperer ind i ørken.)

(Telt hos en araberhøvding, ensomt på en oase.)

(PEER GYNT i sin østerlandske dragt hvilende på hynder. Han drikker kaffe og røger af en lang pibe. ANITRA og EN FLOK PIGER danser og synger for ham.)

PIGERNES KOR.

Profeten er kommen!
Profeten, herren, den alting vidende,
til os, til os er han kommen
over sandhavet ridende!
Profeten, herren, den aldrig fejlende,
til os, til os er han kommen
gennem sandhavet sejlende!
Rør fløjten og trommen;
profeten, profeten er kommen!

ANITRA.

Hans ganger er mælken, den hvide,
som strømmer i Paradisets floder.
Bøj eders knæ! Sænk eders hoder!
Hans øjne er stjerner, blinkende, blide.
Intet jordbarn dog tåler
glansens glans af de stjerners stråler!
Gennem ørken han kom.
Guld og perler sprang frem på hans bryst.
Hvor han red blev det lyst.
Bag ham blev mørke;
bag ham foer samum og tørke.
Han, den herlige, kom!
Gennem ørken han kom,
som en jordsøn pyntet,
Kaba, Kaba står tom; —
han har selv forkyndt det!

PIGERNES KOR.

Rør fløjten og trommen;
profeten, profeten er kommen!

(Pigerne danser under dæmpet musik.)

PEER GYNT.

Jeg har læst på tryk — og satsen er sand —
„ingen blir profet i sit eget land.“ —
Dette her, det huger mig meget bedre,
end livet histover blandt Charlestowns rhedre.
Der var noget hult i den hele sag,
noget fremmed på bunden, noget uklart bag; —
jeg følte mig aldrig hjemme i laget,
og aldrig rigtig som mand af faget.
Hvad vilde jeg også på den gallej?
Rode og rode i forretningsbingen.
Når jeg tænker mig om, jeg fatter det ej; —
det traf sig så; det er hele tingen. —

Være sig selv på grundlag af guld,
det er som at bygge sit hus på sandet.
For uhr og for ring og for alt det andet
loggrer de godtfolk og kryber i muld;
de løfter på hatten for brystnål-kronen;
men ring eller nål er jo ikke personen. —
Profet; se, det er en klarere stilling.
Da véd man dog på hvad fod man står.
Slår man an, så er det en selv, som får
ovationen, og ej ens pundsterling og shilling.
Man er, hvad man er, foruden snak;
man skylder ej slump eller tilfælde tak,
og støtter sig ej til patent og bevilling. —
Profet; ja, det er noget for mig.
Og jeg blev det så inderlig uforvarende, —
blot ved at komme gennem ørken farende
og træffe naturens børn på min vej.
Profeten var kommen; den sag var klar.
Det var såmen ikke min agt at bedrage —:
der er forskel på løgn og profetisk svar;
og jeg kan jo altid træde tilbage.
Jeg er ikke bunden; det er ikke værre —;
det hele er, så at sige, privat;
jeg kan gå, som jeg kom; min hest står parat;
kort sagt, jeg er situationens herre.

ANITRA

(nærmer sig fra indgangen).

Profet og hersker!

PEER GYNT.

Hvad vil min slavinde?

ANITRA.

Ventende for teltet står slettens sønner;
de beder at få skue dit ansigt —

PEER GYNT.

Stop!
Sig dem, de kan i afstand troppe op;
sig dem, jeg hører i afstand deres bønner.
Læg til, jeg tåler ingen mandfolk herinde!
Mændene, barn, er en skrøbelig slægt, —
ret hvad man kalder nogle arrige skarn!
Anitra, du kan ikke tænke dig, hvor frækt
de har snydt — hm; jeg mener syndet, mit barn! —
Nå; det var nu det! Dans for mig, kvinder!
Profeten vil glemme sine ærgerlige minder.

PIGERNE
(dansende).

Profeten er god; Profeten er bedrøvet
for det onde, som støvets sønner har øvet!
Profeten er mild; hans mildhed være priset;
han åbner for synderne Paradiset!

PEER GYNT
(idet hans øjne følger ANITRA under dansen).

Benene går som trommestikker raske.
Ej! Hun er sandelig lækker, den taske.
Hun har noget extravagante former, —
ikke ganske stemmende med skønhedens normer;
men hvad er skønhed? En vedtægt kun, —
en mynt, som er gangbar til sted og stund.
Og just det extravagante behager,
når man har tilbunds det normale nydt.
I det lovbundne blir man for rusen snydt.
Enten yderlig fyldig, eller yderlig mager,
enten ængstende ung, eller skræmmende gammel; —
det middels gør vammel. —
Hendes fødder — de er ikke ganske rene;
ikke armene heller; især den ene.

Men det er igrunden ingen forringelse.
Jeg vil snarere kalde det en betingelse — —
Anitra, hør her!

ANITRA

(nærmer sig).

Din slavinde har hørt!

PEER GYNT.

Du er lokkende, barn! Profeten er rørt.
Vil du ikke tro mig, så fornem beviset; —
jeg gør dig til Houri i Paradiset!

ANITRA.

Umuligt, herre!

PEER GYNT.

Hvad? Tror du, jeg væver?
Det er ramme alvor, så sandt jeg lever!

ANITRA.

Men jeg har ingen sjæl.

PEER GYNT.

Så kanst du få!

ANITRA.

Hvorledes, herre?

PEER GYNT.

Det må jeg forstå; —
jeg skal nok tage mig af din opdragelse.
Ingen sjæl! ja ganske visst er du dum,
som man siger. Jeg har mærket det med beklagelse.
Men pyt; til en sjæl har du altid rum.
Kom her! lad mig måle din hjernekiste. —
Der er plads; der er plads; det var det, jeg vidste.

Sandt nok, — du vil aldrig komme til at stikke
synderlig dybt; nogen stor sjæl får du ikke; —
men, skidt; det kan også være det samme; —
du skal få så meget, at du ikke står tilskamme — —

ANITRA.

Profeten er god — —

PEER GYNT.

Du nøler? Tal!

ANITRA.

Men jeg ønsked heller —

PEER GYNT.

Snak væk uden dvælen!

ANITRA.

Jeg bryder mig ikke så meget om sjælen; —
giv mig heller —

PEER GYNT.

Hvilket?

ANITRA

(peger på hans turban).

Hin skønne opal!

PEER GYNT

(henrykt, idet han rækker hende smykket).

Anitra! Evas naturlige datter!
Magnetisk jeg drages; thi jeg er mand,
og som der står hos en agtet forfatter:
„das ewig weibliche zieht uns an!"

(Måneskinsnat. Palmelund udenfor ANITRAS telt.)

(PEER GYNT med en arabisk luth i hånden sidder under et træ. Hans skæg og hår er studset; han ser betydeligt yngre ud.)

PEER GYNT
(spiller og synger).

Jeg stængte for mit Paradis
og tog dets nøgle med.
Det bar tilhavs for nordlig bris,
mens skønne kvinder sit forlis
på havsens strand begræd.
Mod syd, mod syd skar kølens flugt
de salte strømmes vand.
Hvor palmen svajer stolt og smukt,
i krans om oceanets bugt,
jeg stak mit skib i brand.
Ombord jeg steg på slettens skib,
et skib på fire ben.
Det skummed under piskens hieb; —
jeg er en flygtig fugl; o, grib, —
jeg kviddrer på en gren!
Anitra, du er palmens most;
det må jeg sande nu!
Ja, selv Angoragedens ost
er neppe halvt så sød en kost,
Anitra, ak, som du!

(hænger luthen over skuldren og kommer nærmere.)

Stilhed! Mon den fagre lytter?
Har hun hørt mit lille digt?
Mon hun bag gardinet glytter,
udrappert af slør og sligt? —
Hys! Det klang jo, som om korken
voldsomt af en flaske sprang!
Nu igen! Og end en gang!
Er det elskovssuk? Nej, sang; — —
nej, det er en hørbar snorken. —

Sød musik! Anitra sover.
Nattergal, hold op at slå!
Alslags ufærd skal du få,
hvis med kluk og klunk du vover — —
dog, som skrevet står, lad gå!
Nattergalen er en sanger;
ak, jeg selv er ligeså.
Han, som jeg, med toner fanger
hjerter, ømme, bløde, små.
Skabt for sang er natten sval;
sangen er vor fælles sfære;
det, at synge, er at være
os, Peer Gynt og nattergal.
Og just det, at pigen sover,
er min elskovslykkes tip; —
det, at spidse læben over
bægret uden mindste nip — —;
men der er hun jo, minsæl!
Bedst, hun kom, alligevel.

ANITRA

(fra teltet).

Herre, kalder du i natten?

PEER GYNT.

Ja såmen; profeten kalder.
Jeg blev vækket før af katten
ved et voldsomt jagtrabalder —

ANITRA.

Ak, det var ej jagtlarm, herre;
det var noget meget værre.

PEER GYNT.

Hvilket da?

ANITRA.

O, skån mig!

PEER GYNT.

Tal!

ANITRA.

O, jeg rødmer —

PEER GYNT
(nærmere).

Var det kanske
hvad der fyldte mig så ganske,
da jeg gav dig min opal?

ANITRA
(forskrækket).

Ligne dig, o, verdens skat,
med en ækkel gammel kat!

PEER GYNT.

Barn, fra elskovs standpunkt set,
kan en hankat og profet
komme hartad ud på et.

ANITRA.

Herre, spøgens honning strømmer
fra din læbe.

PEER GYNT.

Lille ven;
du, som andre piger, dømmer
skorpen kun af store mænd.
Jeg er spøgefuld igrunden,
og på tomandshånd især.
Af min stilling er jeg bunden
til en maskes alvorsskær;
dagens pligter gør mig tvungen;
alt det regnskab og besvær,

som jeg har med en og hver,
gør mig tidt profetisk tvær;
men det ligger kun på tungen. —
Væk med vås! I tetatet'en
er jeg Peer, — ja, den, jeg er.
Hej, nu jager vi profeten;
og mig selv, mig har du her!

(sætter sig under et træ og drager hende til sig.)

Kom, Anitra, vi vil hvile
under palmens grønne vifte!
Jeg skal hviske, du skal smile;
siden vil vi roller skifte;
da skal dine læber friske,
mens jeg smiler, elskov hviske!

ANITRA

(lægger sig for hans fødder).

Hvert dit ord er sødt som sange,
skønt jeg lidt kun deraf fatter.
Herre, svar mig, kan din datter,
ved at lytte, sjælen fange?

PEER GYNT.

Sjælen, åndens lys og viden
skal du nok bekomme siden.
Når i øst på rosenstrimer
prentes gyldent; her er dagen, —
da, min tøs, da gier jeg timer;
du skal nok bli velopdragen.
Men i nattens lune stille
var det dumt, ifald jeg vilde
med en luvslidt visdoms rester
træde op som skolemester. —
Sjælen er jo ikke heller,
ret betragtet, hovedsagen.
Det er hjertet, som det gælder.

ANITRA.

Tal, o, herre! Når du taler,
ser jeg glimt, som af opaler!

PEER GYNT.

Kløgt, på spidsen sat, er dumhed;
fejgheds knop, i blomst, er grumhed;
sandhed i sin overdrift
er en bagvendt visdomsskrift.
Ja, mit barn, — jeg er forsvoren,
som en hund, hvis ej der går
sjælsforædte folk på jorden,
som til klarhed tungvindt når.
Jeg har kendt en sådan krop,
perlen i den hele trop;
og selv han tog fejl af målet,
misted meningen i skrålet. —
Ser du ørken om oasen?
Hvis jeg blot min turban svinger,
verdenshavets flod jeg tvinger
til at fylde hele stadsen.
Men jeg var en dompap-pande,
hvis jeg skabte hav og lande.
Véd du, hvad det er at leve?

ANITRA.

Lær mig det!

PEER GYNT.

Det er at svæve
tørskod nedad tidens elv,
helt og holdent som sig selv.
Kun i mandskraft kan jeg være
den, jeg er, min lille kære!
Gammel ørn sin fjærham fælder,
gammel støder går og hælder,

gammel kærring mister tænder,
gammel knark får visne hænder, —
hver og en får vissen sjæl.
Ungdom! Ungdom! Jeg vil herske,
som en sultan, hed og hel, —
ej på Gyntianas banker,
under palmeløv og ranker, —
men, på grundlag af det færske,
i en kvindes jomfru-tanker. —
Ser du nu, min lille pige,
hvi jeg har dig nådigst dåret, —
hvi jeg har dit hjerte kåret,
grundlagt, om jeg så må sige,
der mit væsens Kalifat?
Jeg vil eje dine længsler.
Voldsmagt i min elskovs stat!
Du skal være min alene.
Jeg vil være den, der fængsler
dig, som guld og ædelstene
Skilles vi, er livet omme, —
ja, for din part, notabene!
Hele du, hver trevl og tomme,
uden vilje, ja, og nej,
vil jeg vide fyldt af mig.
Dine lokkers midnatsgaver,
alt, hvad yndigt er at nævne,
skal som babylonske haver,
vinke mig til sultanstævne.
Derfor er det brav igrunden
med dit tomme pandehvælv.
Har man sjæl, så er man bunden
i betragtning af sig selv.
Hør, imens vi just er ved det;
hvis du vil, du skal, min tro,
få en ring om ankelledet; —

det blir bedst for begge to;
jeg taer plads i sjælestedet,
og forøvrigt — status quo.

(ANITRA snorker.)

Hvad? Hun sover! Er det gledet
hus forbi, hvad jeg har sagt? —
Nej; det stempler just min magt,
at hun flyder bort i drømme
på min elskovstales strømme.

(rejser sig og lægger smykker i hendes skød.)

Her er søljer! Her er fler!
Sov, Anitra! Drøm om Peer — —
Sov! Isøvne har du kronen
på din kejsers pande sat!
Sejr på grundlag af personen
vandt Peer Gynt i denne nat.

(Karavanvej. Oasen langt tilbage i det fjerne.)

(PEER GYNT, på sin hvide hest, jager gennem ørken. Han har ANITRA foran sig på sadelknappen.)

ANITRA.

Lad være; jeg bider!

PEER GYNT.

Du lille skalk!

ANITRA.

Hvad vil du?

PEER GYNT.

Vil? Lege due og falk!
Føre dig bort! Gøre gale streger!

ANITRA.

Skam dig! En gammel profet —!

PEER GYNT.

Å, vås!
Profeten er ikke gammel, din gås!
Synes du dette på alderdom peger?

ANITRA.

Slip! Jeg vil hjem!

PEER GYNT.

Nu er du koket!
Tænk, hjem! Til svigerfaer! Det var net!
Vi gale fugle, af buret fløjne,
tør aldrig mere komme ham for øjne.
Desuden, min unge, på samme sted
bør man ikke for længere tid slå sig ned;
man mister i agt, hvad man vinder i kendskab; —
især, når man kommer som profet eller sligt.
Flygtigt skal man vise sig, gå som et digt.
Det var s'gu på tid at besøget fik endskab.
Det er vaklende sjæle, disse slettens sønner; —
tilslut vanked hverken virak eller bønner.

ANITRA.

Ja, men er du profet?

PEER GYNT.

Jeg er din kejser!

(vil kysse hende.)

Nej se, hvor den lille hakkespæt knejser!

ANITRA.

Giv mig den ring, som sidder på din finger.

PEER GYNT.

Tag, søde Anitra, det hele pøjt!

ANITRA.

Dine ord er sange! Lifligt de klinger!

PEER GYNT.

Saligt, at vide sig elsket så højt!
Jeg vil af! Jeg vil lede hesten, som din slave!

(rækker hende ridepisken og stiger af.)

Se så, min rose, min dejlige blomst;
her vil jeg gå i sandet og kave
til jeg rammes af et solstik og får min bekomst.
Jeg er ung, Anitra; hav det for øje!
Du får ikke veje mine fagter så nøje.
Spas og spilopper er ungdoms kriterium!
Hvis altså ikke din ånd var så tung,
så vilde du skønne, min yndige nerium, —
din elsker gør spilopper, — ergo er han ung!

ANITRA.

Ja, du er ung. Har du flere ringe?

PEER GYNT.

Ikkesandt? Der; grams! Som en buk kan jeg springe!
Var her vinløv i nærheden, skulde jeg mig kranse.
Ja minsæl er jeg ung! Hej, jeg vil danse!

(danser og synger.)

Jeg er en lyksalig hane!
Hak mig, min lille tippe!
Ej! Hop! Lad mig trippe; —
jeg er en lyksalig hane!

ANITRA.

Du sveder, profet; jeg er angst du skal smelte; —
ræk mig det tunge, som dingler i dit belte.

PEER GYNT.

Ømme bekymring! Bær pungen for stedse; —
uden guld er elskende hjerter tilfredse!

(danser og synger igen.)

Unge Peer Gynt er en Galfrands!
han véd ikke på hvad fod han vil stå.
Pyt, sa'e Peer; — pyt, lad gå!
Unge Peer Gynt er en Galfrands!

ANITRA.

Frydfuldt, når profeten i dansen træder!

PEER GYNT.

Visvas med profeten! — Lad os bytte klæder!
Hejsan! Træk ud!

ANITRA.

Din kaftan blev for lang,
din livgjord for vid og din strømpe for trang —

PEER GYNT.

Eh bien!

(knæler.)

Men gør mig en hæftig sorg;
det er sødt for elskende hjerter at lide!
Hør, når vi kommer hjem til min borg —

ANITRA.

Til dit Paradis; — har vi langt at ride?

PEER GYNT.

Å, en tusende mile —

ANITRA.

For langt!

PEER GYNT.

O, hør; —
du skal få den sjæl, som jeg lovte dig før —

ANITRA.

Ja, tak; jeg hjælper mig uden sjæl.
Men du bad om en sorg —

PEER GYNT
(rejser sig).

Ja, død og plage!
En voldsom, men kort, — for en to-tre dage!

ANITRA.

Anitra lyder profeten! — Farvel!

(hun smækker ham et dygtigt rap over fingrene og jager i flyvende galop tilbage gennem ørken.)

PEER GYNT
(står en lang stund som lynslagen).

Nå, så skulde da også — — —!

(Samme sted. En time senere.)

(PEER GYNT, adstadig og betænksom, trækker tyrkeklæderne af, stykke for stykke. Tilsidst tager han sin lille rejsehue op af frakkelommen, sætter den på, og står atter i sin evropæiske dragt.)

PEER GYNT
(idet han kaster turbanen langt fra sig).

Der ligger Tyrken, og her står jeg! —
Dette hedenske væsen duer s'gu ej.
Det var heldigt, det kun var i klæderne båret,
og ej, som man siger, i kødet skåret. —
Hvad vilde jeg også på den galej?

En står sig dog bedst på at leve som kristen,
vrage påfuglhabittens pral,
støtte sin færd til lov og moral,
være sig selv og få sig tilsidst en
tale ved graven og kranse på kisten.

(går nogle skridt.)

Den taske; — hun var på et hængende hår
ifærd med at gøre mig hodet kruset.
Jeg vil være et trold, ifald jeg forstår,
hvad det var, som gjorde mig ørsk og ruset.
Nå; godt, det fik slut! Var spasen dreven
et skridt endnu, var jeg latterlig bleven. —
Jeg har fejlet. Ja; — men det er dog en trøst,
at jeg fejled på grundlag af stillingens brøst.
Det var ikke selve personen, der faldt.
Det er egentlig dette profetiske levnet,
så ganske blottet for virksomheds salt,
som har sig med smagløsheds kvalmer hævnet.
En dårlig bestilling at være profet!
I embedets medfør skal man gå som i tågen;
profetisk taget man flux er bét,
så såre man tér sig ædru og vågen.
For så vidt har jeg gjort stillingen fyldest,
netop ved at bringe den gås min hyldest.
Men, ikke desmindre —

(brister i latter.)

Hm, tænke sig til!
Ville stoppe tiden ved at trippe og danse!
Ville stride mod strømmen ved at svinge og svanse!
Spille på strengeleg, kæle og sukke,
og ende som en hane — med at lade sig plukke.
Den adfærd kan kaldes profetisk vild. —
Ja; plukke! — Tvi; jeg er plukket slemt;
nå; lidt har jeg rigtignok i baghånden gemt;
jeg har noget i Amerika, noget i lommen;
er altså ikke helt på fantestien kommen. —

Og dette middels er igrunden bedst.
Nu er jeg ikke bunden af kusk eller hest;
jeg har ingen besvær med kuffert og kærre;
kort sagt, som man siger, jeg er stillingens herre. —
Hvilken vej bør jeg vælge? Mangen vej står mig åben;
og i valget kender man vismand fra tåben.
Mit forretningsliv er et sluttet kapitel;
min kærlighedsleg er en aflagt kittel.
Til krebsegang føler jeg ingen drift.
„Atter og fram, det er lige langt;
ud og ind det er lige trangt", —
så tror jeg der står i et åndrigt skrift. —
Altså noget nyt; en forædlet færd;
et formål, som er møjen og pengene værd.
Om jeg skrev mit levnet uden fordølgelse, —
en bog til vejledning og efterfølgelse? —
Eller, bi —! Jeg har tiden ganske til rådighed; —
hvad, om jeg som en rejsende lærd
studerte de henfarne tiders grådighed?
Isandhed, ja, det er noget for mig!
Krøniker læste jeg alt som liden,
og har også dyrket den videnskab siden. —
Jeg vil følge menneskeslægtens vej!
Jeg vil svømme som en fjær på historiens strøm,
leve den op igen, som i en drøm, —
se heltenes kampe for stort og godt,
men i sikker behold, som tilskuer blot, —
se tænkerne falde, martyrerne bløde,
se riger grundes og riger forgå, —
se verdensepoker slå ud af det små;
kort sagt, jeg vil skumme historiens fløde. —
Jeg får se at få tag i et bind af Becker,
og rejse kronologisk så langt jeg rækker. —
Vel sandt, — min forkundskab er ikke grundig,
og historiens indre mekanik underfundig! —

men pyt; hvor udgangspunktet er galest,
blir tidt resultatet originalest. — —
Hvor løftende dog, at sætte sig et mål,
og drive det igennem som flint og stål!

(stille bevæget.)

Bryde, på alle kanter og ender,
de bånd, som binder til hjemstavn og venner, —
sprænge i luften sin rigdoms skat, —
sige sin kærligheds lykke godnat, —
alt for at finde det sandes mysterium, —

(tørrer en tåre af øjet.)

det er den ægte forskers kriterium! —
Jeg føler mig lykkelig over al måde.
Nu har jeg løst min bestemmelses gåde.
Nu bare holde ud i tykt og tyndt!
Det er vel tilgiveligt om jeg knejser
og føler mig selv som manden Peer Gynt,
også kaldt menneskelivets kejser. —
Det svundnes facit og sum vil jeg eje;
aldrig slide de levendes veje; —
samtiden er ej en skosåle værd;
både troløs og margløs er mændenes færd;
deres ånd har ej flugt, deres dåd ej vægt; — —

(trækker på skulderen.)

og kvinderne, — det er en skrøbelig slægt! —

(han går.)

(Sommerdag. Højt oppe mod nord. En hytte i storskogen. Åben dør med en stor trælås. Rensdyrhorn over døren. En flok geder ved husvæggen.)

(EN MIDDELALDRENDE KVINDE, lys og smuk, sidder og spinder udenfor i solskinnet.)

KVINDEN

(kaster et øje nedover vejen og synger):

Kanske vil der gå både vinter og vår,
og næste sommer med, og det hele år; —

men engang vil du komme, det véd jeg visst;
og jeg skal nok vente, for det lovte jeg sidst.
(lokker på gederne, spinder og synger igen.)
Gud styrke dig, hvor du i verden går!
Gud glæde dig, hvis du for hans fodskammel står!
Her skal jeg vente til du kommer igen;
og venter du histoppe, vi træffes der, min ven!

(I Ægypten. Morgendæmring. Memnonstøtten står i sandet.)

(PEER GYNT kommer gående og ser sig en stund omkring.)

PEER GYNT.

Her kunde jeg passelig begynde min vandring. —
Nu er jeg altså Ægypter til forandring;
men Ægypter på grundlag af det gyntske jeg.
Siden til Assyrien jeg lægger ivej.
Helt at begynde med verdens skabelse,
det vil bare lede til fortabelse; —
jeg vil ganske gå udenom bibelhistorien;
jeg finder jo altid dens verdslige spor igen;
og at se den, som man siger, i sømmene efter,
ligger udenfor både min plan og mine kræfter.
(sætter sig på en sten.)
Nu vil jeg hvile mig og vente ihærdig,
til støtten med sin vanlige morgensang er færdig.
Efter frokosten klyver jeg op på pyramiden;
får jeg tid, vil jeg granske den indeni siden.
Derpå til-lands om det røde hav;
kanske kan jeg finde kong Potifars grav. —
Så er jeg Asiater. I Babylon jeg søger
de rygtbare hængende haver og skøger,
det vil sige, de vigtigste spor af kultur.
Og så med et spring til Trojas mur.
Fra Troja går der jo sjøvej direkte
over til det herlige gamle Athen; —

der vil jeg på åstedet, sten for sten,
befare det pas, som Leonidas dækte; —
jeg vil gøre mig fortrolig med de bedre filosofer,
finde fængslet, hvor Sokrates døde som offer — —;
nej, det er s'gu sandt, — der er krig for tiden —!
Ja, så får Hellenismen ligge til siden.

(ser på sit uhr.)

Det er dog for galt, hvor længe det varer,
før solen rinder. Min tid er knap.
Altså, fra Troja; — det var der jeg slap — —

(rejser sig og lytter.)

Hvad er det for en underlig susning, som farer —?

(Solopgang.)

MEMNONSTØTTEN

(synger).

Af halvgudens aske stiger foryngende
fugle syngende.
Zeus, den alvidende,
skabte dem stridende.
Visdomsugle,
hvor sover mine fugle?
Du må dø eller råde
sangens gåde!

PEER GYNT.

Sandfærdig, — mener jeg ikke der gik
fra støtten en lyd! Det var fortidsmusik.
Jeg hørte stenrøstens stigning og sænkning. —
Jeg vil skrive det op til de lærdes betænkning.

(noterer i lommebogen.)

„Støtten sang. Jeg hørte tydeligt klangen,
men forstod ikke rigtig texten til sangen.
Det hele var naturligvis sansebedrag. —
Ellers intet af vægt observeret idag."

(går videre.)

(Ved landsbyen Gizeh. Den store Sfinx udhuggen af klippen. Langt borte Kairos spir og minaretter.)

(PEER GYNT kommer; han betragter Sfinxen opmærksomt, snart gennem lorgnetten, snart gennem den hule hånd.)

Nej, hvor i alverden har jeg truffet før
noget halvglemt, som minder om dette skabilken?
For truffet det, har jeg, i nord eller sør.
Var det en person? Og, i så fald, hvilken?
Han, Memnon, faldt det mig bagefter ind,
ligned de såkaldte Dovregubber,
slig som han sad der, stiv og stind,
med enden plantet på søjlestubber. —
Men dette underlige krydsningsdyr,
denne bytting, på engang løve og kvinde, —
har jeg også ham fra et eventyr?
Eller har jeg ham fra et virkeligt minde?
Fra et eventyr? Ho, nu husker jeg kallen!
Det er s'gu Bøjgen, som jeg slog i skallen, —
det vil sige, jeg drømte — for jeg lå i feber. —

(går nærmere.)

De selvsamme øjne; de selvsamme læber; —
ikke fuldt så dorsk; lidt mere forslagen;
men ellers den samme i hovedsagen. —
Ja så da, Bøjg; du ligner en løve,
når en ser dig bagfra og træffer dig om dagen!
Kan du endnu gåder? Det skal vi prøve.
Nu får vi se om du svarer som sidst, du!

(råber mod Sfinxen.)

Hej, Bøjg, hvem er du?

EN STEMME

(bag Sfinxen.)

Ach, Sfinx, wer bist du?

PEER GYNT.

Hvad! Ekkoet bryder på Tydsk! Mærkværdigt!

STEMMEN.

Wer bist du?

PEER GYNT.

Det taler jo sproget færdigt!
Den observation er ny og min.

(noterer i bogen.)

„Ekko på Tydsk. Dialekt fra Berlin."

(BEGRIFFENFELDT kommer frem bag Sfinxen.)

BEGRIFFENFELDT.

Et menneske!

PEER GYNT.

Nå; det er ham, som prater.

(noterer igen.)

„Kom senerehen til andre resultater."

BEGRIFFENFELDT

(under alleslags urolige fagter).

Min herre, undskyld —! En lebensfrage —!
Hvad fører Dem just idag herhen?

PEER GYNT.

En visit. Jeg hilser på en ungdomsven.

BEGRIFFENFELDT.

Hvad? Sfinxen —?

PEER GYNT

(nikker).

Jeg har kendt ham i gamle dage.

BEGRIFFENFELDT.

Famost! — Og det efter denne nat!
Min pande hamrer! Den er nærved at revne!
De kender ham, mand? Tal! Svar! kan De nævne,
hvad han er?

PEER GYNT.

Hvad han er? Ja, det kan jeg glat.
Han er sig selv.

BEGRIFFENFELDT
(med et spring).

Ha, livsgåden glindste
som lyn for mit syn! — Det er visst, at han er
sig selv?

PEER GYNT.

Ja, så siger han idetmindste.

BEGRIFFENFELDT.

Sig selv! Omvæltningens stund er nær!
(tager hatten af.)
Deres navn, min herre?

PEER GYNT.

Jeg er døbt Peer Gynt.

BEGRIFFENFELDT
(med stille beundring).

Peer Gynt! Allegorisk! Det var at vente. —
Peer Gynt? Det vil sige: det ubekendte, —
det kommende, hvis komme var mig forkyndt —

PEER GYNT.

Nej, virkelig! Og nu er De her for at hente —?

BEGRIFFENFELDT.

Peer Gynt! Dybsindig! Gådefuld! Hvas!
Hvert ord er ligesom en bundløs lære!
Hvad er De?

PEER GYNT
(beskeden).

Jeg har altid prøvet at være
mig selv. Forøvrigt er her mit pas.

BEGRIFFENFELDT.

Atter det gådefulde ord på bunden!

(griber ham om håndledet.)

Til Kairo! Fortolkernes kejser er funden!

PEER GYNT.

Kejser?

BEGRIFFENFELDT.

Kom!

PEER GYNT.

Er jeg virkelig kendt —?

BEGRIFFENFELDT

(idet han trækker ham med sig).

Fortolkernes kejser — på selvets fundament!

(I Kairo. Et stort gårdsrum med høje mure og bygninger omkring. Gittervinduer; jernbure.)

(TRE VOGTERE i gården. EN FJERDE kommer.)

DEN KOMMENDE.

Schafmann; sig mig, hvor er direktøren?

EN VOGTER.

Kørt ud imorges længe før dag.

FØRSTE.

Jeg tror der er hændt ham en ærgerlig sag;
thi inat —

EN ANDEN.

Hys, stille; der er han ved døren!

(BEGRIFFENFELDT fører PEER GYNT ind, låser porten og stikker nøglen i lommen.)

PEER GYNT
(for sig selv).

Isandhed, en yderst begavet mand;
næsten alt, hvad han siger. går over ens forstand.

(ser sig om.)

Så dette her er de lærdes klub?

BEGRIFFENFELDT.

Her vil De finde dem, rub og stub; —
de halvfjerdsindstyve fortolkeres kreds;
den er nylig forøget med hundred og treds — —

(råber på vogterne.)

Mikkel, Schlingelberg, Schafmann, Fuchs, —
ind i burene med jer fluks!

VOGTERNE.

Vi?

BEGRIFFENFELDT.

Hvem ellers? Afsted, afsted!
Når verden snurrer, så snurrer vi med.

(tvinger dem ind i et bur.)

Han er kommen imorges, den store Peer; —
I kan slutte jer til resten, — jeg siger ikke mer.

(stænger buret og kaster nøglen i en brønd.)

PEER GYNT.

Men, bedste herr doktor og direktør —?

BEGRIFFENFELDT.

Ingen af delene! Jeg var det før — —.
Herr Peer; kan De tie? Jeg må give mig luft —

PEER GYNT
(i stigende uro).

Hvad er det?

BEGRIFFENFELDT.

Lov mig, De ikke vil skælve.

PEER GYNT.

Jeg skal prøve —

BEGRIFFENFELDT

(trækker ham hen i et hjørne og hvisker).

Den absolute fornuft
afgik ved døden iaftes kl. 11.

PEER GYNT.

Gud fri mig —!

BEGRIFFENFELDT.

Ja, det er yderst beklageligt.
Og i min stilling, ser De, er det dobbelt ubehageligt;
thi denne anstalt gjaldt lige til det sidste
for en dårekiste.

PEER GYNT.

En dårekiste!

BEGRIFFENFELDT.

Ikke nu, forstår De!

PEER GYNT

(bleg og sagte).

Nu skønner jeg stedet!
Og manden er gal; — og ingen véd det!

(trækker sig bort.)

BEGRIFFENFELDT

(følger efter).

Forøvrigt håber jeg De har forstået?
Når jeg kalder ham død, så er det væv.

Han er gået fra sig selv. Af sit skind er han gået, —
akkurat som min landsmand Münchhausens ræv.

PEER GYNT.

Undskyld et minut —

BEGRIFFENFELDT
(holder på ham).

Nej, det var som en ål; —
ikke som en ræv. Gennem øjet en nål; —
han sprælled på væggen — —

PEER GYNT.

Hvor finder jeg frelsen!

BEGRIFFENFELDT.

Rund om halsen et snit og så, vips, af pelsen!

PEER GYNT.

Forrykt! Aldeles fra vid og sans!

BEGRIFFENFELDT.

Nu er det klart, og det la'er sig ikke dølge, —
denne fra-sig-gåen vil have til følge
en hel omvæltning til lands og vands.
De personligheder, som før kaldtes gale,
blev nemlig iaftes kl. 11 normale,
konforme med fornuften i dens nye fase.
Og ser man endvidre på sagen ret,
er det klart, at fra nysnævnte klokkeslet
begyndte de såkaldte kloge at rase.

PEER GYNT.

De nævnte klokken; min tid er knap —

BEGRIFFENFELDT.

Deres tid? Der gav De min tanke et rap!

(åbner en dør og råber:)

Herud! Den vordende tid er forkyndt!
Fornuften er død. Leve Peer Gynt!

PEER GYNT.

Nej, kæreste mand —!

(de afsindige kommer efterhånden ud i gårdsrummet.)

BEGRIFFENFELDT.

God morgen! Giv møde,
og hils på befrielsens morgenrøde!
Eders kejser er kommen!

PEER GYNT.

Kejser?

BEGRIFFENFELDT.

Ja visst!

PEER GYNT.

Men æren er så stor, så over al måde —

BEGRIFFENFELDT.

Ak, lad ingen falsk beskedenhed råde
i en stund som denne.

PEER GYNT.

Men und mig blot frist —!
Nej, jeg duer s'gu ikke; jeg er rent fordummet!

BEGRIFFENFELDT.

En mand, som har Sfinxens mening fornummet?
Som er sig selv?

PEER GYNT.

Ja, det er just knuden.
Jeg er mig selv i et og i alt;

men her, så vidt jeg forstod, det gjaldt
at være sig selv, så at sige, foruden.

BEGRIFFENFELDT.

Foruden? Nej, der taer De mærkelig fejl!
Her er man sig selv aldeles forbandet;
sig selv og ikke det ringeste andet; —
man går, som sig selv, for fulde sejl.
Hver lukker sig inde i selvets tønde,
i selvets gæring han dukker tilbunds, —
han stænger hermetisk med selvets spunds
og tætner træet i selvets brønde.
Ingen har gråd for de andres veer;
ingen har sans for de andres ideer.
Os selv, det er vi i tanken og tonen,
os selv til springbrættets yderste rand, —
og følgelig, skal der en kejser på tronen,
er det klart, at De er den rette mand.

PEER GYNT.

Å, gid jeg var fanden —!

BEGRIFFENFELDT.

Nu ikke forknyt;
næsten alt i verden er i førstningen nyt.
„Sig selv“; — kom; her skal De se et exempel;
jeg vælger det første det bedste iflæng —

(til en mørk skikkelse.)

Goddag, Huhu! Nå, går du, min dreng,
bestandig omkring med græmmelsens stempel?

HUHU.

Kan jeg andet vel, når folket
slægt for slægt dør ufortolket?

(til PEER GYNT.)

Du er fremmed; vil du høre?

PEER GYNT
(bukker).

Gudbevar's!

HUHU.

Så lån mig øre. —
Fjernt i øst, som krans om pande,
står de malebarske strande.
Portugiser og Hollænder
landet med kultur bespænder.
Desforuden bor der skarer
af de ægte Malebarer.
Disse folk har sproget blandet; —
de er herrer nu i landet. —
Men i tiden længst forgangen
råded der orangutangen.
Han var skogens mand og herre;
frit han turde slå og snærre.
Som naturens hånd ham skabte,
så han gren og så han gabte.
Uforment han turde skrige;
han var hersker i sit rige. —
Ak, men så kom fremmedåget
og forplumred urskogs-sproget.
Firehundredårig natten
ruged over abekatten;
og man véd, så lange nætter
landsens folk i stampe sætter. —
Skogens urlyd er forstummet;
ikke længer blir der brummet; —
skal vi vore tanker male,
må det ske ved hjælp af tale.
Hvilken tvang for alle stænder!
Portugiser og Hollænder,
blandingsracen, Malebaren,
hver er lige ilde faren. —

Jeg har prøvet på at fægte
for vort urskogs-mål, det ægte, —
prøvet at belive liget, —
hævdet folkets ret til skriget, —
skreget selv og påvist trangen
til dets brug i folkesangen. —
Skralt man dog min idræt skatter. —
Nu, jeg tror, min sorg du fatter.
Tak, at du har lånt mig øre; —
véd du råd, så lad mig høre!

PEER GYNT

(sagte).

Der står skrevet: man får tude
med de ulve, som er ude.

(høit.)

Kære ven, såvidt jeg husker
findes i Marokko busker,
hvor en flok orangutanger
lever uden tolk og sanger;
deres mål lød malebarisk!
det var smukt og exemplarisk, —
dersom De, lig andre standsmænd,
vandred ud til gavn for landsmænd —

HUHU.

Tak, at du har lånt mig øre;
som du råder, vil jeg gøre.

(med en stor gebærde.)

Østen har forstødt sin sanger!
Vesten har orangutanger!

(han går.)

BEGRIFFENFELDT.

Nå, var han sig selv? Jeg skulde det mene.
Af sit eget er han fyldt, og af det alene.
Han er sig i alt, hvad han giver af sig, —
sig selv i kraft af at være fra sig.
Kom her! Nu skal jeg vise Dem en anden,
fra iaftes ikke mindre konform med forstanden.

(til EN FELLAH, som bærer en mumie på ryggen.)

Kong Apis, hvor går det, min høje herre?

FELLAHEN

(vildt til PEER GYNT).

Er jeg kong Apis?

PEER GYNT

(trækker sig bag doktoren).

Jeg må tilstå, desværre,
jeg er ikke inde i situationen;
men jeg tror nok, ifald jeg tør dømme efter tonen —

FELLAHEN.

Nu lyver du også.

BEGRIFFENFELDT.

Deres Højhed får melde
hvordan sagerne står.

FELLAHEN.

Det skal jeg fortælle.

(vender sig til PEER GYNT.)

Ser du ham, som jeg bærer på ryggen?
Han navnet kong Apis lød,
Nu går han under navn af mumie,
og er derhos aldeles død.

Han har bygget alle pyramider,
og hugget den store Sfinx,
og kriget, som doktoren siger,
med Tyrken både rechts og links.
Og derfor det ganske Ægypten
har priset ham som en gud,
og stillet ham op i templer,
i lignelser af en stud. —
Men jeg er denne kong Apis,
det ser jeg så soleklart;
og hvis du ikke forstår det,
så skal du forstå det snart.
Kong Apis var nemlig på jagten,
og steg af sin hest en stund,
og gik for sig selv afsides
ind på min oldefaers grund.
Men marken, kong Apis gøded,
har næret mig med sit korn;
og trænges der flere beviser,
så har jeg usynlige horn.
Og er det så ikke forbandet,
at ingen vil prise min magt!
Af byrd er jeg Apis i landet,
men Fellah i andres agt.
Kan du sige hvad jeg skal gøre,
så råd mig foruden svig; —
hvad det gælder om, er at blive
kong Apis den store lig.

PEER GYNT.

Deres Højhed får bygge pyramider,
og hugge en større Sfinx,
og krige, som doktoren siger,
med Tyrken både rechts og links.

FELLAHEN.

Jo, det er en dejlig tale!
En Fellah! En sulten lus!
Jeg har nok med at holde min hytte
ryddelig for rotter og mus
Fort, mand, — find på noget bedre,
som både gør stor og tryg,
og derhos aldeles lige med
kong Apis bag på min ryg!

PEER GYNT.

Hvad om Deres Højhed hang Dem,
og derpå i jordens skød,
bag kistens naturlige grænser,
forholdt Dem aldeles død?

FELLAHEN.

Så vil jeg! Mit liv for en strikke!
I galgen med hår og hud! —
I førstningen blir der lidt forskel;
men den jævner tiden ud.

(går hen og gør anstalter til at hænge sig.)

BEGRIFFENFELDT.

Det var en personlighed, herr Peer, —
en mand med methode —

PEER GYNT.

Ja, ja; jeg ser —;
men han hænger sig virkelig! Gud, vær os nådig!
Jeg blir syg; — jeg er knapt mine tanker rådig!

BEGRIFFENFELDT.

En overgangstilstand; den varer kun kort.

PEER GYNT.

En overgang? Hvortil? Undskyld, — jeg må bort —

BEGRIFFENFELDT
(holder ham).

Er De gal?

PEER GYNT.

Ikke endnu — Gal? Gud bevares!

(Allarm. MINISTEREN HUSSEJN trænger sig gennem sværmen.)

HUSSEJN.

Man har meldt mig, her er kommet en kejser idag.
(til PEER GYNT.)
Det er Dem?

PEER GYNT
(fortvivlet).

Ja, det er en afgjort sag!

HUSSEJN.

Godt. — Her er noter, som skal besvares?

PEER GYNT
(river sig i håret).

Hejsan! Ret så; — jo værre, jo bedre!

HUSSEJN.

Måske De vil med et dyp mig hædre?
(bukker dybt.)
Jeg er en pen.

PEER GYNT
(bukker endnu dybere).

Og jeg er plent
et krimskramset, kejserligt pergament.

HUSSEJN.

Min historie, herre, er kortelig den:
jeg gælder for et sandhus og er en pen.

PEER GYNT.

Min historie, herr pen, er, i korthed vævet, —
jeg er et papirblad og blir aldrig beskrevet.

HUSSEJN.

Hvad jeg duer til, har menneskene ingen forstand på;
alle vil de bruge mig til at strø sand på!

PEER GYNT.

Jeg var i en kvindes eje en sølvspændt bog; —
det er en og samme trykfejl at være gal og klog!

HUSSEJN.

Tænk Dem, hvilket fortærende liv;
være pen og aldrig smage odden af en kniv!

PEER GYNT
(hopper højt).

Tænk Dem: være renbuk; springe fra oven; —
altid stupe, — aldrig kende grund under hoven!

HUSSEJN.

En kniv! Jeg er sløv; — få skåret og ridset mig!
Verden går under, hvis man ikke får spidset mig!

PEER GYNT.

Det var synd for den verden, der, lig andet selvgjort,
af Vorherre blev befunden så inderlig velgjort.

BEGRIFFENFELDT.

Her er kniv!

HUSSEJN
(griber den).

Ah, hvor jeg skal blækket slikke!
Hvilken vellyst at snitte sig.

(skærer halsen over.)

BEGRIFFENFELDT
(viger tilside).

Sprut dog ikke.

PEER GYNT
(i stigende angst).

Hold på ham!

HUSSEJN.

Hold på mig! Det er ordet!
Hold! Hold i pennen! Papiret på bordet —!

(falder.)

Jeg er udslidt. Efterskriften, — glem ikke den;
han leved og han døde som en påholden pen!

PEER GYNT
(svimler).

Hvad skal jeg —! Hvad er jeg? Du store —, hold fast!
Jeg er alt, hvad du vil, — en Tyrk, en synder, —
et bergtrold —; men hjælp; — det var noget som brast —!

(skriger.)

Jeg kan ikke hitte dit navn i en hast! — —
hjælp mig, du, — alle dårers formynder!

(synker i afmagt.)

BEGRIFFENFELDT
(med en stråkrans i hånden, gør et spring og sætter sig skrævs over ham).

Ha; se, hvor han i sølen knejser! — —

er fra sig selv —! Hans kroning sker!
(trykker kransen på ham og udråber):
Han leve! Leve selvets kejser!

SCHAFMANN
(i buret).
Es lebe hoch der grosse Peer!

FEMTE AKT.

(Ombord på et skib i Nordsjøen udenfor den norske kyst. Solnedgang. Stormfuldt vejr.)

(PEER GYNT, en kraftig gammel mand med isgråt hår og skæg, står agter på hytten. Han er halvt sjømandsklædt, i jakke og høje støvler. Dragten noget slidt og medtagen; han selv vejrbidt og med et hårdere udtryk. SKIBSKAPTEJNEN ved rattet hos rorgængeren. MANDSKABET forud.)

PEER GYNT

(læner armene på rælingen og stirrer ind mod land).

Se Hallingskarven i vinterham; —
han brisker sig, gamlen, i kveldsols bram.
Jøklen, bror hans, står bag påskrå;
han har endnu den grønne iskåben på.
Folgefånnen, hun er nu så fin, —
ligger som en jomfru i skære lin.
Vær ingen galninger, gamle gutter!
Stå der I står; I er gråstens-nuter.

KAPTEJNEN

(råber forud).

To mand tilrors, — og lanternen sat!

PEER GYNT.

Det kuler stivt.

KAPTEJNEN.

Vi får storm inat.

PEER GYNT.

Har en fra havet kending af Ronden?

KAPTEJNEN.

Nej, var det ligt; — den ligger bag fånnen.

PEER GYNT.

Eller Blåhø?

KAPTEJNEN.

Nej; men oppe fra riggen
kan en i klarvejr se Galdhøpiggen.

PEER GYNT.

Hvor har vi Hårtejgen?

KAPTEJNEN
(peger).

Så omtrent.

PEER GYNT.

Ja vel.

KAPTEJNEN.

Det lader til De er kendt.

PEER GYNT.

Da jeg rejste fra landet, foer jeg her forbi;
og bærmen, siger ordsproget, hænger længst i.
(spytter og stirrer mod kysten.)
Derinde, hvor det blåner i skar og kløft, —
hvor fjelddalen svartner, trang, som en grøft, —
og under, langs med den åbne fjord, —
der er det altså menneskene boer.
(ser på kaptejnen.)
De bygger spredt her i landet.

KAPTEJNEN.

Ja;
der er vidt imellem og langt ifra.

PEER GYNT.

Er vi inde før daggry?

KAPTEJNEN.

Så ved pas,
ifald ikke natten blir altfor hvas.

PEER GYNT.

Det tykner i vest.

KAPTEJNEN.

Det gør så.

PEER GYNT.

Stop!
De kan huske mig på, når vi siden gør op, —
jeg er sindet, som man siger, at øve godt
imod mandskabet —

KAPTEJNEN.

Takker!

PEER GYNT.

Det blir kun småt.
Guld har jeg gravet, og mistet hvad jeg fandt; —
fatum og jeg vi er rent på kant.
De véd, hvad jeg har ombord i behold.
Det er slumpen; — resten foer fanden i vold.

KAPTEJNEN.

Det er mer end nok til at skaffe Dem vægt
mellem folket hjemme.

PEER GYNT.

Jeg har ingen slægt.
Der er ingen, som venter den rige styggen. —
Nå; så slipper jeg også for krus på bryggen!

KAPTEJNEN.

Der har vi vejret.

PEER GYNT.

Ja, husk så på, —
er nogen af folkene rigtig trængende,
så ser jeg ikke så nøje på pengene —

KAPTEJNEN.

Det er vakkert. De flestes kår er små;
alle har de kærring og unger hjemme.
Med hyren alene falder det tyndt;
men kom de nu hjem med lidt extra mynt,
blev der et gensyn, de sent vilde glemme.

PEER GYNT.

Hvad for noget? Har de kærring og unger?
Er de gifte?

KAPTEJNEN.

Gifte? Ja, hele flokken.
Men den, som er trangest stillet, er kokken;
hos ham er tilhuse den svarte hunger.

PEER GYNT.

Gifte? Har hjemme nogen, som venter?
Som glædes, når de kommer? Hvad?

KAPTEJNEN.

Ja vel, —
på fattigfolks måde.

PEER GYNT.

Og kommer de en kveld,
hvad så?

KAPTEJNEN.

Så tænker jeg kærringen henter
lidt godt for en gangs skyld —

PEER GYNT.

Og lys i pladen?

KAPTEJNEN.

Kanhænde to; og en dram til maden.

PEER GYNT.

Og så sidder de lunt? Har varme på gruen?
Har ungerne om sig? Der er ståk i stuen;
der er ingen, som hører den anden tilende, —
slig glæde er der på dem —?

KAPTEJNEN.

Det kunde vel hænde.
Og derfor var det vakkert, De lovte før, —
at spede lidt til.

PEER GYNT
(slår i rælingen).

Nej, om jeg gør!
Tror De jeg er gal? Mener De jeg punger
ud til fromme for andres unger?
Jeg har surt nok slæbt for at tjene min mynt?
Ingen venter på gamle Peer Gynt.

KAPTEJNEN.

Ja, ja; som De vil; Deres penge er Deres.

PEER GYNT.

Rigtig! De er mine og ingen fleres.

Opgør, så fort De har anker i bunden!
Min fragt fra Panama som kahytspassager.
Så brændevin til folkene. Ikke mer.
Gier jeg mere, kaptejn, kan De slå mig på munden!

KAPTEJNEN.

Jeg skylder Dem kvittering og ikke juling; —
men undskyld; nu får vi storm for kuling.

(han går fremover dækket. Det er blevet mørkt; der tændes lys i kahytten. Sjøgangen tiltager. Skodde og tykke skyer.)

PEER GYNT.

Holde en ustyrlig ungeflok hjemme; —
ligge som en glæde i sindene fremme; —
følges af andres tanker på vej —
Der er aldrig nogen, som tænker på mig. —
Lys i pladen? Det lys skal slukne.
Jeg vil finde på noget —! Jeg vil drikke dem drukne; —
ikke en af de djævler skal gå ædru iland.
Fulde skal de komme til kærring og unger!
de skal bande; de skal slå i bordet så det runger, —
skræmme dem, der venter, fra vid og forstand!
Kærringen skal skrige og rømme af huset, — —
trive ungerne med! Hele glæden i gruset!

(Skibet krænger stærkt; han tumler og har møje med at holde sig.)

Nå, det var en ordentlig overhaling.
Havet arbejder, som det havde betaling; —
det er endnu sig selv her nord under leden; —
sjøen påtvers, lige vrang og vreden — —

(lytter.)

Hvad er det for skrig?

VAGTEN
(forud).

Et vrag i læ!

KAPTEJNEN
(midtskibs, kommanderer).

Roret hart styrbord! Klods for vinden!

STYRMANDEN.

Er der folk på vraget?

VAGTEN.

Jeg skimter tre!

PEER GYNT.

Fir hækjollen ned —

KAPTEJNEN.

Den blev fyldt forinden.

(går forover.)

PEER GYNT.

Hvem tænker på sligt?

(til nogle af mandskabet.)

Er I folk, så frels!
Hvad fanden, om I får jer en fugtet pels —

BÅDSMANDEN.

Det er ugørligt i sligt et hav.

PEER GYNT.

De skriger igen! Se, vinden skraler —
Kok, tør du prøve? Fort! Jeg betaler —

KOKKEN.

Nej, ikke om tyve pundsterling De gav —

PEER GYNT.

I hunde! I krystersjæle! Kan I glemme,
det er folk, som har kærring og unger hjemme?
Nu sidder de og venter —

BÅDSMANDEN.

Tålmod er sundt.

KAPTEJNEN.

Bær af for brottet!

STYRMANDEN.

Vraget gik rundt.

PEER GYNT.

Der blev stille med ét —?

BÅDSMANDEN.

Var de gifte, som De tænker,
så fik verden ret nu tre nybagte enker.

(Uvejret vokser. PEER GYNT går agterover dækket.)

PEER GYNT.

Der er ingen tro mellem menneskene mer, —
ingen kristendom, slig, som skrevet og sagt er; —
lidet gør de godt, og mindre de beer,
og har slet ingen agt for de vældige magter. —
I et vejr, som inat, er Vorherre farlig.
De bæster skulde hytte sig, tænke, som sandt er,
det er vogsomt at lege med elefanter; — —
og så lægger de sig ud med ham åbenbarlig!
Jeg er skyldløs; på offerpynten,
kan jeg bevise, jeg stod med mynten.
Men hvad har jeg for det? — Der går jo det ord:
Samvittighedsfred er en dejlig pude.
Å ja, det holder stik på den tørre jord,
men duer s'gu ikke for en snus ombord,
hvor en skikkelig mand er blandt pakket ude.
Tilsjøs får en aldrig være sig selv;
en får følge de andre fra dæk til hvælv;
slår hævnens time for bådsmand og kokken,
så stryger jeg sagtens i vasken med flokken; —

ens særlige tarv sættes rent til siden;
man gælder som en pølse i slagtetiden. —
Fejlen er den, jeg har været for from.
Og utak har jeg for hele stasen.
Var jeg yngre, tror jeg, jeg sadled om,
og prøved en stund at spille basen.
Der er tid endnu! Det skal spørges i bygden,
at Peer er kommen over havet i højden!
Gården vil jeg vinde med ondt eller godt; —
jeg vil bygge den om; den skal lyse som et slot.
Men ingen får lov at komme ind i stuen!
For porten skal de stå og dreje på luven; —
tigge og trygle, — det kan de frit;
men ingen får en eneste skilling af mit; — —
måtte jeg under skæbnens piskeslag hyle,
så findes vel de, jeg igen kan prygle — —

DEN FREMMEDE PASSAGER

(står i mørket ved siden af PEER GYNT og hilser venligt):

Godaften!

PEER GYNT.

Godaften! Hvad —? Hvem er De?

PASSAGEREN.

Jeg er Deres medpassager, til tjeneste.

PEER GYNT.

Ja så? Jeg trode, jeg var den eneste.

PASSAGEREN.

En fejl formodning, som nu er forbi.

PEER GYNT.

Men underligt nok, at først ikveld
jeg ser Dem —

PASSAGEREN.

Jeg går ikke ud om dagen.

PEER GYNT.

De er kanske syg? De er hvid, som et lagen —

PASSAGEREN.

Nej, tak, — jeg befinder mig inderlig vel.

PEER GYNT.

Det stormer hvast.

PASSAGEREN.

Ja, velsignet, mand!

PEER GYNT.

Velsignet?

PASSAGEREN.

Havet går højt, som huse.
Ah, ens tænder løber i vand!
Tænk, hvilke vrag det inat vil knuse; —
og tænk, hvilke lig, der vil drive iland!

PEER GYNT.

Bevares vel!

PASSAGEREN.

Har De set en kvalt, —
en hængt, — eller druknet?

PEER GYNT.

Nu blir det for galt —

PASSAGEREN.

Ligene ler. Men latteren er tvungen;
og de fleste har gerne bidt sig i tungen.

PEER GYNT.

Bliv mig fra livet —!

PASSAGEREN.

Et spørgsmål kun!
Hvis vi f. ex. tørned på grund
og sank i mørket.

PEER GYNT.

De tror, her er fare?

PASSAGEREN.

Jeg véd virkelig ikke hvad jeg skal svare.
Dog, sæt nu, jeg flyder og De går tilbunds —

PEER GYNT.

Å, sludder —

PASSAGEREN.

Det er en mulighed kuns.
Men står man i graven med den ene fod,
blir man blød, og deler ud milde gaver —

PEER GYNT
(griber i lommen).

Ho, penge!

PASSAGEREN.

Nej; men er De så god
at skænke mig Deres ærede kadaver —?

PEER GYNT.

Nu går det for vidt!

PASSAGEREN.

Bare liget, forstår De!
Det er for min videnskabs skyld —

PEER GYNT.

Nu går De!

PASSAGEREN.

Men, kære, betænk, — De har fordel af sagen!
Jeg skal få Dem åbnet og lagt for dagen.
Hvad jeg navnlig vil søge, er sædet for drømmene, —
og forresten gå Dem kritisk efter i sømmene —

PEER GYNT.

Vig fra mig!

PASSAGEREN.

Men, kære, — en druknet krop —

PEER GYNT.

Bespottelige mand! De ægger uvejret op!
Er det ikke for galt! Vi har storm og regn,
en ustyrlig sjøgang og alskens tegn
til noget, som kan gøre os et hode kortere;
og så ter De Dem så det kommer desfortere!

PASSAGEREN.

De er nok ikke oplagt til vidre forhandling;
men tiden bringer jo så mangen forvandling —
(hilser venlig.)
Vi træffes når De synker, om ikke før!
kanske De da er i bedre humør.
(går ind i kahytten.)

PEER GYNT.

Uhyggelige karle, disse videnskabsmænd!
Sligt fritænkervæsen —
(til BÅDSMANDEN, som går forbi.)
Et ord, min ven!
Passageren? Hvad er det for et galehuslem?

BÅDSMANDEN.

Jeg véd ikke af, vi har andre end Dem.

PEER GYNT.

Ikke andre? Nu blir det værre og værre.
(til JUNGMANDEN, der kommer fra kahytten.)
Hvem gik i kahytsdøren?

JUNGMANDEN.

Skibshunden, herre!
(går forbi.)

VAGTEN
(råber):

Land klods forud!

PEER GYNT.

Min kuffert! Min kasse!
Alt godset på dækket!

BÅDSMANDEN.

Vi har andet at passe.

PEER GYNT.

Det var sludder, kaptejn! Bare løjer og spas; —
det er ganske visst, jeg vil hjælpe kokken —

KAPTEJNEN.

Klyveren sprang!

STYRMANDEN.

Og der strøg fokken!

BÅDSMANDEN
(skriger forud).

Grundbrot for bougen!

KAPTEJNEN.

Hun går i knas!
(Skibet støder. Larm og forvirring.)

(Under land mellem skær og brændinger. Skibet går under. I skodden skimtes jollen med to mænd. En brodsjø fylder den; den kantrer; et skrig høres; derpå alt stille en stund. Lidt efter kommer bådhvælvet tilsyne.)

(PEER GYNT dukker op nær ved hvælvet.)

PEER GYNT.

Hjælp! Båd fra land! Hjælp! Jeg forgår!
Frels, herre Gud, — som skrevet står!

(klamrer sig fast til bådkølen.)

KOKKEN

(dukker op på den anden side).

Å, herre Gud, — for mine små,
vær nådig! Lad mig landet nå!

(holder sig i kølen.)

PEER GYNT.

Slip!

KOKKEN.

Slip!

PEER GYNT.

Jeg slår!

KOKKEN.

Jeg slår igen!

PEER GYNT.

Jeg knuser dig med spark og spænd!
Slip taget! Hvælvet bær ej to!

KOKKEN.

Det véd jeg. Vig!

PEER GYNT.

Vig selv!

KOKKEN.

Jo-jo!

(de kæmper; kokken lamslår sin ene hånd; han klynger sig fast med den anden.)

PEER GYNT.

Den næven væk!

KOKKEN.

Å, snille, — spar!
Husk på de små, jeg hjemme har!

PEER GYNT.

Jeg trænger livet mer end du,
for jeg er ungeløs endnu.

KOKKEN.

Slip! De har levet; jeg er ung!

PEER GYNT.

Fort; rap dig; synk; — du blir så tung.

KOKKEN.

Vær nådig! Vig i Herrens navn!
For Dem bær ingen sorg og savn —
(skriger og slipper.)
Jeg drukner —!

PEER GYNT
(griber i ham).

I dit nakkehår
jeg holder; læs dit Fadervor!

KOKKEN.

Jeg kan ej mindes —; alt blir svart — —!

PEER GYNT.

Det væsentligste i en fart —

KOKKEN.

Giv os idag — !

PEER GYNT.

Spring over, kok;
hvad du har nødig, får du nok.

KOKKEN.

Giv os idag —

PEER GYNT.

Den samme sang!
Det mærkes, du var kok engang —

(Taget glipper.)

KOKKEN
(synkende).

Giv os idag vort —

(går under.)

PEER GYNT.

Amen, gut!
Du var og blev dig selv til slut. —

(svinger sig op på hvælvet.)

Hvor der er liv, der er der håb —

DEN FREMMEDE PASSAGER
(griber i båden).

Godmorgen!

PEER GYNT.

Huj!

PASSAGEREN.

Jeg hørte råb; —
Det var dog morsomt jeg Dem fandt.
Nu? Kan De se, jeg spåde sandt?

PEER GYNT.

Slip! Slip! Her er knapt plads for én!

PASSAGEREN.

Jeg svømmer med det venstre ben.
Jeg flyder, får jeg blot med spidsen
af fingren holde her i ridsen.
Men apropos om liget —

PEER GYNT.

Ti!

PASSAGEREN.

Med resten er det rent forbi —

PEER GYNT.

Hold munden!

PASSAGEREN.

Ganske som De vil.
(Taushed.)

PEER GYNT.

Hvad godt?

PASSAGEREN.

Jeg tier.

PEER GYNT.

Satans spil! —
Hvad gør De?

PASSAGEREN.

Venter.

PEER GYNT
(river sig i håret).

Jeg blir gal! —
Hvad er De?

PASSAGEREN
(nikker).

Venlig!

PEER GYNT.

Vidre! Tal.

PASSAGEREN.

Hvad tror De? Véd De ingen anden,
som er mig lig?

PEER GYNT.

Å, jeg véd fanden — !

PASSAGEREN
(sagte).

Har han for skik at tænde lygten
på livsens natvej gennem frygten?

PEER GYNT.

Se, se! Når sagen grejdes ud,
så er De vel et lysets bud?

PASSAGEREN.

Ven, — har De én gang blot hvert halvår
tilbunds fornummet angstens alvor?

PEER GYNT.

Ræd blir man jo, når faren truer; —
men Deres ord er sat på skruer —

PASSAGEREN.

Ja, har De blot én gang i livet
havt sejren, som i angst er givet?

PEER GYNT
(ser på ham).

Kom De at åbne mig en dør,
så var det dumt De ej kom før.

Det ligner ingenting at vælge
sin tid når havet vil en svælge.

PASSAGEREN.

Var kanske sejren mere trolig
i Deres ovnskrog, lun og rolig?

PEER GYNT.

Lad gå; — men Deres snak var gækkende.
Hvor kan De tro den virker vækkende?

PASSAGEREN.

Hvor jeg er fra, der gælder smil
i højde med pathetisk stil.

PEER GYNT.

Alt har sin tid; for tolder sømmeligt,
som skrevet står, for bisp fordømmeligt.

PASSAGEREN.

Den sværm, som sov i askens urner,
går ej til hverdags på kothurner.

PEER GYNT.

Vig fra mig, skræmsel! Pak dig, mand!
Jeg vil ej dø! Jeg må iland!

PASSAGEREN.

For den sags skyld vær uforsagt; —
man dør ej midt i femte akt.

(glider bort.)

PEER GYNT.

Der slap det ud af ham tilsidst! —
han var en tråkig moralist.

(Kirkegård i en højtliggende fjeldbygd.)
(Ligfærd. PREST OG ALMUE. Det sidste salmevers synges. PEER GYNT går forbi udenfor på vejen.)

PEER GYNT
(ved porten).

Her går nok en landsmand al kødets vej.
Gud ske lov, at det ikke er mig.
(træder indenfor.)

PRESTEN
(taler ved graven).

Og nu, da sjælen stævner mod sin dom,
og støvet hviler lig en bælgfrugt tom, —
nu, kære venner, taler vi et ord
om denne dødes vandring på vor jord.
Han var ej rig, og heller ej forstandig,
hans røst var spag, hans holdning var umandig,
sin mening bar han vegt og uvisst frem,
og knapt han rådig var i eget hjem;
i kirken tren han, som han vilde bede
om lov til, andre lig, at tage sæde.
Fra Gudbrandsdalen, véd I, var han kommen.
Da hid han flytted, var han fast en gut; —
og visst I mindes, at til sidste slut
man så ham stødt med højre hånd i lommen.
Den højre hånd i lommen var det egne,
der præged mandens billed i ens sind, —
og dertil denne vridning, den forlegne
tilbagetrukkethed, hvor han kom ind.
Men skønt han helst sin stille vej gad slingre,
og skønt han blev en fremmed mellem os,
så véd I visst, hans dølgsmålsstræv tiltrods,
den hånd, han skjulte, bar kun fire fingre.
Jeg mindes godt for mange herrens år
en morgen; der blev holdt session på Lunde.
Det var i krigens tid. I alles munde
var landets trængsler og dets fremtids kår.

Jeg var tilstede. Midt for bordet sad
kaptejnen mellem lensmand og sergenter;
og gut for gut blev målt på alle kanter
og skreven ind og tagen til soldat.
Fuld stuen var, og udenfor på tråkken
lød højmælt latter mellem ungdomsflokken.
Da råbtes op et navn. En ny kom frem.
en, der var bleg, som sne på bræens bræm.
Han kaldtes nærmere; han nåede bordet: —
den højre hånd var hyllet i en klud; —
han gisped, svælged, snapped efter ordet, —
men fandt ej mæle, trods kaptejnens bud.
Dog jo, tilsidst; og da, med brand på kindet.
med tungen svigtende og atter rap,
han mumled noget om en sigd, som glap
og skar i våde fingren af til skindet.
Der blev i stuen stilhed samme stund.
Man skifted øjekast; man trak på mund;
man stened gutten med de stumme blikke.
Han kendte haglen, men han så den ikke.
Da stod kaptejnen op, den gamle, grå; —
han spytted, pegte ud og sagde: gå!
Og gutten gik. Man veg til begge sider.
så der i midten blev en spidsrodsgang; —
han vandt tildørs; der satte han på sprang; —
op bar det nu, — op gennem lund og lider.
op gennem røsen, styrtende og hældende.
Han havde hjemme borte mellem fjeldene. —
Et halvår efter var det hid han kom
med moer og spædebarn og fæstekvinde.
Han bygsled jord etsteds på hejen inde,
hvor ødemarken grænser op mod Lomb.
Han gifted sig så fort som gørligt kun;
han tømred hus; han brød den hårde grund;
han kom ivej, hvad mangen agerflæk
fortalte, der den bølged gul og kæk: —

ved kirken bar han højre hånd i lommen. —
men hjemme tror jeg nok de fingre ni
fik trælle fuldt så sårt, som andres ti. —
En vår blev alting revet bort af flommen.
De slap derfra med livet. Arm og nøgen
han tog på rydningsværket fat påny,
og inden høsten kom, steg atter røgen
ifra en fjeldgård, lagt i bedre ly.
I ly? For flommen, ja, — men ej for bræen;
to år derefter lå den under sneen.
Dog, mandens mod fik skreden ikke krøget.
Han grov, han rensed, førsled, rydded grus, —
og før den næste vintersne var føget,
stod rejst for tredje gang hans ringe hus.
Tre sønner havde han, tre raske gutter;
i skole skulde de, og did var langt; —
det gjaldt at nå, hvor bygdevejen slutter,
igennem skaret, styrtende og trangt.
Hvad gjorde han? Den ældste fik sig skøtte
som bedst, og der, hvor stien faldt for styg,
slog manden toug om ham til tag og støtte; —
de andre bar han frem på arm og ryg.
Så sled han år for år; og de blev mænd.
Her var vel skæl at kræve ligt igen.
Tre velstandsherrer i den nye verden
har glemt sin norske faer og skolefærden.
Han var en kortsynt mand. Udover ringen
af dem, ham nærmest stod, han intet så.
For ham lød meningsløst, som bjælders klingen,
de ord, der malmfuldt skulde hjerter nå.
Folk, fædreland, det lysende, det høje,
stod stedse slørt af tåger for hans øje.
Men han var ydmyg, ydmyg, denne mand;
og fra sessionens dag han bar på dommen,
så visst, som han på kind bar blygsels brand
og sine fire fingre gemt i lommen. —

En brotsling imod landets lov? Ja vel!
Men der er et, som lyser over loven,
så visst, som Glittertindens blanke tjeld
har sky med højre tinderad foroven.
Slet borger var han. Og for stat som kirke
et gagnløst træ. Men hist på hejens hvælv,
i slægtens snevring, hvor han så sit virke,
der var han stor, fordi han var sig selv.
Den klang, han skabtes med, den blev sig lig.
Hans færd var langspil under spånens dæmper.
Og derfor fred med dig, du stille kæmper,
som stred og faldt i bondens lille krig!
Vi vil ej granske hjerter eller nyrer;
det er ej hverv for støv, men for dets styrer; —
dog fri og fast det håb jeg taler ud:
den mand står knapt som krøbling for sin Gud!

(Følget skilles ad og går. PEER GYNT bliver alene tilbage.)

PEER GYNT.

Se det, det kalder jeg kristendom!
Slet intet, som greb ens sind uhyggeligt. —
Ja, emnet, at være sig selv uryggeligt, —
hvad prestens præken drejed sig om, —
er også i og for sig opbyggeligt.

(ser ned i graven.)

Var det kanske ham, som hug sig i knogen
den dag jeg lå på storhugst i skogen?
Hvem véd? Hvis ikke jeg stod med min stav
på randen af denne åndsfrændes grav,
så kunde jeg tro det var mig, der sov
og sanddrømt hørte min pris og lov. —
Det er rigtig en vakker kristelig skik
at kaste et såkaldt erindringsblik
velvilligt over den henfarnes dage.
Jeg har intet imod, min dom at tage
af denne værdige sogneprest.

Nå, der er sagtens en stund tilbage,
før graveren kommer og beer mig til gæst;
og, som skriften siger: bedst er dog bedst,
og iligemåde: den tid den sorg, —
endvidere: tag ikke din ligfærd på borg. —
Ja, kirken blir dog den sande trøster.
Jeg har ikke skattet den synderligt før; —
nu kender jeg dog, hvor godt det gør,
at høre forsikkret af kyndige røster:
slig, som du sår, du engang høster. —
Sig selv skal en være; om sig og sit
skal en kære sig både i stort og i lidt.
Går lykken imod, så har en dog æren
af sit levnets førsel i samklang med læren. —
Nu hjemad! Lad vejen falde brat og trang;
lad skæbnen længe nok te sig spydig; —
gamle Peer Gynt går sin egen gang
og blir den han er; fattig men dydig.

(han går.)

(Bakke med et udtørret elveleje. En sammenstyrtet kværn ved elven; grunden opreven; ødelæggelse rundt om. Højere oppe en stor gård.)

(Oppe ved gården holdes auktion. MEGEN ALMUE samlet. Drik og støj. PEER GYNT sidder nede på en grushoug på kværnetomten.)

PEER GYNT.

Atter og fram, det er lige langt;
ud og ind, det er lige trangt. —
Tiden tærer og elven skær.
Gå udenom, sa'e Bøjgen; — en får så her.

EN SØRGEKLÆDT MAND.

Nu er der bare skrammel igen.

(får øje på PEER GYNT.)

Er her fremmedfolk og? Gud signe, go'e ven!

PEER GYNT.

Godt møde! Her er rigtig lystigt idag.
Er her barselgilde eller bryllupslag?

DEN SØRGEKLÆDTE.

Jeg vil heller kalde det hjemkommerøl; —
bruden ligger i et ormebøl.

PEER GYNT.

Og orme rives om trevler og klude.

DEN SØRGEKLÆDTE.

Det er enden på visen; så er den ude.

PEER GYNT.

Alle viser har samme slut;
og alle er de gamle; jeg kunde dem som gut.

EN TYVEÅRIG
(med en støbeske).

Her skal I se, hvad stas jeg har købt!
I den har Peer Gynt sine sølvknapper støbt.

EN ANDEN.

Men jeg da! En skilling for pengeskæppen!

EN TREDJE.

Ingen bedre? Halvfemte for kramkarl-skræppen?

PEER GYNT.

Peer Gynt? Hvem var han?

DEN SØRGEKLÆDTE.

Jeg bare véd,
han var svoger til døden og til Aslak smed.

EN GRÅKLÆDT MAND.

Du glemmer jo mig! Er du fuld og yr?

DEN SØRGEKLÆDTE.

Du glemmer, på Hægstad var en stabburdør.

DEN GRÅKLÆDTE.

Ja, sandt; men du var nu aldrig kræsen.

DEN SØRGEKLÆDTE.

Bare hun ikke taer døden ved næsen. —

DEN GRÅKLÆDTE.

Kom, svoger! En dram, for svogerskabs skyld!

DEN SØRGEKLÆDTE.

Fanden være svoger! Du væver i fyld —

DEN GRÅKLÆDTE.

Å, sludder; blodet er aldrig så tyndt,
en kender sig altid i slægt med Peer Gynt.

(trækker afsted med ham.)

PEER GYNT

(sagte).

En træffer nok kendinger.

EN GUT

(råber efter den sørgeklædte).

Salig moer
kommer efter dig, Aslak, hvis du svælget fugter.

PEER GYNT

(rejser sig).

Her gælder nok ikke agronomernes ord:
jo mere en roder, des bedre det lugter.

EN GUT

(med et bjørneskind).

Se katten på Dovre! Ja, bare fellen.
Det var den, som jog troldet på julekvelden.

EN ANDEN
(med en rensdyrskalle).

Her er den gilde renbuk, som bar
Peer Gynt ved Gendin over egg og skar.

EN TREDJE
(med en hammer, råber til den sørgeklædte).

Hej, du Aslak, kender du slæggen?
Var det den, du brugte, da fanden brød væggen?

EN FJERDE
(tomhændet).

Mads Moen, her er usynlighedskuften!
Med den fløj Peer Gynt og Ingrid i luften.

PEER GYNT.

Brændevin, gutter! Jeg kender mig gammel! —
jeg vil holde auktion over skrab og skrammel!

EN GUT.

Hvad har du at sælge?

PEER GYNT.

Jeg har et slot; —
det ligger i Ronden; det er muret godt.

GUTTEN.

En knap er buden!

PEER GYNT.

Du får gå til en dram.
At byde mindre, var synd og skam.

EN ANDEN.

Han er lystig, gamlen!

(Folk stimler om ham.)

PEER GYNT
(råber).

Grane, min hest; —
hvem byder?

EN I HOBEN.

Hvor går han?

PEER GYNT.

Langt i vest!
Mod nedgangen, gutter! Den traver kan flyve
så fort, så fort, som Peer Gynt kunde lyve.

STEMMER.

Hvad mere har du?

PEER GYNT.

Både guld og skrab!
Det er købt med forlis! det sælges med tab.

EN GUT.

Råb op!

PEER GYNT.

En drøm om en spændebog!
Den kan I få for en hægtekrog.

GUTTEN.

Fanden med drømme!

PEER GYNT.

Mit kejserdom!
Jeg kaster det i flokken; I kan gramse derom!

GUTTEN.

Følger kronen med?

PEER GYNT.

Af det dejligste strå.
Den vil passe den første, som sætter den på.
Hej, her er mer! Et vindlagt æg!
En galmands gråhår! Profetens skæg!
Alt skal han få, som viser mig på hejen
stolpen med påskrift: her går vejen!

LENSMANDEN
(som er kommen til).

Du bærer dig ad, min mand, så næsten
jeg tror din vej går bent i arresten.

PEER GYNT
(med hatten i hånden).

Vel troligt. Men sig mig, hvem var Peer Gynt?

LENSMANDEN.

Hvad sludder —

PEER GYNT.

Med forlov! Jeg beer så tyndt —!

LENSMANDEN.

Å, der siges han var en vederstyggelig digter —

PEER GYNT.

En digter —?

LENSMANDEN.

Ja, — alt, som var stærkt og stort,
det digted han ihob, at han havde gjort.
Men undskyld, ven — jeg har andre pligter —

(går.)

PEER GYNT.

Og hvor er han nu, den mærkelige mand?

EN ALDRENDE.

Han foer over havet til et fremmed land;
der gik det ham ilde, som en vel kunde tænkt; —
nu er han for mange år siden hængt.

PEER GYNT.

Hængt? Se, se! Det var det, jeg vidste;
salig Peer Gynt blev sig selv til det sidste.

(hilser.)

Farvel, — og mangfoldig tak for idag!

(går nogle skridt, men standser igen.)

I glade gutter, I væne kvinder, —
vil I høre en skrøne til vederlag?

FLERE.

Ja, kan du nogen?

PEER GYNT.

Der er intet til hinder. —

(kommer nærmere; der glider ligesom en fremmed mine over ham.)

I San Franzisco jeg grov efter guld.
Hele byen var af gøglere fuld.
En kunde gnide på fiol med tæerne;
en anden kunde danse spansk halling på knæerne;
en tredje, hørte jeg, gjorde vers
mens hans hjerneskal blev boret igennem påtvers.
Til gøgler-stævnet kom også fanden; —
vilde prøve sin lykke, som så mangen anden.
Hans fag var det: på en skuffende vis
at kunne grynte som en virkelig gris.
Hans personlighed trak, skønt han ej var kendt.
Huset var fuldt og forventningen spændt.
Frem trådte han i kappe med svajende fliger;
man muss sich drappiren, som tyskeren siger.

Men ind under kappen, — hvad ingen vidste, —
havde han forstået en gris at liste.
Og nu begyndte da præstationen.
Fanden, han kneb; og grisen gav tonen.
Det hele blev holdt som en fantasi
over grise-tilværelsen, bunden og fri;
til slut et hvin, som ved slagterens stik;
hvorpå kunstneren bukked ærbødigt, og gik. —
Emnet blev af fagmænd drøftet og dømt;
stemningen blev både lastet og berømt; —
nogle fandt røstens udtryk for tyndt;
andre fandt dødsskriget altfor studeret;
men alle var enige om: qva grynt
var præstationen yderst outreret. —
Se, det fik fanden, fordi han var dum
og ikke beregned sit publikum.

(han hilser og går. Der falder en usikker stilhed over mængden.)

(Pinseaften. — Inde på storskogen. Længere borte, på en rydningsplads en hytte med rensdyrhorn over dørgavlen.)

(PEER GYNT kryber i holtet og sanker jordløg.)

PEER GYNT.

Dette her er et standpunkt. Hvor er det næste? —
Alt skal en prøve og vælge det bedste.
Jeg har så gjort, — oppe fra Cæsar
og nedover lige til Nebukadnezar.
Så skulde jeg dog gennem bibelhistorien. —
Den gamle gutten fik ty til sin moer igen. —
Der står jo også: af jord est du kommen. —
Hvad det gælder i livet, er at fylde vommen.
Fylde den med jordløg? Det lidet moner; —
jeg vil være listig og sætte doner.

Her er vand i bækken; jeg skal ikke tørste,
og får dog mellem vilddyr regnes for den første.
Når jeg engang skal dø, — hvad sagtens vil ske, —
så kryber jeg under et vindfældt træ;
som bamsen en løvhoug jeg over mig kaver
og risper i barken med store bogstaver:
Her hviler Peer Gynt, den skikkelige fyr,
kejser over alle de andre dyr. —
Kejser?

(ler indvendig.)

Du gamle spåmands-gøg!
Du er ingen kejser; du er en løg.
Nu vil jeg skalle dig, kære min Peer!
Det hjælper ikke enten du tudér eller beer.

(tager en løg og plukker svøb for svøb af.)

Der ligger det ydre forrevne lag;
det er havsnødsmanden på jollens vrag.
Her er passager-svøbet, skralt og tyndt; —
har dog i smagen en snev af Peer Gynt.
Indenfor her har vi guldgraver-jeget;
saften er væk, — om det nogen har ejet.
Dette grovskind her med den hårde flig,
det er pelsværksjægren ved Hudsons-vik.
Det indenfor ligner en krone; — ja tak!
Det kaster vi væk uden vidre snak.
Her er oldtidsgranskeren, kort, men kraftig.
Og her er profeten, færsk og saftig.
Han stinker, som skrevet står, af løgne,
så en ærlig mand kan få vand i øjne.
Dette svøbet, som rulles blødagtigt sammen,
det er herren, der leved i fryd og gammen.
Det næste tykkes sygt. Det har svarte streger; —
svart kan ligne både prest og neger.

(plukker flere på engang.)

Det var en ustyrlig mængde lag!
Kommer ikke kærnen snart for en dag!

(plukker hele løgen op.)

Nej-Gud om den gør! Til det inderste indre
er altsammen lag, — bare mindre og mindre. —
Naturen er vittig!

(kaster resterne fra sig.)

Fanden måtte gruble!
Går en i tanker, kan en letvindt snuble.
Nå, jeg kan forresten ad faren flire;
for jeg ligger bundfast på alle fire.

(klør sig i nakken.)

Underligt stel, det hele røre!
Livet, som det kaldes, har en ræv bag øre.
Men griber en til, sætter Mikkel på spring,
og en fanger noget andet — eller ingenting.

(han er kommen i nærheden af hytten, får øje på den og studser:)

Denne stuen? På moen —! Hå!

(gnider øjnene.)

Det er plent,
som jeg engang skulde det bygværk kendt. —
Rensdyrskallen, som spriker over gavlen — —!
En havfrue, skabt som en fisk fra navlen —!
Løgn! Ingen havfrue! — Nagler, — planker, —
lås, som lukker for nissebuk-tanker —!

SOLVEJG

(synger i stuen).

Nu er her stellet til Pinsekveld.
Kære gutten min, langt borte, —
kommer du vel?
Har du tungt at hente,
så und dig frist; —
jeg skal nok vente;
jeg lovte så sidst.

PEER GYNT
(rejser sig stille og dødbleg).

En, som har husket, — og en, som har glemt.
En, som har mistet, — og en, som har gemt. —
O, alvor! — Og aldrig kan det leges om!
O, angst! — Her var mit kejserdom!

(løber ind over skogstien.)

(Nat. — Furumo. En skogbrand har hærget. Forkullede træstammer milevidt indover. Hvide tåger hist og her over skogbunden.)

(PEER GYNT løber over moen.)

PEER GYNT.

Aske, skodde, støv for vinden, —
her er nok at bygge af!
Stank og råddenskab for inden;
alt ihob en kalket grav.
Digt og drøm og dødfødt viden
lægger fod om pyramiden;
over den skal værket højne
sig med trappetrin af løgne.
Flugt for alvor, sky for anger,
som et skilt på toppen pranger,
fylder domsbasunen med sit:
Petrus Gyntus Cæsar fecit!

(lytter.)

Hvad for gråd af barnerøster?
Gråd, men halvt på vej til sang. —
Og for foden triller nøster —!

(sparker.)

Væk! I gør mig stien trang!

NØSTERNE
(på jorden).

Vi er tanker;
du skulde tænkt os; —
pusselanker
du skulde skænkt os!

PEER GYNT
(går udenom).

Livet har jeg skænkt til én; —
det blev fusk og skæve ben!

NØSTERNE.

Tilvejrs vi skulde
som skakende røster, —
og her må vi rulle
som grågarns-nøster.

PEER GYNT
(snubler).

Nøste! Dit fordømte drog!
Spænder du for faer din krog!
(flygter.)

VISNE BLADE
(flyver for vinden).

Vi er et løsen;
du skulde stillet os!
Se, hvor døsen
har ynkeligt pillet os.
Ormen har ædt os
i alle bugter;
vi fik aldrig spredt os
som krans om frugter.

PEER GYNT.

Fåfængt var dog ej jer fødsel; —
læg jer stilt og tjen til gødsel.

SUSNING I LUFTEN.

Vi er sange;
du skulde sunget os! —
Tusende gange
har du kuget og tvunget os.
I din hjertegrube
har vi ligget og ventet; —
vi blev aldrig hentet.
Gift i din strube!

PEER GYNT.

Gift i dig, dit dumme stev!
Fik jeg tid til vers og væv?

(skyder snarvej.)

DUGDRÅBER
(drysser fra grenene).

Vi er tårer,
der ej blev fældte.
Isbrod, som sårer,
kunde vi smelte.
Nu sidder brodden
i bringen lodden;
såret er lukket;
vor magt er slukket.

PEER GYNT.

Tak; — jeg græd i Rondesvalen, —
fik dog lige fuldt på halen!

BRÆKKEDE STRÅ.

Vi er værker;
du skulde øvet os;
Tvivl, som kværker,
har krøblet og kløvet os.

På yderste dagen
vi kommer i flok
og melder sagen, —
så får du nok!

PEER GYNT.

Kæltringestreger! Tør I skrive
mig tilbogs det negative?

(haster afsted.)

ÅSES STEMME
(langt borte).

Tvi, for en skydsgut!
Hu, du har væltet mig!
Sne faldt her nys, gut; —
stygt har den æltet mig. —
Galt har du kørt mig.
Peer, hvor er slottet?
Fanden har forført dig
med kæppen i kottet!

PEER GYNT.

Bedst, en stakkar væk sig skynder.
Skal en bære fandens synder,
må en snart i bakken segne;
de er tunge nok, ens egne.

(løber.)

(Et andet strøg på moen.)

PEER GYNT
(synger).

En graver! En graver! Hvor er I, hunde?
En sang af brægende klokkermunde;

om hatteskyggen en sørgeflig;
jeg har mange døde; jeg skal følge lig!

(KNAPPESTØBEREN med redskabskiste og en stor støbeske kommer fra en sidevej.)

KNAPPESTØBEREN.

Godt møde, gubbe!

PEER GYNT.

God kveld, min ven!

KNAPPESTØBEREN.

Karlen har hastværk. Hvor skal han hen?

PEER GYNT.

Til gravøl.

KNAPPESTØBEREN.

Ja så? Lidt skralt jeg ser; —
med forlov, — du hedder vel ikke Peer?

PEER GYNT.

Peer Gynt, som man siger.

KNAPPESTØBEREN.

Det kalder jeg held!
Det er netop Peer Gynt, jeg skal hente ikveld.

PEER GYNT.

Skal du det? Hvad vil du?

KNAPPESTØBEREN.

Her kan du se;
Jeg er knappestøber. Du skal i min ske.

PEER GYNT.

Hvad skal jeg i den?

KNAPPESTØBEREN.

Du skal smeltes om.

PEER GYNT.

Smeltes?

KNAPPESTØBEREN.

Her er den, skuret og tom.
Din grav er gravet, din kiste bestilt.
I skrotten skal ormene leve gildt; —
men jeg har ordre til, uden dvælen
på Mesters vegne at hente sjælen.

PEER GYNT.

Ugørligt! Sådan foruden varsel — !

KNAPPESTØBEREN.

Det er gammel vedtægt ved gravøl og barsel
i stilhed at vælge dagen til festen,
uden ringeste varsel for hædersgæsten.

PEER GYNT.

Ja, rigtig. Det rundt i min hjerne løber.
Du er jo — ?

KNAPPESTØBEREN.

Det hørte du; — knappestøber.

PEER GYNT.

Forstår! Kært barn har mange navne.
Ja så da, Peer; det er der, du skal havne!
Men dette, go'e karl, er uredelig færd!
Jeg véd, jeg er mildere medfart værd; —
jeg er ikke så gal, som I kanske tror. —
har øvet adskilligt godt her på jord; —
i værste fald kan jeg kaldes en flynder, —
men sletikke nogen særdeles synder.

KNAPPESTØBEREN.

Nej, det er jo netop knuden, mand;
du er ingen synder i højere forstand;
se, derfor slipper du pinsels-veen,
og kommer, som andre, i støbeskeen.

PEER GYNT.

Kald det, hvad du vil, — ske eller pøl;
mungåt og bjor er beggeto øl.
Vig, Satan!

KNAPPESTØBEREN.

Du er da vel aldrig så grov
at tænke, jeg traver på en hestehov?

PEER GYNT.

På hestehov eller ræveklør, —
pak dig; og pas dig for hvad du gør!

KNAPPESTØBEREN.

Min ven, du er i en stor vildfarelse.
Begge har vi hast, og til tidsbesparelse
skal jeg forklare dig sagens grund.
Du er, som jeg har af din egen mund,
ikke nogen såkaldt storartet synder, —
ja, knapt en middels —

PEER GYNT.

Se, se; du begynder
at snakke rimeligt —

KNAPPESTØBEREN.

Vent nu lidt; —
men at kalde dig dydig, vilde gå for vidt —

PEER GYNT.

Det gør jeg jo heller ikke fordring på.

KNAPPESTØBEREN.

Altså midt imellem, og så som så.
En synder af det rigtig storladne slags
træffes ikke langs alfarvej nutildags;
der skal mere til, end at traske i dynd;
der kræves både kraft og alvor til en synd.

PEER GYNT.

Ja, det er s'gu rigtigt, hvad du der bemærker;
en skal buse på, som de gamle bersærker.

KNAPPESTØBEREN.

Du, derimod, ven, du tog synden let.

PEER GYNT.

Bare udenpå, ven, som et søleskvæt.

KNAPPESTØBEREN.

Nu blir vi enige. Svovelpølen
er ikke for jer, der plasked i sølen —

PEER GYNT.

Og følgelig, ven, kan jeg gå, som jeg kom?

KNAPPESTØBEREN.

Nej, følgelig, ven, skal du smeltes om.

PEER GYNT.

Hvad er det for kneb I har fundet på
herhjemme, mens jeg i udlandet lå?

KNAPPESTØBEREN.

Skikken er gammel som Slangens skabelse,
og beregnet på at hindre værdifortabelse.
Du kender jo håndværket, — véd vel, at tidt
kan en støbning arte sig, rent ud sagt, skidt;

stundom blir knapperne hæmpeløse.
Hvad gjorde så du?

PEER GYNT.

Jeg slang skrabet væk.

KNAPPESTØBEREN.

Ja vel; Jon Gynt havde ord for at sløse,
sålænge han åtte i skæppe og sæk.
Men, Mester, ser du, er sparsom, han;
og derfor blir han en holden mand.
Han slænger ikke væk, som rent udugeligt,
hvad der som råstof kan blive brugeligt.
Du var nu ætlet til en blinkende knap
på verdensvesten; men hæmpen glap,
og derfor skal du i vraggods-kassen,
for, som det hedder, at gå over i massen.

PEER GYNT.

Du mener da vel aldrig, at få mig gydt,
sammen med Peer og Pål, til noget nyt?

KNAPPESTØBEREN.

Jo, så min sæl mener jeg så.
Det har vi gjort med ikke så få.
På Kongsberg gør de det samme med penge,
hvis præg er slidt ved at rulle for længe.

PEER GYNT.

Men dette er jo liderligt gnieri!
Kære min ven, lad mig slippe fri; —
en hæmpeløs knap, en blankslidt skilling, —
hvad er det for en mand i din Mesters stilling?

KNAPPESTØBEREN.

Å, såsom og eftersom ånden er i en,
så har en jo altid metalværdien.

PEER GYNT.

Nej, siger jeg! Nej! Med tænder og klør
gør jeg modstand mod dette! Alt andet før!

KNAPPESTØBEREN.

Men hvilket andet! Vær dog fornuftig.
For himlen er du ikke tilstrækkelig luftig —

PEER GYNT.

Jeg er nøjsom; jeg sigter ikke så højt; —
men af selvet slipper jeg ikke en døjt.
Lad mig dømmes på gammeldags vis efter loven!
Sæt mig en tidlang hos ham med hoven; —
et hundrede år, om galt skal være;
se, det er noget, en sagtens kan bære;
thi pinen er jo dog kun moralsk,
og altså vel ikke så pyramidalsk.
Det er en overgang, som skrevet står,
og som ræven sagde; — man venter; der slår
en forløsningens stund; man træder tilbage,
og håber imidlertid på bedre dage. —
Men dette andet, — at skulle gå op
som et fnug i en uvedkommendes krop, —
dette støbeske-væsen, dette gyntske ophør, —
det sætter min inderste sjæl i oprør!

KNAPPESTØBEREN.

Men, kære Peer, det trænges dog ej
for småting at tage så voldsomt på vej.
Dig selv har du aldrig været før; —
hvad skiller det så, om tilgavns du dør?

PEER GYNT.

Har jeg ikke været —? Jeg må næsten le!
Peer Gynt har været noget andet. skal vi se!
Nej, knappestøber, du dømmer iblinde.

Kunde du syne mig i nyrerne inde,
så vilde du træffe bare Peer og Peer,
og ikke noget andet og heller ikke mer.

KNAPPESTØBEREN.

Det er ikke muligt. Her har jeg min ordre.
Se, her står skrevet: Peer Gynt skal du fordre.
Han har budt sit livs bestemmelse trods.
I støbeskeen med ham som mislykket gods.

PEER GYNT.

Hvilket våsl Der må menes en anden person.
Står der virkelig Peer? Ikke Rasmus eller Jon?

KNAPPESTØBEREN.

Dem har jeg smeltet for længe siden.
Kom så med det gode, og spild ikke tiden!

PEER GYNT.

Nej, om jeg gør! Jo, det var pent,
om det viste sig imorgen, at en anden var ment.
Du får tage dig ivare, min gode mand!
Husk på det ansvar, som følge kan —

KNAPPESTØBEREN.

Jeg har skriftligt for mig —

PEER GYNT.

Men und mig dog frist!

KNAPPESTØBEREN.

Hvad vil du med den?

PEER GYNT.

Jeg vil få bevist,
at jeg var mig selv gennem hele livet;
og derom er det jo dog vi har kivet.

KNAPPESTØBEREN.

Bevist? Med hvad?

PEER GYNT.

Med vidner og attester.

KNAPPESTØBEREN.

Jeg er såre ræd, de blir vraget af Mester.

PEER GYNT.

Umuligt! Forøvrigt, den tid, den sorg!
Kære mand, lad mig låne mig selv på borg;
jeg er snart her igen. Kun engang man fødes;
og sig selv, som man skabtes, holder man på.
Ja; er vi så enige?

KNAPPESTØBEREN.

Nå da, lad gå.
Men husk, ved næste korsvej vi mødes.

(PEER GYNT løber.)

(Længere borte på moen.)

PEER GYNT
(i fuld fart).

Tid er penge, som skrevet står.
Den, som nu vidste, hvor korsvejen går; —
kanske er den nær, og kanske fjern.
Jorden brænder mig som gloende jern.
Et vidne! Et vidne! Hvor finder jeg nogen?
Det er næsten utænkeligt her på skogen.
Verden er fuskværk! Stellet er slet,
når en mand skal bevise sin soleklare ret!

(EN GAMMEL KROGET GUBBE med stav i hånden og pose på nakken trasker foran ham.)

GUBBEN

(standser).

Kære, vakkre, — en skilling til en husvild kall!

PEER GYNT.

Undskyld; jeg har ikke skillemynt ved hånden —

GUBBEN.

Prins Peer! Å nej; så vi træffes skal —?

PEER GYNT.

Hvem er du?

GUBBEN.

Han minds ikke gamlen i Ronden?

PEER GYNT.

Du er da vel aldrig —?

GUBBEN.

Dovregubben, faer!

PEER GYNT.

Dovregubben? Virkelig? Dovregubben! Svar!

DOVREGUBBEN.

Å, jeg er kommen så rent på knæerne —!

PEER GYNT.

Ødelagt?

DOVREGUBBEN.

Plyndret for rub og stub.
Her traver jeg på fantestien, sulten som en skrub.

PEER GYNT.

Hurra! Sligt vidne vokser ikke på træerne!

DOVREGUBBEN.

Herr prinsen er også bleven grå siden sidst.

PEER GYNT.

Kære svigerfaer, årene gnager og tærer.
Nå; streg over alle private affærer, —
og, for alting, ingen familjetvist.
Jeg var dengang en galning —

DOVREGUBBEN.

Å ja; å ja; —
prinsen var ung. Og hvad gør en ikke da?
Men klog var prinsen, at han vraged sin brud;
dermed har han spart sig både harmen og skammen!
for siden er hun så ren skejet ud —

PEER GYNT.

Se, se!

DOVREGUBBEN.

Hun gik nu for koldt vand og lud;
og tænk, — nu er hun og Trond flyttet sammen.

PEER GYNT.

Hvilken Trond?

DOVREGUBBEN.

Han i Valfjeldet.

PEER GYNT.

Han? Aha;
det var ham, jeg lokked sæterjenterne fra.

DOVREGUBBEN.

Min dattersøn er bleven både fed og stor,
og har gilde børn over hele landet —

PEER GYNT.

Ja, kære mand, spar de mange ord; —
der ligger mig på hjerte noget ganske andet. —
Jeg er kommen i en temmelig vanskelig stilling.
og ønsker et vidnesbyrd eller en attest; —
se, dermed kunde svigerfaer hjælpe mig bedst.
Jeg skal altid gøre udvej til en drikkeskilling —

DOVREGUBBEN.

Å nej; kan jeg være prinsen til nytte?
Så kanske jeg får et skudsmål i bytte?

PEER GYNT.

Med glæde. Jeg er noget i betryk for kontanter,
og må spinke og spare på alle kanter.
Men hør nu, hvad det gælder. I mindes vel,
da jeg meldte mig som frier i Ronden hin kveld —

DOVREGUBBEN.

Bevares, herr prins!

PEER GYNT.

Ikke dette med prinsen!
Men nok. I vilde med magt og vold
kverve mit syn med et snit i lindsen,
og skabe mig om fra Peer Gynt til trold.
Hvad gjorde jeg så? Jeg satte mig imod, —
svor, jeg vilde stå på min egen fod;
jeg forsaged både elskov og magt og ære,
altsammen bare for mig selv at være.
Denne kendsgerning, ser I, skal I sværge på til thinge —

DOVREGUBBEN.

Nej, om jeg kan!

PEER GYNT.

Hvad er det for snak?

DOVREGUBBEN.

Han vil da vel ikke til en løgn mig tvinge?
Han husker da vel, han i troldbrogen trak,
og smagte på mjøden —?

PEER GYNT.

Ja, I lokked forførende; —
men jeg satte mig bestemt imod det afgørende.
Og netop d e t skal en kende sin mand på.
Det er slutningsverset det kommer an på.

DOVREGUBBEN.

Men slutningen, Peer, blev jo stik imod.

PEER GYNT.

Hvad er dette for væv?

DOVREGUBBEN.

Da du Ronden forlod,
så skrev du dig bag øret mit valgsprogs-mærke.

PEER GYNT.

Hvilket?

DOVREGUBBEN.

Ordet, — det kløvende, stærke.

PEER GYNT.

Ordet?

DOVREGUBBEN.

Som skiller mellem menneskenes flok
og troldenes: trold, vær dig selv nok!

PEER GYNT
(viger et skridt).

N o k !

DOVREGUBBEN.

Og af alle livsens kræfter
har du jo siden levet derefter.

PEER GYNT.

Jeg! Peer Gynt!

DOVREGUBBEN
(græder).

Det er utaknemmeligt!
Som trold har du levet, men stødt holdt det hemmeligt.
Ordet, jeg lærte dig, har sat dig istand
til at svinge dig tilvejrs som en holden mand; —
og så kommer du her og kaster på nakken
af mig og af ordet, du skylder hele takken.

PEER GYNT.

Nok! Et bergtrold! En egoist!
Dette her må være sludder; det er ganske visst!

DOVREGUBBEN
(trækker frem en bunke gamle blade).

Du mener nok ikke, vi holder aviser?
Vent; her skal du se med rødt på sort,
hvor „Bloksbergs-posten" dig lover og priser;
og det samme har „Heklefjelds-tidende" gjort
alt fra den vinter, du rejste bort. —
Vil du læse dem, Peer? Du kan gerne få lov.
Her står noget med underskrift „Hingstehov".
Og her: „Om det troldeligt-nationale".
Skribenten drager den sandhed frem,
at det lidet kommer an på horn og hale,
bare en forresten af huden har en rem.
„Vort nok", så slutter han, „gier troldets stempel
til manden", — og så nævner han dig, som exempel.

PEER GYNT.

Et bergtrold? Jeg!

DOVREGUBBEN.

Ja, den sagen er klar.

PEER GYNT.

Kunde ligeså gerne blevet, hvor jeg var?
Kunde siddet i Ronden i hyggelig ro?
Spart slid og møje og mange par sko?
Peer Gynt — et trold! — Det er væv! Det er snak!
Farvel! Der har du en skilling til tobak.

DOVREGUBBEN.

Nej, snille prins Peer!

PEER GYNT.

Slip! Du er gal,
eller går i barndom. Søg et hospital.

DOVREGUBBEN.

Å, det er netop det, som jeg søger.
Men dattersøns afkom, som jeg før har sagt,
har fået her i landet slig svare magt;
og de siger, jeg bare er til i bøger.
Det heder jo, værst er ens egne frænder;
jeg, stakkar, får føle, det ord er sandt.
Det er hårdt at gælde for digt og tant —

PEER GYNT.

Kære mand, der er flere, det uheld hænder.

DOVREGUBBEN.

Og vi selv har slet ingen hjælpekasse,
ingen spareskillingsgris eller fattigblok; —
i Ronden vilde sligt jo heller ikke passe.

PEER GYNT.

Nej, der gjaldt det fandens: vær dig selv nok!

DOVREGUBBEN.

Å, prinsen kan da ikke klage på ordet.
Og hvis han på en eller anden boug —

PEER GYNT.

Min mand, du er rent på det gale sporet:
jeg står selv, som man siger, på en nøgen houg —

DOVREGUBBEN.

Det er da ikke muligt? er prinsen fant?

PEER GYNT.

Tilbunds. Mit prinselige jeg står i pant.
Og det er jer skyld, I forbandede trolde!
Der ser man, hvad dårligt selskab kan volde.

DOVREGUBBEN.

Så dratted da håbet af pinden ned igen!
Farvel! Det blir bedst, jeg til byen mig fægter —

PEER GYNT.

Hvad vil du der?

DOVREGUBBEN.

Jeg vil gå til komedien.
De søger i bladet nationale subjekter —

PEER GYNT.

Lykke på rejsen; og hils fra mig.
Kan jeg rive mig løs, går jeg samme vej.
Jeg skriver en farce, både gal og grundig;
den skal hede: „*Sic transit gloria mundi*".

(løber bortover vejen; DOVREGUBBEN råber efter ham.)

(Ved en korsvej.)

PEER GYNT.

Nu gælder det, Peer, som det aldrig har gældt!
Dette dovriske nok, det har dommen fældt.
Skuden er vrag; en får flyde på stumperne.
Alt andet; kun ikke mellem vraggods-klumperne!

KNAPPESTØBEREN
(på vejskillet).

Nå da, Peer Gynt, hvor er så attesten?

PEER GYNT.

Har vi korsvejen her? Det var fort bestilt!

KNAPPESTØBEREN.

Jeg kan se på dit ansigt, som på et skilt,
hvad seddelen siger, før jeg har læst den.

PEER GYNT.

Jeg blev ked af det rend; — en kan gå sig vild —

KNAPPESTØBEREN.

Ja; og desuden, hvad fører det til?

PEER GYNT.

Sandt nok; på skogen ved nattetid —

KNAPPESTØBEREN.

Der trasker dog en gamling. Skal vi kalde ham hid?

PEER GYNT.

Nej; lad ham gå. Han er drukken, kære!

KNAPPESTØBEREN.

Men kanske han kunde —

PEER GYNT.

Hys; nej, — lad være!

KNAPPESTØBEREN.

Ja, taer vi så fat?

PEER GYNT.

Et spørgsmål blot.
Hvad er det „at være sig selv“ igrunden?

KNAPPESTØBEREN.

Et underligt spørgsmål, især i munden
på en mand, der nylig —

PEER GYNT.

Svar kort og godt.

KNAPPESTØBEREN.

At være sig selv, er: sig selv at døde.
Dog, på dig er sagtens den forklaring spildt?
og derfor, lad det kaldes: overalt at møde
med Mesters mening til udhængsskilt.

PEER GYNT.

Men den, som nu aldrig at vide fik,
hvad Mester har ment med ham?

KNAPPESTØBEREN.

Det skal han ane.

PEER GYNT.

Men hvor ofte slår ikke anelser klik, —
og så går man *ad undas* midt på sin bane.

KNAPPESTØBEREN.

Tilvisse, Peer Gynt; i anelsens mangel
har fyren med hoven sin bedste angel.

PEER GYNT.

Dette her er en yderlig filtret affære. —
Hør; jeg gør afkald på, mig selv at være; —

det tør kanske falde svært at få det bevist.
Jeg betragter den del af sagen som forlist.
Men nylig, da jeg vandred her så ensom på moen,
følte jeg et tryk af samvittigheds-skoen;
jeg sagde til mig selv: du er dog en synder —

KNAPPESTØBEREN.

Nu lader det jo, som du forfra begynder —

PEER GYNT.

Aldeles ikke; jeg mener en stor;
ikke blot i gerning, men i lyster og ord.
I udlandet har jeg levet forbistret —

KNAPPESTØBEREN.

Kan være; men måtte jeg få se registret?

PEER GYNT.

Ja, und mig blot frist; jeg vil søge presten,
og skrifte i en fart og bringe dig attesten.

KNAPPESTØBEREN.

Ja, bringer du den, så er det jo klart,
at du blir for støbeske-historien spart.
Men ordren, Peer —

PEER GYNT.

Papiret er gammelt;
det hidrører visst fra et ældre datum; —
der var engang jeg leved så slapt og vammelt,
og spilled profet og trode på fatum.
Ja, får jeg så prøve?

KNAPPESTØBEREN.

Men —!

PEER GYNT.

Kære, snille, —
du har dog visst ikke stort at bestille.
Her i distriktet er jo luften så gæv; —
den lægger til befolkningens alder en alen.
Husk på, hvad Justedals-presten skrev:
„det er sjeldent at nogen dør her i dalen“.

KNAPPESTØBEREN.

Til næste korsvej; men så ikke længer.

PEER GYNT.

En prest, om jeg så skal gribe ham med tænger.

(han løber.)

(Lyngbakke. Vejen bugter sig bortefter højdedraget.)

PEER GYNT.

Den tør være nyttig til mange ting,
sa'e Esben, han tog op en skæreving.
Hvem kunde tænkt, at ens syndegæld
skulde fri en af klemmen den sidste kveld?
Nå, sagen blir rigtignok lige fuldt kilden;
for det bærer igrunden fra asken i ilden; —
men der er jo et ord, som har hævdens dåb, —
der siges: sålænge der er liv, er der håb.

(EN MAGER PERSON i højt opkiltret prestekjole og med et fuglefængernet over skuldren løber langsefter bakken.)

PEER GYNT.

Hvem der? En prest med et fuglegarn!
Hej, hop! Jeg er lykkens kælebarn!
God aften, herr pastor! Stien er fæl. —

DEN MAGRE.

Ja visst; men hvad gør man ikke for en sjæl?

PEER GYNT.

Aha; der er en, som skal himle?

DEN MAGRE.

Nej;
jeg håber, han er på en anden vej.

PEER GYNT.

Herr pastor, får jeg slå følge et stykke?

DEN MAGRE.

Ret gerne; selskab er efter mit tykke.

PEER GYNT.

Jeg har noget på hjerte —

DEN MAGRE.

Heraus! Læg an!

PEER GYNT.

De ser her for Dem en skikkelig mand.
Statens lov har jeg redeligt holdt;
har aldrig siddet i jern og bolt; —
dog, stundom taber man fodefæste
og snubler —

DEN MAGRE.

Ak ja; det hænder de bedste.

PEER GYNT.

Se, disse småting —

DEN MAGRE.

Kun småting?

PEER GYNT.

Ja;
synder en gros har jeg holdt mig ifra.

DEN MAGRE.

Ja, kære mand, lad mig så i ro; —
jeg er ikke den, De synes at tro. —
De ser på mine fingre? Hvad finder De ved dem?

PEER GYNT.

Et mærkeligt udviklet neglesystem.

DEN MAGRE.

Og nu da? De skotter mod foden ned?

PEER GYNT
(peger).

Er den hoven naturlig?

DEN MAGRE.

Det smigrer jeg mig med.

PEER GYNT
(letter på hatten).

Jeg skulde svoret på, De var en prest;
og så har jeg den ære —. Nå, bedst er bedst; —
står salsdøren åben, — sky køkkenvejen;
kan du træffe kongen, — gå udenom lakejen.

DEN MAGRE.

Et håndtryk! De synes mig fordomsfri.
Nå, kære; hvad kan jeg så tjene Dem i?
Ja, De må ikke bede mig om magt eller penge.
Sligt kan jeg ikke skaffe om De vilde mig hænge.
De kan ikke tro, hvilken flauhed i forretningen; —
det er gået så rent tilagters med omsætningen;
ingen tilgang på sjæle; kun i ny og næ
en enkelt —

PEER GYNT.

Har slægten så mærkelig forbedret sig?

DEN MAGRE.

Nej, tvertimod; den har skammeligt fornedret sig; —
de fleste kommer i en støbeske.

PEER GYNT.

Nå ja, — den ske har jeg hørt lidt om;
det var egentlig i den anledning, jeg kom.

DEN MAGRE.

Tal frit!

PEER GYNT.

Hvis det ikke var ubeskedent,
så ønsked jeg gerne —

DEN MAGRE.

Et tilholdssted? Hvad?

PEER GYNT.

De har gættet min bøn forinden jeg bad.
Bedriften går jo, som De siger, vredent;
og kanske De derfor ikke taer det så nøje —

DEN MAGRE.

Men, kære —

PEER GYNT.

Mine fordringer er ikke høje.
Nogen løn er egentlig ingen nødvendighed;
kun en venlig omgang efter sted og omstændighed. —

DEN MAGRE.

Varmt værelse?

PEER GYNT.

Ikke for varmt; — og helst
adgang til at gå igen frank og frelst, —
ret til, som man siger, at træde tilbage,
når der byder sig en lejlighed til bedre dage.

DEN MAGRE.

Min kære ven, det gør mig sandelig ondt;
men De kan ikke tro, hvilken mængde suplikker
af lignende indhold mig godtfolk skikker,
når de skal bort fra sin jordiske dont.

PEER GYNT.

Men når jeg betænker min forrige vandel,
så er jeg en adgangsberettiget mand —

DEN MAGRE.

Det var jo kun småting —

PEER GYNT.

I en viss forstand; —
dog, nu kommer jeg ihug, jeg drev negerhandel —

DEN MAGRE.

Der er dem, der drev handel med viljer og sind,
men gjorde det våset, og slap altså ikke ind.

PEER GYNT.

Jeg har skibet nogle Bramafigurer til Kina.

DEN MAGRE.

Atter bedemandsstil! Sligt gør vi kun grin af.
Der er folk, som skiber ud fælere figurer
i prækener, i kunster og i literaturer —
de må dog stå udenfor —

PEER GYNT.

Ja, men véd
De hvad, — jeg har gået og spillet profet.

DEN MAGRE.

I udlandet? Humbug! De flestes seen
ins blaue slutter i støbeskeen.
Har De ikke andet at støtte Dem til,
så kan jeg ikke huse Dem, så gerne jeg vil.

PEER GYNT.

Jo, hør nu; i havsnød, — jeg sad på et hvælv, —
og der står jo: den druknende griber efter sivet, —
endvidere står der: man er nærmest sig selv, —
og så skilte jeg halvvejs en kok ved livet.

DEN MAGRE.

Jeg var tilfreds, De en kokkepige
havde halvvejs skilt ved noget andet tillige.
Hvad er dette her fòr en halvvejs-snak,
med respekt at sige? Hvem, mener De, gider
ødsle det dyre brændsel, i tider
som disse, på sådant stemningsløst rak?
Ja, bliv ikke vred; Deres synder gjaldt skosen;
og undskyld, at jeg taler så rent ud af posen. —
Hør, kæreste ven, slå ud den tand;
og gør Dem med støbeske-tanken fortrolig.
Hvad vandt De, om jeg skaffed Dem kost og bolig?
Tænk efter; De er en fornuftig mand.
Ja, mindet beholdt De; den sats er sand; —
men udsigten over erindringens land
blev, både for hjerte og for forstand,
hvad Svensken kalder „bra litet rolig“.
De har intet hverken til at hyle eller smile over;
intet til at juble eller fortvile over;
intet, som kan gøre Dem kold eller hed;
bare sådant noget til at ærgre Dem med.

PEER GYNT.

Der står skrevet: det er ikke grejdt at forstå,
hvor skoen trykker, når en ikke har den på.

DEN MAGRE.

Det er sandt; jeg har, — den og den være lov, —
kun for en umage støvle behov.
Men det var heldigt, jeg nævnte støvler;
det minder mig om, at jeg må afsted;
jeg skal hente en steg, som jeg håber blir fed;
det er nok ikke værd, jeg står her og vrøvler —

PEER GYNT.

Og turde man spørge, hvad synde-foer
har mæsket den karl?

DEN MAGRE.

Så vidt jeg tror,
har han været sig selv om natten som om dagen;
og det er dog igrunden hovedsagen.

PEER GYNT.

Sig selv? Sogner d e t slags folk under Dem?

DEN MAGRE.

Som det falder sig; porten står ialfald på klem.
Husk på, man kan være på to slags vis
sig selv; være vrangen eller retten af kjolen.
De véd, man har nylig fundet på i Paris
at gøre portræter ved hjælp af solen.
Enten kan man direkte billeder give,
eller også de såkaldt negative.
De sidste får omvendt lys og skygge,
og synes for almindelige øjne stygge;
men ligheden hviler dog også i dem,
og det gælder ikke andet, end at få dem frem.

Har nu en sjæl sig fotograferet
i sit levnets førsel ad negativ vej,
så blir ikke pladen derfor kasseret, —
man skikker den ganske simpelt til mig.
Jeg tar den da for mig til fortsat behandling,
og ved passende midler sker en forvandling.
Jeg damper, jeg dypper, jeg brænder, jeg renser,
med svovl og lignende ingredienser,
til billedet kommer, som pladen skulde give, —
nemlig det, der kaldes det positive.
Men har man, som De, visket halvt sig ud, —
så nytter hverken svovl eller kali-lud.

PEER GYNT.

Altså til Dem må man komme som en ravn,
for at gå som en rype? Tør jeg spørge, hvad navn
står der under det negative kontrafej,
som De nu skal føre over på positiv vej?

DEN MAGRE.

Der står Peter Gynt.

PEER GYNT.

Peter Gynt? Ja så!
Er herr Gynt sig selv?

DEN MAGRE.

Ja, det bander han på.

PEER GYNT.

Nå, troværdig er han, den samme herr Peter.

DEN MAGRE.

De kender ham kanske?

PEER GYNT.

Å-ja, som det heder; —
man kender jo så mange.

DEN MAGRE.

Min tid er knap;
hvor så De ham sidst?

PEER GYNT.

Det var nede på Kap.

DEN MAGRE.

Di buona speranza!

PEER GYNT.

Ja, men derfra sejler
han nok med det første, hvis ikke jeg fejler.

DEN MAGRE.

Så må jeg derned på stående fod.
Gid jeg nu bare betids ham fanger!
Det Kapland, det Kapland var mig altid imod; —
der findes nogle slemme missionærer fra Stavanger.

(han farer sydover.)

PEER GYNT.

Den dumme hund! Der sætter han på sprang
med tungen af halsen. Jo, næsen blir lang.
Det var mig en fryd at narre det asen.
Slig karl gør sig kostbar og spiller basen!
Han har rigtig noget at gøre sig bred af!
Håndværket skal han nok ikke bli fed af; —
snart ryger han af pinden med hele stasen. —
Hm, jeg sidder heller ikke fast i sadlen;
jeg er udstødt, kan man sige, af selvejer-adlen.

(et stjerneskud skimtes; han nikker efter det.)

Hils fra Peer Gynt, bror stjernerap!
Lyse, slukne og forgå i et gab — —

(griber sig sammen som i angst og går dybere ind i tågerne; stilt en stund, da skriger han:)

Er der ingen, ingen i hele vrimlen —,
ingen i afgrunden, ingen i himlen —!

(kommer frem længere nede, kaster sin hat på vejen og river sig i håret. Efterhånden falder der stilhed over ham.)

Så usigelig fattig kan en sjæl da gå
tilbage til intet i det tågede grå.
Du dejlige jord, vær ikke vred,
at jeg tramped dit græs til ingen nytte.
Du dejlige sol, du har sløset med
dine lysende stænk i en folketom hytte.
Der sad ingen derinde at varme og stemme; —
ejeren, siger de, var aldrig hjemme.
Dejlige sol og dejlige jord,
I var dumme, at I bar og lyste for min moer.
Ånden er karrig og naturen er ødsel.
Det er dyrt at bøde med livet for sin fødsel. —
Jeg vil opad, højt, på den bratteste tinde;
jeg vil endnu engang se solen rinde,
stirre mig træt på det lovede land,
se at få snedyngen over mig kavet;
de kan skrive derover: „her er ingen begravet";
og bagefter, — siden —! Lad det gå, som det kan.

KIRKEFOLK

(synger på skogstien).

Velsignede morgen,
da Gudsrigets tunger
traf jorden som flammende stål!
Fra jorden mod borgen
nu arvingen sjunger
på Gudsrigets tungemål.

PEER GYNT

(kryber sammen i skræk).

Aldrig se did! Der er ørk og øde. —
Jeg er ræd, jeg var død længe førend jeg døde.

(vil liste sig ind mellem buskerne, men støder på korsvejen.)

KNAPPESTØBEREN.

God morgen, Peer Gynt! Hvor er synderegistret?

PEER GYNT.

Mener du ikke, jeg har hujet og plistret
alt hvad jeg årked?

KNAPPESTØBEREN.

Og ingen du traf?

PEER GYNT.

Ingen, uden en rejsende fotograf.

KNAPPESTØBEREN.

Ja, fristen er ude.

PEER GYNT.

Alting er ude.
Uglen lugter lunten. Kan du høre den tude?

KNAPPESTØBEREN.

Det er ottesangs-klokken —

PEER GYNT
(peger).

Hvad er det, som skinner?

KNAPPESTØBEREN.

Bare lys i en stue.

PEER GYNT.

Hvad er det for sus —?

KNAPPESTØBEREN.

Bare sang af en kvinde.

PEER GYNT.

Ja, der, — der finder
jeg synderegistret —

KNAPPESTØBEREN
(griber i ham).

Beskik dit hus!

(de er kommet ud af holtet og står ved hytten. Daggry.)

PEER GYNT.

Beskikke mit hus? Der er det? Gå!
Pak dig! Var skeen så stor som en kiste, —
du kan tro, den rummed ikke mig og min liste!

KNAPPESTØBEREN.

Til tredje korsvej, Peer; men så —!

(han bøjer tilside og går.)

PEER GYNT
(nærmere mod huset).

Atter og fram, det er lige langt.
Ud og ind, det er lige trangt.

(standser.)

Nej! — som en vild uendelig klage
er det at gå ind, gå hjem og tilbage.

(går nogle skridt; men standser igen.)

Udenom, sa'e Bøjgen!

(hører sang i stuen.)

Nej; denne gang
tvers igennem, var vejen aldrig så trang!

(han løber mod huset; i det samme kommer SOLVEJG ud i døren, kirkeklædt og med salmebog i klædet; en stav i hånden. Hun står rank og mild.)

PEER GYNT
(kaster sig ned på dørstokken).

Har du dom for en synder, så tal den ud!

SOLVEJG.

Der er han! Der er han! Lovet være Gud!

(famler efter ham.)

PEER GYNT.

Klag ud, hvor syndigt jeg har mig forbrudt!

SOLVEJG.

Intet har du syndet, min eneste gut!

(famler igen og finder ham.)

KNAPPESTØBEREN
(bag huset).

Registret, Peer Gynt?

PEER GYNT.

Skrig ud min brøde!

SOLVEJG
(sætter sig hos ham).

Livet har du gjort mig til en dejlig sang.
Velsignet være du, at du kom engang!
Velsignet, velsignet vort pinsemorgens-møde!

PEER GYNT.

Så er jeg fortabt!

SOLVEJG.

Der er en, som råder.

PEER GYNT
(ler).

Fortabt! Med mindre du kan gætte gåder!

SOLVEJG.

Nævn dem.

PEER GYNT.

Nævn dem! Hejsan! Ja visst!
Kan du sige, hvor Peer Gynt har været siden sidst?

SOLVEJG.

Været?

PEER GYNT.

Med bestemmelsens mærke på sin pande;
været, som han sprang i Guds tanke frem!
Kan du sige mig det? Hvis ikke må jeg hjem, —
gå under i de tågede lande.

SOLVEJG
(smiler).

O, den gåden er let.

PEER GYNT.

Så sig, hvad du véd!
Hvor var jeg, som mig selv, som den hele, den sande?
Hvor var jeg, med Guds stempel på min pande?

SOLVEJG.

I min tro, i mit håb og i min kærlighed.

PEER GYNT
(studser tilbage).

Hvad siger du —! Ti! Det er gøglende ord.
Til gutten derinde er selv du moer.

SOLVEJG.

Det er jeg, ja; men hvem er hans fader?
Det er han, som for moderens bøn forlader.

PEER GYNT
(et skær af lys går over ham, han skriger):

Min moder; min hustru; uskyldig kvinde! —
O, gem mig, gem mig derinde!

(han klynger sig fast og skjuler ansigtet i hendes skød. Lang stilhed. Solen rinder.)

SOLVEJG
(synger sagte):

Sov du, dyreste gutten min!
Jeg skal vugge dig, jeg skal våge. —

Gutten har siddet på sin moders fang.
De to har leget hele livsdagen lang.

Gutten har hvilet ved sin moders bryst
hele livsdagen lang. Gud signe dig, min lyst!

Gutten har ligget til mit hjerte tæt
hele livsdagen lang. Nu er han så træt.

Sov du, dyreste gutten min!
Jeg skal vugge dig, jeg skal våge!

KNAPPESTØBERENS STEMME
(bag huset).

Vi træffes på sidste korsvejen, Peer;
og så får vi se, om —; jeg siger ikke mer.

SOLVEJG
(synger højere i dagglansen).

Jeg skal vugge dig, jeg skal våge; —
sov og drøm du, gutten min!

UNIVERSITY OF ILLINOIS-URBANA
3 0112 084203030